

Dai

Juozas Girdvainis

nuo

janti

revo

liu

Vilniaus barikadose

cija

Dai

Juozas Girdvainis

nuo

janti

revo

liu.

Vilniaus barikadose

cija

Juozas GIRDVAINIS

Dainuojanti revoliucija Vilniaus barikadose

1991-ųjų sausio 13-osios
tautos žygdarbiui ir aukoms atminti

*Knygos, išleistos 2011 metais,
elektroninė laida*

*Skiriama Sausio 13-osios
25 metų sukakčiai*

Versmė
VILNIUS | 2016

Nuoširdžiai dėkojame
LR Seimo archyvui,
LCVA Fotodokumentikos skyriui,
LRT muziejaus archyvui,
fotografams,
aprašomų įvykių dalyviams,
pateikusiems fotografinę ir rašytinę
dokumentinę medžiagą

UDK 947.45.09
G315

Juozas GIRDVAINIS

Dainuojanti revoliucija
Vilniaus barikadose

Dailininkė
Ona LIUGAILIENĖ
Spaudai rengė
Juozas GIRDVAINIS,
Virginijus JOCYS,
Auksė GASPERAVIČIENĖ,
Sonata JONUŠAITĖ
Petras JONUŠAS,
Svajonė KAZAKEVIČIENĖ,
Albinas MASAITIS,
Daniel SAMULEVIČ,
Virginija SAVICKIENĖ,
Gabija GRUŽINSKIENĖ
(BRUZGYTĖ)

2-oji laida (elektroninė)

© „Vermės“ leidykla, 2016

© Juozas Girdvainis, 2016

© Ona Liugailienė, 2016

ISBN 9786-094-081-39-2

	Mintys apie Laisvę ir Nepriklausomybę / 10	Ramunė VENCEVIČIŪTĖ	Lietuva / 79
Juozas GIRDVAINIS	Lietuviška daina ir žodis tapo nenugalimi / 14	Eugenijus ČERŠKUS	Gilūs pėdsakai ir nerimas / 86
Vytautas LANDSBERGIS	Bendras reikalas / 18	Goda GIEDRAITYTĖ	Lietuvai / 88
Vytautas MARTINKUS	Sąjūdžio keliu / 22	Alfredas PUTRAMENTAS	Gynėme Vilnių / 92
	NEPRIKLAUSOMYBĖS DOKUMENTAI	Eglė ANDRIJAUSKAITĖ	Mums reikia laisvės / 96
	Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos	Regina LUKOŠEVIČIENĖ	Buvau ten, kur reikia / 102
	1990 m. kovo 11 d. Aktas	Stasys GRAŽYS	Atlikome savo pareigą / 108
	„Dėl Lietuvos Nepriklausomos valstybės atstatymo“ / 32	Algirdas RAMANAUSKAS	Kančių valandos RT bokšte / 112
	Kovo 11-osios Aktas (faksimilė) / 33	Audrius KAVALIAUSKAS	Prakeikiu jus / 116
	Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios	Vytautas LEIPUS	Sunkūs, bet prasmingi metai / 122
	Tarybos 1991 m. sausio 11 d. Pareiškimas / 34	Edmundas GANUSAUSKAS	Apginti savo valstybę susitelkę piliečiai / 128
	Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos		Atminties žvilgsnis susitinka
	1991 m. sausio 12 d. Nutarimas		su Sausio 13-osios aukų akimis / 132
	„Dė priemonių Lietuvai ginti“ / 35	Antanas PETRAUSKAS	Dirbome reikalingą nepastebimą darbą / 142
Justinas MARCINKEVIČIUS	1991 m. Sausio 13-oji / 38	Renata KAJOKAITĖ	Dek, žvakute! / 146
Danutė BLAŽYTĖ-BAUŽIENĖ	Ką byloja Parlamento barikados? / 42	Justinas MARCINKEVIČIUS	Amžinam gyvenimui / 150
	Prakalbintos barikados / 46, 66, 84, 100, 120, 140, 154, 176, 198, 222,	Juozas GIRDVAINIS	Kas statė Vilniaus barikadas? / 156
	248, 262, 284, 304	Adolfas ŽUKAUSKAS	Kaip apsaugoti Parlamentą? / 160
Eugenijus ČERŠKUS	1991-ųjų metų sausio dienos Vilniuje / 50	Henrikas MARTINONIS	Kai jauti drauge tautos siekius / 164
Greta GIRŠOVIČIŪTĖ	Mūsų jėga – vienybė / 53	Eimutis VOLDEMARAS	Ilgiausios barikados – prie Parlamento / 170
Artūras SKUČAS	Mes gynėme Parlamentą iš vidaus / 58	Pranas KUPČIKAS	Barikada – tai šimtatūkstantinė žmonių minia / 172
Gintarė ŽINDŽIŪTĖ	Būsi laisva / 61	Viktoras KISELIOVAS	Kokie okupantų kariniai daliniai
Vytautas JASULAITIS	Laisvę mylinti lietuvių tauta – nenugalima / 68		buvo dislokuoti Vilniuje? / 178
Vytautas BERNATONIS	Dirbau, kaip mano sąžinė liepė / 76	Gediminas VAGNORIUS	Atlaikėme sunkią našą / 183

Kęstutis MILIUS	Prie Radijo ir televizijos rūmų kitaip elgtis negalėjome / 190
Laima GRYBAUSKAITĖ	Rusų kariauna 1991 metų sausio 11 dieną užgrobė Spaudos rūmus / 200
Zigmas VIČYS	Kruvinoji sekmadienio naktis prie Radijo ir televizijos bokšto / 204
Jolanta SAUNORIŪTĖ	Tai tavo kelias – Lietuva / 207
Vytautas PECIUKONIS	Po sužvėrėjusių rusų tankais / 212
Vaclovas KRIKŠČIŪNAS	Po tankų vikšrais – moterys / 212
Angėlė PLADYTĖ	Vyrai traukė mane iš po tanko / 214
Robertas GRADAUSKAS	Prie Radijo ir televizijos bokšto / 216
Loreta TRUČILIAUSKAITĖ	Lietuvis dėl laisvės stoja prieš tanką / 218
Jonas DERVINIS	Radijo ir televizijos rūmų sargyboje / 224
Stasys BARTASEVIČIUS,	
Ieva STOŠKUTĖ	Ką matėme prie Radijo ir televizijos rūmų / 226
Daiva JANKANTAITĖ	Verkia ąžuolai / 277
	KALBA NEPRIKLAUSOMA LIETUVA / 230
Eglė BUČELYTĖ	Pamačiau tikrą karą Televizijos rūmų koridoriuose ir lauke / 234
Bernadeta LUKOŠIŪTĖ	Buvau prievarta išvaryta iš Radijo ir televizijos rūmų / 239
Algimantas SADUKAS	Rusų kariškiai mus išvarė iš Radijo studijos į gatvę / 242
Albinas MASAITIS	Lietuvos radijo ir televizijos rūmų šturmas / 250
Algirdas VYDMONTAS	Vilnius nutilo, iškart Kaunas prabilo / 256
Vaidotas ANTANAITIS	Kremliaus delegacija Vilniuje / 264

Artūras PAULAUSKAS	Prašome sudėti ginklus ir paklusti Lietuvos įstatymams / 276
Eugenijus ČERŠKUS	Kaip sovietų omonininkai išsinešdino iš Vilniaus / 286
	KĄ RAŠĖ LIETUVOS SPAUDA / 294
Laima STAUČYTĖ	Nuoskaudos pinigais neatpirksi / 294
Ona BALČIŪNIENĖ	Duonos riekę – per pusę / 296
SIA	Susitikimas su kariškiais / 298
G.B.	Kareivi, ar girdi mane? / 298
Virginija Julija RUBIKAITĖ	Jeigu reikės, ginsiu vėl / 300
Eugenijus ČERŠKUS	Kolaborantai / 300
Marija JACKEVIČIENĖ	Jie amžiams su mumis / 302
Antanas GERBUTAVIČIUS	Ne visi Vilniaus valdininkai buvo abejingi / 302
	Svarbiausių Dainuojančios revoliucijos įvykių kronika 1987–1993 / 306
Juozas GIRDVAINIS	Apie Dainuojančią revoliuciją Vilniaus barikadose.
	Baigiamasis žodis lietuvių kalba, / 316
	anglų kalba, / 322
	lenkų kalba, / 328
	rusų kalba / 334
	Fotografijų autoriai / 341
	Autorius apie save / 342

Mintys apie laisvę ir nepriklausomybę

MAŽA KO VERTA TA TAUTA ARBA TA ŠALIS, KURI MANO,
KAD VIS TIEK NEIŠTENGŠ PRIEŠ STIPRESNĮ, NEATSILAIKYS PRIEŠ GALINGESNĮ.
TOKIA TAUTA – TAI VERGIŠKO POBŪDŽIO TAUTA, IR JI ANKSČIAU AR VĒLIAU
TURĖS IŠNYKTI NE TIK IŠ VALSTYBIŲ, BET IR IŠ GYVŲJŲ SKAIČIAUS.

Antanas SMETONA

DIDŽIAUSIAS TAUTOS TURTAS – TAI JOS LAISVĖ, NEPRIKLAUSOMYBĖ.
ANT TO LAISVĖS AUKURO AUKOJAMA DAUG ŽMONIŲ GYVYBIŲ,
PAKELIAMA DAUG SUNKAUS TRIŪSO, IŠKENČIAMAI PAŽEMINIMAI,
KALĖJIMAI, IŠTRĖMIMAI, PERSEKIOJIMAI...

Aleksandras STULGINSKIS

KIEKVIENAM ŽMOGUI DIDŽIAUSIA BRANGENYBĖ – JOJO TAUTOS LAISVĖ.
AMŽIŲ IR KRAUJO REIKIA, NORINT JĄ LAIMĖTI, MEILĖS – NORINT JĄ AUGINTI,
NUOLAT BUDĖTI – NORINT JĄ APGINTI.
BET PAKANKA VIENOS KARTOS KLAIĐŲ – IR TAUTA GALI PRARASTI
VISĄ SAVO LAISVĘ IR NEPRIKLAUSOMYBĘ.

Stasys ŠILINGAS

MES NIEKADA NEKLAUSĖM, AR MUMS KAS LEIS MYLĖTI TĖVYNĖ.

Juozas TUMAS-VAIŽGANTAS

MEMORIALAS LIETUVOS LAISVĖS
GYNĖJAMS VILNIAUS ANTAKALNIO KAPINĖSE.
SKULPT. S. KUZMA

Lietuviška daina ir žodis tapo nenugalimi

Juozas GIRDVAINIS

Lietuvių tautos 1990-ųjų kovo 11-ąją atgautą Nepriklausomybę kaip įmanydama gniaužęs sovietų okupantas, nepraėjus nė metams – 1991-ųjų sausio 13-ąją parodė savo tikrąjį veidą – ginklu užpuolė į laisvę besiveržiančią jauną Lietuvos valstybę. Gležnai demokratijai su visa blogio imperijos jėga tiesiai į širdį smogė gerai apmokyti oro desantininkai, sovietų saugumo KGB smogikų grupės „Alfa“ galvažudžiai, ginkluoti tankais, šarvuočiais, karo lėktuvais, sraigtasparniais, koviniais šoviniais užtaisytais automatais, kulkosvaidžiais ir metalinėmis lazdomis.

Ši knyga – apie beginklių žmonių iškovotą pergalę prie Lietuvos Parlamento, Radijo ir televizijos rūmų, Radijo ir televizijos bokšto, Vilniaus geležinkelių mazgo, Tarptautinės telefonų stoties – Vilniuje, kur veikė svarbiausios Lietuvos valstybės įstaigos, visuomeninės ir politinės organizacijos.

Kaip kūrėsi ir dirbo Lietuvos policija, Generalinė prokuratūra.

Kaip panaudojant prievartą buvo užimtos valstybės įstaigos ir įmonės, bandoma išjungti elektros pastotes Vilniuje, organizuoti diversijas vandentiekio mazguose, oro uoste, Vilniaus geležinkelio stotyje, atjungti radijo ir televizijos transliavimo, telefonų ryšio kabelius, mėginama destabilizuoti parduotuvių aprūpinimą maisto produktais.

Kaip grasindami ginklu ir mušdami guminėmis lazdomis okupantai išvarė iš darbo tūkstančius taikių žmonių, o rusų kareivės gatvėse elgėsi kaip vandalai: daužė, spardė, guldė ant šalusio grindinio, grobė, vežė ir kankino nekaltus, saugoti valstybės pastatų į Vilnių važiuosius Lietuvos piliečius.

Kaip sovietų okupantai siautėjo Alytuje, Šiauliuose, Kaune, Anykščiuose, Radviliškyje, Panevėžyje, Nemenčinėje.

Apie tuos, kurie dieną ir naktį statė barikadas Vilniaus miesto gatvėse, prie Parlamento, Radijo ir televizijos rūmų, Radijo ir televizijos bokšto, kurie kasė, rausė prieštankinius griovius ir užbarikadavo Vilniaus tiltus, maitino dešimtis tūkstančių Parlamento gynėjų, atskubėjusių iš visų Lietuvos vietų, kai tuo metu būtiniausi maisto produktai parduotuvėse dingdavo per valandą.

Apie tai, kaip beginklė daugiatūkstantinė žmonių minia 1991-ųjų metų sausio 13-osios kruvinąją naktį prie Parlamento, Radijo ir televizijos bokšto, Radijo ir televizijos rūmų skandavo „Laisvę Lietuvai!“, dainavo tėvų ir protėvių dainas, giedojo „Lietuva brangi“, meldėsi...

Kaip tą naktį sovietų kariškiai šaudė koviniais šoviniais iš automatų, daužė šautuvų buožėmis, metaliniais strypais ir guminėmis lazdomis, tankų pabūklų sviedinių šūviais gąsdino, apkurtino, ryškiais veidrodinių prožektorių spinduliais apakino tūkstančius taikių žmonių, vėliau susirgusių sunkiomis ligomis.

Apie tragiškai žuvusiųjų tėvų, brolių ir seserų širdžių skausmą, tūkstančius suluošintų,

apkurtusių, kitaip sužalotų ir sunkiai sveikstančių žmonių kančias.

Ir apie vis dar neatliktą valstybės pareigą teisiškai įvertinti okupantų smurtą ir padarytą žalą, nubausti kaltuosius, tinkamai pagerbti didvyrius ir nukentėjusiuosius.

Apie kitus to meto Dainuojančios revoliucijos įvykius: Atgimimą, Sąjūdį, „Baltijos kelią“, Nepriklausomybės atkūrimą, okupantų kariuomenės išsivymą.

Apie tai, kaip mes tikėjome savo dvasios jėgomis, kaip be ginklo pakilome į žūtibūtinę kovą su iki dantų ginkluotu priešu ir kaip tuo metu mūsų vieninga Tėvynės meilės ir laisvės dvasia privertė sustoti okupantų tankus, o sovietų komunistų vadus ir generolus – krūptelėti.

Kaip Vilnius gynė savo strateginius objektus nuo sovietų valdžios, armijos, tankų, priešiškausi nusiėmę komunistų ir kitų kolaborantų išpuolių.

Kaip dainuojantys beginkliai žmonės dieną ir naktį šildė vieni kitų širdis, žiebė viltį, jog atgauta Lietuvos Nepriklausomybė gyvuos amžiams.

Kaip lietuviška daina ir žodis tapo nenugalimi.

Jau nuo 1991 m. nešinas mikrofonuėjau belsdamasis į pašnekovų širdis, kalbinau namuose ir įstaigose – policijoje ir ligoninėje, redakcijoje ir sodo nameliuose arba tiesiog gatvėje ar skvere, prisėdęs ant suolo.

Mano kalbinti pašnekovai – pakilę naujam gyvenimui ir kovai atgimusioje Nepriklausomoje Lietuvoje, žodžiais ir darbais įrodė, jog nebijo priešiškausi nusiėmę prieš Lietuvos Nepriklausomybę, nevengia karščiausių ginčų už tiesą, nepaiso trukdymų, susidūrimų su priešu.

Prakalbo valstybės, Vilniaus savivaldybės, krašto apsaugos, Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos, universitetų, radijo ir televizijos, žiniasklaidos redakcijų, telefono ryšio, fabriku, darbo bendrovių, policijos komisariatų, prekybos bei viešojo maitinimo įstaigų vyrai ir moterys. Barikadų dvasią savo kūryboje atskleidė brandūs rašytojai ir vidurinių mokyklų moksleiviai.

Jie ir tų įsimintinų įvykių akimirkos, užfiksuotos pačių dalyvių ir žinomų fotografų nuotraukose, liudija, kad lietuvių tauta, pakilusi naujiems ryžtingiems siekiams ir prasmingiems darbams, nuo 1990 m. kovo 11 d. taikiai siekė laisvės ir esminių demokratinių civilizuoto Vakarų pasaulio pertvarkymų Lietuvos miestuose ir kaimuose.

Ir taikiai juos gynė.

Dauguma liudijimų buvo užrašyta dar 1991–1996 metais, o knygą norėta išleisti Sausio 13-osios dešimtmečiui 2001-aisiais, tačiau tam darbui atlikti tada neatsirado nei pritarėjų, nei rėmėjų, nei leidėjų...

Prašau atleisti ir dėl neišvengtų netikslumų, taip pat jei pasigesite savo prisiminimų – daug svarbių liudijimų tiesiog nepavyko vienoje knygoje sutalpinti. Iš 192 mano prakalbintų ir įrašytų į magnetinę juostelę Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės gynėjų į šią knygą-albumą tilpo vos 64 liudytojai. Ir tie patys, iššifruoti popieriuje, patrupinti ir parengti ne pokalbio forma, o tiesiog liudytojų žodžiais.

...Rymau prie Parlamento palikto Vilniaus barikados paminklinio fragmento su užrašu „Čia – Lietuvos širdis“ ir mąstau kaip ir aną kartą po kruvinosios sausio 13-osios nakties – ar lietuvių tautos ateities kartos prisimins ją, ar brangins krauju ir begaline meile iškovotą Lietuvos Nepriklausomybę?

1991-ŪJŪ
SAUSIO 13-ĄJĄ
NUO SOVIETŪ
OKUPANTŪ
15 ŽMONIŪ
ŽUVO,
52 SUVARPYTI
KULKŪ,
Į MEDIKUS
KREIPĖSI
DAUGIAU KAIP
700 SUŽEISTŪ,
1 500
SULUOŠINTŪ,
TŪKSTANČIAI
NUKENTĖJUSIŪJŪ
GYDĖSI PATYS

NEPRIKLAUSOMYBĖS LOPSI –
AUKŠČIAUSIĄJĄ TARYBĄ SAUGOJO VISI LIETUVAI.
1991 M. SAUSIO 13 D.

Bendras reikalas

Vytautas LANDSBERGIS

1991

1990–1992 m. Lietuvos Respublikos
Aukščiausiosios Tarybos–Atkuriamojo
Seimo Pirmininko įžvalgos.
2001 m. kovo 11 d.

m. sausio 13-osios naktį kiekvienas aiškiai žinojome, kur ir kodėl turime būti, ką daryti. Ir šiandien tuo didžiuojamės. Tik kažkodėl vis labiau suglumę...

Po Sausio 13-osios nakties aplink Seimo rūmus iškilo gynimosi barikados, o ant jų buvo pasikartojanti emblema – dvi sunertos rankos ir užrašas: „Bendras reikalas.“

Tai apie valstybę, lotyniškai būtų *res publica*.

Stasys Lozoraitis (ar moksleiviai žino, kas jis?) kalbėjo dar 1990 m. balandį: „Ne vieną mūsų nuolatinę įtampa yra nuvarginusi. Ne vienam gal kyla abejonių, ateina nusivylimas, nusiminimas. Tačiau pagalvokime, kad ateis valanda, kada mūsų pasipriešinimas Rytų milžino agresijai bus labai gražus, didingas mūsų istorijos puslapis. Kiekvienas Lietuvos gyventojas gali šiandien vienokiu ar kitokiu būdu prisidėti prie bendrų pastangų. Neužmirškime, kad ir agresorių problemos yra sunkios. Ir kad mūsų tvirtas, drąsus, ramus pasiryžimas apginti savo teises pagaliau įtikins, kad ne jėga, o protas ir gera valia gali išspręsti pačius sunkiausius klausimus.“

Tuomet Lietuva buvo ką tik paskelbusi apie savo Nepriklausomybę, atkuriamą prigimtine teise ir pilietine valia, o aplink Parlamento rūmus šarvuočiais važinėjo svetimi kareiviai. Tai Sovietų Sąjunga, komunistinė sovietija gąsdino, kad smurtu sunaikins, užgniauš laisvės troškimą.

Stasio Lozoraičio žodžiai radijo bangomis stiprino mūsų žmonių dvasią ir, kaip matome, buvo pranašingi. O pacituotus jo žodžius, kaip ateityje vertinsime savo pasipriešinimą svetimų diktatorių agresijai, juolab galime taikyti Sausio 13-ajai.

Tą naktį tūkstančiai žmonių stovėjo susikibę rankomis prieš ugnimi spjudančią galybę ir nesitraukė.

Žuvo, krito sužeisti, bet nesitraukė. O kai žudikai su raudonomis žvaigždėmis juos vis dėlto išsklaidė ir užėmė puolamus pastatus, pasaulis jau spėjo sužinoti ir stoti Lietuvos pusėn. Ir beginklė Lietuva laimėjo nepaprastą laisvės mūsų.

Įvairių šalių žmonės, kurie televizijos ekranuose matė nepaprasto žiaurumo ir nepaprastos drąsos vaizdus, to nepamiršta ligi šiol.

Tad ir mes nepamirškime. Ko būtume verti, jeigu pamirštume? Ir dažniau pagalvokime apie aną paprastą kvietimą: kiekvienas gali prisidėti prie bendrų pastangų.

ATKURTOS NEPRIKLAUSOMOS VALSTYBĖS SIMBOLIS
LIETUVOS VYTIS TVIRTINAMAS ANT LIETUVOS
RESPUBLIKOS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS RŪMŲ FASADO.
1990 M. KOVAS

SAUSIO 13-OSIOS PARYČIAIS AUKŠČIAUSIĄJĄ TARYBĄ
APJUOSĖ NIEKIENO NERAGINTŲ ŽMONIŲ IŠ GRETA
STATOMO SEIMO VIESBUČIO IR KITŲ ARTIMIAUSIŲ
STATYBVIEČIŲ SUNĖŠTI PLIENINIAI ARMATŪROS STRYPAI.
1991 M. SAUSIO 13 D.

Sąjūdžio keliu

Vytautas MARTINKUS

Liudija tuometis Lietuvos rašytojų sąjungos valdybos pirmininkas, rašytojas.
2006 m. vasario 16 d.

Sovietmečiu buvau pratinamas pagarbiai išarti žodį „revoliucija“. Kas kita į galvą man buvo kalama dėl „maišto“. Žodynai ir dabar panašiai tuos žodžius skiria: pirmasis sklidinasi esminių visuomenės pertvarkų reikšmės, antrasis tinka nebent išbraukiant ukrainietiškus barščius iš šeimos pietų valgiaraščio.

Prisimindamas, kaip buvo laisvinamasi iš sovietinio gyvenimo, neišbraukdamas iš atminties jau šventai visiems skambančio termino „dainuojanti revoliucija“, šiandien sakychiau, kad man daug svarbesnės atrodo „maišto“ asociacijos, – gaivališki sociokultūrinių permainų šaltiniai, meninę kūrybą visada pamaitinantys prieštaravimai, rašytojo asmenybės nekonformistiškumas ir t. t. Taigi kalbu apie kultūrą kaip maištą. Ir nelaisva, ir laisva kultūra yra „maištinga“. Maištas yra amžinas nepasitenkinimas savimi ir kitais, tuo, kas esi ir ką turi. Maištas yra būdas ne tik siekti, anot psichoanalitikų, asmeninio malonumo, bet ir įtvirtinti individualius ieškojimus, išjudinti iš sąstingio visuomeninę būseną. Per maištą galima tobula asmeninė valstybės vizija, dorovės normų motyvacija, grožio paieška.

Jau iki Sąjūdžio kultūros kaip maišto patirtis buvo įvairi. Lietuva (kaip ir visas Pabaltijys) buvo Sovietų Sąjungos kultūrinis tiltas į Vakarus, ir šitą viešą paslaptį žinojo ir Vilnius, ir Maskva. Tačiau nemanyčiau, kad ypatingai reikšminga maišto forma galima vadinti formaliuosius anuometinio kultūros kitoniškumo Lietuvoje nei kitose Sovietų Sąjungos imperijos kolonijose reikalus. Kas kita – individualūs kūrėjai – menininkai, kultūrologai, filosofai. Dažnas jų buvo susiradęs savąjį maišto kelią, savąją viešą laikyseną. Individualus maištavimas gal formavo tam tikrą bendraminčių, rašytojų grupių laikyseną.

1986–1987-ieji – lūžio metai. Rašytojams (taip pat ir dailininkams, kompozitoriams) jie tapo naujomis kolektyvinio maišto galimybėmis. Atviruose partiniuose(!) susirinkimuose buvo pradėta maištauti prieš status quo ekologijoje, teisėtvarkoje, lituanistikoje... Be abejonės, istorikams ir kitiems tyrėjams sovietinės rašytojų sąjungos partinės organizacijos protokolai nepašykšti pavergto proto tarnystės okupantams faktų, tačiau kalbu apie visai kitokius renginius. Juos keista net vadinti „komunistų susirinkimais“. Buvo susizgribta (aišku, iš pradžių – individualiai), kad partinės organizacijos susirinkimai, o ypač jų nutarimai – puiki politinė kultūrinio maišto forma. Po Maskvos paskelbta „pertvarkos“ idėja pradėjo rasti vieša ne pavienių dalykų, o sisteminių struktūrų kritika. Tokiuose susirinkimuose pirmu smuiku galėjo griežti

PRIE AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS SUSIRINKUSIŲ
SĄJŪDIEČIŲ LŪPOSE – DAINA, O RANKOSE – RAGINIMAI
PRIIMTI VALSTYBINĖS LIETUVIŲ KALBOS ĮSTATYMĄ.
1988 M. LAPKRIČIO 18 D.

talentingi rašytojai individualistai, ir būtent jiems būdavo siūloma („patikima“) parengti pranešimus, nutarimų projektus. Naujovė: pranešimams padaryti būdavo pakviečiami svečiai iš kitų institucijų, nebuvo net svarbu, ar pranešėjas pats priklauso komunistų partijai.

M. Gorbačiovo pradėtoji „pertvarkos“ politika pridengė giliąsias viešėjančio (tiesiogine prasme išeinančio į sales, viešas agoras) maišto prielaidas. O pastarųjų būta daug ir įvairių: tautinės tapatybės krizė, kultūros paveldo problemos, istorijos falsifikavimas, rezistencijos slėpiniai, politinės nepriklausomybės stygius, gimtosios kalbos nuosmukis, švietimo vargai, ekologinės grėsmės ir t. t. Profesionalieji rašytojų interesai taip pat buvo svarbūs: peržengtos uždraustos temos, neberekalinga tapo ezopinė kalba. Tiesosaka grožiniuose kūrinuose jau ir

anksčiau buvo labai vertinama, o Sąjūdžio išvakarėse ir jo metais tapo svarbiausiuoju literatūrinį tekstų vertės matu. Skaitytojai buvo dėmesingi Romualdo Granausko apysakai apie nugirdytą, myriop pasmerktą lietuviškąjį kaimą („Gyvenimas po klevu“), Iono Avyžiaus pastangoms pavaizduoti rezistenciją (paskutinėje, ketvirtojoje, romano „Sodybų tuštėjimo metas“ dalyje), subtiliems Albino Bernoto esė („Pigmaliono sindromas“), pirmiesiems viešiams užrašams iš gulagų (Dalios Grinkevičiūtės „Lietuviai prie Laptevų jūros“).

Svarbiausia – rašytojai peržengė įprastas sovietinės literatūros ribas, daugelis net paliovė rašę tradicinę prozą ar poeziją ir ėmėsi neliteratūrinių žanrų. Žymiausieji autoriai buvo charizmatinės asmenybės (Justinas Marcinkevičius, Jonas Avyžius, Kazys Saja, Sigitas Geda ir kt.),

SAUSAKIMŠOJE DAINUOJANČIOS REVOLIUCIJOS ĮKVĖPĖJO
LIETUVOS PERSITVARKYMO SAJŪDŽIO STEIGIAMOJO
SUVAŽIAVIMO SALĖJE VILNIAUS SPORTO RŪMUOSE.
1988 M. SPALIO 22–23 D.

todėl jų parašyti tekstai, pasakytos kalbos buvo labai prasmingos Sąjūdžio išvakarėse. Tai buvo paties gyvenimo, egzistencinių situacijų pagimdytos esė. (Po Nepriklausomybės atkūrimo įdomiausias anų dienų rašytojų esė buvo išleistos atskiru rinkiniu „Atgimimo balsai“.) Naujoji esėistika buvo tiltas, kuris vedė kitokios lietuvių literatūros link. Eilėraščių, novelės, romano, kurie visada buvo ir lieka tautinės literatūros pamatais. Sąjūdis diktavo kitokias literatūros reikmes: naujausiems romanams perskaityti skaitytojas neturėjo laiko, o rašytojai neturėjo laiko rašyti storų naujų romanų. Teliko apgailėstauti, kad lietuvių rašytojų „stalčiuose“ beveik nebuvo rasta nuo sovietinių cenzorių slėptų knygų. (Vis dėlto jų buvo, pavyzdžiui, Jono Mikelinso romanas „Juodųjų eglė šalis“; daugiausia tokių – netikėtų – knygų, ne vien dokumentinių ar atsiminimų, išleido iki tol skaitytojui nežinomi autoriai – tremtiniai, partizanai.)

Vieša žodinė tiesosaka buvo patraukli klausytojui ar skaitytojui, politinė esė anuomet išgarsino keliolika autorių. Gal dėl to nemažai rašytojų tapo 1988-ųjų birželio 3 dieną įsteigtos Inicijatyvinės grupės ir po to formaliai išplėtos šios institucijos – Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio – aktyviais nariais.

Istorinių, XIX a. pabaigos Rusijos dūmos deputato N. Korvin-Milevskio įsigytų ir rekonstruotų, vėliau kunigaikštienės M. Oginskienės valdytų, o 1945 metais rašytojams sovietų valdžios paskirtų rūmų (dabar – K. Sirvydo g. 6) durys neužsidarydavo: kelerius metus vos ne kasdien juose vykdavo posėdžiai, pasitarimai, sueigos, susirinkimai... Juokaudavom, kad šitie namai – sovietų valdžios net penkis dešimtmečius papirkinėtų, „nedėkingųjų“ lietuvių rašytojų „Smolnis“. Viena maištingiausių ir atviriausių Vilniuje Sąjūdžio agorų. Masyvios rūmų durys, kaip minėta, beveik neužsidarydavo arba jos varstėsi kaip niekada dažnai ir lengvai.

Daugybė Nepriklausomybės atkūrimui ir pirmiesiems jos gyvavimo metams svarbių idėjų, jų įgyvendinimo dokumentų projektų buvo parengta šiuose namuose. Čia susitikdavo pasitarti visų kūrybinių sąjungų vadovai, čia užsukdavo Sąjūdžio inicijatyvinės grupės, o vėliau – Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio (LPS) Seimo tarybos nariai; čia anuomet atsirado paradoksalūs politinės diplomacijos proveržiai – komunistų partijos atstovai (dažniausiai Gediminas Kirkilas, rečiau – Justas Paleckis, o kai kada ir Lionginas Šepetys) ir LPS žmonės susėsdavo prie vieno stalo tartis dėl aktualiausių klausimų. Gal simboliška, kad rašytojų namai ir Centrinio pašto rūmai – artimiausi kaimynai. Tada paštas gabendavo ne vien laiškus ar spaudą, bet ir... telegramas į Kremlių. Rašytojų organizacijos statusas Kremliuje daug reikšė: užangažuoti rašytojai, Michailo Gorbačiovo nuomone, negalėjo pereiti į kitą barikadų pusę. Tad net maištaujanti Lietuvos rašytojų organizacija buvo priešaringai vertinama, bet jos „balso“ buvo klausomasi. Būta atvejų, kai paštas atsisakydavo (jam būdavo uždrausta) priimti mūsų nuomonę tam tikrais politiniais klausimais. (Pavyzdžiui, taip nutiko, kai iš posto buvo „verčiamas“ LKP CK pirmasis sekretorius Ringaudas Songaila; tik įsikišus gana aukštiesiems to paties CK pareigūnams, lemtingo partinio plenumo Maskvoje išvakarėse telegrama buvo išsiųsta.)

Šiandien tie dalykai yra primiršti, neatrodo reikšmingi, tačiau tomis dienomis, mano akimis, nebuvo menkų įvykių. Kiekvienas jų, net pats mažiausias, pavyzdžiui, į anglų ar rusų kalbą išverstos „Tautiškos giesmės“ pavadavimas, klojo pamatus viskam, kas įvyko vėliau, kas galėjo tęstis.

Viešai tarama ir rašoma tiesa apie kairiųjų lietuvių rašytojų vaidmenį Lietuvos likimui 1940 metais anuomet nebuvo tamsus šešėlis, visai užstojęs sovietmečiu populiarių autorių. Atvirkščiai, net žinodami, kad jie yra „raudoni“, tebeprisiklauso SSKP, tebeatstovauja sovietmečiu suformuotam politiniam kultūriniam elitui, Lietuvos žmonės gaudė jų žodžius, pasakytus per televiziją, radiją, mitinguose, parašytus laikraštyje. Todėl ir individuali kiekvieno rašytojo, ir anuometinės Rašytojų sąjungos vieša pozicija buvo labai svarbi. Į ją įsiklausydavo, ja remdavosi, dėl jos būdavo ginčijamasi. Rašytojų sąjungos leidžiamas savaitraštis „Literatūra ir menas“ buvo labai populiarus, jo tiražas 1988–1989 metais išaugo beveik iki 100 tūkstančių egzempliorių,

jame liko mažiau prozos ir poezijos, tačiau buvo skelbiama daug rašytojų straipsnių, istorinių dokumentų, jau minėtų Rašytojų sąjungoje, kitose menininkų organizacijose surengtų susirinkimų aprašymų, nutarimų, pareiškimų. Sauliaus Šaltenio iniciatyva Rašytojų sąjunga 1990 metų sausio mėnesį įsteigė savaitraštį „Šiaurės Atėnai“.

Ypatingos reikšmės byla vadinčiau LSSR Rašytojų sąjungos atsiskyrimą nuo SSRS Rašytojų sąjungos. Tai buvo politinis žingsnis, kurį in corpore rašytojai žengė savo suvažiavime 1989 metų birželio 7 dieną. Tą dieną gimė Lietuvos rašytojų sąjunga (LRS). Be pažyminių „sovietų“, „LSSR“, ar „SSRS“. (Sovietmečiu lietuviškos rašytojų organizacijos nario pažymėjimas buvo „vieningas“ – SSRS Rašytojų sąjungos narystės dokumentas su įklijuotu papildomu lietuvišku lapeliu.)

Atsisakyta de jure vadintis ir būti SSRS ideologijai ir politikai užangažuotos imperinės struktūros dalimi. Iki Kovo 11-osios dar nemažai buvo likę kitų žingsnių, ir Lietuvos rašytojų iššūkis Maskvai buvo visiems tikrai aktualus ir reikalingas – spartinantis Nepriklausomybės atkūrimą, sugrąžinantis patiems rašytojams jų politinį savarankiškumą, padedantis jiems išsąmoninti tautinį identitetą. Organizacijos statusas tapo jos narių etinių vertybių ir politinės laikysenos sinonimu. Apie tai primena 1991 metų sausio 14 dienos Lietuvos rašytojų sąjungos valdybos, sakyčiau, likiminis pareiškimas, kuriame vienareikšmiškai buvo apibrėžtas rašytojų, priklausiusių šiai sąjungai, požiūris į Nepriklausomybei iškilusias grėsmes.

Net šiandien išgirstu priekaištų dėl to, kad anuomet, keičiant LRS statusą, iš organizacijos nebuvo šalinami prosovietiška nusiteikę, komunistinei ideologijai užsiangažavę rašytojai. Iš tikrųjų tokio „valymo“ neatlikome. Panašūs revoliuciniai keliai buvo sukompromituoti ir devalvuoti bolševikų laikais. Juk taip – politiniais ir kitokiais represiniais filtrais buvo remtasi 1941–1945 metais, kai sovietų valdžia naikino Lietuvių rašytojų draugiją ir vietoj jos steigė

SAJŪDŽIO ORGANIZUOTAS MITINGAS KATEDROS AIKŠTĖJE
VILNIUJE – LIETUVOS DELEGATŲ PAILYDOS Į SSKP
KONFERENCIJĄ MASKVOJE. AIKŠTĖJE SUNKIAI IŠSITEKO
SUSIRINKUSIEJI – APIE 20 TŪKSTANČIŲ DALYVIŲ.
1988 M. BIRŽELIO 24 D.

PAKILI DAINUOJANČIOS REVOLIUCIJOS BALTIJOS KELIO
NUOTAIKA VILNIAUS–UKMERGĖS PLENTE TIES ŠEŠKINE.
1989 M. RUGPJŪČIO 23 D.

„tarybinių lietuvių rašytojų“ organizaciją. (Iš LRS po 1990 metų patys išstojo keletas rašytojų, kuriems nepatiko likti „nevalytoje“ organizacijoje, bet taip pat išstojo ir tie, kurių ryšiai su KGB tapo jų tokio moralinio sprendimo motyvu.) 1989–1990 metais nei aš pats asmeniškai, nei anuometinė LRS valdyba nepritarėme tokiai nuostatai. Buvo bendras sutarimas, kad narystė LRS yra savanoriška (tai buvo įrašyta įstatuose), o LRS – nepolitinė organizacija. LRS vaidmuo atkuriant Lietuvos Nepriklausomybę buvo labai aiškus ir vienareikšmiškai apibrėžiamas. Dėl to irgi buvo asmeniškai kiekvieno pritarta ir viešai balsuota. Taigi pasaulėžiūros įvairovė ar net jos kraštutinumai (tradicškai sakant – nuo kairiųjų iki dešiniųjų) rašytojų bendrijoje buvo toleruojama sąmoningai. Manychiau, kad toji nuostata buvo produktyvi. Bandytas įsteigti politiška „viena kryptimi“ orientuotą rašytojų organizaciją (Lietuvos nepriklausomų rašytojų sąjungą) buvo kur kas mažiau sėkmingas kultūrinis žingsnis.

Po Kovo 11-osios kilo idėja gegužę Anykščiuose sukviesti pasaulinį lietuvių rašytojų kongresą: labai rūpėjo atsigręžti į Europoje, Amerikoje, Australijoje ir kituose žemynuose išsi-skaidžiusius tautiečius literatus. 1946 metais Vokietijoje savo veiklą pradėjo Lietuvių rašytojų tremtinių draugija, vėliau Amerikoje reorganizuota į visus išėivijos lietuvių literatus vienijantį sambūrį. Jis vadinosi taip pat, kaip ir 1932 metais Lietuvoje įsteigtoji Lietuvių rašytojų draugija, ir turėjo galimybių tęsti šitos draugijos veiklą. Rašytojų susivienijimas tėvynėje po 1989 metų birželio 7 dienos taip pat įsipareigojo tęsti Lietuvių meno kūrėjų draugijos Literatų sekcijos (1920), Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjungos (1922) ir Lietuvių rašytojų draugijos (1932) veiklos tradicijas. Perskelta, padalyta – išėivijos ir Lietuvoje gyvenusiųjų autorių – literatūra

turėjo vienyti, papildyti viena kitą. (Dramatiškiausia, galima teigti, buvo Vytauto Mačernio – 1920 metų gimimo – karta: ji buvo išblaškyta, išžudyta.) Matyt, toks kongresas buvo pernelyg fantastiškas sumanymas, kad jį galima įgyvendinti. Suvažiavo lietuvių rašytojai iš Lietuvos, o iš svetur – vos vienas kitas. Pakišo koją ir Maskvos diplomatinės pajėgos: nebuvo išduotos vizos, Lietuvos sienas tebekontroliavo Sovietų Sąjungos sargybiniai.

Sąjūdžio kelias – tai ne vien kelias į Nepriklausomybę, bet ir lituanistinės kultūros, mūsų literatūros savasties sugrįžimas. Ir – susigrąžinimas. Be abejonės, buvo aiškiai suvokta, kad literatūros dabartis – ateityje. Prognozuoti visada rizikinga. Politinei maišto ar revoliucijos bangai atslūgstant viešai svarstėme, kokia bus lietuvių literatūra laisvoje Lietuvoje. Dabar galėčiau pasakyti, kad netgi įžvalgiausiems ir drąsiaiems svajotojams (Viktorijai Daujotytei, Vytautui Kubiliui, Albertui Zalatoriui, Jonui Mikelinskui ir kitiems) neatėjo į galvą tokia mūsų literatūros ir jos autorių individualybių įvairovė, kokią šiandien regime. Būta ideologijos ir literatūros politizacijos fobijų. Svajota apie tikrųjų vertybių hierarchijos išsaugojimą, naują kvalifikuotų literatūros kritikų kartą, laisvų nuomonių apie literatūrą kaitą, fundamentalius tautinės literatūros tyrimus, klasikų raštų leidimą. V. Daujotytė rašė: „Klasika yra mūsų atrama ne tik dėl meninio vertingumo, bet ir dėl vidinio nuskaidrėjimo, tikrumo, harmoningumo. Menininkui suteikus absoliučią laisvę, literatūroje stiprės neskaidrusis destrukcijos, pašmonės, tamsiųjų žmogaus gaivalų pasaulis. Sąmonė, skaidri būties rega reikalauja įtampos, pašmonė, tamsa kyla, verčiasi daug lengviau. Tik klasika kol kas gali stabilizuoti moralines literatūros vertybes; tik jos kalbos autentiškas skaidrumas veda toliau ir giliau negu detektyvinis siužetas.“ (Daujotytė V. Literatūra, Lietuvos kultūros koncepcijos metmenys. Lietuvos kultūros ir švietimo ministerija; Lietuvos Sąjūdžio Seimo taryba, Vilnius, 1990, p. 73.)

Būdamas Rašytojų sąjungos pirmininku, pats skatinau plėtoti ekonomines ir technologines naujosios lietuvių literatūros prielaidas. Kai kurie LPS atstovai manė, kad reikia ne tik „likviduoti“ sovietinius laikus primenančią rašytojų sąjungą, bet ir liautis leidus tradicinę literatūrinę periodiką. Buvo atgaivinti prieškariniai kultūriniai periodiniai leidiniai – „Naujoji Romuva“, „Naujasis Židinys“. Kurį laiką Kaune vėl pūtė „Keturi vėjai“. Matyt, galima buvo eiti tokiu keliu – išbraukti vis tai, kas buvo Lietuvoje atsiradę sovietmečiu. Kita vertus, bandyti remtis tuo, kas jau yra, kas padaryta, man rūpėjo ne kiek ne mažiau. Gal net masino, traukė didesnėmis perspektyvomis. LRS pabandė ne tik pati neišsivaikščioti, bet ir reorganizuoti, keisti savo periodinius leidinius. Jie tapo LRS įmonėmis. Toliau buvo leidžiamas literatūros mėnraštis (tiesa, sovietmečiu sugalvotas jo pavadinimas „Pergalė“ buvo pakeistas į „Metus“), po 1990 metų nebe toks populiarus, bet vis dėlto labai reikalingas liko savaitraštis „Literatūra ir menas“, avangardinio leidinio šlovę pelnęs „Nemunas“ tebebuvo svarbus ne tik jaunimui, bet ir Kauno kultūros regionui. Atsistoję ant kojų, pasukę atokiau nuo lietuvių literatūros – kultūrinės eseistikos ir vertimų kryptimi, „Šiaurės Atėnai“ tapo savarankišku, kelių asmenų leidėjų tvarkomu savait-raščiu. Kasmet buvo leidžiamas „Poezijos pavasario“ almanachas.

Nauja ir svarbi buvo LRS leidyklos idėja. Ją pradėjau puoselėti jau 1989 metais. Po metų ji pradėjo savo veiklą. (Pirmoji jos knyga – Antano Škėmos romanai „Balta drobulė“, išleistas 1990 metais 90 tūkst. egz. tiražu.) Šiandien LRS leidykla – viena žymiausių ir turinčių didžiausią prestižą leidyklų Lietuvoje, žinoma ir užsienyje. Ji kasmet išleidžia po 50–60 knygų, yra dėmesinga naujausiems lietuvių autorių rankraščiams, sėkmingai dalyvauja tarptautinėse knygų mugėse, leidžia pasaulio literatūros klasiką ir moderniausių kūrinius lietuviškai.

Lietuviškų knygų daugėja, nes jų negali nerašyti autoriai, kurie vėl rašo romanus, dramas, eilėraščius. Jie vėl dirba profesionaliai, vėl individualiai maištauja savo rankraščiais.

Taigi Sąjūdžio priešaušryje ir pačioje aušroje įvykusios lietuvių literatūros rašymo/nerašymo pamokos buvo prasmingos. Viliuosi, kad toji istorinė maišto patirtis praverčia ir šiandien, kai lietuvių literatūrai tenka pasitikti mūsų kultūros (ir literatūros) globalizacijos iššūkius.

PASMERKTI NUSIKALSTAMO MOLOTOVO–RIBENTROPO
PAKTO GĒDINGO PASIRAŠYMO 49-ĄSIAS METINES
Į SĄJŪDŽIO PROTESTO MITINGĄ VILNIAUS VINGIO PARKE
SUSIRINKO APIE 150–200 TŪKSTANČIŲ DALYVIŲ.
1988 M. RUGPJŪČIO 23 D.

LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS ATKŪRIMO AKTAS
PRIIMTAS. LIETUVOS RESPUBLIKOS AUKŠČIAUSIOSIOS
TARYBOS-ATKURIAMOJO SEIMO PREZIDIUME PAKILIOS
NUOTAIKOS, KAIP NIEKAD VIENINGI, SUSIKIBĘ RANKOMIS
KARTU SU VISA SALE KARTOJA „LIE-TU-VA! LIE-TU-VA!“
ATKURIAMOJO SEIMO PIRMININKO PAVADUOTOJAI
KAZIMIERAS MOTIEKA, BRONISLOVAS KUZMICKAS,
PIRMININKAS VYTAUTAS LANDSBERGIS,
PIRMININKO PAVADUOTOJAS ČESLOVAS STANKEVČIUS,
PREZIDIUMO NARYS ALOYZAS SAKALAS.
1990 M. KOVO 11 D.

**LIETUVOS RESPUBLIKOS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS AKTAS
DĖL LIETUVOS NEPRIKLAUSOMOS VALSTYBĖS ATSTATYMO**

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, reikšdama Tautos valią, nutaria ir iškilmingai skelbia, kad yra atstatomas 1940 metais svetimios jėgos panaikintas Lietuvos Valstybės suvereniųjų galių vykdymas, ir nuo šiol Lietuva vėl yra nepriklausoma valstybė.

Lietuvos Tarybos 1918 m. vasario 16 d. Nepriklausomybės aktas ir 1920 m. gegužės 15 d. Steigiamojo Seimo rezoliucija dėl atstatytos Lietuvos demokratinės valstybės niekada nebuvo nustoję teisinės galios ir yra Lietuvos Valstybės konstitucinis pamatas.

Lietuvos valstybės teritorija yra vientisa ir nedaloma, joje neveikia jokios kitos valstybės konstitucija.

Lietuvos valstybė pabrėžia savo ištikimybę visuotinai pripažintiems tarptautinės teisės principams, pripažįsta sienų neliečiamumą, kaip jis suformuluotas 1975 metų Europos saugumo ir bendradarbiavimo pasitarimo Helsinkyje Baigiamajame akte, garantuoja žmogaus, piliečio ir tautinių bendrijų teises.

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba kaip suvereniųjų galių reiškėja šiuo aktu pradeda realizuoti visą Valstybės suverenitetą.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas V. LANDSBERGIS

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Sekretorius L. SABUTIS

Vilnius, 1990 m. kovo 11 d.

LIETUVOS RESPUBLIKOS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS

A K T A S

DĖL LIETUVOS NEPRIKLAUSOMOS VALSTYBĖS ATSTATYMO

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, reikšdama Tautos valią, nutaria ir iškilmingai skelbia, kad yra atstatomas 1940 metais svetimios jėgų panaikintas Lietuvos Valstybės suvereniųjų galių vykdymas, ir nuo šiol Lietuva vėl yra nepriklausoma valstybė.

Lietuvos Tarybos 1918 m. vasario 16 d. Nepriklausomybės aktas ir 1920 m. gegužės 15 d. Steigiamojo Seimo rezoliucija dėl atstatytos Lietuvos demokratinės valstybės niekada nebuvo nustoję teisinės galios ir yra Lietuvos Valstybės konstitucinis pamatas.

Lietuvos valstybės teritorija yra vientisa ir nedaloma, joje neveikia jokios kitos valstybės konstitucija.

Lietuvos valstybė pabrėžia savo ištikimybę visuotinai pripažintiems tarptautinės teisės principams, pripažįsta sienų neliečiamumą, kaip jis suformuluotas 1975 metų Europos saugumo ir bendradarbiavimo pasitarimo Helsinkyje Baigiamajame akte, garantuoja žmogaus, piliečio ir tautinių bendrijų teises.

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba kaip suvereniųjų galių reiškėja šiuo aktu pradeda realizuoti visą Valstybės suverenitetą.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS PIRMININKAS

Vytautas Landsbergis
V. LANDSBERGIS
L. Sabutis
L. SABUTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS
AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS SEKRETORIUS

Vilnius, 1990 m. kovo 11 d.

[A large collection of handwritten signatures in various colors and styles, covering the lower half of the document. Some legible names include: Naletienis, Stankevičius, Landsbergis, Sabutis, and many others.]

LIETUVOS RESPUBLIKOS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS PAREIŠKIMAS

TSRS masinės informacijos priemonės paskelbė TSR Sąjungos Prezidento kreipimąsi į neegzistuojančios Lietuvos TSR Aukščiausiąją Tarybą, kuriame minimi konstituciniai klausimai. Ne kartą esame pareiškę, ir dabar pabrėžiame: Lietuvos Respublikos teritorijoje veikia tik Lietuvos Respublikos Pagrindinis Įstatymas (Konstitucija) bei juo pagrįsti įstatymai. Tarybų Sąjungos Prezidentas reikalauja, kad Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba tučtuojau pripažintų kitos šalies – TSRS – Konstitucijos veikimą Lietuvoje. Taigi iš Lietuvos Respublikos parlamento ultimatyviai reikalaujama nutarimo, reiškiančio juridinį įstojimą į TSR Sąjungą arba 1940 m. įvykdytos aneksijos įteisinimą, nepaisant, kad Antrasis TSRS liaudies deputatų suvažiavimas pasmerkė tuometinę imperinę Tarybų Sąjungos ultimatumų ir tarptautinių sutarčių laužymo politiką. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba pareiškia, kad ji neturi nei teisės, nei rinkėjų mandato atsisakyti Lietuvos Respublikos suvereniteto.

Žmogaus teises Lietuvoje saugo pati Lietuvos Respublika ir jos įstatymai. Kišimuisi iš šalies nėra jokie pagrindai. Visi ginčytini klausimai turi būti sprendžiami ne karine prievarta, ne šantažu, o tarptautinėje bendrijoje pripažintais derybų ir sutarčių principais. Lietuvos Respublikos Valstybinė delegacija pasiruošusi tęsti kontaktus su TSRS Valstybine delegacija. Tai patvirtina ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko, Valstybinės delegacijos vadovo V. Landsbergio 1991 m. sausio 7 d. telegrama TSRS Prezidentui M. Gorbačioviui, į kurią dar negauta atsakymo.

Nepaisant TSRS vykdomos agresijos, padėtis Lietuvoje yra kontroliuojama, didžioji dauguma jos gyventojų remia Lietuvos Respublikos Aukščiausiąją Tarybą ir Vyriausybę.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas V. LANDSBERGIS

Vilnius, 1991 m. sausio 11 d.

LIETUVOS RESPUBLIKOS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS–
ATKURIAMOJO SEIMO POSĖDYJE, KURIAME BUVO
PRIIMTAS LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS
ATKŪRIMO AKTAS, TVYROJO ATSAKOMYBĖS JAUDULYS.
1990 M. KOVO 11 D.

LIETUVOS RESPUBLIKOS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS NUTARIMAS DĖL PRIEMONIŲ LIETUVOS RESPUBLIKAI GINTI

Nepaisydamos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. sausio 11 d. protesto notos Tarybų Sąjungos Vyriausybei, TSRS reguliariosios ginkluotosios pajėgos sausio 11–12 d. toliau plėtė savo operacijas. Buvo ginklu užgrobiami bei niokojami valstybiniai objektai ir teisės saugos įstaigos, blokuojami keliai, transportas ir ryšiai. Yra žuvusių, sužeistų ir pagrobtų.

Įvertindama įvykių pobūdį ir mastą, Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba nutaria:

1. Vertinti Tarybų Sąjungos veiksmus prieš Lietuvą kaip atvirą karinę agresiją, kuri turi būti nedelsiant nutraukta.

2. Pavesti Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui kartu su Vyriausybe sudaryti Lietuvos Respublikos laikinąją gynybos vadovybę, kurios sudėtį ir statusą tvirtina Aukščiausioji Taryba.

3. Pažymėti, kad Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ir krašto apsaugos padaliniai svarbiausiųjų valstybinių objektų užpuolimo atvejais turi teisę priešintis bet kuriam užpuolikui.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas V. LANDSBERGIS
Vilnius, 1991 m. sausio 12 d., Nr. 1-934

DAINUOJANČIOS REVOLIUCIJOS PRADŽIOJE, 1989 M. RUGPJŪČIO 23 D. MININT ANTRJO PASAULINIO KARO SUKĖLĖJŲ J. STALINO IR A. HITLERIO NUSIKALSTAMO SANDĖRIO PRIEŠ BALTIJOS VALSTYBES 50-METJ, LIETUVOS SĄJŪDIS KARTU SU LATVIJOS IR ESTIJOS LIAUDIES FRONTAIS SUORGANIZAVO SOLIDARUMO AKCIJĄ „BALTIJOS KELIAS“, KURIOJE DALYVAVO APIE 2 MLN. LIETUVOS, LATVIJOS, ESTIJOS GYVENTOJŲ. JIE VIENU METU PAGRINDINĖJE BALTIJOS VALSTYBIŲ MAGISTRALĖJE SUSIKIBO RANKOMIS Į GYVĄ GRANDINĘ, NUSIDRIEKUSIĄ NUO VILNIAUS PER RYGĄ IKI TALINO APIE 650 KILOMETRŲ.

1989 M. RUGPJŪČIO 23 D.

1991 m. Sausio 13-oji

Justinas MARCINKEVIČIUS

Poetas eilėraščių skaitė visai Lietuvai
atsisveikinant su Sausio 13-osios aukomis
Katedros aikštėje Vilniuje
1991 m. sausio 16 d.

SOVIETŲ TANKAS IR ĮGULA
PRIE UŽGROBTŲ RADIO IR TELEVIZIJOS RŪMŲ.
1991 M. SAUSIO 14 D.

*k*as dabar žino

kaip skauda
sutraiškyti
dubens ir krūtinės kaulai

daktare
ar aš dar gyvensiu

fašistai
fašistai
fašistai

jie lindi
dvokiančiame savo metale
jie nori visus
suguldyti po tankais

bokšto viršūnėje
šv. Kristoforas laikė
dar gyvą vėliavą
ji buvo viskam pasiryžus

laisvė apsigaubė
kruviną mantiją
ir nuėjo per Lietuvą
kalbėdama
aš esu jūsų kūnas ir kraujas

visi ją pažino
tarp žmonių ji sėdėjo
garbingiausioje vietoje
jūs esate mano namai

apspjaudytas tankas
Vilniaus gatvėm
vos vilko
nenuplaukamą
savo gėdą

ŠIS, KAIP IR DAUGELIS TO METO
MITINGŲ, BYLOJA APIE NEPAPRASTĄ
VIENYBĘ, TAUTOS RYZTĄ IR SUSITELKIMĄ.
1991 M. SAUSIS

Ką byloja Parlamento barikados?

Danutė BLAŽYTĖ

Liudija istorikė, mokslų daktarė,
tų dienų metraštininkė.
2001 m. sausio 13 d.

1991

metų sausį Lietuvoje susiklostė ekstremali situacija: tauta gynė valstybę nuo sovietų karinės agresijos ir perversmą organizavusių vietos komunistinių jėgų. Parlamentą juosė barikados iš gelžbetonio luitų, metalo strypų, spygliuotos vielos, medžio rąstų, statybinių atliekų ir viso to, kas pasitaikė po ranka, ką galima buvo surasti ir pritaikyti gynybai. Be abejo, tokios kliūtys tebuvo simbolinės – sovietų karo mašinų tokios plokštės ir luitai negalėjo sulaukyti, tačiau jas sustabdė dešimtys tūkstančių beginklių Lietuvos Respublikos piliečių, kolonomis apjuosusių Parlamentą, laisvės siekis ir pasiryžimas. Neatsitiktinai gynėjus, būriais traukusius prie Aukščiausiosios Tarybos rūmų, sutikdavo užrašas ant Gedimino prospektą užtvėrusių gelžbetonio luitų „Parlamentas – Lietuvos širdis“. Žmonės, greičiau intuicija nei logika suvokdami laiko ir įvykių svarbą, susitelkė ten, kur buvo sprendžiamas valstybės, tautos, taip pat ir kiekvieno iš mūsų likimas. Juk tomis įtampos kupinomis dienomis ir naktimis spontaniškai gimė iki tol neįprastas „sieninės grafikos“ žanras.

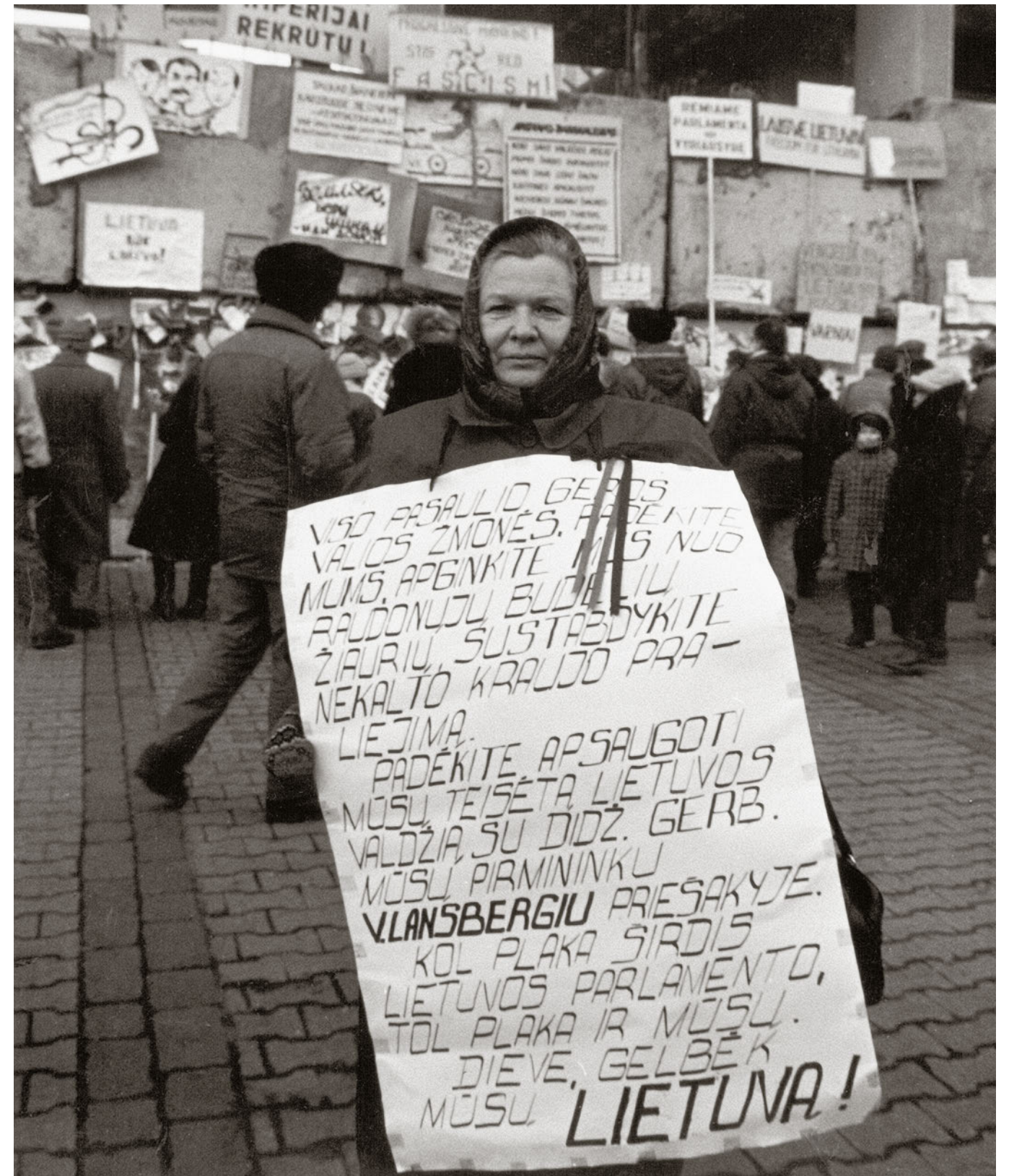
Tautos sąžinė prieš imperiją. Ką byloja Parlamento barikados ir užrašai ant jų?

Sausio dienomis, pradėdamas 8 dieną, man teko būti prie Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos ir kitose agresijos įvykių vietose. Neturėdama kitų priemonių, tiesiog bloknote fiksavau užrašus ant barikadų sausio 14–19 dienomis ir 22 dieną, nors pirmieji tekstai ant Aukščiausiosios Tarybos vidinio kiemelio užtvartų pasirodė jau sausio 9-ąją. Vėliau įrašai buvo sugrupuoti pagal temas, iš eilės perrašyti mašinėle ir saugomi asmeniniame archyve, kaip ir užrašai bloknote.

Barikadų užrašai – tai ypatingas „sieninės grafikos“ žanras – užrašai prie AT ir RT bokšto pastatų, ant blokų, stendų, tvorų. Nežinomų autorių anoniminiai užrašai pirmiausia padeda suvokti būtent tų dienų savimone, jų požiūrį į įvykius pačių įvykių metu, be jokios laiko distancijos. Po tragiškų sausio 13-osios įvykių pasirodė nauji užrašai, pagerbiantys žuvusiuosius, išaukštinantys jų aukos prasmę.

Teminiu požiūriu barikadų užrašuose dominavo SSRS agresijos jėgų ir Nepriklausomybės gynėjų etinė ir psichologinė priešprieša iliustruojantys įrašai. Etninio ir valstybinio sąmoningumo požiūriu tarp užrašų vis dėlto vyrauja pirmasis, kuriame Lietuva visų pirma identifikuojama su tauta, nors daugeliu atvejų sunku tą skirtumą nubrėžti.

Atskirą pogrupį sudaro atskirų vietovių – regionų, miestų, rajonų užrašai, kurių nebuvo gausu. Valstybinį sąmoningumą deklaruojantys užrašai konkretni, juose protestuojama prieš

GYNĖMĖS KAIP IŠMANĖMĖ –
IR ŽODŽIŲ, IR GELŽBETONIO LUITŲ BARIKADOMIS.
1991 M. SAUSIS

sajunginę sutartį ir Maskvos peršamą referendumą, reiškiamas palaikymas Aukščiausiajai Tarybai ir Vyriausybei.

Jau šiuose užrašuose gana tiksliai fiksuojama įvairių agresijos jėgų įtaka, gal tik daugiau simbolinio svorio suteikiant Michailui Gorbačioviui kaip pagrindiniam agresijos subjektui. Gausiausia sutampančių arba šiek tiek varijuojamų užrašų grupė, kad Gorbačiovas užsprings nekaltų žmonių kraują ir Lietuva kaip valstybė. Išvedama paralelė tarp įvykių Lietuvoje ir Persijos įlankoje, kur JAV kariuomenė iš Kuveito išstūmė jį užgrobusią tuometinio Irako diktatoriaus Sadamo Huseino armiją.

Kita paralelė – tarp ankstesnių slopinamųjų veiksmų Baku ir Tbilisyje, be to, Sovietų Sąjungai primintas išsilaisvinimo iš komunistinės sistemos slopinimas Vengrijoje 1956 bei Čekoslovakijoje 1968 metais. Dar viena paralelė – tarp totalitarinių režimų: fašizmo ir komunizmo.

Skirtingai vertinami kariuomenės ir vietinių jų talkininkų veiksmai. Į kariuomenę žiūrima dažniau santūriai ir rūščiai. Vietiniams okupantų talkininkams tenka daugiau ironijos ir sarkazmo. NGK – apsišaukėlis perversmininkų „nacionalinis gelbėjimo komitetas“ šifruojamas kaip Nacionalinis genocido komitetas, Nacionalinės gėdos komitetas, dar viename įrašė jis vadinamas nacionaliniu žudymo komitetu.

Sarkastiškiems užrašams pasitarnavo ir penktosios kolonos vadovų pavardės: Švedas, Burokevičius, ypač dažnai minimas pastarasis.

Užrašuose žuvusiesiems atminti smerkiami žudikai, pabrėžiamas atsitiktinumas, kad jais tapo būtent tie žmonės, jiems skiriama amžina garbė kaip kovotojams už laisvę ir nepriklausomybę, tačiau daugiausia užrašų – vienaip ar kitaip išreiškiant būsimos pergalės nuojautą.

Pateikiu autentiškų užrašų – nepakeistų, netaisyty.

GAL ANT BARIKADŲ RUSIŠKAI UŽRAŠYTAS RAGINIMAS „NEŠAUK, KAREIVII!“ ATREMS PRIEŠĄ GERIAU NEI BARIKADOS BETONAS?
1991 M. SAUSIS

Prakalbintos barikados

Nepriklausomybės
šūksniai barikadų
užrašuose

NEPRIKLAUSOMYBĖ NE ŠŪKIS, O FAKTAS

REMIAME LIETUVOS PARLAMENTĄ

MES NORIM DIRBTI NEPRIKLAUSOMOJ LIETUVOJ

REMIAME LIETUVOS RESPUBLIKOS PARLAMENTĄ
LAISVĘ LIETUVAI

UŽ KUVEITO LAISVĘ (NAFTĄ) VISAS PASAULIS, O LIETUVA – VIENA

PALAIKOME LIETUVOS AUKŠČIAUSIAJĄ TARYBĄ

PARLAMENTE, JŪS – MŪSŲ DEGANTI ŠIRDIS,
JŪS MŪSŲ KRAUJAS GYVAS!
GIMTASIS KRAŠTAS

REMIAME LIETUVOS AT IR VYRIAUSYBĘ,
ŠALIN „GELBĖJIMO KOMITETĄ“!

V. LANDSBERGIS TAUTOS PROTAS, SAŽINĖ IR GARBĖ
P. S. LIETUVOS GYVENTOJAI, IMKITE PILIEČIO PAŽYMĖJIMUS –
TAI BUS MŪSŲ PARAMA PARLAMENTUI, REFERENDUMAS GORBIUI

SAUSIO 13 D. ŽUVUSIŲ IR SUŽEISTŲ ŽMONIŲ KRAUJU
LIETUVA PRISIEKĖ –
NE SAJUNGINEI SUTARČIAI

ŠIRDĮ IŠPLĖŠTI GALI BUDELIO RANKA
BET LAISVĖS NIEKADA

KOLEKTYVINIS SOVIETŲ PILIETYBĖS
ATSISAKYMO AKTAS – BARIKADŲ VIRBŲ
PERSMEIGTI OKUPANTŲ IMPERIJOS PASAI.
1991 M. SAUSIS

1991-ųjų metų sausio dienos Vilniuje

Eugenijus ČERŠKUS

1990

Liudija 1990–1995 m. Vilniaus miesto savivaldybės Valdybos narys, Reikalų skyriaus vedėjas, Vilniaus miesto Nepriklausomybės gynybos štabo viršininko pavaduotojas, Sovietų okupantų agresijos socialinių pasekmių įvertinimo ir likvidavimo komisijos pirmininkas, teisininkas.

1995 m. rugpjūčio 10 d.

metų kovo 11 dieną buvo atkurta Lietuvos Nepriklausomybė. Tai buvo visiems išstisus dešimtmečius svajota, ilgai visų širdyse brandinta su dideliu džiaugsmu ir ašaromis akyse laukta diena. Kiekvienas net atokiausiame Lietuvos kampelyje per radiją ar televiziją išgirdo džiugią žinią, kad naujoji Aukščiausioji Taryba priėmė Lietuvos Nepriklausomybės Aktą, paskelbė Lietuvą nepriklausoma valstybe, kad 1990 metų kovo 11 dieną atkuriamą Lietuvos Nepriklausomybę, paskelbta 1918 metų vasario 16 dieną, o 1940 metais rusų kariaunos aneksuota.

Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimas sukėlė didžiulį žmonių entuziazmą ir ryžtą. Džiaugsmo banga nusirito per visą šalį, pasiekė širdis ir protus žmonių, gyvenančių ir už Lietuvos ribų. Žmonės džiaugėsi, o džiaugsmą išliedavo dainomis.

Penkiasdešimt metų Lietuva buvo okupuota rusų. Okupantai ir jų talkininkai lietuviai vykdė stalinietišką lietuvių tautos dvasios skurdinimo politiką. Lietuva, neturėdama galimybių laisvai gyventi ir vystytis, nebuvo savarankiška valstybė. Nors Vakaram nepripažino, kad Rusija aneksavo Lietuvą, mes laisvai negalėjome įeiti į Jungtinių Tautų Sąjungą, buvo suvaržyta mūsų laisvė, mūsų teisės ir veiksmai. Apie Lietuvos trispalvę, Vytį, Tautos himną ir tėvų bei protėvių kovas žinojom tik iš tėvų ar giminių pasakojimų.

Tiktai 1990 metų kovo 11 dieną laisviau atsikvėpėme – galėjome pradėti savarankiškai tvarkyti savo ir visos tautos gyvenimą.

Vilniuje vadinamuosiuose „penketukuose“ („petiorkos“ gamyklose), kur dirbo dauguma kitataučių, specialiai buvo pradėtos kurti vadinamosios „raudonosios brigados“. Žmonėms vadovavo „Jedinstvos“ grupė, jos veikėjai V. Ivanovas, V. Švedas, komunistų partijos vadovai M. Burokevičius, A. Naudžiūnas, J. Jermalavičius. Jiems vadovaujant, žmonės buvo sąmoningai kiršinami, klaidinami. Ypač grėsminga situacija susidarė Vilniaus mieste. Traipiai lietuvių tautos Nepriklausomybei iškilo mirtinas pavojus. Kas ką!?

Todėl ankstyvą 1991 metų sausio 11 dienos penktadienio rytą Vilniaus miesto savivaldybėje mero Vytauto Bernatono iniciatyva įkūrėme Vilniaus miesto Nepriklausomybės gynybos štabą. Šiam štabui vadovavo Vilniaus miesto mero pavaduotojas Alfredas Putramentas.

Mes jautėme ir matėme, kad Vilniaus mieste „Jedinstvos“ grupė ir dalis komunistų yra nusiteikę prieš teisėtai sukurtą valdžią. Priešiški elementai buvo įtakingi ir sąmoningai pradėjo

MITINGAS PRIE LIETUVOS RADJO IR TELEVIJOS RŪMŲ S. KONARSKIO GATVĖJE VILNIUJE, KAI PO PUČO MASKVOJE ŽLUGIMO IŠ PASTATŲ PASITRAUKĖ JUOS JEGA UŽĖMĘ SOVIETŲ ARMIJOS KARIŠKIAI.
1991 M. RUGPJŪČIO 21 D.

Į TOLĮ DRIEKIASI VILTINGASIS BALTIJOS KELIAS...
1989 M. RUGPJŪČIO 23 D.

kurti smogiamąsias grupes gamyklose, organizacijose, įmonėse. Jie atitinkamai nuteikdavo žmones, juos dezinformuodavo, rengdavo piktus mitingus, grupines eitynes, įvairias nepaklusnumo akcijas.

Buvo atvejų, kai priešiškos komunistų jėgos bandė išjungti elektros pastotes, organizuoti diversijas vandentiekio mazguose, oro uoste, geležinkelio stotyje, mėgino destabilizuoti duonos kepyklų darbą. Komunistai, jedinstveninkai, vadovaujami savo partinių „dievukų“, turėjo tvirtą užnugarį – galingas rusų karines pajėgas: ginkluotus tankus, šarvuotas tanketes, apmokytus, gerai išdresiruotus, ginkluotus automatais, kulkosvaidžiais ir guminėmis lazdomis rusų, baltarusių, ukrainiečių kareivius ir karininkus, desantininkus, karo lėktuvus ir sraigasparnius. Visos priešiškos jėgos, valdomos iš Maskvos, sąmoningai siekė paralyžiuoti gyvybiškai svarbius Vilniaus miesto strateginius objektus, sutrikdyti normalų sostinės gyventojų darbą.

Pagrindinė Vilniaus miesto Nepriklausomybės gynybos štabo užduotis buvo palaikyti normalų Vilniaus miesto darbo ritmą, tiesiogiai vadovauti bei kontroliuoti viską, kas vyksta sostinėje, sudaryti žmonėms palankias sąlygas, kad jie netrikdomai turėtų produktų, kad miesto gyventojai tikėtų, jog jie bus nuolat aprūpinti elektra, dujomis, šiluma.

Ėmėmės įvairiausių priemonių, siekdami, kad priešiški elementai – mes tuo metu juos vadino jedinstveninkais, ivanovininkais – nepaveiktų daugumos Vilniaus miesto žmonių.

Vilniaus miesto gynybos štabo žmonės dieną ir naktį lankėsi kolektyvuose, aiškino 1990 metų kovo 11 dienos Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės Akto reikšmę, kad 1940 metais rusai buvo okupavę Lietuvą, panaudoję ginkluotąsias karines pajėgas, o dabar teisėtai atkuriamė Lietuvos Respublikos Nepriklausomybę.

Ypač daug kalbėjome tuose kolektyvuose, kuriuose dirbo įvairių tautybių žmonių. Tai – Naujojoje Vilnioje ir stambiose Kuro aparatūros, „Elfos“, „Sigmos“ gamyklose. Žinoma, iš pradžių mūsų žmonės buvo sutinkami priešišškai. Ką ir kalbėti! Ypač ten, kur buvo įsitvirtinę komunistai. Tiesiogiai vadovavo M. Burokevičiaus partija, V. Ivanovo komitetas ir Šiaurės miestelio ginkluotosios rusų karinės pajėgos. Mes savo štabe planavome, ką veiksime kiekvieną dieną ir ateityje.

Jautėme, kad Vilniaus mieste kasdien auga įtampa, kad Šiaurės miestelyje kaupiamos didžiulės rusų karinės jėgos, kurioms tiesiogiai vadovauja generolas Vladimiras Uschopčikas. Buvo matyti, kad jiems aktyviai padeda ir Šiaurės miestelio kareiviai, karininkija, – jie dalyvauja jedinstveninkų mitinguose, palaiko mitinguotojus morališkai ir fizine jėga. Streikuose, įvairiose nepaklusnumo akcijose pasirodo ginkluotų kareivių ir karininkų.

Tuo sunkiu metu Lietuvos Respublikos Atkuriamojo Seimo Pirmininkas Vytautas Landsbergis daug kartų per radiją ir televiziją kvietė žmones rinktis prie Parlamento ir palaikyti teisėtai atkurtą Lietuvos Nepriklausomybę.

Neabejojome, kad Parlamentą, Radijo ir televizijos bokštą, Radijo ir televizijos rūmus gynė tikri Lietuvos patriotai. Tada mes jautėme, kad visa Lietuva yra mūsų Nepriklausomybės gynimo armija – beginklė žmonių minia. Vėliau pagrindine šios daugiataukstantinės žmonių minios dislokacijos vieta tapo dabartinė Nepriklausomybės aikštė prie Parlamento.

Man Nepriklausomybės gynybos štabas pavedė kalbėtis ir tartis su įmonių darbuotojais. Su visų pagrindinių įmonių vadovais susitikau jų įmonėse ir miesto savivaldybėje. Svarstėme, ką reikia daryti įmonėse, ką vadovai turi sakyti darbininkams. Turėjome žinoti, kokios nuotaikos yra kolektyvuose, kokia yra civilinės saugos būklė. Nuolat augant grėsmei, rusų armija galėjo pradėti susidoroti su taikiais gyventojais, bet kuriuo metu galėjo prasidėti ginkluotas priešinimasis teisėtai išrinktai valdžiai. Todėl įspėjome įmonių vadovus, kad tokiu atveju Vilniaus mieste būtina įjungti visas sirenas. Jos greit sukviestų žmones prie Parlamento rūmų ir į tas vietas, kur gali pasirodyti tankai ir šarvuotos tanketės. Nes tikrai beginkliai žmonės galėjo apginti Lietuvą.

Greta Giršovičiūtė, 8 kl.,
Klaipėdos X vidurinė mokykla,
1991 m.

MŪSŲ JĖGA – VIENYBĖJ

Tą kruviną naktį, tą laisvąją naktį
Šviesos mus kvietė budėti.
Staugimas giliai man įsmigo į širdį,
Ir man taip norėjos padėti.

Tačiau Lietuvos aš apgint negaliu dar,
Širdy tik aš sauguju ją,
Kad dar nepažydsio laisvės žiedelio
Nedrįstų paglemžti šalna.

O kas nepabūgo be ginklo jos ginti,
Žinojo tik viena gerai:
Kad mūsų jėga ne ginkluos, o vienybėj,
Ir Dievas padės kovoje.

Katalikų bažnyčia jungėsi drauge su Lietuvos inteligentija, darbininkais, visais suvažiuavusiais į Vilnių iš šalies rajonų ir kaimų. Turėjo skambėti bažnyčių ir soborų varpai. Vėliau gyvenimas parodė, kad mūsų prognozės pasitvirtino greičiau negu tikėjomės.

Dažnai būvodavau naktį karštosiose Vilniaus vietose ir jaučiau, kad miestas nemiega.

Tomis neramiomis naktimis savivaldybės Komunalinio ūkio skyriaus vedėjas Algis Paulavičius, jo pavaduotojai Algirdas Milčiūnas ir Algimantas Mikalauskas rūpinosi, kad ir naktį laužams užtektų malkų. Prekybos skyriaus darbuotojai Onutė Barniškytė, Algimantas Akstinas, Regina Lukoševičienė rūpinosi, kad žmonėms netrūktų karštos arbatos, sumuštinų. Finansavimo klausimus sausio įvykių metu operatyviai sprendavo Finansų skyriaus vadovai A. Sadauskas ir V. Laiconienė. Tada buvo šaltas 1990-ųjų metų gruodis, o sausį pūtė atšiaurūs vėjai. Apie tikrąją padėtį Vilniuje užsienį nuolat informuodavo savivaldybės Užsienio ryšių skyriaus darbuotojai, vadovaujami Vaclovo Kontrausko.

Man teko beveik pusantrų metų ruošti padalinių vadovų budėjimo grafikus. Turėjom pagrindinius visų žinybų telefonus, kuriais bet kuriuo paros metu galėjome jas pakelti ant kojų. Buvome pasirengę dirbti ekstremaliomis sąlygomis.

Nuolat kalbėjom per radiją ir televiziją, aiškinome, kokia padėtis Vilniuje, pradėjome sekti, kur iš Šiaurės miestelio juda karinė technika, važinėja rusų kariauna. Sulaukdavome daug žmonių telefonų skambučių.

Visą laiką palaikėme ryšius su tuomete Aukščiausiaja Taryba, ministerijomis, departamentais, Sąjūdžio taryba, Vilniaus ir Kauno radiju bei televizija, Vilniaus miesto šiluminių tinklais, dujofikacijos, vandentiekio, elektros, telefonų tinklų tarnybomis.

Dirbome išvien. Prie visų gyvybiškai svarbių objektų budėjo žmonės, kurie kiekvieną minutę buvo pasiruošę padėti. Vieni su kitais nuolat tardavomės, koordinavome visą Vilniaus miesto veiklą.

Tiesioginis ryšys buvo su Vilniaus miesto policijos vyriausioju komisaru Vytautu Leipumi, kuris dienomis ir naktimis dirbo su savo komisariatu, pats nakvodamas kabinete ant sudedamosios lovos.

Viešąją tvarką ir rimtį mieste užtikrino policijos pareigūnai, vadovaujami vyresniųjų komisarų Česlovo Šidagio, Danieliaus Dailidkos, Stasio Glebaus, Alvydo Bieliausko ir kitų. Nuolat informuodavome Aukščiausiąją Tarybą apie rusų armijos judėjimą, karo technikos gabenimą.

Taip įtemptai Vilniuje buvo budima 1990-ųjų metų rudenį ir ištisus 1991-uosius metus.

Visada su gilia pagarba prisimenu ir kitus, įvairias pareigas ėjusius darbuotojus, kurie lemiamam valstybei momentu nepalūžo, o savo darbu įrodė atsidavimą atkurta jaunai valstybei. Tai tuo metu buvęs Vilniaus miesto savivaldybės vyriausiasis architektas D. Ruseckas, Civilinės metrikacijos skyriaus vedėjas A. Jakutis, Kultūros skyriaus vedėjas A. Petrauskas, Juridinio skyriaus vedėjas A. Aničas, Švietimo skyriaus vedėjas V. Kaupinis, Aplinkos apsaugos skyriaus vedėjas K. Turonis, Informacijos poskyrio darbuotojai D. Mlinskienė, E. Mikulskienė, seniūnai A. Čaplikas, R. Sabaliauskas, P. Rutkauskas, rūmų komendantė J. Praškaitienė, vyriausioji buhalterė J. Slepovienė, darbuotojai P. Latvelis, V. Kiseliovas, A. Gužauskas, L. Zelvaras, ūkio vadovai V. Zelba, A. Jasiukaitis, transporto inžinierius B. Dailidė, vairuotojai J. Rus ir H. Kasnikauskas, darbininkas S. Aleksandravičius.

Teatleidžia man čia nepaminėti savivaldybės darbuotojai, tų tragiškų dienų liudininkai, kurie savo kukliu ir nuoširdžiu darbu įrodė visišką atsidavimą Lietuvai.

Pagrindinis krūvis teko jaunoms mūsų valstybės struktūroms. Mes, pirmieji atėję dirbti 1990-ųjų metų birželio mėnesį, dirbome išvien taip, kaip mokėjome, kaip galėjome. Ir tai buvo patys geriausi mano darbo Vilniaus miesto savivaldybėje metai. Darbo metai – be intrigu, be apgaulės.

Tiesos ir žengimo pasirinktu keliu metai.

PRIE VILNIAUS SPORTO RŪMŲ, KUR
1988 M. SPALIO 22–23 D. VYKO LIETUVOS
PERSITVARKYMO SĄJŪDŽIO
STEIGIAMASIS SUVAŽIAVIMAS

TVYRANTĮ SAUSIO 13-OSIOS NAKTIES NERIMĄ
IR NEŽINIĄ IŠDUODANTYS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS
GYNĖJŲ ŽVILGSNIAI. IR VILTĮ STIPRINANTI DAINA...
1991 M. SAUSIO 13 D. NAKTIS

Mes gynėme Parlamentą iš vidaus

Artūras SKUČAS

Liudija tuometis Lietuvos Respublikos

Aukščiausiosios Tarybos

Apsaugos skyriaus vadovas.

1994 m. rugsėjo 10 d.

Nesaugiai jautėsi parlamentarai 1990 metų kovo pabaigoje, kai buvo užgrobti pirmieji pastatai. Po pusmečio, gruodžio viduryje, sužinojome, kad Pskovo oro desanto divizijos daliniai pervežami į Kaliningrado sritį. Tada prieš Kalėdas dalį Apsaugos skyriaus darbuotojų Kūčių švęsti išleidome tik kelioms valandoms pagal iš anksto sudarytą grafiką.

Pamenate, 1991 metų sausio 7 dienos vakarą Vyriausybė priėmė sprendimą įvesti rinkos kainas, sukėlusį neigiamą reakciją ne tik tarp rusakalbių. Sausio 8 dieną „Jedinstvos“ organizatoriai bei komunistų lyderis Mykolas Burokevičius išnaudojo susidariusią situaciją, ir mitingai prie Aukščiausiosios Tarybos rūmų virto jų šturmu. Teko pakeisti Vyriausybę. Nors Apsaugos skyriaus žvalgyba dar sausio 6 dieną informavo apie „Jedinstvos“ pasiruošimus veiksams dėl tokio galimo Vyriausybės sprendimo, premjerė Kazimiera Prunskienė į informaciją deramai nesureagavo.

Kai 1991 metų sausio 11 dieną sovietų kariuomenė užgrobė Spaudos rūmus Vilniuje, neliko jokių abejonių dėl būsimų puolimų. Pasirengimo darbai buvo suintensyvinti. Sausio 13-osios naktį jau buvo neblogai pasirengta, netgi atrodė, kad įtampa atslūgo.

Parlamento rūmų gynyba iš vidaus buvo patikėta trimis padaliniais: Aukščiausiosios Tarybos Apsaugos skyriui, savanoriams ir Krašto apsaugos departamentui. Prisijungė ir policijos grupelė su kulkosvaidžiu, užėmusi pozicijas ketvirtajame aukšte.

Krašto apsaugos darbuotojai susitelkė antruosiuose ir trečiuosiuose AT rūmuose, savanoriai – Centrinų rūmų pirmajame, antrajame ir ketvirtajame aukštuose. Apsaugos skyrius ėmėsi AT Centrinų rūmų trečiojo aukšto gynybos. Be to, turėjome kontroliuoti visus įėjimus į Parlamentą, tvarkyti leidimų išdavimą, patruliuoti rūmuose: tikrinti, ar užkalti langai, ar budrūs apsaugos postai, žodžiu, viską revizuoti, kad neįvyktų atsitiktinių ar sąmoningų nelaimių.

Vienas pirmųjų rimtų darbų – Parlamento pirmojo aukšto laiptų užminavimas: užpuolikams įsiveržus į vidų, būtume susprogdinę pirmojo aukšto laiptus ir užtikrinę patogią padėtį gynybai kituose aukštuose.

Pagrindinius gynybinius sutvirtinimus rengė Krašto apsaugos departamento vyrai ir savanoriai – jie gabeno maišus su smėliu ir krovė rūmų viduje, minavo Parlamento stogą, raizgė ant jo vielas, krovė blokus, dėjo grotas.

Aukščiausiosios Tarybos Apsaugos skyriuje tuo metu buvo tikrai apie 110 darbuotojų.

AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS–ATKURIAMOJO
SEIMO PIRMININKAS PROF. VYTAUTAS LANDSBERGIS SAVO
DARBO KABINETE SU AT APSAUGOS SKYRIAUS
VADOVU ARTŪRU SKUČU.
1991 M. SAUSIS

BUVO PASIRŪPINTA, KAD AUKŠČIAUSIOSIOS
TARYBOS GYNĖJAI GALĖTŲ PASISTIPRINTI TIESIOG
RŪMŲ KORIDORIJE.
1991 M. SAUSIS

Pagrindinis tikslas – apsaugoti AT vadovybę. Tiesa, prisidėjo ir naujojo premjero Alberto Šimėno apsauga.

Mums į pagalbą iš Vilniaus ir Kauno atskubėjo sportininkai, karatė ir kitų kovos menų specialistai – jie taip pat telkėsi AT trečiajame aukšte.

Iš pradžių teturėjome penkis pistoletus. Tik paskutinėmis minutėmis iš parduotuvės „Žūklė, medžioklė“ gavome 16 medžioklinių šautuvų, o iš parduotuvės darbuotojo – šovinių. Jis paskambino ir pasakė: „Iš manęs dar neatėmė, atvažiuokite pasiimti.“ Iš Lietuvos banko gavome keturis Kalašnikovo automatus ir apie 20 TT pistoletų.

Taip po truputį per naktį mikroautobusu į rūmus gabenomės ginklus bei šovinius. Stebėjusiems lauke žmonėms galėjo susidaryti klaidingas įspūdis, kad mes labai daug visko atsivežėme. Tačiau be to, ką jau minėjau, dar turėjome porą snaiperio šautuvų.

Daugelio „ginklas“ buvo išardytų AT Centrinų rūmų pirmojo aukšto laiptų turėklų strypai, benzino buteliai...

Šalies apsaugai bene labiausiai nusipelnė Aukščiausiosios Tarybos ryšininkų grupė. Jau nuo 1990 metų vasaros disponavome nepriklausomu radijo ryšiu ir galingu siųstuvu. Visi Apsaugos skyriaus padaliniai turėjo rankines radijo stoteles, atsarginius dažnius, todėl mūsų ryšio užblokuoti buvo neįmanoma. Keletas operatyvinių darbuotojų budėjo už AT ribų automobiliuose ir buvo pasiruošę su ryšio priemone nuvykti visur, kur reikės.

Dalis skyriaus ryšininkų dirbo Radijo ir televizijos bokšte – tai jie, kad „burokevičinkai“ negalėtų pasinaudoti televizijos siųstuvais ir skleisti dezinformacijos, laiku atjungė visą aparatūrą, kai sovietų desantininkai buvo užėmę dar tik pirmąjį bokšto aukštą. Naują įrangą jiems

teko atsigabenti iš Kaliningrado, o kol sumontavo, praėjo beveik savaitė. Tokios sumanios ryšininkų veiklos iš mūsų tikrai nesitikėjo ir nebegalėjo nedelsdami pareikšti, kad sovietų valdžia Lietuvoje atkurta. O tokį tikslą, kaip paaiškėjo vėliau, turėjo. Manychiau, tai galėjo taip pat daug nulemti tolesnius sovietų veiksmus.

Tuo pat metu buvo kuriama ir montuojama televizijos transliacijos aparatūra Aukščiausiojoje Taryboje, vėliau įvardyta 11-ujuoju kanalu. Tad vilniečiai turėjo alternatyvią informaciją apie įvykius Parlamente ir Vyriausybėje bei visoje Lietuvoje.

Dar vienas labai reikšmingas ryšininkų nuopelnas – trumpųjų radijo bangų ryšio įrengimas Aukščiausiojoje Taryboje. Tai leido nedelsiant susisiekti, tiesiogiai padedant Romui Sakadolskiui, su JAV valstybės departamentu, pranešti Amerikos prezidentui apie Vilniuje prasidėjusį sovietų kariuomenės puolimą ir valstybinių įstaigų šturmą – neteisėtą pastatų užgrobimą ir tragišką žmonių žūtį. Apie tai sužinojęs prezidentas Džordžas Bušas nedelsdamas tiesioginiu ryšiu paskambino Michailui Gorbačioviui. Gal tai sustabdė tolesnį sovietų puolimą? Paryčiais atsirado ir telefono ryšys.

Žvalgų grupė stebėjo, kas vyksta aplink Parlamento rūmus, įvairiose Vilniaus vietose, nuolat informuodavo apie sovietų kariuomenės tankų ir šarvuotųjų judėjimą iš Šiaurės miestelio. Bet ypač daug informacijos įvairiais būdais suteikdavo patys žmonės – nuo žodinės iki paprasčiausių raštelių. Juk jie atvykdavo prie Aukščiausiosios Tarybos iš visos Lietuvos. Apsaugos skyriaus operatyvinis padalinys tokią informaciją mėgindavo patikrinti, o analitinis padalinys faktinę medžiagą apibendrindavo ir tik tuomet pateikdavo vadovybei.

Mano kabinetas buvo tiesiogiai sujungtas su V. Landsbergio. Taigi visą „karštą“ informaciją perduodavau bet kuriuo metu ir labai operatyviai.

Sovietų tankai ir šarvuotosios mašinos, desantininkai brutaliai užgrobė ne tik Tarptautinę telefonų stotį, Krašto apsaugos departamentą, Spaudos rūmus, Radijo ir televizijos techninio centro administracinį pastatą, Radijo ir televizijos bokštą, Radijo ir televizijos rūmus, Vilniaus geležinkelių mazgą, bet buvo pasirengę šturmuoti ir užgrobti Parlamento rūmus, Vilniaus miesto savivaldybę, policijos komisariatą, kitas valstybines įstaigas ir paralyžiuoti pirmiausia Lietuvos valstybės veiklą Vilniuje.

Apskritai sunku pasakyti, kaip būtų susiklostę įvykiai, jeigu kariškiai būtų ryžęsi pulti Parlamentą. Tokį planą jie, be abejojimo, turėjo. Kai kurias pasyvumo priežastis minėjau anksčiau. Gal įgyvendinti šį planą sutrukdė staigi pasaulio visuomenės reakcija, o gal ir paprasčiausias rūkas, dargana: tokiu oru neįmanoma panaudoti dujų žmonių miniai išblaškyti, jos sėda ant žemės ir nepasklinda ore. Be to, sovietai bijojo, kad prie Aukščiausiosios Tarybos gali būti daug aukų, o tuomet tai nebus panašu į taikų valdžios perėmimą „burokevičinkų rankomis“ ir sovietų valdžios atkūrimą „liaudžiai panorėjus“. O gal dėl to, kad per daug žmonių žuvo prie Radijo ir televizijos bokšto ir to niekaip nebebuvo įmanoma nuslėpti ar teigti, kad tai nelaimingi eismo įvykiai, kaip, tiesa, iš pradžių ir mėginta įrodinėti.

Buvome parengę įvairius variantus, net kaip saugiau atsitraukti. Nors V. Landsbergis sakė neišeisias iš rūmų, net jei kariškiai įsiveržtų į trečiąjį aukštą, mes vis tiek buvome numatę dublicerį, kuris perrengtas jo drabužiais liktų kabinete, kol AT pirmininką išvestume, tarkim, kaip savanorį...

Jau vėliau, po sausio 13-osios, buvo parūpinti pasai deputatams svetimomis pavardėmis, bet tą sausio 13-ąją apie tai niekas negalvojo. Buvo pasiryžę viskam, bent didžioji dauguma, tuo metu buvusi Aukščiausiojoje Taryboje. Visus vienijo bendra nuostata – kovoti iki pabaigos dėl Lietuvos Nepriklausomybės. Nuo 1990-ųjų metų kovo 11 dienos tai buvo mūsų gyvenimo tikslas, mūsų ateitis.

Kažkur širdies gilumoje visuomet tikėjau, kad sovietai neišdrįs surengti skerdynių, pabijos ne tik pasaulio, bet ir savosios visuomenės reakcijos – informacijos blokada, tokia stipri

Gintarė Žindžiūtė, 7 kl.,
Klaipėdos XII vidurinė mokykla,
1991 m.

BŪSI LAISVA

Mano Lietuva, Tėvyne,
Kas tavoj širdy sumynė
Išsvajotą laisvės žiedą?
Priešai! Argi jums ne gėda!?

Prieš nekaltą minią stojot,
Savo tankų vamzdžiais mojojot,
Šautuvus iškėlę laikėt,
Į beginklį žmogų taikėt.

Daugel už Tėvynę krito,
Bet vienybė, ryžtas liko!
Mes stovėsime palei sieną,
Jungsimės į laisvės žiedą!

Dieve, tu apgink nuo karo
Laisvės prašančiąją šalį.
Lietuvėlė tol mes ginsim,
Kol LAISVA ją pavadinšim!

aštuntajame ar devintajame dešimtmetyje, jau buvo pralaužta.

Nesenai pralaimėtas karas Afganistane, kruvini įvykiai Tbilisyje, manau, sovietams neleido iki galo apsispręsti, kaip pasielgti, o ir pačioje Sovietų Sąjungoje viskas kybojo ant plauko. Jie pabandė, bet bijojo rizikuoti iki galo. Štai kas, mano nuomone, svarbiausia.

Be to, sovietų kariuomenė buvo daugianacionalinė, o tai reiškė, kad ir ji gali tapti nestabili. Juk tankų divizijai Šiaurės miestelyje tuomet vadovavo Aschadas Maschadovas – antrasis nepriklausomos Čečėnijos prezidentas. Gal jis tankus pasuko atgal, pamatęs ir suvokęs, kas vyksta?

Beje, tą pačią sausio 13-osios naktį, kai prasidėjo Radijo ir televizijos bokšto šturmas, opera-

tyviai baldais bei kitais daiktais užgriozdinome koridorius į Radijo ryšio skyrių Aukščiausiojoje Taryboje. Tik tie, kas tai darė, žinojo vienintelį „tunelį“, kuriuo galima prašliaužti. Taip pasielgta dėl to, kad Parlamento rūmų šturmo atveju būtų galimybė paskutiniu momentu paleisti įrašą su V. Landsbergio kalba Lietuvai ir pasauliui. Gal rusų KGB agentai apie tai sužinojo ir pabūgo? Dėl to žlugo jų „blitz“ planas. Kas dabar žino?

Priežasčių priversti sovietus nutraukti agresiją buvo daug. Kuri iš jų svariausia, reikėtų klausiti M. Gorbačiovo, nors pastarasis iki šiol teigia, kad tai padaryta be jo žinios. Bet mes visi suprantame, kad jis meluoja, nes, priešingu atveju, asmeniškai turėtų atsakyti dėl Lietuvos piliečių žūties 1991 metų sausio 13-ąją.

LIAUDIES DAINA AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS
RŪMUOSE SKAIDRINA SLOGIĄ UŽPULTOS
NEPRIKLAUSOMYBĖS NUOTAIKĄ.
1991 M. SAUSIS

LAISVĖS GYNĖJŲ PAŠNEKESYS PRIE SMĖLIO MAIŠŲ
BARIKADŲ IR MALDŲ ALTORĖLIO. NUOTAIKOS NETEMDO
NEI RŪMŲ ŠTURMO GRĖSMĖ, NEI KITI GALIMI PAVOJAI.
1991 M. SAUSIS

Prakalbintos barikados

Laisvės šūkliai barikadų užrašuose

LIETUVA – TU MAN VIENA

REMIAME LIETUVOS RESPUBLIKOS PARLAMENTĄ
LAISVĘ LIETUVAI

MES UŽ LAISVĘ IR TAIKĄ

LIETUVI, BŪK TVIRTAS, NEPASIDUOK PROVOKACIJAI

TAS NE LIETUVIS KURS DAR BIJO
ATSIŽADĖT SAPNŲ NAKTIES

O LAISVĖ UŽ GYVYBĘ BRANGESNĖ
MIRSIM, BET BŪSIM LAISVI

PIRMIAU GELEŽIS PAVIRS Į VAŠKĄ, VANDUO Į AKMENĮ,
NEGU MES ATSISAKYSIM SAVO ŽODŽIO *(GEDIMINAS)*

PEACE WILL TRIUMPH OVER WAR¹

RAUDONAJAM FAŠIZMUI – NE!
LIETUVOS TIKSLAS – LAISVĖ.

PRIEŠ METUS MES BUVOME POLITIKAI, O MŪSŲ POLITIKA –
MORALĖ. NESENIAI TAPOME EKONOMISTAI, BET NORMALAUS
ŪKIO NETURĖJOME. DABAR MES KAREIVIAI, TIK SU NUOGOMIS
RANKOMIS. TOKIE MES ESAM – LIETUVIAI.
JIE PASIDUOS!

LAISVĘ LIETUVAI

TĖVYNĖ MŪS TIK
VIENA – LIETUVA

MŪSŲ SIELOSE AMŽIAIS PLAZDĖS
LAISVĖS TROŠKIMŲ VĒLIAVA
MES EISIME ŽUVUSIŲ PATRIOTŲ KELIU
LIETUVOS LAISVĖ MUMS BRANGESNĖ UŽ GYVYBĘ
VILNIAUS DARBININKŲ SĄJUNGA

LIETUVI! BŪK VERTAS LAISVĖS

¹ TAIKA TRIUMFUOS PRIEŠ KARĄ (ANGL.).

Laisvę mylinti lietuvių tauta – nenugalima

Vytautas JASULAITIS

Liudija VGTU (tuo metu VISI) Kelių katedros
vedėjas, docentas, technikos mokslų daktaras.
1990–1993 m. Vilniaus miesto deputatas,
1991 m. sausio–vasario mėn.
Parlamento rūmų gynėjas, 1993–1994 m.
Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių
sąjungos Centro valdybos pirmininkas,
1993–1995 m. Vilniaus miesto meras.
1993 m. balandžio 4 d.

Prasidėjus 1991 metams, Vilniuje kiekvienas jautėme didelę įtampą. Ją jautė ir visa Lietuva. Išties jautėme, kad artėja lemiami įvykiai. Žinojome, kad „Jedinstvos“ organizacija ir vietos kolaborantai pasinaudos kiekviena mūsų klaida. Kas šiandien pasakys: sąmoningai ar nesąmoningai ne laiku buvo pradėta ekonominė reforma? Sausio 1-ąją padidinamos kainos už važiavimą visuomeniniu transportu. Sausio 7-ąją keliamos maisto produktų kainos.

„Jedinstvos“ organizacija ir LKP (SSKP sudėtyje), pasinaudodamos kainų padidiniu, sausio 8 dieną prie Aukščiausiosios Tarybos–Parlamento surengė protesto mitingą, kurio dalyviai bandė įsiveržti į Aukščiausiosios Tarybos rūmus. Vilniaus miesto tarybos deputatai buvo informuoti, kad tokias prieš Lietuvos Nepriklausomybę nukreiptas akcijas jedintsveninkai gali bandyti surengti. „Jedinstvos“ kolonai priartėjus prie Parlamento, dalis Vilniaus miesto tarybos deputatų kartu su vilniečiais jau stovėjo prie rūmų.

Kartu su vilniečiais, ginančiais Aukščiausiosios Tarybos rūmus, buvo Vilniaus miesto tarybos deputatai Kęstutis Milius, Vacius Mališauskas, Vincas Vyrukaitis, Vytautas Žemgulyš, Algirdas Kaminskas ir kiti. Aš taip pat buvau jų gretose. Vacius Mališauskas, Algirdas Kaminskas ir aš – Vilniaus technikos universiteto pedagogai. Keliems „Jedinstvos“ dalyviams pavyko įsibrauti į Parlamento rūmus. Vis dėlto jie labai greitai buvo išstumti ne tik iš rūmų, bet ir iš artimiausių rūmų prieigų.

Pirmasis Lietuvos Parlamento rūmų antpuolis parodė, kad gynėjai nebuvo deramai pasiruošę sutikti prieš puolimą. Reikėjo skubiai organizuoti gerą gynybą, nes nebuvo aišku, kada „Jedinstvos“ bandų antpuolis pasikartos. Tam reikėjo Parlamento rūmuose ir jų prieigose sutelkti pakankamai gynėjų ir juos aprūpinti elementariausiomis gynimosi priemonėmis.

Dalis Vilniaus miesto tarybos deputatų stojo į aktyvių Parlamento rūmų gynėjų gretas. Jiems buvo pavesta ginti pirmojo rūmų aukšto vieno kambario langus, kurie buvo dabartinės Nepriklausomybės aikštės pusėje. Taip 1991-ųjų sausio 8 dieną prasidėjo mūsų gyvenimas Aukščiausiosios Tarybos rūmuose. Budėjome dieną ir naktį.

Sausio 10 dieną Parlamento rūmų langą užbarikadavome kambaryje buvusiais baldais. Nors prie Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos nuolat vyko „Jedinstvos“ ir kolaborantų sueigos, į Aukščiausiąją Tarybą niekas veržtis nedrįso, nes ją jau saugojo ne tik vilniečiai, bet ir iš visų Lietuvos miestų, miestelių ir kaimų suvažiavę žmonės.

16 MEDŽIOKLINIŲ ŠAUTUVŲ – VISA
AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS GYNĖJŲ GINKLUOTĖ.
1991 M. SAUSIS

Buvome operatyviai informuojami, kokią ardomąją veiklą atkurtos Lietuvos Nepriklausomybės priešai organizuoja Vilniaus mieste.

Sausio 9 dieną sovietų armijos šarvuočiai ir kariniai sunkvežimiai su kareiviais „repetuoja“ prie Radijo ir televizijos bokšto, Spaudos rūmų. Sausio 11 dieną Vilniuje užgrobiami Spaudos ir Krašto apsaugos departamento rūmai, Vilniaus geležinkelių mazgas. Į Vilnių patraukia rusų kariuomenės tankai ir kariniai daliniai iš Rudaminos, iš Panemunės. Okupantai siautėja Alytuje, Šiauliuose, Kaune, Panevėžyje, Radviliškyje, Anykščiuose, Nemenčinėje.

Tačiau atgimusi Nepriklausoma Lietuva budėjo. Tūkstančiai vilniečių, dešimtys tūkstančių žmonių iš visos Lietuvos stovėjo prie Aukščiausiosios Tarybos, Radijo ir televizijos rūmų, Radijo ir televizijos centro pastato ir RT bokšto, Tarptautinės telefonų stoties ir kitur.

Parlamento rūmuose jaučiama didžiulė įtampa, tačiau dabar jau pastebimas konkretus vadovavimas, drausmė ir susiklausymas. 1991 metų sausio 11 dieną po pietų visiems Parlamento rūmuose esantiems gynėjams pasiūloma per keletą minučių apsispręsti, ar savanoriškai išeiti iš rūmų, ar pasilikti juose – duoti priesaiką ir juos ginti.

Pasiryžusiems likti atvirai pasakoma, kad rūmų puolimo metu išlikti gyviems galimybių yra labai maža. Mes tai supratome ir patys.

Ginti Parlamento rūmų lieka ir prisiekia Vilniaus miesto tarybos deputatai Valentinas Šapalas, Grigorijus Žaunerovas, Valentinas Bartašiūnas, Vincas Vyrukaitis, Vacius Mališauskas,

Kęstutis Milius, Gediminas Jurčiukonis, Edmundas Šniūrevičius ir Vytautas Jasulaitis.

Parlamento rūmų gynėjams buvo būtinos dujokaukės ir bent statybininkų šalmai. Sausio 11 dieną vėlai vakare Vilniaus miesto tarybos deputatų pastangomis beveik visi rūmų gynėjai aprūpinami dujokaukėmis. Per kelias valandas, padedant Vilniaus miesto tarybos deputatui Vytautui Urbonui, pavyko gauti kelis šimtus statybininkų šalmų. Tai kuklios, bet vis tiek apsaugos priemonės. Jos pakėlė mūsų dvasią, nes paaiškėjo, kad Lietuva rūpinasi tais, kurie pasiliko ginti Parlamento rūmų.

Sausio 12 dieną Parlamento rūmuose įkuriamas Vilniaus miesto tarybos deputatų štabas ryšiams su Vilniaus miesto savivaldybe ir Vilniaus gyventojais. Mums paskiriamas kambarys ketvirtajame aukšte.

Jau keturias naktis miegame Parlamento patalpose – daugelis sėdėdami ant grindų. Kėdžių visiems neužtenka. Be to, ir snausti ant grindų patogiau. Valgome Parlamento rūmų valgykloje maistą, kurį atvežė žmonės iš įvairių Lietuvos kampelių. Mus lanko Vilniaus miesto tarybos deputatų pirmininkas deputatas Arūnas Grumadas, retkarčiais ateina kiti deputatai. Niekuiomet neužmiršiu deputatės Elenos Kubilienės globos, jos raminančių žodžių ir švelnių rankų.

Su miestu turėjome gerą telefono ryšį. Vilniaus miesto Sąjūdžio tarybos pirmininkas Saulius Žukauskas suorganizavo patikimą informatorių tinklą. Kiekvienas jų turėjo savo kodą (mes žinojome jų adresus) ir nuolat telefonu pateikdavo skubią informaciją apie sovietų kariuomenės

AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS RŪMŲ GYNĖJAI RENGIAI GALIMAI DUJŲ ATAKAI. DUJOKAUKĖS BUVO IŠDALINTOS IR VISIEMS RŪMUOSE BUVUSIEMS AT DEPUTATAMS.
1991 M. SAUSIS

judėjimą Vilniaus mieste. Šios žinios tuojau būdavo perduodamos Parlamento rūmų gynybos štabui.

Sausio 11-ąją ir 12-ąją Vilniaus gatvėse dieną ir naktį intensyviai juda rusų kariuomenės šarvuočiai, tankai ir sunkvežimiai su kariškiais. Toliau siaubiami pastatai Vilniuje ir kituose miestuose. Vilniečiai ir iš visos Lietuvos suvažiaavę žmonės budi prie svarbiausių objektų Vilniuje. Sausio 12 dieną 22 valandą mūsų informatorius, gyvenantis prie Šiaurės miestelio, praneša, kad rusų karinių mašinų kolona išvažiuoja iš Šiaurės miestelio į Žirmūnus.

Sausio 13 dieną 1 valandą 25 minutės tankai jau važiuoja per Karoliniškes, RT bokšto link, ir pradeda šaudyti. 1 valandą 50 minučių apsupamas Radijo ir televizijos bokštas, užimamos Radijo ir televizijos centro patalpos. Okupantai čia siautėjo apie dvi valandas.

Maždaug 1 valandą 45 minutės gauname žinią, kad rusų tankai važiuoja Žvėryno gatvėmis. Manėme, kad jie važiuos per naująjį Žvėryno tiltą, nes senasis galėjo tankų kolonos neatlaikyti. Tačiau rusų okupantai rizikavo. Mes, stebėdami tankų koloną pro Parlamento rūmų langus, apmirėme: atrodė, kad dideliu greičiu važiuojantys Žvėryno tiltu tankai tuoj pat įsiverš į Parlamentą saugančių žmonių minią. Tačiau jie staiga pasuko Radijo ir televizijos rūmų, S. Konarskio gatvės link. Masiškų žudynių okupantai išsigando.

Po keliolikos minučių išgirdome šūvius prie Radijo ir televizijos rūmų. Nutrūko radijo, paskui televizijos laidų transliacija. Tačiau tuojau pasigirsta Kauno radijo signalas, kuris praneša, kad LIETUVA dar gyva, kad ji ginasi ir ginsis tol, kol bus jėgų.

Naktį kunigas Robertas Grigas Parlamento rūmuose esantiems gynėjams suteikia visuotinį nuodėmių atleidimą. Jau žinome, kad žuvo pirmieji žmonės, kad daug sužeistų. Įgijo prasmę užrašas ant Parlamento rūmų gynimo sienos: „Žūsime, kad gyventume.“

Vėliau sužinojome, kad tarp žuvusiųjų už Lietuvos laisvę buvo ir Vilniaus Gedimino technikos universiteto studentas Rolandas Jankauskas.

Sausio 14-ąją pradedami statyti apsauginiai įtvirtinimai aplink Parlamento rūmus.

Lietuvoje skelbiamas trijų dienų gedulas.

Sausio 14-ąją 9 valandą man pavedama kontroliuoti įtvirtinimų statybą Parlamento rūmų prieigose tarp Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos ir tilto per Nerį prie Pedagoginio universiteto. Statybininkai veža gelžbetoninius blokus. Pirmasis įtvirtinimų žiedas baigiamas įrengti vėlai vakare.

Tik dabar supratau, kas žmogui gali ekstremaliomis sąlygomis suteikti jėgų: didžiulė įtampa ir pasiaukojimas. Keletą naktų nemiegojė, purvini ir sušalę, nepakankamai pavalgę, atsilaikėme patys ir padėjome atsilaikyti visai Lietuvai. Tai padarėme Dievo ir Tautos padedami.

Parlamento rūmuose netikėtai sutikau Vilniaus technikos universiteto rektorių Edmundą Zavadską. Aš dėkingas jam už patarimą pasilikti Parlamento rūmų gynėjų gretose tol, kol Lietuvai reikės. Man, kaip VGTU Kelių katedros vedėjui, tie rektoriaus žodžiai buvo būtini.

Reikia pagarbiai prisiminti VGTU Pamatų ir pagrindų katedros laboratorijos darbuotojus, kurie, nuėmę nuo laboratorinių prietaisų kelis kilogramus guminių žarnelių, jas atidavė Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos rūmuose įsteigtam Greitosios pagalbos punktui. Jos buvo ypač reikalingos, kadangi medikai mažai turėjo guminių veržlių kraujavimui sustabdyti.

Prisimenu tuo metu rūmuose dirbusį Aukščiausiosios Tarybos pirmininko padėjėją, Vilniaus Gedimino technikos universiteto docentą Brunoną Gruzdį. Su juo rūmuose susitikdavau kiekvieną dieną. Matyt, darbo krūvis, didžiulė nervinė įtampa turėjo įtakos jo ankstyvam pasitraukimui iš mūsų gretų. Tai buvo šviesi ir kilni asmenybė.

Neabejoju, kad Parlamento rūmus ir kitus pastatus gynė daugelis Vilniaus Gedimino technikos universiteto pedagogų, darbuotojų ir studentų. Visi jie – nežinomi kareiviai.

Parlamento rūmuose gyvenome iki 1991-ųjų metų vasario 9 dienos. Paskui kiekvienas grįžome dirbti savo nuolatinio darbo.

PARLAMENTO GYNĖJŲ NUOTAIKĄ
SKAIDRINDAVO ANTANO BUJOKO KANKLĖS.
1991 M. SAUSIO 8 D.

GINANTIS NUO NEPRIKLAUSOMYBĖS BASTIONĄ –
AUKŠČIAUSIĄJĄ TARYBĄ UŽPUOLUSIŲ MASKVOS
INSPIRUOTŲ LIETUVOS LAISVE NEPATENKINTŲ
PROSOVIETINIŲ MAIŠTININKŲ, SUSIVIENIJUSIŲ
PO „JEDINSTVO“ VĒLIAVA, BUVO GRIEBTASI
NET PRIEŠGAISRINIŲ VANDENS ŽARNŲ.
1991 M. SAUSIO 8 D.

Dirbau, kaip mano sąžinė liepė

Vytautas BERNATONIS

Liudija pirmasis Nepriklausomos Lietuvos Vilniaus miesto meras, habilituotas technikos mokslų daktaras, profesorius.

1995 m. rugsėjo 10 d.

Ė

jo 1990-ieji metai. Lietuva vylėsi naujų permainų. Įtempta padėtis. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Kovo 11-osios Aktu atkuriamą Lietuvos Nepriklausomybę, kuri buvo paskelbta 1918 metų vasario 16 dieną. Visa Lietuva entuziastingai džiūgavo atgavusi laisvę ir galinti kurti demokratinę valstybę. Kuriami nauji pamatai demokratijai įtvirtinti.

Vyko nauji rinkimai į Vilniaus miesto merus.

Mane pažinoję žmonės pasiūlė dalyvauti konkurse Vilniaus miesto mero pareigoms užimti, teigdami, kad šis darbas kaip tik man.

Man buvo netikėta, kai iš tikrųjų iš 19 pretendentų į miesto merus laimėjau konkursą, kuriam intensyviai ruošiausi tik vieną mėnesį. Mero darbui ruošiausi rimtai. Į mero kėdę sėdau, turėdamas konkrečią veiklos programą.

1990 metų birželio mėnesį tapęs Vilniaus miesto meru, pradėjau labiau gilintis į Lietuvos politinius įvykius, nes visi ūkiniai, administraciniai darbai merijoje vienaip ar kitaip siejosi su prasidėjusia politine pertvarka.

Kad atgausime Lietuvos Nepriklausomybę, nesitikėjau. Tačiau Nepriklausomybės atkūrimu apsidžiaugėme, kaip ir dauguma Lietuvos žmonių.

Iš esmės turėjau keisti Vilniaus miesto valdymo struktūrą. Keturių miesto rajonų vykdomieji komitetai, kurių vienas užėmė vos ne pusę Vilniaus teritorijos, vykdė miesto ūkinę veiklą, nutolę nuo gyventojų, ir tai aiškiai atrodė negyvenimiškai.

Dar savo rinkimų programoje buvau numatęs Vilniaus miestą padalinti į lygias teritorijas ir įsteigti administracinius vienetus, kad kiekviena Vilniaus žemės pėda turėtų šeiminingą ir kiekvienas vilnietis žinotų, kur kreiptis prireikus, bei gauti atsakymą ir būtiną pagalbą.

Savaitę praleidau prie Vilniaus miesto žemėlapių, po to sudariau grupę žmonių, kuri paruošė viso Vilniaus miesto teritorinio padalijimo projektą. Jie pasiūlė teritorinius padalinius pavadinti seniūnijomis. Tai sutapo su mano tikslais. Pateikiau tvirtinti Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui. Toks patvirtintas variantas tebegalioja ir šiandien. Būdinga tai, kad pavadinimas „seniūnija“ paplito po visą Lietuvą.

Tada Vilniaus miesto taryba, svarstydamą seniūnijų kompetencijas, nesuteikė joms valdymo organų teisės, kaip aš siūliau. Valdymo iš centro palikta teisė, mano manymu, yra esminė klaida, gyvuojanti netgi federalinėse struktūrose.

VILNIAUS MIESTO SAVIVALDYBĖS POSĖDŽIAMS,
KURIUOSE BUVO APTARIAMI SVARBŪS
MIESTO STRATEGINIŲ OBJEKTŲ APSAUGOS KLAUSIMAI,
PIRMININKAUDAVO MERAS VYTAUTAS BERNATONIS

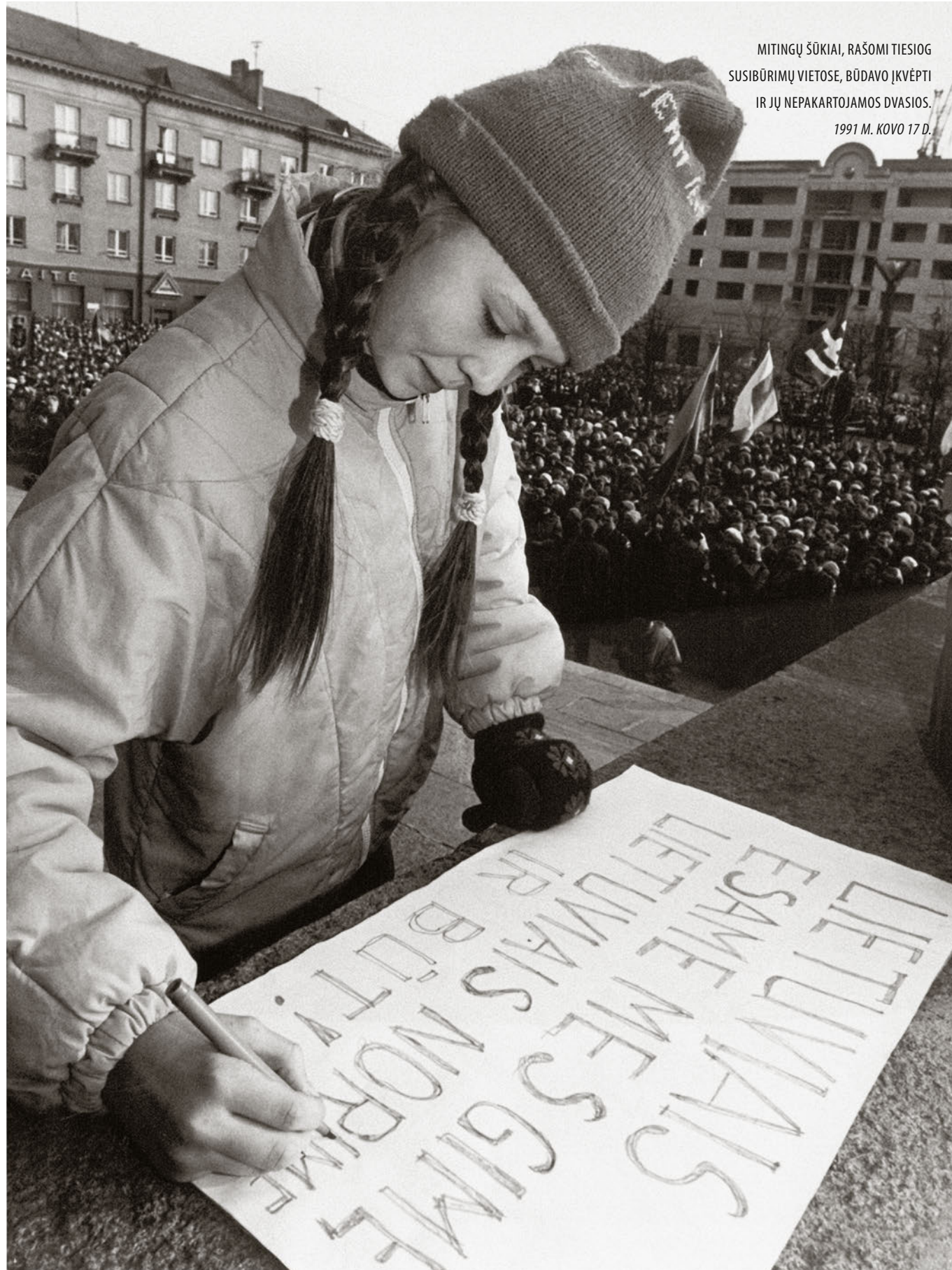
(CENTRE).

1991 M. SAUSIS

Miesto merijoje jautėsi didelė trintis, augo žmonių nepasitenkinimas miesto valdžios daromais pertvarkymais. Dauguma Vilniaus miesto tarybos, Aukščiausiosios Tarybos sprendimų man buvo nesuprantami.

Iš manęs buvo reikalaujama tuos sprendimus vykdyti. Bet aš visuomet dariau taip, kaip sąžinė liepė, kaip aš pats supratau. Gyvenimas parodė, kad mano sprendimas teisingas. Teko dirbti po 12–14 valandų visas 7 dienas per savaitę.

Buvo minčių atsistatydinti, bet buvau giliai įsitikinęs, kad esu reikalingas Vilniaus miestui. Ruošiausi radikaliai veikimui, pajungiau mane supančius ir palaikančius žmones, bandydavau aiškinti, kas vyksta ir kodėl. Deputatai, atidžiai stebėję ir kontroliavę mano darbą, siūlė Vilniaus miesto tarybai atvirkštinius sprendimus. Mane nuolat stebino miesto Tarybos deputatų noras trukdyti dirbti, veikti, kaip man norėjosi. Kuo daugiau man sekdavosi, tuo labiau dauguma priekabaudavo. Iš esmės Vilniaus mero darbe nemačiau nespręstinių problemų, viską reikėjo keisti, daryti iš naujo.

MITINGŲ ŠŪKIAI, RAŠOMI TIESIOG
SUSIBŪRIMŲ VIETOSE, BŪDAVO ĮKVĖPTI
IR JŲ NEPAKARTOJAMOS DVASIOS.
1991 M. KOVO 17 D.

Problema buvo vienintelė – Vilniaus miesto tarybos trukdymas ir Aukščiausiosios Tarybos vienašališkumas, bet ne konstruktyvus darbas.

Lietuvos žmonės, kaip ir aš, matė vykstančius neramumus – Lietuvos ekonominės agresijos pradžią. Gindami Parlamentą, televiziją, radiją žmonės tikėjo, kad gina Lietuvos Nepriklausomybę. Gynė didvyriškai, žuvo geriausieji...

Kas vyko, to reikėjo ir tikėtis, tačiau būti tų įvykių dalyviu buvo siaubinga. Man teko kalbėtis su visų žuvusiųjų artimaisiais, liūdinčiais prie karstų.

Stebino jų dvasios tvirtumas. Jų sielos kentėjo, bet jie neraudojo. Vieni prašė „išvaryti iš Vilniaus šiuos išsigimėlius“ (turėta galvoje rusų armijos kariškius), kiti linkėjo „sėkmės tvarkant Lietuvą“ ir pan. Ypač stebino žuvusių 17-mečių (abu buvo draugai) tėvų elgesys, jų tvirtybė. Tie vaikai buvo jų vienturčiai. Tėvų gyvenimas prarado prasmę.

Kalbėdamas prie tragiškai žuvusiųjų karstų Antakalnio kapinėse, nežinodamas, kuo padėti tiems, kurie laidojo savo gyvenimo prasmę, aš garsiai prisiekiau tolesniame savo gyvenime daryti viską, kad daugiau tokio kraujo praliejimo Lietuvoje nebūtų.

Esu giliai įsitikinęs, kad žmonių gyvybė yra ta vertybė, dėl kurios kainos iš esmės kiekvienas save gerbiantis žmogus negali meluoti, negali iškraipyti tiesos, negali slėpti to, ką jaučia. Priklausau tai kategorijai žmonių, kuriems pavyksta prognozuoti įvykius daug anksčiau, negu tai paviešinama.

Pats dalyvaudamas 1990-ųjų ir 1991-ųjų metų pradžios įvykiuose negalėjau nematyti, kad Lietuvoje buvo Rusijos kariuomenė ir Nepriklausomybės siekė ne tik mažos Sovietų Sąjungos respublikos, bet ir Rusijos žmonės. Įvykiai parodė, kad ši tiesa buvo tikra.

Be to, visa Lietuvos ekonomika tuo metu buvo susijusi su Rusija.

1991-ųjų tragiškos sausio nakties išvakarėse pas mane, kaip Vilniaus miesto merą, lankėsi daug žmonių, taip pat sovietų armijos karininkų, dalykiškai pasakojusių, kas vyksta ir kas turi vykti. Aš paklausiau: „Ar ponas Vytautas Landsbergis visa tai žino?“ Man buvo atsakyta ir paaiškinta, kad jis žino daug daugiau. Bendravome su karininkų šeimomis. Mūsų nuomonės sutapo. Visi norėjome taikaus ir geresnio gyvenimo.

Mane labai nustebino vienas epizodas.

Po žudynių prie Radijo ir televizijos bokšto bei Radijo ir televizijos rūmų pastatų pasklido nuomonė, kad kitą naktį bus užimamas Vilniaus miesto savivaldybės pastatas. Apie vidurdienį savivaldybės vestibulyje pastebėjau grupę jaunuolių su vienvamzdžiu šautuvu. Paklausiau, ką jie čia veikia, ir sužinojau, kad juos atsiuntė iš Aukščiausiosios Tarybos ginti pastato. Suvokiau, kas įvyktų, jeigu šie vaikai, įėjus į pastatą bent dviem sovietų automatininkams, iššautų iš savo vienvamzdžio. Miesto tarybos pirmininkui pasiūliau savo asmeninius medžioklinius šautuvus ir, jeigu taip reikia, užimti jaunuolių pozicijas mums, tai yra geriau ginkluotiems ir labiau patyrusiems. Po kurio laiko jauni didvyriai išėjo.

Namie nebuvau dvi paras. Organizavau budėjimą. Nuolat aš pats važinėjau po miestą, retkarčiais užsukdamas pas budinčiuosius. Nurodytu telefonu skambinę žmonės informavo praktiškai apie mažiausią rusų kariuomenės judėjimą. Iš vilniečių skambučių sudarinėjome sovietų armijos tankų ir šarvuotų mašinų judėjimo maršrutus. Stebino žmonių aktyvumas... Supratęs, kur tankai juda, išvažiavau jų link. Mačiau pirmuosius šūvius, pirmąsias greitosios medicinos pagalbos mašinas prie šaudančio tanko už kokių 2–3 metrų, bet nieko pakeisti negalėjau.

Supratau, kad reikia rūpintis sužeistaisiais. Bet tuojau įsitikinau, kad šį darbą geriausiai išmano medikai. Beliko domėtis sužeistųjų ir žuvusiųjų skaičiais, nes to manęs nuolat klausdavo skambinę Vilniaus miesto tarybos ir Aukščiausiosios Tarybos vadovai...

Gyvenimiškai svarbus tapo toks epizodas. Apie 4 valandą žmona, grįžusi su jaunesniuoju penkiamečiu sūnumi nuo Radijo ir televizijos bokšto, sakė praradusi ryšį su dviem vyriausiais sūnumis, budėjusiais prie Parlamento.

Ramunė Vencevičiūtė, 9 kl.,
Klaipėdos VI vidurinė mokykla,
1991 m.

LIETUVA

Lietuva...

Tu gintarinių kryžių kraštas
Ir laisvės trokštančių žmonių
Šalis.

Norėjai, kad Tavęs nevergtų priešai,
Svajojai amžiams būt laisva.

O Lietuva...

Žinojai – laisvės kelias ilgas.

Bet netikėjai, Lietuva,

Kad tiek pareikalaus aukų...

Kad Tavo žemėje rymos vėl skausmo kryžiai
Su užrašytu priešmirtiniu žodžiu – „Laisvė“.

Skaudu šiandien, gimtine Lietuva,

Ir Tau, ir man, ir motinoms..!

Ir sielą drasko kruvina rauda.

Bet tegu žino žiaurūs priešai,

Gyva mūs Lietuva...

Ir laisvė mūsų širdyse – gyva!

Sužinojęs sunerimau ir aš, nes jau mačiau, kas vyksta prie Radijo ir televizijos bokšto.

Abu sūnus suradau su draugais Žvėryne, nes jiems važiuojant nuo Parlamento prie Radijo ir televizijos bokšto įvyko avarija. Padėjau pakelti automobilį. Pajaučiau karštį pilvą, bet nekreipiau dėmesio. Pasirodo, trūko pilvo plėvė.

Po tragiškai žuvusiųjų laidotuvių aš nuo pasitempimo atguliau į ligoninę, mane operavo. Gydantis po operacijos, Vilniaus miesto tarybos sprendimu buvau man nedalyvaujant atleistas iš Vilniaus miesto mero pareigų.

Miesto taryba tiesiog pasinaudojo proga ir priėmė tokį sprendimą, kokio jiems reikėjo.

Norėčiau pabrėžti, kad didžioji dauguma vilniečių – įvairaus rango, įvairių profesijų, įvairaus gyvenimiško patyrimo per 1991-ųjų metų tragiškus sausio įvykius – suprato ir savo pareigą atlikti garbingai kaip tikri Lietuvos piliečiai.

Tragiški 1991-ųjų metų sausio įvykiai parodė, kad Lietuvos savivaldos įstatymai yra netobuli ir kad ypač tokiomis ekstremaliosiomis situacijomis miesto galva – miesto meras, kuris faktiškai

atsako už viską, kas vyksta mieste, negali operatyviai spręsti to, ką privalėtų. Tada, pamenu, ryžausi skubiai sutvarkyti įstatymus. Kas vyks artimiausiu metu, neįmanoma prognozuoti ir galima laukti bet kokių netikėtumų. Pasikviečiau į Vilnių kolegas merus iš kitų Lietuvos miestų. Atvyko visi, ir mes parašėme pasiūlymus dėl mero teisių ir savivaldos įstatymų sutvarkymo. Aš buvau įpareigotas pasiūlymus įteikti Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkui ir Ministrui Pirmininkui. Trylikos Lietuvos miestų merų pasiūlymus įteikiau jiems asmeniškai. Jokio atsakymo negavau.

Lengva buvo dirbti su žmonėmis. Tik neįmanoma buvo susitarti su valdžia – ir su Vilniaus miesto taryba, ir su Lietuvos vadovais. Nesugebėjau suprasti, ko jie nori ir ko siekia? Bet aš, būdamas devynis mėnesius miesto meru, dirbau taip, kaip mano sąžinė liepė.

Analizuodamas visa tai, kas vyko, vėliau vienareikšmiai supratau, kad mano klaidos buvo neesminės ir principiniai sprendimai – teisingi. Džiaugtis galiu tuo, kad darbai, kuriuos spėjau atlikti, gyvuoja ir dabar.

BUVUSIAS NEPRIKLAUSOMYBĖS DŽIAUGSMO ŠYPSENAS
PO SAUSIO 13-OSIOS NAKTIES ŽMONIŲ VEIDUOSE PAKEITĖ
NERIMO IR NEŽINIOS ŠEŠĖLIAI.
1991 M. SAUSIO 13 D.

VIENAS PIRMŪJŲ DAINUOJANČIOS REVOLIUCIJOS
RENGINIŲ – LIETUVOS ŽALIŲJŲ ORGANIZUOTAS TAUTĄ
ŽADINANTIS DVIRAČIŲ ŽYGIS APLINK LIETUVĄ „LIETUVA –
MANO NAMAI“ 1988 M. LIEPOS 20–RUGPJŪČIO 2 D.
ŽYGIO DALYVIŲ PĀLYDOS KATEDROS AIKŠTĖJE VILNIUJE

Prakalbintos barikados

Laisvės šūkliai barikadų užrašuose

ĮMYNĘS PĖDĄ ČIA JAUČIUOSI NE SVETYS –
BET ŠEIMININKAS, AMŽIUS ČIA GYVENĘS
IR JOKS ATEIVIS JAU NEIŠKRAPŠTYS
KULKA NEI DURTUVU MŪS IŠ TOS ŽEMĖS
B. MAČIONIS¹

OKUPACIJAI – VISUOTINIS PASIPRIEŠINIMAS

LIETUVA
TAU MŪSŲ MEILĖ!
BŪK LAISVA!

FREEDOM FOR LITHUANIA²

LIETUVA, TU MUMS VIENA

PARLAMENTE, ŽEMAIČIAI SU JUMIS

MŪSŲ JĖGA – MEILĖ TĖVYNEI

LAISVĖS TROŠKIMO TANKAIS NESUTRAIŠKYSI

DARBININKAI, ŽEMDIRBIAI NETIKĖKITE TAIS,
KURIE SAVO TIESĄ PERŠA NAUDODAMI JĖGĄ IR GINKLĄ
LIETUVA BUS LAISVA – LAISVAS BUS DARBININKAS
VILNIAUS R. DARBININKŲ SAJUNGA

MEILĖ TĖVYNEI TIKĖJIMAS LIETUVOS ATEITIMI SUTEIKS MUMS
JĖGŲ IR TVIRTYBĖS. BROLIAI IR SESĖS. BŪKIT BUDRŪS.
NEDALEISKIT, KAD ŽŪTŲ JUMS BRANGI TĖVYNĖ LIETUVA.
NORS GINKLŲ MES IR NETURIM
PRIEŠO TANKŲ NEBIJOSIM
SAVO MYLIMĄ TĖVYNĘ
KRŪTINE UŽSTOSIM

GUODŽIAMĖS SUKNIUBĘ KAIP ŠEŠĖLIAI
ATGAILOS IR ATLAIDŲ MALDA TYLIA
MIRĘ MIRČIAI – LAISVEI PRISIKĖLĘ
DIEVE, KELIAMĖS IR MES TAVA VALIA

MŪSŲ JĖGA – MEILĖ TĖVYNEI

TEGU ŽINO JIE, TENEPAMIRŠTA NIEKAD,
KAD JĖGA NEGALIMA PAVERGT LAISVOS TAUTOS

¹ BOLESLOVAS MAČIONIS (1915–1971) –
POETAS, POLITINIS KALINYS.

² LAISVĘ LIETUVAI (ANGL.).
UŽRAŠAS TRISPALVĖS FONE.

Gilūs pėdsakai ir nerimas

Eugenijus ČERŠKUS

1990

-ųjų birželį, kai Vilniaus miesto savivaldybei pradėjo vadovauti Vytautas Bernatonis, teko keisti senas valdymo struktūras ir kurti naujas.

Liudija 1990–1995 m. Vilniaus miesto savivaldybės Valdybos narys, Reikalų skyriaus vedėjas, Vilniaus miesto Nepriklausomybės gynybos štabo viršininko pavaduotojas, sovietų okupantų agresijos socialinių pasekmių įvertinimo ir likvidavimo komisijos pirmininkas, teisininkas.

1995 m. rugšėjo 10 d.

Sostinės savivaldybėje šis laikotarpis – vienas sudėtingiausių. Nepriklausomybės įtvirtinimas iš esmės reiškė buvusio vykdomojo komiteto reorganizavimą, naujų valdymo struktūrų kūrimą, žmonių parinkimą – vykdomoji valdžia turėjo tarnauti žmogui. Miesto valdyba, naujasis meras Vytautas Bernatonis ėmėsi pertvarkyti senąsias struktūras, steigti naujas, kurti seniūnijas visame Vilniaus mieste. Reikėjo izoliuoti aršų jėdinistveninkų lizdą miesto Civilinės gynybos štabe. Buvo atleisti raudonieji pulkininkai, kurie vykdė kurstytojų darbą prieš lietuvių tautą.

V. Bernatonis gana ryžtingai ėmėsi pertvarkos veiksmų. Daug rūpesčių kėlė rusų karininkija, susitelkusi Šiaurės miestelyje. Ją reikėjo atskirti nuo „Jedinstvo“ organizacijos veiklos. Divizijos vadas Vladimiras Uschopčikas, nesileidęs į kalbas, nėjęs į jokiais derybas, nepripažino atkurto Lietuvos Nepriklausomybės ir vis įrodinėjo, kad sukurta neteisėta valdžia.

Mes kreipėmės net į Šiaurės miestelio karininkų žmonas. Savivaldybėje pavyko surengti porą susitikimų. Paaiškėjo, kad karininkų žmonos nori draugiškai gyventi, spręsti socialinius klausimus, tačiau jų vyrai, vykdydami priešišką politiką, esą nekalti, nes jie griežtai laikosi nurodymų iš Maskvos. Joms aiškinome situaciją – atkurta teisėta valstybė, mes, miesto valdžia, turime rūpintis maisto produktais, spręsti buitinius reikalus. Vis dėlto Vladimiras Uschopčikas darė savo. Tik glaudžiai bendradarbiaujant su Vyriausybe, jos sekretoriumi Kęstučiu Čilinsku, atsakingu darbuotoju Algimantu Kregžde ir kitais, Vilniaus savivaldybei pavyko neutralizuoti Šiaurės karinio miestelio įgulos veiksmus.

Vilniaus miesto gyventojai jautė didžiulę įtampą: maisto produktai – cukrus, miltai, kruopos, makaronai pardavinėjami pagal vienkartinį talonus, greit, per valandą, išperkama druska, duona, kiti produktai. Įtampa tvyrojo ne tik parduotuvėse, bet ir darbovietėse, troleibusuose, gatvėse, namuose.

Apgalvotai veikė priešiškos jėgos. Nesnaudė ir savivaldybė. Kai Vilniaus miestui trūkdavo anglių, Gynybos štabo vadovas Alfredas Putramentas vykdavo į geležinkelio prekių stotį, kur siautėjo sabotажininkai. Kartą jis grįžo vėlai vakare, sutvarkęs reikalus, pamenu, toks nukamuotas,

Goda Giedraitytė, 6 kl.,
Klaipėdos K. Donelaičio
vidurinė mokykla,
1991 m.

LIETUVAI

Tą baisią kraujo naktį
Širdelėm buvom su Tavim,
Ir buvo nerimo pilni namai.
Su juo išėjo ir vaikų sapnai.
O šiandien kraujas stingsta,
Kai pamatau trispalvę verkiant
Gedulo tamsoj.
Ir riedant ašarom tyliom šnabždu:
Tikėk manim, aš būsiu Tau gėle,
Jei nori, šaltiniu gaiviu pabūsiu.
Pabūsiu volunge, kuri dar kelyje.
Jei nori, aš net vasara žalia pabūsiu.
Pabūsiu aš audros banga sūria,
Kuri raudoną negandą nuplauna,
Pabūsiu aš paparčiu Tau vilties.
Tiktai prašau – tikėk manim.
Juk taip svarbu šiandien žmogum tikėt...

suodinas, su storu vilnioniu megztiniu. Nespėjęs net atsikvėpti, po kelių minučių Lietuvos nacionalinės televizijos studijoje visai Lietuvai pasakojo, kokia situacija Vilniaus miesto įmonių kolektyvuose, ragino žmones laikytis rimties ir susitelkimo, sakė, kad Vilnius yra savivaldybės valdomas. Beje, per visą dainuojančios revoliucijos laikotarpį Vilniaus mieste nebuvo anarchijos – į bet kuriuos „Jedinstvos“, kitų priešiškojų jėgų išpuolius buvo duodamas atkirtis.

Darbu buvo per akis. Tik apie vidurnaktį laisvesni parlėkdavo namo, numigdavo ir jau septyntą vėl būdavo savivaldybėje. Kas rytą buvo planuojamos ir paskirstomos užduotys, vakare atsiskaitoma, aptariama, kas padaryta.

Aktyviai štabo veikloje sykiu su A. Putramento atsiminimuose minėtais žmonėmis dirbo Finansų skyriaus vedėjas Algis Sadauskas, Užsienio reikalų – Vaclovas Kontrauskas, Prekybos – Algirdas Akstinas, Komunalinio ūkio – Algis Paulavičius, prekybos darbuotojas Rimvydas Papreckis, miesto vyriausiasis architektas Danas Ruseckas, aišku, ir visur spėjantis Vilniaus komisaras Vytautas Leipus.

Nuvykę į Aukščiausiąją Tarybą pas Parlamento gynybos štabo vadovą Joną Gečą, sykiu su „Vilniaus statybos“ tresto valdytoju Adolfu Žukausku sprendėme, kur statyti gelžbetonio barikadas, kurias gatves atkirti gelžbetoniniais blokais, statyti kitas užtvaras. Iškilo klausimas – kasti ar nekasti prieš Parlamento aikštę gilų prieštankinį griovį, jeigu rusų tankai atakuotų per Neries upę. Tiltai jau buvo užbarikaduoti. Aš to kategoriškai reikalavau ir vėliau paaiškėjo, kad gerai buvo padaryta. Greitai buvo iškastas griovys, vežami blokai, gelžbetoninės perdangos, žmonėms padedant statomos kuo platesnės ir aukštesnės barikados. Mūsų Parlamentas su šimtatūkstantine žmonių minia atsидūrė užbarikaduotame žiede. Kiek leido civilinės gynybos sąlygos, buvome pasiruošę apsaugoti ir beginklius žmones, ir Parlamentą nuo rusų okupantų tankų ir šarvuotųjų.

Rusų kariaunos siekiai užgrobti gyvybingiausius Lietuvos objektus, priversti paklusti žmones byrančios Sovietų Sąjungos tvarkai jautėsi visur, įtampa kasdien augo. Tačiau ką ji galėjo padaryti, kai už Lietuvos Nepriklausomybę stoji visa lietuvių tauta! Beginkliai, dieną ir naktį dainuojantys žmonės šildė vieni kitų širdis, žiebė viltį, kad Nepriklausomybė gyvuos, nes ji jau rusena mūsų širdyse.

Okupanto jėgos veikė iš lėto, tiesmukiškai, tačiau apgalvotai. Juk iš pradžių norėta įbauginti žmones...

Bet kai Lietuvos žmonės susitelkė, tai ir priešas pabūgo.

O tragiškojo sausio Lietuva niekuomet nepamirš.

Nevalia užmiršti ir dabar. Apie jį reikia pasakoti jaunajai kartai šiandien, kol dar gyvi tų dienų liudininkai...

Tragiškosios sausio 13-osios naktį drauge su žmona Erika buvau prie Parlamento. Tai buvo siaubinga, didžiausios ir klaikiausios įtampos naktis. Paryčiais nuskubėjom į Vilniaus miesto savivaldybę. Ten, padedant savivaldybės darbuotojui Leonui Zelvarui ir mano žmonai Erikai, iškart surinkome asmens bylas, žemėlapius, kitus svarbiausius dokumentus, išvežėme ir, dalyvaujant „Vilniaus banko“ valdytojui Juliui Niedvarui, paslėpėme „Vilniaus banko“ požemių seifuose. Tada buvo galima tikėtis ir savivaldybės užgrobimo.

Mes niekad nelaukėme nurodymų „iš viršaus“, veikėme patys. Ir mums visuomet padėdavo žmonės, pasiryžę tvirtai saugoti ir apginti atkurto Nepriklausomybę. Tada buvome vieninga didelė ir darni šeima.

Atrodo, dirbome daug ir sąžiningai. 1995 metų gegužės mėnesį atėjus naujam, ketvirtajam, miesto merui A. Vidūniui, už bemaž penkerius atidirbtus metus gavome išpėjimo lapelius ir netrukus visi buvome atleisti.

Bet tos dienos paliko gilų pėdsaką ir nerimą širdyje. Kažin ar supras mus ateinančios kartos?

P. S. Reikėtų pridurti, kad Eugenijus Čerškus 1991–1992 m. buvo vienas aktyviausių sovietų armijos išvedimo iš Lietuvos organizatorių ir dalyvių. Jis dalyvavo susitikimuose su karine Šiaurės miestelio vadovybe, įsteigė ten konsultacinį punktą, dalyvavo pirmose derybose dėl ginkluotų „Omono“ banditų nuginklavimo, rūpinosi, bendradarbiaudamas su Vyriausybe, kad iš Vilniaus būtų išvesta sovietų 107-oji motošaulių divizija.

ŽVARIOMIS 1991-ŪJŲ SAUSIO NAKTIMIS
NEPRIKLAUSOMYBĖS GYNĖJŲ LAUŽAI TRAUKĖ
IR VISAI JAUNĄ, IR PAGYVENUSĮ.
1991 M. SAUSIS

DAUGELIS RASDAVO LAIKO ATEITI BUDETI PRIE
AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS. BUVO STENGIAMASI,
KAD NEPRIKLAUSOMYBĖS AIKŠTĖ BŪTŲ NUOLAT PILNA,
NES TIKĖTA, KAD PRIEŠAS NEDRĖS PULTI
BEGINKLIŲ ŽMONIŲ MINIOS.

1991 M. SAUSIS

Gynėme Vilnių

Alfredas PUTRAMENTAS

Liudija 1990–1991 m. Vilniaus miesto
mero pavaduotojas, Vilniaus
Nepriklausomybės gynbos štabo vadovas.
1995 m. rugsėjo 10 d.

Tą atmintiną 1991-ųjų sausį buvo tiek daug skaudžių įvykių, kad jokios užmaršties dulkės negali jų nusėsti.

Tai tragiškiausias sausis Vilniaus miesto XX amžiaus istorijoje... Jau 1990 metų pabaigoje jautėme didžiulę įtampą Vilniuje ir Lietuvoje. Prasidėję neramumai, „Jedinstvo“ išpuoliai prieš taikius žmones kėlė nerimą Vilniaus miesto vadovams.

Priešiškos jėgos, inspiruojamos komunistų partijos, palaikomos sovietų karinės jėgos, veikė organizuotai ir apgalvotai.

„Jedinstvo“ lyderiai sąmoningai organizavo ir kėlė neramumus Vilniaus miesto troleibusų parke, skleidė nepasitenkinimą miesto autotransporto įmonėse, kurių darbininkai vilniečiams vežiojo pieną, duoną, kitus maisto produktus. „Jedinstva“ bandė sutrukdyti duonos kepyklų darbą, mėgino išvesti iš rikiuotės elektros pastotes, telefonų tinklus.

„Jedinstvo“ lyderiai turėjo tikslą – provokuoti žmones, sukelti netvarką įmonėse ir įstai-gose, žmonių susibūrimo vietose. Dar neįsikišus sovietų armijai kelti chaosą, drumsti miesto darbą.

Kai sovietų kariauna 1991 metų sausio 11 dieną brutaliai okupavo Spaudos rūmus, suprato-me, kad iškilo grėsmė Lietuvos Nepriklausomybei, Vilniui. Reikėjo skubiai suburti vilniečius, padėti jiems vieningai veikti.

Vilniaus miesto mero Vytauto Bernatono potvarkiu sausio 11 dieną buvo įkurtas Vilniaus miesto Nepriklausomybės gynbos štabas. Tai buvo penktadienio rytas.

Pirmajame Vilniaus miesto Nepriklausomybės gynbos štabo posėdyje buvo patvirtinta to-kia štabo sudėtis: Gynbos štabo viršininkas – savivaldybės vicemeris Alfredas Putramentas, nariai: Komunalinio ūkio skyriaus vedėjas Algis Paulavičius, Reikalų skyriaus vedėjas Eugenijus Čerškus, Finansų skyriaus vedėjas Algis Sadauskas, Prekybos skyriaus vedėjas Algirdas Akstinas, Vilniaus miesto policijos komisariato vyriausiasis komisaras Vytautas Leipus. Tokią štabo sudėtį patvirtino Vilniaus miesto valdyba.

Buvo išsiaiškinta, kas yra kas. Reikėjo tvirtai imti Vilniaus miesto kontrolę į savo rankas.

Į Vilnių sovietų lėktuvais atskrido pagrindinė KGB galvažudžių „Alfa“ šimto karininkų gru-pė, kuri jau buvo liūdnai pagarsėjusi nekaltų žmonių žudynėmis Baku ir Tbilisyje.

Turėjau koordinuoti visų Vilniaus mieste veikiančių struktūrų veiklą. Reikėjo operatyviai

DAR NEIŠAUŠUS SAUSIO 13-OSIOS RYTUI, SUNKVEŽIMIŲ,
KITŲ SUNKIASVORIŲ AUTOMOBILIŲ VAIRUOTOJAI
SKUBĖJO SAVO DARBO MAŠINOMIS UŽTVERTI GEDIMINO
PROSPEKTĄ, KITAS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS RŪMŲ
PRIEIGAS IR TAIP PASTOTI KELIĄ PRIEŠO TANKAMS.
1991 M. SAUSIO 13 D.

spřęsti Vilniaus funkcionavimo ekstremalioomis (galimos blokados) sąlygomis klausimus. Štabas buvo tik branduolys. O dirbo visi, visos struktūros.

Buvo griežta tvarka. Kiekvieną vakarą, sugrįžę iš objektų, 21 valandą rinkdavosi štabo nariai, miesto infrastruktūros vadovai, dabar jau Anapilin išėjęs Vincas Dambrauskas – šiluminių tinklų direktorius, Stasys Gražys – miesto telefonų tinklų direktorius, Algis Makauskas – miesto vandens ir kanalizacijos ūkio direktorius, Anapilin išėjęs Juozas Ankudavičius – miesto elektros tinklų direktorius. Susirinkimuose dalyvaudavo ir neseniai įkurtų seniūnijų seniūnai. Mes kruopščiai išanalizuodavome padėtį Vilniaus mieste, tardavomės, ką reikia nedelsiant daryti. Ir žmonės išeidavo į nakties frontą – dirbti, budėti, tvarkyti. Svarbiausia, kad buvo tvirtas tarpusavio ryšys. Toks savotiškas trikampis: štabas miesto merijoje – miesto policijos komisariatas – miesto seniūnijos valdė Vilnių ir tvarkė visus miesto reikalus.

Štabas turėjo tiesioginį telefono ryšį su Parlamentu. Apie 23–24 valandą į štabą atvykdamo Krašto apsaugos departamento direktorius Audrius Butkevičius, lydimas deputato Algirdo Norvilo. Aptardavome, ką dar galime padaryti, kur kokius papildomus įtvirtinimus ir užtvaras įrengti ginantis nuo sovietų kariuonos. Įtvirtinimo darbais Parlamente rūpinosi Krašto apsaugos departamento atsakingas darbuotojas, Parlamento gynybos štabo vadovas Jonas Gečas.

Žinoma, mes nesirengėme kautis su gerai ginkluotais sovietų kariuomenės generolo Vladimiro Uschopčiko kareiviais ir karininkais. Mes paprasčiausiai darėme tai, ką privalėjome, ir padarėme daugiau negu buvo įmanoma. Pirmiausia reikėjo apsaugoti Vilniaus miesto gyventojus nuo „Jedinstvos“ kenkėjiškos veiklos ir išpuolių, neleisti, kad mieste kiltų chaosas.

Gyvybiškai svarbūs Vilniaus miesto objektai buvo mūsų rankose.

Patikimai saugojome miesto vandentiekį, telefonų ir šiluminius tinklus, elektros pastotes, dujų saugyklas. Kad, kaip dabar sakoma, dainuojančios revoliucijos dienomis visas Vilniaus miestas galėtų ritmingai dirbti, kad žmonės nepristigtų duonos, pieno, mėsos, kitų maisto produktų. Dirbo visi petys petin, draugiškai suprasdami vienas kitą iš pusės žodžio.

Mes nemanėme, kad kruvinoji naktis Vilniuje prasidės iš šeštadienio į sekmadienį. Tiesiog nežinojome Maskvos planų.

Dabar jau gerai žinomi ir žudikai, ir kaltininkai, visi vadai ir vadovai, įsakę žudyti žmones Baku, Tbilisyje, Vilniuje, pagaliau ir mažosios Čečėnijos tautelės sostinėje Grozne. O tada viskas buvo laikoma griežčiausioje paslapyje... Buvo sunku įsivaizduoti, kad sovietų karininkai patys šaudys arba duos įsakymą šaudyti į beginklius žmones, kad XX amžiaus pabaigoje Vilniuje įvyks kruvinasis sekmadienis. Rusų generolai ir komunistų partijos vadovai savo kabinetuose slaptai suplanavo žmonių žudynes.

Skaičiau Igorio Bunyčiaus knygelę „Kejs Prezidenta“ („Кейс Президента“, Санкт Петербург, 1993), pasirodžiusią Vilniaus knygynuose. Čia, remdamasis konkrečiais faktais, žurnalistas I. Bunyčius labai smulkiai aprašo, kaip rusų KGB „Alfa“ smogikai, vadovaujami pulkininko Viktoro Karpuchino, iš Kalašnikovo automatų koviniais šoviniais šaudė į beginklius Lietuvos žmones prie Vilniaus radijo ir televizijos bokšto.

Paskui nuo Radijo ir televizijos bokšto rusų kariuomenės „Alfos“ žudikų batalionas šarvuotomis karinėmis mašinomis ir sunkiasvoriais tankais turėjo grįžti prie Parlamento rūmų ir čia pradėti žmonių skerdynes – užgrobti Parlamento rūmus.

Tačiau sovietų okupantų planas žlugo, Parlamento jie neužgrobė...

Neužgrobė, nes prie Parlamento pulkininkas Viktoras Karpuchinas išsigando, pamatęs, kad aplink rūmus susirinkę šimtai tūkstančių žmonių, ir su jais galvažudžiai vieni nesusidoros.

Daugiatūkstantinė minia saugojo Parlamentą – liūdėjo, gedėjo, giedojo, meldėsi ir... dainavo. Tai buvo dainuojanti revoliucija Vilniaus barikadose, kurias pastatė ir savo kūnais pridengė patys žmonės. Tada vaikščiojau, budėjau ir mačiau, kad visur pastatytos masyvios barikados ir užtvagai, gatvėse iškasti 6 metrų pločio ir 250 metrų ilgio kanalai.

TUO PAČIU METU ŽVĒRYNO TILTĄ BLOKAVO SUNKIASVORĖ KELIŲ TIESIMO TECHNIKA. 1991 M. SAUSIO 13 D.

Eglė Andrijauskaitė, 6 kl.,
Klaipėdos K. Donelaičio
vidurinė mokykla,
1991 m.

MUMS REIKIA LAISVĖS

Pravirko vėliava trijų spalvų
juodosiom ašarėlėm,
Sumindė neganda trijų tautų
tą laisvės želmanėlių.
Suskaudo širdys Lietuvos žmonių
ir ašaros riedėjo –
Nereikia kraujo mums žmonių,
nereikia kauburėlių.

Mums reikia tiktai laisvės,
žydros padangės reikia,
Mums reikia saulės spindulių
ir daug gėlelių reikia.
Nurimkit, armijos kariai –
Tėvynės neparduosim!
Šnibždės mūs lūpos amžinai:
„Mes Lietuvą vadausim!“

Pulkininkas Viktoras Karpuchinas, žinodamas, kad mūsų Parlamento gynėjai buvo įsitaisę visur: ir snaiperiai ant aplinkinių namų stogų, ir ginkluotos grupės Parlamento rūmuose, aikštėse, paprašė pagalbos Vilniaus karinio Šiaurės miestelio desantininkų bataliono, kuris nusileistų ant Parlamento rūmų stogo ir drauge su „Alfa“ ir kitomis sovietų ginkluotosiomis pajėgomis šturmuotų Parlamento rūmus. Generolui leitenantui Fiodorui Kuzminui, esančiam Rygoje, vis dėlto užteko proto ir jis telefonu atsisakė patenkinti atvykėlių iš Lubiankos prašymą. Parlamento rūmų šturmas neįvyko. Operacija įstrigo.

Taiigi pagrindinis tų dienų herojus – Lietuvos žmonės...

Lietuvos žmonės, dienas ir naktis šalę prie Parlamento rūmų, ir mes visi – tvarkos ir apsaugos organizatoriai – atlaikėme, apgynėme Vilnių, Lietuvą, įkvėpėme ryžto Baltijos šalims. Juk tas pats karinis scenarijus buvo sumanytas Rygoje ir Taline. Rygoje buvo tik pagąsdinta.

Iš visos Lietuvos į Vilnių suvažiavę žmonės savo valia ir kantrybe, savo ryžtu prie Parlamento rūmų, Vilniaus radijo ir televizijos bokšto, Tarptautinės telefonų stoties, Vilniaus geležinkelių mazgo, RT rūmų savo gyvybės kaina užtikrino laisvę Lietuvai. Svarbiausia – dainuojančios revoliucijos dienomis mes išgelbėjome Lietuvą nuo pražūties.

Tuomet dirbusius žmones reikia vertinti. Adolfas Žukauskas, Henrikas Martinonis, Eimutis Voldemaras, Pranas Kupčikas, Stasys Bagdonavičius, Stasys Gražys ir daugelis kitų dorai atliko savo pareigą ir padarė netgi daugiau negu atrodė įmanoma.

Kitą naktį mes su dvidešimčia savanorių užsibarikadavome Vilniaus miesto merijoje, nes manėme, kad sekmadienį (sausio 13 d. vakare) puls ir Vilniaus miesto savivaldybės rūmus. Po vidurnakčio (sausio 14 d.) apie trečią valandą nakties aplink Vilniaus savivaldybę Gedimino prospektu pradėjo žlegėti rusų tankai, sukdami ratus iš Gedimino prospekto prie Žaliojo tilto ir vėl į prospektą. Gal porą valandų tankų virtinė suko ratus. Manėme, pradės puolimą, bet vėliau paaiškėjo, kad norėta įbauginti vilniečius. Pagal scenarijų svarbiausi Vilniaus miesto pastatai turėjo būti užgrobti per vieną naktį, kai buvo šturmuojamas Vilniaus radijo ir televizijos bokštas. Dabar pagalvoju, ką vis dėlto gali vienybė, žmonių sąmoningumas, bendro reikalo supratimas. Absoliuti dauguma buvome vieningi: lietuviai, lenkai, gudai, rusai, žydai, ukrainiečiai, latviai, estai. Buvome kartu, kad ištvėrtume pradėtą Laisvės žygį. Ir ištvėrėm.

Didžiausia įtampa truko nuo sausio 10 d., apie porą savaitių. Iš kailio nėrėsi generolai Uščopčikas, Naudžiūnas, skelbdami, kad Vilnius jų rankose, kad įvesta komendanto valanda. O iš tikrųjų Vilnių patikimai visų instancijų remiama valdė miesto savivaldybė, situaciją kontroliavo miesto seniūnijų štabai.

Nepriklausomybės aikštėje prie Parlamento, Simono Konarskio gatvėje prie Radijo ir televizijos rūmų, Žemaitės gatvėje prie Tarptautinės telefonų stoties, prie Vilniaus RT bokšto, Vilniaus geležinkelių mazge – visur žmonių susibūrimai, aukštai liepsnojančios laužai, krikščioniškos giesmės ir maldos, ilgas tylėjimas ir skambios lietuvių protėvių dainos... Ir šaltas 1991-ųjų metų sausis...

Reikėjo atvežti malkų laužams kūrenti. Naktys ištis buvo šaltos, norėjome, kad žmonėms būtų bent kiek šilčiau, kad jie turėtų šiokią tokią užuovėją. Buvo sudeginta gal du tūkstančiai kubinių metrų malkų.

O žmonių maitinimas? O barikados – aukštos aukštos, po 20–30 metrų ilgio...

Vien prie Parlamento suorganizavome dešimt laikinų maitinimo vietų: karšta kava, arbata, neretai ir bandelės nemokamai. Darbo bitelė, Vilniaus miesto savivaldybės prekybos skyriaus viršininkė Regina Lukoševičienė, asmeniškai rūpinosi, kad žmonės aikštėse būtų maitinami dieną ir naktį. Dviem maršrutais važinėjo troleibusai, autobusai.

„Vilniaus statybos“ tresto valdytojas Adolfas Žukauskas rodė iniciatyvą statant barikadas prie pagrindinių objektų. Dalyvavo beveik visos Vilniaus statybinės jėgos, daug technikos.

Pririkė apie 10 tonų spygliuotos vielos. Pranas Kupčikas jos rado Kaune, naktį atgabeno,

statybininkai apraizgė Parlamento rūmų stogus, kad ten negalėtų nusileisti rusų desantininkai.

Buvo tragiškasis sausis...

Po tragiškosios nakties įvykių Vilniaus miesto meras Vytautas Bernatonis drauge su vice-meru Vidu Kamaičiu ir Kultūros skyriaus vedėju Antanu Petrausku rūpinosi žuvusiųjų laidotuviomis, giminėmis, parinko vietą Antakalnio kapinėse. Eugenijus Čerškus ir Vytautas Leipus nuolat vedė derybas su rusų karininkais Šiaurės miestelyje, todėl daugelis dalykų buvo sušvelninta, po ilgų derybų sovietų kariuomenės komendantas pagaliau leido statyti kryžių prie Vilniaus radijo ir televizijos bokšto.

Mes jautėmės tiesiogiai atsakingi už ritmingą Vilniaus įstaigų ir įmonių darbą, atsakingi už miestiečių likimą tomis tragiškoms didžiulės įtampos dienomis. Ir savo pareigą atlikome. Taip, kaip atliko savo pareigą tauta, visi dori Lietuvos piliečiai tomis dainuojančios revoliucijos dienomis ir naktimis.

PO SAUSIO 13-OSIOS NAKTIES TANKŲ ATAKŲ
PRIE AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS RŪMŲ BEREGINT
IŠKILO PRIEŠTANKINĖS UŽTVAROS.
1991 M. SAUSIS

ISTORINĖ 1990-ŪJŲ KOVO 11-AJĄ
PRIE AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS RŪMŲ SUSIRINKUSI
DAUGIATŪKSTANTINĖ DAINUOJANTI MINIA NESISKIRSTĖ
IKI PAT VĒLYVO VAKARO, KOL NEBUVO PRIIMTAS
LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS ATKŪRIMO AKTAS.
1990 M. KOVO 11 D.

KIEK ROVĖ - NEISROVĖ. KIEK SKYNĖ -
NENUSKYNĖ.
TODĖL, KAD TU - ŠVENTOVĖ, TODĖL, KAD TU - TĖVYNĖ

Prakalbintos barikados

Laisvės šūkliai barikadų užrašuose

MOTINAI TĖVYNEI SKAUDA,
KAI JOS KŪNĄ TRYPIA PRIEŠAI

ŽINOM, KAS ŽUDO, ĮSAKO, IŠDUODA
BET LAISVĖS TROŠKIMAS IR
MEILĖ TĖVYNEI PADĖS NUGALĖT

JEI NEBŪTŲ IŠDAVYSTĖS,
TAI NEBŪTŲ IR VERGOVĖS

SMERKIAME AGRESIJĄ
LAISVĘ LIETUVAI

TAUTOS KANČIA – MŪSŲ KANČIA!

LIETUVOS LIKIMAS – MŪSŲ LIKIMAS!

OKUPACIJAI – VISUOTINĮ PASIPRIEŠINIMĄ

O, LIETUVA, MELDŽIU, IŠTVERK
IŠTVERK, PADĖJUS AUKĄ TĄ LEMTINGĄ
TAU IŠDIDUMO IR KANTRYBĖS
NUO AMŽIŲ JUK NESTINGA

MIRSIM, BET LAISVEI IŠTIKIMI LIKSIM!

Buvau ten, kur reikia

Regina LUKOŠEVIČIENĖ

Liudija 1990–1991 m. Vilniaus miesto savivaldybės Prekybos organizavimo skyriaus vadovė.
1991 m. birželio 2 d.

Tada Nepriklausomybės aikštėje prie Parlamento ant ratų stovėjo vagonėlis. Iš jo dieną naktį kilo garas, o aplink būriavosi žmonės: tylūs, sušalę, bet dainuojantys. Apsukrios šeimininkės nemokamai pilstė karštą arbatą, dalijo šiltas bandeles.

Sausio 12-osios vakarą buvo nurodyta pasitraukti su „Vilijos“ vežimu į pakraštį, kad, jei vyks mūšis, mažiau nukentėtų žmonių.

Pasitarę su prekybos darbuotojais ir visuomeninio maitinimo įmonės „Vilija“ direktore Antanina Lukauskaite, ryžomės nesitraukti nė žingsnio ir būti drauge su Parlamentą apsupusiais žmonėmis, maitinti juos ten pat. Tame vagonėlyje įrengėme ir savotišką paštą, į kurį suplaukdamo visa Vilniaus lauko prekybos informacija. Ko trūksta, ko kur reikia, aptarnaudavome vietoje. Miesto telefonu, nulėkęs per Nepriklausomybės aikštę, nespėsi nieko prisišaukti, pasakyti ar nurodyti.

Aš negalvojau apie kitokį pasirinkimą. Tai buvo mano gyvenimas tarp žmonių, mano kova ir sėkmės nuojauta, kad viskas bus gerai.

Tai kartojau kaip nuolatinę maldą sau ir kitiems nuo ryto iki vakaro – kiaurą parą. Buvo ir nerimo, ir baimės širdyje, bet niekada neleidau nei sau, nei kitiems to pripažinti.

Gyvenimas mane grūdino sunkumais, tikslo siekiau tik darbštumu ir pareigingumu. Niekada nešaukiau, nerėkiau ant žmonių, visad kalbėjau ramiai. Nebuvo atvejo, kad nebūčiau ten, kur prireikdavo greit spręsti ir veikti.

„Sninga, šąla ar lietus, o Regina visad bus“, – kartais šyptelėdavo prekybininkės.

Mano buvimas juos ne tik drausmino, bet ir įpareigodavo, nors tą naktį mažiausiai to reikėjo. Visi prekybos ir maitinimo darbuotojai jautė nepaprastą atsakomybę. Ir aš žinojau – garbė būti ten, kur reikia.

Sušildyti, duoti karšto maisto šimtatūkstantinei žmonių miniai buvo nelengva.

Čia pat, gatvėse, prekiaavo visuomeninio maitinimo įmonės „Dzūkija“ (direktorius S. Žulys), „Bočiai“ (direktorius R. Papreckis), „Trakai“ (direktorė V. Gintautienė). Buvo prisimintos civilinei gynybai skirtos lauko virtuvės, kai kurioms ratus prikabino prekybininkai nuo savo mašinų ir nurodytą valandą jau buvo maitinami laisvės gynėjai. Malkų lauko virtuvėms važiuodavo į miškus. Prekybininkams padėjo ir šeimų nariai – net naktimis dirbo vyrai, vaikai, močiutės. Paminos keisdavosi ryte ir vakare. Sunkiau sekdavosi atvežti maisto atsargų pro barikadas ir

per griovius gatvėse, todėl tekdavo nešti.

„Talino“ parduotuvė priešais Parlamentą dirbo ištisą parą. Ir po vidurnakčio sušalusius vidun kvietė šios parduotuvės direktorius Dominykas Slauta. Ir karšta kava vaišindavo, ir karštimu parūpindavo. Jis toks draugiškas ir mielas buvo visiems...

Visų gerbiamas Dominykas Slauta dirbo kiauras paras. Kad ir kada užsukčiau, visuomet jį rasdavau: tarp žmonių, snūduriuojančių ant konteinerių ir užėjusių pasišildyti, užkąsti.

Karšta arbata ir užkandžiai buvo ruošiami greta Parlamento esančių mokyklų, bendrabučių patalpose.

Nors niekad nesidažiau lūpų, bet lūpų dažais rašiau ant kavinių durų skelbimus ir ant kavinių durų, ir prekybos vietose prie Parlamento: pranešdavau, kad naktį Gedimino prospekte veikia kavinės „Rūta“, „Rūtelė“, „Žarija“, arbatinės „Mėta“ ir kitos...

Prekybininkai dirbo labai darniai.

Vėliau, jau minint Sausio 13-osios įvykių metines, tie patys prekybininkai liko dirbti tose pačiose vietose: „Širvintos“ parduotuvės darbuotojai maitino žmones prie Vilniaus radijo ir televizijos bokšto drauge su „Erfurto“ ir „Lazdynų“ pardavėjomis, parduotuvė „Kaunas“ ir moksleivių maitinimo įmonės – prie Lietuvos radijo ir televizijos rūmų, o „Vilija“, „Bočiai“, „Dzūkija“,

LAUŽAI, LAUKO VIRTUVĖS IR MALKŲ KRŪVOS BUVO TAPE AKIAI ĮPRASTA NEPRIKLAUSOMYBĖS AIKŠTĖS DALIMI.
1991 M. SAUSIS

moksleivių maitinimo įmonės, „Trakai“ – Nepriklausomybės aikštėje prie Parlamento.

Prekybininkams sekėsi aptarnauti tūkstančius žmonių, nes tam ruošėmės, kai po Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo didysis kaimynas vis grasindavo užsukti dujų, naftos čiaupus ir be gailės taikydavo blokadą maisto produktams, degalams.

Man asmeniškai teko ruošti generalinį prekybos ir maitinimo ekstremaliomis sąlygomis planą Vilniuje. Esant reikalui, dalį prekių buvo numatyta gabenti troleibusais ir net iš jų parduoti būtiniausias prekes: duonos ir pieno produktus. Ačiū Dievui, to neprireikė.

Daug kartų per Lietuvos televiziją ir radiją reikėjo aiškinti žmonėms apie prekybą vienkartiniais talonais cukrui, miltams, kruopoms, muilui, kitoms prekėms. Žmonės manimi tikėjo, nė karto nebuvau nei supeikta, nei apšaukta. Pamenu, kaip dalyvaujant deputatams Vytautui Landsbergiui, Česlovui Juršėnui, žurnalistui Algimantui Čekuoliui sausio 16 dieną kalbėjau per

radiją, įsikūrusį Parlamento rūmų posėdžių salės balkone. Teko aiškinti prekybos reikalus: ko ir kiek pagal talonus kiekvienas galėsime pirkti, kad prekių pakaks.

Kuo man asmeniškai reikšmingi 1991-ųjų metų sausio 13-osios įvykių sukūriai, visas tas dainuojančios revoliucijos laikotarpis?

Man jis buvo labai skausmingas... Po Nepriklausomybės atkūrimo mano sūnus Renaldas kartu su kitais kareivėliais pabėgo iš rusų karinio dalinio. Aš gyvenau prie Šiaurės miestelio. Visus metus jį persekiojo rusų karininkai. Ir aš namų ramybės neturėjau, neturėjau ir sūnaus. Namų paprasčiausiai neidavau, visą laiką leisdavau darbe, prie Parlamento. Neretai ir arbatą pati pilstydavau, su žmonėmis dainuodavau.

Esu dėkinga visiems, kad drauge siekėme tikslo ir šventai išsaugojom atkurtą Lietuvos Nepriklausomybę.

AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS GYNĖJŲ ARBATA IR
UŽKANDŽIAIS RŪPINOSI VILNIAUS MIESTO SAVIVALDYBĖS
PREKYBOS SKYRIUS. SAVO ATSINEŠTAIS SUMUŠTINIAIS
VIENI KITUS VAIŠINO IR PATYS GYVENTOJAI.

1991 M. SAUSIS

DEŠIMT LAIPSNŲ DAŽNAI PERKOPIANTĮ
1991 METŲ SAUSIO ŠALTUKĄ PADĖDAVO ĮVEIKTI SU
MEILE PAGAMINTA IŠ NAMŲ ATSINEŠTA ARBATA.
1991 M. SAUSIO 13 D. NAKTIS

Atlikome savo pareigą

Stasys GRAŽYS

Liudija 1990–1992 m. Vilniaus miesto
telefonų tinklų direktorius.
1995 m. rugsėjo 10 d.

Visa Lietuva tada laužė sovietinių okupantų režimą ir jo tvarką.

Igyvendinti Nepriklausomybės siekius tvarkant ryšius, kai Lietuvoje dar nebuvo mobiliojo ryšio telefonų, nelengva.

Lietuvoje ryšių sistema buvo tvarkoma sovietiniais pagrindais – visi telefonų galai sueidavo į Maskvą. Kiekvienas telefoninis pokalbis iš Lietuvos, tarkim, į Vokietiją, Prancūziją, net Lenkiją ėjo per Maskvą. Vilniaus miestui, visai Lietuvos ryšių sistemai buvo numatyti ryšių vystymo planai, gyventojų ir organizacijų aprūpinimas telefono ryšiu.

1990 metų balandžio mėnesį Vilniaus telefono tinklai turėjo gauti sudėtingos ryšių technikos už 3,9 mln. dolerių. Tam buvome pasiruošę, turėjome techninę dokumentaciją, numatę vietą, kur statysime įrangą.

Tačiau po 1990 metų kovo 11-osios rusų okupacinė valdžia visai Lietuvai paskelbė ekonominę blokadą. Negavome ir mes telefonų įrangos, nes tiekimas vyko per Maskvą. Tuo metu pasidarė sudėtinga ne tik toliau plėtoti telefonų ryšius, bet iškilio pavojus ir veikiantiems. Kol ryšiai veikia, atrodo, kad nieko neatsitiko.

Šaliai žengiant pirmuosius Nepriklausomybės žingsnius, reikėjo pasirūpinti, kad informaciją gautų ir perduotų ne tik Vyriausybė, bet ir Vilniaus gyventojai.

Sostinėje buvo per 180 tūkstančių abonentų. Ryšių, ypač kabelinėms linijoms, reikėjo atsarginių dalių, o avarijų atveju – numatyti įvairius atsarginius variantus.

Mes, visi ryšininkai, turėjome keisti savo požiūrį į darbą, kaupti atsargas, kad ryšiai veiktų bet koku atveju.

Pirmiausia reikėjo spręsti, kaip Lietuva gali susisiekti su pasauliu ne per Maskvą. Tuo metu bandymus užsukti čiapus – nutraukti dujų, naftos tiekimą – lydėjo ir grasinimai nutraukti ryšius su pasauliu. Bet jau buvo kuriama Lietuvos ir Liuksemburgo įmonė „Comliet“, kuri turėjo teikti mobiliojo ryšio paslaugas per Kopenhagą.

Vilniaus telefono tinklai buvo budriai saugomi savų patikimų apsaugos darbuotojų. Kariškiai dažnai lankydavosi, grasindavo, ir ryšininkai turėdavo atremti jų psichologines atakas.

Vilniaus telefonų tinklų būstinėn (Lvovo g.) įsiveržę omonininkai ne kartą reikalavo įjungti jiems telefonus, bet mūsų ryšininkai nepakludavo. Omonininkai reikalavo įjungti telefonus į Žirmūnuose esančios telefonų stoties tinklus. Mes laikėmės nuostatos, kad ryšiai tuo metu būtų

jungiami tik valstybės žinyboms, o ne priešiškomis – okupacinėms jėgoms.

Sovietų okupantai, užgrobę Radijo ir televizijos bokšto bei administracinio pastato, Radijo ir televizijos rūmų patalpas ir brutaliai išvarė iš ten darbuotojus, užėmė ir valdė visus ryšius.

Sausio 13-osios naktį rusų tankai ir šarvuotos mašinos drebino ir mūsų būstinės langus Lvovo gatvėje. Nuo tankų gaudesio sugesdavo ryšių įranga, bet mes gedimus greit pašalindavom. Savo ryšių linijose niekas to ir nepajusdavo.

Tada man užtekėjo ryžto atlikti savo pareigą. Kad ir kas būtų, reikėjo rūpintis, kad ryšiai išliktų. Mūsų darbuotojai visada buvo savo vietose, saugojo kabelius ir žinojo, ką reikės daryti su jais grėsmės atveju.

Rusų kariaunai užgrobian Radijo ir televizijos bokštą, virš „Paukščio tako“ kavinės bokšto mobiliojo ryšio „Altaj“ įrenginius saugojęs ryšių inžinierius Dainius Šatas taip užsimaskavo, kad per visą naktį liko okupantų nepastebėtas. Šatas nuolat palaikė ryšius su mūsų darbuotojais ir pranešdavo apie padėtį Radijo ir televizijos bokšte. Tik ryte okupantai jį aptiko ir šturkščiai išvarė.

Vėliau atsirado galimybė iš Parlamento nuolat perduoti informaciją pasauliui. Dažnai būdavo kartojama, kad rusų kariauna artinasi ir ketina užgrobti Parlamento rūmus. Tai padėjo atbaidyti didžiausią žvėrį – juk apie piktadarybę sužinos visas pasaulis! Visi supras, kaip elgiasi rusų kariauna su beginkle lietuvių tauta.

Mūsų ryšininkų uždavinys ir buvo bet kokia kaina užtikrinti normalų Parlamento ir visos šalies ryšį. Buvo numatyta, kaip apsaugoti nuo diversijų, ką daryti, kad nenutrauktų kabelių, kaip susisiekti tokiais būdais, kurie nebūtų žinomi kitiems.

Nors ir gąsdinami mes nepakėlėm rankų. Kad sėkmė lydėtų, reikėjo panaudoti visą žinių bagažą, numatyti net kraštutinius variantus. Sakėme, padarysime taip: jei neturės ryšio valstybės vyrai, tai jo neturės ir priešas.

Per tas dienas ir naktis atlikome savo pareigą Lietuvai. Manau, atlikome kaip dera.

NEŽINIA, AR NUO ANTPUOLIO IŠ ORO AUKŠČIAUSIOSIOS
TARYBOS STOGUS APSAUGOTŲ ŠIOS RETOS BARIKADOS IR
MEDŽIOKLINIAIS ŠAUTUVAIS GINKLUOTI RŪMŲ GYNĖJAI.
1991 M. SAUSIS

MES NUGALĖSIM!
1991 M. SAUSIS

Kančių valandos RT bokšte

Algirdas RAMANAUSKAS

Liudija tuometis Lietuvos radijo ir televizijos techninio centro Radijo techninės stoties viršininkas, radijo inžinierius.
1993 m. sausio 13 d.

Tą kraupią 1991-ųjų metų sausio 13-osios naktį mes, šeši Lietuvos radijo ir televizijos centro darbuotojai, užsibarikadavę trečiajame RT bokšto aukšte, saugojome centrinę aparatinę, kuri reguliavo ir kontroliavo Lietuvos radijo ir televizijos programų perdavimą bei transliaciją. Čia dirbo RTS viršininkas radijo inžinierius Algirdas Ramanauskas, elektromechanikė Valentina Dubinina, pamainos vyresnysis inžinierius Virginijus Zalensas, radijo inžinierius Dmitrijus Avdejevas, elektromonteris Arvydas Bilinkevičius ir elektrikas Andrejus Novickis. Užtraukėme patalpos langų užuolaidas, užgesinome šviesą. Aš telefonu perdavinėjau į Aukščiausiąją Tarybą deputatui žurnalistui Benui Rupeikai žinias ir pasakojau, kas vyksta desantininkams įsiveržus į RT bokštą.

1991 metų sausį įtampa augo kiekvieną dieną. Jau savaitė, kai aš, Radijo ir televizijos centro (RTC) viršininko Zigmo Ignatavičiaus prašymu, nėjau namo (sakė: „Būk su žmonėmis, jiems bus ramiau“). Valgyti atnešdavo bendradarbiai. Niekas netikėjo, kad gali būti puolamas Radijo ir televizijos bokštas. Mes jokių programų neruošėme, tik perdavinėjome radijo ir televizijos programas į eterį. Vadinas, mes – priešui neberekalingi.

RT bokštas buvo nesaugomas. Sovietine milicija jau niekas nepasitikėjo, o tikrosios policijos buvo mažai. Bokštą saugojo tūkstančiai paprastų žmonių.

Reikėjo rūpintis ne tik darbu, bet ir kaip parūpinti žmonėms arbatos. Prie RT bokšto jaunimas lauke naktimis kūreno laužus, šoko, dainavo.

Paskutinėmis dienomis RT bokšte atsirado apie 60 „Butkevičiaus vyrų“, kurie apsistojo pirmajame aukšte. Naudos iš jų, kaip parodė tolesni įvykiai, nebuvo, o reikalavimų – daugybė. Jų vadas prisistatė kaip Girdenis. Pareikalavo jo žmones aprūpinti televizoriais. Atidavėm penkis ar šešis, kurie buvo nereikalingi tiesiogiai programoms stebėti. Reikalavo duoti kopėčias, virvių ir dar planų, kaip galima pabėgti iš užimto RT bokšto. Daviau, ką galėjau, bet ne viską ir mes patys turėjom. Man jie paliko blogą įspūdį – vyrai buvo drąsūs tik tol, kol pasirodė priešas, o tada – tą tragiškąją sausio 13-osios naktį – spruko kas galėjo. Tuo jų „paslaugos“ ir baigėsi. Iš tikrųjų RT bokštą saugojo paprasti žmonės.

Sausio 13-osios naktį viskas tekėjo įprasta vaga: žmonės dirbo, aparatūra veikė gerai, programos buvo transliuojamos.

Nutariau apie pirmą valandą nakties pasnausti. Nuėjau į savo kabinetą ir nudribau ant

sofos. Užsnūsti nespėjau, nes atbėgo pamainos viršininkas Virginijus Zalensas. Pasakė, kad iš Parlamento skambino Rita Dapkutė, bokšto link važiuoja tankų kolona.

Pašokau. Išbėgau į siųstuvų salę. Pro langus iš trečiojo aukšto dairėmės, kur tankai. Netrukus jie pasirodė Laisvės prospekte, ant viaduko ir Loretos Asanavičiūtės (tada Žvaigždžių) gatvėje. Prie RT bokšto jie privažiuoti negalėjo, nes gatvėse stovėjo lengvosios ir smėlio barstymo mašinos. Tankai sustojo ir laukė.

Dalis žmonių nuo bokšto nuskubėjo prie jų ir susikabinę rankomis skandavo: „Lie-tu-va! Lie-tu-va!“. Vienas tankas iš L. Asanavičiūtės gatvės pasuko savo pabūklą Radijo ir televizijos bokšto link ir iššovė. Kažkur iš viršaus ant mūsų pabiro stogo stiklai. Pamaniau, gąsdina, todėl jaučiausi ramiai.

Atbėgo budintis elektrikas Andrejus Novickis ir pranešė, kad iš kitos pusės Sudervės gatvė RT bokšto link juda didžiulė tankų kolona. Perbėgau į kitą patalpos pusę ir pro vyrų persirengimo kambario langą pamačiau didžiulę koloną kariškų mašinų, artėjančių prie RT bokšto. Pirmas tankas priartėjo prie smėlio barstytuvo, jį sutraiskė, pervažiavo vieną ar dvi lengvasias mašinas ir pasuko į kairę, miškelio link. Paskui jį pajudėjo ir kiti.

Nubėgau į centrinę kabiną. Nežinojau, ko griebtis. Pro langą pamačiau, kaip apačioje sustojo sunkusis tankas ir dengtas sunkvežimis, iš kurio išsoko būrys ginkluotų desantininkų. Prapliupo pirmosios šūvių serijos. Virginijus paklausė: „Ar gadinam siųstuvus?“

Aš delsiau, nežinojau, ką daryti – rytinė programa prasidės apie penktą rytą ir, jei sugadinsime, nebus laiko sutvarkyti. Nutarėm užbarikaduoti abejas įėjimo į siųstuvų salę duris. Užstūmėme

KAIP PASITYČIOJIMAS SKAMBĖJO UŽRAŠAS
„LIUDI“ (RUS. ŽMONĖS) ANT IŠKLERUSIŲ DENGŲ
KARINIŲ SUNKVEŽIMIŲ, KURIAIS PO VILNIŲ
BUVO VEŽIOJAMI SOVIETŲ OKUPANTŲ KAREIVIAI.
1991 M. SAUSIS

ŽUVUSIESIEMS PRIE RADIJO
IR TELEVIZIJOS BOKŠTO ATMINTI

sunkius, apie pusę tonos sveriančius „Uragan“ siūstuvų rezervinius transformatorius.

Apačioje prasidėjo pragaras: tratėjo automatų serijos, girdėjosi klaikūs žmonių riksmi. Iššovė tankas, stovėjęs apačioje ties mūsų centrine kabina. Ant mūsų galvų ir visur pabiro stiklai, tačiau nesužeidė nė vieno. Paskui iš tankų šovė dar 6 ar 7 kartus. Dingo RT bokšte šviesa. Trečiajame aukšte mes buvome šešiese: aš, Algirdas Ramanauskas, pamainos vyresnysis inžinierius Virginijus Zalensas, radijo inžinierius Dmitrijus Avdejevas, elektromechanikė Valė Dubinina, elektrikas Andrejus Novickis ir elektromonteris Arvydas Bilinkevičius.

Arvydas Bilinkevičius buvo didelis radijo mėgėjas trumpabangininkas ir kažką darė bokšto viršuje. Tada dar nežinojau, ką jis ten veikia. Tik paskutiniu momentu, kai RT bokštas jau buvo apsuptas ir puolamas, jis prisijungė prie mūsų.

Maždaug po 15–20 minučių pasigirdo dūžiai į duris. Greit išjungėme šviesą ir nubėgome į centrinę kabiną. Telefonas čirškė, nespėjau atsakinėti. Skambino iš visur, klausinėjo, kaip laikomės. Mūsų aparatūra dirbo. Matėme, kaip buvo užimama Lietuvos televizija, klausėmės Vytauto Landsbergio kalbos, žiūrėjome vaizdus iš Nepriklausomybės aikštės. Pas mus, centrinėje kabinoje, nedegė šviesa. Salėje žibėjo tik raudonos signalinės siūstuvų lemputės.

Rusų kareiviai, negalėdami atidaryti durų, pradėjo jas daužyti ir, pralaužę viršutinę dalį, pradėjo lįsti į siūstuvų salę. Pro užskleistų užuolaidų plyšelius matėme, kaip jie keikdamiesi laksto po salę, negalėdami surasti žmonių.

Paskambino vyriausiasis inžinierius, apibūdinau mūsų situaciją. Atsisveikinome. Jautėme – jeigu jau šaudė niekuo dėtus žmones, tai mūsų padėtis bus tikrai nepavydėtina.

Paskutinis paskambino deputatas Benas Rupeika ir paprašė, kad nepadėčiau ragelio tol, kol dar galima kalbėti, nes jis viską įrašinėja. O salėje kareiviai vis dar lakstė, ieškodami mūsų. Tai truko apie 20 minučių.

Netikėjau, kad išjungta šviesa taip apsunks jų veiksmus. Jie buvo pamiršę pasiimti prožektorius, patamsyje daužė, šaudė į durų spynas. Kol jie išlaužė 30 durų, mes dar buvome laisvi – ką galėjome, tą darėme, nors ir drebėjome. Atėjo ir mūsų eilė, bet mes nebuvome net užsirakinę. Kažkas uždegė šviesą centrines aparatinės salėje, į mūsų kabiną įbėgo vienas užpuolikas ir sušuko „Oni zdie!“ (rus. „Jie čia!“). Įsiveržę keli automatininkai sukomandavo „Ruki v verch!“ (rus. „Rankas aukštyn!“) Vienas pribėgęs prie manęs išplėšė telefono ragelį, nutraukė laidą ir sudaužė telefono aparatą, o mane nutrenkė į sieną. Visus išvarė į salę ir sustatė veidu į sieną su iškeltomis rankomis. Už nugaros pastatė sargybinius su atlenkais durtuvais. Kalbėti neleido. Mes buvome šoko būsenos. Kareiviai žiauriai daužė langus, gadino aparatūrą, sustoję prie atvirų langų iš kovinių šovinių šaudė į žmones.

Prasidėjo baisiausias valandos...

Laikas sustojo... Atrodė, kad tai tęsis begalybę. Atsipeikėjęs negalėjau suprasti, iš kur pas mus salėje tiek daug stiklų ir kitų daiktų.

Šūviai pradėjo tilti tik artėjant rytui.

Vis dar stovėjome...

Niekas niekada nesupras žmogaus, laukiančio mirties, minčių. Prisimeni praeitį, sunkumus, žmoną, šeimą. Nejaugi viskas... Baigtas gyvenimas...

Jei jau šitaip šaudė į niekuo dėtus žmones (atrodė, kad apačioje jau guli tūkstančiai), tai mes būsime paskutinis akordas.

Kas bus? Kaip atrodys paskutinės dar sąmoningos sekundės? Kaip atrodo mirtis? Bijojau durtuvų...

Žinojau, kad čia, salėje, šaudyti yra pavojinga, vadinas, mus turėtų pribaugti durtuvais. Melsti Dievą, kad mus geriau sušaudytų, nes man kažkodėl atrodė, jog mirti subadytam daug baisiau.

Pagalčiau pradėjo aušti. Viskas aprimo. Šaudymai nutilo.

Audrius Kavaliauskas, 12 kl.,
Klaipėdos X vidurinė mokykla,
1991 m.

PRAKEIKIU JUS

Kodėl krauju pasrūvusi sovietinė valdžia
Tai čia, tai ten niokoja, drasko, žudo?
Kastuvo, peilio sužeista auka
Prakeikia juos ir atiduoda Dievui kūną.

Prakeikiu jus, juodų jėgų tarnai,
Ginkluoti tankais, bombom ir kastuvais.
Žinokit, kūnas žudomas lengvai,
Bet priešo tankų širdys nepabūgsta...

Salėje pasirodė svarbi rusų kariuomenės persona. Apėjo porą ratų aplink salę ir sustojo prie mūsų. Leido atsisukti. Veido nesimatė – slėpėsi po šalmu su juodu stiklu iš priekio. Pagaliau jis pakėlė savo antveidį, išsitraukė „raciją“ ir kažkam raportavo: „Vyška vziata, zadanije vypolne-no“ (rus. „Bokštas paimtas, užduotis įvykdyta“).

Vyresnysis išispoksojo į mus, nužvelgė kiekvieną nuo kojų iki galvos tylėdamas. Pagaliau tylos neiškentė mus saugoję sargybiniai ir paklausė: „Što budem delat s etimi?“ (rus. „Ką darysime su tais?“). O jis dar kartą nužvelgė visus ir trumpai įsakė: „Etich v les!“ (rus. „Tuos į mišką!“)

Vadinasi, Dievas išklausė maldos ir mus ves sušaudyti į greta esantį miškelį...

Paklausiau, ar mums galima apsiauti batus (visi darbe buvome su lengvomis basutėmis) ir apsilvilti. Atsakė, kad galima.

O juk galėjo ir vietoje visus nudėti... Be liudininkų...

Prasidėjo paskutinė kelionė.

Salėje buvo daug nedidelių kraujo dėmių. Matyt, daugomų langų stiklai sužeidė keletą kareivių. Aikštelėje tarp trečiojo ir antrojo aukšto buvo didžiulis kraujo klanas, visur krauju aptaškytos sienos. Praeiti, neilipus į kraujo klaną, buvo neįmanoma. Čia turėjo būti įvykusi didelė tragedija... Nusileidome į pirmąjį aukštą. Aš RT bokšto nebežinau. Nebuvo nė vieno sveiko lango – visur stiklų šukės, sulaužytų baldų likučiai, daugybė tuščių automato šovinių tūmelių.

Stumdydami ir skubindami išvedė mus į lauką ir liepė sustoti priešais tankų žiedą, o už jų rikiavosi automatus atstatę desantininkai.

Sukomandavo eiti ir mes pajudėjome. Desantininkai su automatais praleido mus keistai nužvelgdami. Mus vedė toliau.

Artėjome prie miškelio. Čia, pamaniau, mus ir pribaigs.

Sargybiniai vis dar eina paskui mus. Prie skardžio pakraščio sargybiniai sustoja, o mums liepia eiti tolyn.

Kaip atrodyt paskutinė akimirka? Ar labai skaudės? Ar viskas greitai baigsis? Aš pradėjau skaičiuoti žingsnius. Kelintas paskutinis? Vienas, du, trys... Suskaičiavau iki trisdešimties.

Miške buvo tamsu, žinojau, kad didžiulis šlaitas gana stačiai leidžiasi žemyn. Yra šansas! Tamsa ir medžiai apgins. Ritausi nuo skardžio kartu su kitais.

Pradėjau bėgti. Pasileidau tekinas ir bėgau, bėgau, kiek kojos nešė.

Aš gyvas, gyvas aš! Tačiau nejaugi visi iškovojimai – Laisvės, Demokratinės Respublikos, tos lauktos brangios Nepriklausomybės atkūrimas – žlugs?..

Negi vėl viskas iš naujo?

Paskui baimė praėjo, apėmė nevilts, pajutau siaubingą nuovargį. Kiek miške išbuvau – nežinau. Pėsčias parėjau namo. Apkabinau žmoną be žodžių. Nesupratau, kas man darosi. Norėjau miego. Atsiguliu. Tačiau pamiegoti po tos klaidios sausio 13-osios nakties tą auštantį šaltą rytą taip ir neteko.

Vos atsiguliu – beldimas į duris. Kas dar?

Gerai, kad tai buvo kaimynas. Paklausė, ar aš gyvas. Pakalbėjome trumpai, ką jis matė ir ką aš patyriau. Pasiūlė važiuoti prie Aukščiausiosios Tarybos (Parlamento) rūmų pažiūrėti, ar jie užimti, ar ne. Nuvažiuovom.

Parlamento rūmų sargybai prisistačiau, kas aš ir iš kur, ir mane praleido į vidų. Paklausiau, kur yra ryšių centras, nes jame dirbo keletas mano tarnybos darbuotojų. Ten patekti nebuvo paprasta. Teko lįsti pro slaptą angą barikadose.

Radijo inžinierius Tadas Vyšniauskas nuvedė mane į Parlamento spaudos centrą. Ten viską papasakojau Ispanijos korespondentui, paskui telefonu Algirdui Saudargui į Varšuvą ir pagaliau Lietuvos ambasadai Maskvoje.

Kol viską išklausinėjo, atėjo ir pusiaudienis. Taip man baigėsi 1991-ųjų metų tragiškoji sausio 13-osios naktis.

SAUSIO 13-OSIOS NAKTĮ SIAUTĖJUSIUS KGB SMOGIKŲ
GRUPĖS „ALFA“ GALVAŽUDŽIUS PARYČIAIS PAKEITĖ
UŽGROBTUS RADIO IR TELEVIZIJOS BOKŠTO PASTATUS
SAUGANTYS SOVIETŲ ARMIJOS ŠAUKTINIAI.
1991 M. SAUSIO 13 D. RYTAS

NETRUKUS PO RADIO IR TELEVIZIJOS BOKŠTO
UŽGROBIMO AUKŠČIAUSIĄJĄ TARYBĄ SU VISU PASAULIU
SUJUNGĖ Palydovinės antenos ryšio tiltas.
1991 m. vasario 8 d.

Prakalbintos barikados

Sovietų kariuomenę smerkiantys barikadų užrašai

USSR IRAK = LITHUANIA KUVEIT¹

IŠVESKI DESANTĄ Į ŠVIESŲ RYTOJŲ

OKUPANTAI NAMO

SOVET ARMY GO HOME³

NEDUOSIM IMPERIJAI REKRŪTŲ

JAZOVAI IR MICHAILAI
MELSKITĖS, GULKITE KRYŽIUMI IR ATGAILAUKITE.
NES JEIGU ATLEISTŲ LIETUVA, TAI DIEVAS NEATLEIS

D. T. JAZOVAI. BUVAI KIAULĖ IR MIRSI KIAULĖ
TAVO BUVĘ KAREIVIAI

AFGANISTANAS – VAKAR, LIETUVA – ŠIANDIEN, EUROPA – RYTOJ!
TANKUS – Į METALO LAUŽĄ

AR SPĖJAI NUPLAUT VIKŠRUS?

STALIN I „JEDINSTVO“ – BRATJA BLIZNECY⁴

ARMIJA TAUTOS NENUGALĖS

GĖDA OKUPANTŲ PAKALIKAMS

¹ ALIUZIJA Į TUO PAČIU SAUSIO ĮVYKIŲ
METU JUNGTINIŲ AMERIKOS VALSTIJŲ
IR JUNGTINIŲ TAUTŲ VYKDYTĄ KUVEITO
IŠLAISVINIMO IŠ IRAKO OKUPACIJOS
OPERACIJĄ.

SOVIETINĖ ARMIJA – GALVAŽUDŽIŲ ARMIJA

LAUK RAUDONUS ŠUNIS

² TURIMAS OMENYJE VADINAMASIS
„LIETUVOS NACIONALINIO GELBĖJIMO
KOMITETAS“ – ANTIVALSTYBINIŲ JĖGŲ
SAUSIO 12–13 D. SUKURTA PROSOVIETINĖ
LIETUVOS „VADOVYBĖ“.

„IŠVADAVIMO KOMITETUI“ – NE!²

TANKAI – ŽEMĖS ŪKIUI

³ SOVIETŲ ARMIJA – NAMO (ANGL.).

⁴ STALINAS IR „JEDINSTVO“ – BROLIAI
DVYNYIAI (RUS.). „JEDINSTVO“ – VIENA
PAGRINDINIŲ PROSOVIETINIŲ, DAUGIAUSIA
KITATAUČIŲ, ORGANIZACIJŲ 1988–1991 M.

Sunkūs, bet prasmingi metai

Vytautas LEIPUS

Liudija tuometis Vilniaus miesto
policijos komisariato vyriausiasis komisaras.
1993 m. kovo 19 d.

Sovietų kariuomenė ir visagalis KGB gynė seniai atgyventą okupuotos Lietuvos politinę sistemą. Rusų tankai, šarvuočiai, kariniai sraigtasparniai, iki dantų ginkluoti rusų kariškiai, oro desantininkai, – tai didžiulės priešiškos jėgos, kurios stengėsi sukelti provokacijas ir jomis pasinaudoti. Kai tokia situacija susiklostys, tai tolesnė įvykių eiga priklausys dar nuo vienos ginkluotos struktūros – milicijos ir vidaus tarnybos padalinių. Tai gerai suvokė Lietuvos politikai, bet tai buvo perpratusi ir sovietų valdžia.

Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo išvakarėse Vidaus reikalų ministerijos sistemoje dirbo daugiau kaip 12 tūkstančių pareigūnų ir tarnautojų, iš jų – daugiau kaip 7 tūkstančiai milicijos pareigūnų.

Milicija per visą sovietų okupaciją ištikimai tarnavo komunistinei valdžiai, ji buvo ideologiškai ir finansiškai nuo jos priklausoma. Milicija buvo uždara organizacija, visuomenės nekontroliuojama ir jai neatsakinga.

Tiktai apie 1990-uosius metus ją pradėjo veikti nepriklausomybės ir demokratinės idėjos. 1990 metų sausio mėnesį spaudoje buvo paskelbtas Lietuvos milicijos įstatymo projektas, kuris vėliau tapo Policijos įstatymu.

1990 metų rudenį Vilniuje įvairios grupuotės rengė mitingus, eitynes. Visur buvo matyti policijos pareigūnų – ir gatvėse, ir aikštėse, ir stambesnėse gamyklose, kuriose buvo daugiau kitataučių.

Komisariate, tada vadintoje Vidaus reikalų valdyboje, kuriai vadovauti pradėjau 1990 metų spalio mėnesį, radau nepalankią atmosferą. Tuometėje milicijoje pareigūnais dirbo žmonės, surinkti iš kaimyninių Baltarusijos rajonų, Švenčionių, Šalčininkų, Trakų rajonų pakraščių. Dauguma jų – kitataučiai, neturį nei profesinių įgūdžių dirbti su žmonėmis, nei elementarios policijos pareigūno etikos. Buvo tradicija priimti žmones iš kaimų, nes eilinio milicininko pareigos nebuvo prestižinės. Reikėjo suformuoti naujus kadrus, parinkti žmones, kurie tikėtų dirbti policijoje.

Vilniaus mieste situacija buvo grėsminga. Veikė priešiškų jėgų grupuotės, bandžiusios ardyti tvarką. Kas dieną reikėjo raminti įsisiautėjusius karštakošius, neretai ir išgėrusius, burnojančius prieš naują Nepriklausomos Lietuvos valdžią.

Pirmąjį krikštą policija patyrė tada, kai 1990 metų lapkričio 7 dieną komunistai ir jų lyderiai

bandė švęsti vadinamosios Spalio revoliucijos metines. Gedimino prospektu žygiuojančiai demonstracijai vilniečiai pastojų kelią, įvyko susirėmimai. Mūsų policija taikiai, geranoriškai darė tvarką, užtvėrė kelius grumtynėms, neleido šaudyti.

Aiškėjo priešiškų jėgų kovos kontūrai. Ta kova vėliau vis stiprėjo ir išsiliejo krauju negailestingą sausio 13-osios naktį.

Vis dėlto mums pavyko sukomplektuoti kadrus, parinkti patikimus žmones, greitai juos išmokyti, kad jie palaikytų viešąją tvarką visame Vilniaus mieste. Sudėtinga būdavo masinių mitingų metu. Gedimino prospektą ar aikštę, kur skirtingų pažiūrų žmonės vieni kitus kapodavo žodžiais, grasindavo kumščiais, reikėjo saugoti kaip savo akį. Dar ir dabar akyse stovi Laisvės lygos lyderio A. Terlecko odisėja Gedimino prospekte 1990 metų lapkričio 7 dieną, kai prie buvusio miesto vykdomojo komiteto rūmų vyko muštynės. Jedinstveninkai užsipoalė Antano Terlecko žmones. Policijai buvo nelengva nuraminti įsisiautėjusią minią.

Svarbus uždavinys buvo kuo greičiau suformuoti gerą policijos būrį, kuris realiai galėtų užtikrinti tvarką Vilniaus mieste, būtų ištikimas Lietuvos valstybei, demokratijos siekiams. Sunaikiai sekėsi, tačiau per lapkritį ir gruodį branduolys jau atsirado.

Vis dar tada vadintuose milicijos teritoriniuose komisariatuose pasirodydavo komunistų įpareigoti žmonės, kurie agitavo, liepė netarnauti naujai valdžiai.

1990 metų gruodžio mėnesį, kai buvo priimtas naujas Policijos įstatymas, labai daug žmonių išėjo į pensiją. Tai paskatino jaunimą eiti į policiją. Pirmieji naujokai tuoj pamatė, koks tai sunkus ir rizikingas darbas. Bet daugelis jų ryžosi tarnauti visą gyvenimą.

Mūsų policija visada kėlė sau uždavinį – neleisti kraujo praliejimo masinių riaušių metu.

DAR NEDAUG NUO SOVIETINĖS MILICIJOS
UNIFORMOS BESISKIRIANČIA APRANGA VILKINTYS
LIETUVOS POLICIJOS PAREIGŪNAI NUO PAT PIRMŲJŲ
NEPRIKLAUSOMYBĖS DIENŲ ĖMĖSI VIEŠOSIOS
TVARKOS PALAIKYMĄ NAŠTOS.
1991 M. SAUSIO 24 D.

Neužmirškime ir to, kad policininkai tebevilkėjo senąją milicijos uniformą. Jie tik buvo prisi-segę Lietuvos valstybės simbolius: kokardas kepurėse, skiriamuosius ženklus atlapuose. Buvo daug atvejų, kai policininkui nutraukdavo nuo galvos kepurę ir sutrypdavo kojomis, o patį dar ir apstumdydavo. Visokių susirėmimų ir nemalonių atsitikimų būdavo kiekvieną parą.

Stambesnėse Vilniaus miesto gamyklose (Grąžtų, „Elfos“, „Sigmos“, „Žalgirio“ ir kitose), kur buvo renkamos įmonės tarybos, nauji vadovai, kildavo ginčų, bruzdėjimų. Tenai vykdavo policijos tarnybos darbuotojai, ramindavo įsisiautėjusius darbininkus. Vien tik policijos pasi-rodymas ir dalyvavimas susirinkimuose drausmindavo susirinkusiuosius. Taip išvengdavome rimtesnių susirėmimų.

1991 metų sausio 11 dieną Vilniaus meras Vytautas Bernatonis sudarė miesto Nepriklau-somybės gynybos štabą, kuriam vadovavo mero pavaduotojas Alfredas Putramentas. Jį rėmė policija ir pareigūnai.

Miesto tvarką palaikyti padėjo ir Vidaus reikalų ministerija. O mūsų patrulinę tarnybą su-darė tik apie 70 policininkų, kurie saugojo viešąją tvarką ne aštuonias, o šešiolika valandų, neretai ir ištiesą parą. Tada turėjome tik 6 automobilius ir kelias senas radijo stotis.

Daug padėdavo žmonės savo pranešimais, pagelbėdavo gatvėse, aikštėse. Visuotinis žmonių aktyvumas buvo nepaprastai didelis. Ot, kad taip per rinkimus būtų! Tokią žmonių paramą, norą padėti įvesti viešąją tvarką kažin ar kada nors beturėsime. Atnešdavo retykais ir valgyti.

Nepriklausomybės gynybos štabas iš policijos komisariato kasdien gaudavo operatyvią in-formaciją apie padėtį Vilniaus mieste. Policijos pareigūnai lydėdavo krovinius, visuomet būda-vo karščiausiose Vilniaus miesto vietose. Teritoriniuose komisariatuose likdavo keletas žmonių ryšiu palaikyti. Būdavo taip, kad nuvykusiam į gamyklą Vytautui Bernatoniui ar Alfredui Pu-tramentui reikėdavo policijos apsaugos.

1991 metų sausio pradžioje per didžiuosius mitingus tvarką palaikė ir Policijos akademijos studentai. Daugelis jų dabar – atsakingi policijos pareigūnai.

Buvo didžiulis entuziazmas, noras ir tikėjimas, kad naujai atsikuriančios Lietuvos valdžios įstaigos bus šventai apsaugotos ir įsitvirtins ne tik Vilniaus mieste, bet ir visoje šalyje.

Tą naktį pirmą kartą pamatėme, kad policijos komisariatas yra apsuptas ginkluotos rusų kariuomenės. Šalia Lietuvos geležinkelių valdybos pastate, stovėjo karinis dalinys – iš ten pro langus mus sekė, mes buvome jų taikiny. Jono Basanavičiaus ir Algirdo gatvėse, prie Baldų rūmų (dabar „Maxima“ prekybos centras) ir vidurinės mokyklos kieme – pilna ginkluotų ka-reivių, paslėptos stovi šarvuotos mašinos.

Tą naktį visus ginklus, kokius tik turėjome, išdalijom tiems darbuotojams, kurie buvo nu-sprendę priešintis iki galo. Net benzino bakai buvo užpildyti ir paslėpti virš pastato. Duryš užbarikaduotos. Buvom pasiryžę nepasiduoti kariuomenės puolimui.

Tomis sunkiausiomis 1991 metų sausio dienomis visi policijos komisariatai dirbo kiaurą parą. Darbovietėje tekdavo ir man ant sudedamosios lovelės nusnausti. Nepamenu, ar visą sau-sį buvau kada nors parėjęs į namus.

Tą mėnesį siekėm palaikyti tokią tvarką, kad nebūtų daužomos parduotuvių vitrinos, grobs-tomos materialinės vertybės. Apsaugos darbuotojai saugojo prekybos sandėlius, visus gyvybiš-ka svarbius miesto pastatus.

Išsaugoję žmonių rimtį, pelnėme jų pagarbą. Dabar iš tų dienų likę nedaug pareigūnų, at-ėjo jaunų, gabių žmonių. Iš senesnių sėkmingai dar dirbuojasi Česlovas Šidagis, Valentinas Atkočiūnas, Algis Sutkevičius, Danielius Dailidka, Stasys Glėbus, didžioji dalis kriminalinės paieškos, nusikaltimų prieš asmenį tyrimų, ekonominių nusikaltimų tarnybos darbuotojų. O tie metai, nors ir sunkūs, tačiau įsimintini ir prasmingi.

Tada pirmosiomis sausio dienomis į policiją atėjo ir liko dirbti pasišventę Lietuvai žmonės. Jie ne vien tik uniformą pakeitė, bet ir rimtai apsisprendė tarnauti Tėvynei.

MALDA UŽ TĖVYNĘ.

1991 M. SAUSIO 11 D.

OKUPANTAI ŽVANGINA GINKLAIS PRIE
KARINIO ŠIAURĖS MIESTELIO VARTŲ VILNIUJE.
1991 M. LAPKRIČIO 17 D.

Apginti savo valstybę susitelkę piliečiai

Edmundas GANUSAUSKAS

Liudija žurnalistas –
Sausio įvykių aktyvus dalyvis.
2001 m. sausis

Nuo pat Lietuvos atgimimo pradžios Edmundas Ganusauskas kruopščiai po kruopelytę rinko ir tyrė plačiabriaunę politinių, kultūrinių, ekonominių ir socialinių įvykių raidą, glaudžiai bendravo su bendraamžiais, rašė, analizavo ir skelbė viešai analitinius rašinius apie Lietuvos visuomenę, jos siekius, ryžtą ir valią.

Žurnalistas prakalbino tragiškųjų įvykių aukų tėvelius, brolius ir seseris, gimines ir artimuosius tų žmonių, kurie paliko ryškų pėdsaką atiduodami savo gyvybes už laisvę ir Nepriklausomą Lietuvą.

Apie tai yra parašęs ir paskelbęs periodikoje pluoštą originalių, pagrįstų įvykiais ir faktais straipsnių. Jo plunksnai priklauso autentiška tragiškų Sausio įvykių knyga „Gyvoji barikada“, išleista 1992 metais.

Kaip E. Ganusauskas vertina tragiškus Sausio įvykius po 10-ies metų? Ar dabartinės Nepriklausomos Lietuvos kūrimo procesai tenkina jo lūkesčius? Ar jaučiasi atsakingas už Ateities Lietuvą ir jaunąją kartą? Ar skaudu jam prisiminti ir kalbėti, pagaliau vertinti savo – metraštininko darbą?

Sausio dienomis mes buvome ne mokytojai, ne žemdirbiai, ne gydytojai, ne žurnalistai, o apginti savo valstybę susitelkę piliečiai.

Dabar suvokiau, jog tai buvo nepakartojamos, tragiškos ir didingos dienos, pakylėjusios tautą virš kasdienybės. Manau, šiandien mums labai trūksta anų dienų visuotinės valios, dvasios aukštumos.

Liūdina skaudūs likimai, dalį žmonių apėmęs baidis pakrikimas ir valdžios bejėgiškumas apginti juos nuo veiksmų, kurie silpnesnį neretai nustumia į gyvenimo kelkraštį.

Džiugina laisvė ir tai, kad jos skonį žmonės brangina.

Mūsų jaunimas ateina į sudėtingą, prieštaringą pasaulį. Paaugliai, jaunuoliai yra lengviau pažeidžiami visokių visuomenės ligų virusų. Vis dėlto tikiu, kad jų karta nepasiklys. Daugelio jaunų žmonių veidai, net ir tų, su kuriais tik kasdien prasilenkiu gatvėje, man tarsi sako, kad viskas bus gerai.

Ar turėsime lietuvių tautos elitą? Pastaraisiais metais, deja, kaip tik netekome tokių žmonių, kuriuos mintyse priskirdavau elitui. Pradėčiau nuo kunigų Ričardo Mikutavičiaus ir Kazimiero Vasiliausko vardų.

Galbūt galima išsaugoti revoliucinę tautos praeitį, jos savastį per mokytoją ir mokyklos knygą, skautų sueigas, tėvų auklėjamąjį požiūrį, masinius patriotinius renginius arba paliekant jaunuolius saviruošai.

Nemanau, kad lietuvių tautai būdingas revoliucingumas. O asmenybę formuoja daugybė dalykų. Svarbu, kad jie būtų pozityvūs.

Nežinau, kuris tautos darbo didvyris – ar tas, kuris dirba aplink nematydamas šviesios dienos, ar tasai, kuris tautą Seime, bendruomenėje palaiko ir yra politika sotus.

ŽUVUSIEMS SAUSIO 13-ĄJĄ PAGERBTI PRIE
AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS RŪMŲ KILO PAČIŲ
ŽMONIŲ PASTATYTI KOPLYTSTULPIAI.
1991 M. SAUSIS

Tie darbo didvyriai man primena tolstančius laikus. Užtenka būti doriems ir sąžiningiems bet kokiame darbe.

Dabar Lietuvoje gyventi gera yra tam, kas jaučia, kad gyventi yra gera. Dažnai esu laimingas, jeigu pats sau nesukliudau tokiam būti.

Suvokiu, kad kai kurie žmonės sumaniai pasinaudojo laukinio kapitalizmo atvertomis galimybėmis. Kontrastas tarp turtingųjų luomo ir didžiosios daugumos žmonių – milžiniškas. Tačiau priešiško tarp tų visuomenės sluoksnių nejaučiu.

Po 10 metų antrą kartą susitikau su tragiškojo Sausio 13-osios aukų artimaisiais.

Visi žuvusieji, išskyrus Titą Masiulį ir Rimantą Juknevičių, palaidoti Antakalnio kapinėse.

Titas Masiulis palaidotas Kauno Petrašiūnų kapinėse. Rimantas Juknevičius palaidotas Marijampolės miesto kapinėse.

Nuo sovietų okupantų kariškių kulkos krito 13 gynėjų, dar vienas mirė ligoninėje po mėnesio, 52 suvarpyti kulku, 702 žmonės sužeisti, daugiau kaip 1 500 suluošintų. Po tragiškosios nakties daugelis net nebesusėpėjo kreiptis į gydytojus.

Rusijos agresijos auka taip pat tapo jų pačių armijos desantininkas leitenantas V. Šackich. Jis buvo nušautas šūviu į nugarą iš 5 cm atstumo – tą galėjo padaryti tik saviškiai.

Tėvynę užgriuvęs pavojus daugelį žmonių savaime pašaukė į kelią – tada negalėjo būti kito didesnio pasirinkimo.

SAUSIO 13-OSIOS AUKŲ LAIDOJIMO PROCESIJA.
1991 M. SAUSIO 16 D.

ATMINTIES ŽVILGSNIS SUSITINKA SU SAUSIO 13-OSIOS AUKŲ AKIMIS

Žurnalistas Edmundas Ganasuskas
2001 m. sausį sklaido keturiolikos
sovietų agresijos aukų ir jų artimųjų
gyvenimo puslapius.

Ignas ŠIMULIONIS
gyveno šalia televizijos bokšto.
1973–1991

Darius GERBUTAVIČIUS –
irgi Karoliniškių vaikas.
1973–1991

Dešimtmečio šviesa ir migla

Bręsta karta, kuriai 1991 metų sausio įvykiai Vilniuje reiškia ne ką daugiau kaip senstančių tėvų sentimentai arba – tai dar nuobodžiau – teledokumentikos kūrėjų pagraudenimai sukakčių progomis.

Laikas kėsina ir į pačių laisvės gynėjų atmintį. Vis giliau praeitin grimztant įvykiams, išsitrina anuomet patirtų išgyvenimų aštrumas, vaizduotė neįstengia prisišaukti greta stovėjusių, kartu skandavusių „Lie-tu-va“ žmonių veidų.

Užsimiršta net ir vardai žuvusiųjų, kurie jų laidotuvių Vilniuje, Kaune, Marijampolėje, Kėdainiuose, Rokiškyje dieną, rodos, visiems buvo tokie artimi ir savi.

Kokie jie buvo gyvenime? Kokias dabar jau daugeliui primirštas jų asmenybių spalvas juodu brūkšniu užbraukė sovietų kareivų pasėta mirtis?

Mirtis rinkosi jaunystę

Jauniausiam iš keturiolikos Sausio žudynių aukų Ignui Šimulioniui 2000-ųjų gruodžio 17-ąją būtų sukakę 27 metai. Jo bičiulis, irgi sovietų kulkų mirtinai suvarpytas Karoliniškių vaikas Darius Gerbutavičius, tokią sukaktį būtų minėjęs 1999 metų liepą.

Kalbėti apie juos atskirai neišeina ne tik todėl, kad buvo vienmečiai ir tą pačią dieną neteko gyvybės. Paskutines gyvenimo dienas ištaisai sukiojęsi prie RT bokšto Ignas ir Darius daug laiko drauge praleisdavo ir anksčiau.

Kartu su aplinkinių kiemų vaikinais buvo išsidažę rūsio sienas, ir pačių rankomis įrengta patalpa žiemą tapdavo jų susitikimų vieta. Ten, aišku, skambėdavo muzika, bet kaimynams galvos skausmo ji nekėlė.

Nei Ignas, nei Darius tikriausiai neišsiskyrė iš kitų mokinių dideliu uolumu. Veikiau jie buvo šelmiškai patrauklūs vaikinai, turėję savyje, kaip anuomet kalbėjo jų mokytojai, tvirtą teisingumo jausmą.

Motina pakirto insultas

Ignui atiteko Vorkutoje kalėjusio senelio vardas. Baltijos kelyje jis su tėvais stovėjo ties ką tik pastatytu akmeniniu kryžiumi. Tremtinės dalią patyrusi Nijolė Šimulionienė tada pasakė: „Ignas žiūri į ateitį, aš apverkiu praeitį.“

Nuo pusantrų metų Ignas gyveno jau Karoliniškėse. Į savo kambarį, kuriame nuo sienų žvelgė ne visiems pažįstami muzikantai, jis trum-pam užbėgo ir paskutinį vakarą.

Paskui ne vienerius metus ant krėslu gulėjo nauji džinsai – gražių drabužių per daug nevertinęs Ignas jų taip ir nepasimatavo. Ne tik džinsus, bet ir ant stalo pūpsojusias knygas tėvai pajudino tik bemaž po trejų metų, kai kraustėsi į kitą būstą.

„Jo mokyklinis kostiumas ir dabar spintoje kabo šalia manojo“, – sakė Rimantas Šimulionis, jau seniai likęs visai vienas. Motina Igną pergyveno tik ketveriais metais – jauną moterį pakirto insultas.

Atgaiva sūnaus mokykloje

„Toliau nuo tos vietos“ išsikraustė ir Vincė bei Antanas Gerbutavičiai. Sūnaus žūtis ne tik atėmė sveikatą – motinos širdį nesyk skaudžiai užgavo piktą, nuo gyvenimo pavargusių žmonių žodžiai, girdi, kam jums to reikėjo. Ko norėjot, tą ir gavote.

Vienturčio sūnaus netekusi moteris dabar jau retai drįsta kam pasisakyti apie savo praradimą.

Tačiau gyvenime – ne vien juodos spalvos. Vilniaus 3-iojoje statybininkų mokykloje, kur staliaus amato mokėsi Darius, tėvai randa tikrą atgaivą.

Nedidelis berniukas, kuris po Dariaus žūties dar tais pačiais 1991-aisiais, Velykų dieną, pirmąkart peržengė Gerbutavičių būsto slenkstį ir šiuose namuose gyvena iki šiol, dabar jau tikras jaunikaitis.

Jarutis netapatina savęs su Dariumi, nors, būdamas mažas, labai mėgo kopijuoti nuo pirmos klasės mamos išsaugotus jo piešinius. Be polinkio į meistrystę, Darius aiškiai turėjo piešėjo gabumų.

Loreta nebuvo linksmuolė

Tik metais kitais ilgesnį gyvenimo tarpsnį lemtis skyrė sovietų tanko vikšrų sutraiškytai Loretai Asanavičiūtei.

Ji nebuvo linksmuolė, nepasižymėjo, kaip atrodė, ir ypatinga drąsa. Veikiau atvirkščiai – buvo tyki, trapi mergaitė. Grojo akordeonu, gražiai dainavo nuo seno Lietuvoje mėgstamas dainas. Jose, matyt, ir rasdavo tai, ką žmogui suteikia muzika. Buvo jautri, tikinti. Mėgo skaityti, galėjo ilgai megzti. Į žmonių gerumą atsiliepdavo visa širdimi.

Toks Loretos paveikslas liko iš 1991-ųjų žiemą girdėtų jos mamos, sesės ir draugių pasakojimų.

Loretai teko itin žiauri mirtis. Tačiau lyg koks prakeiksmas ją iki šiol persekioja bjaurios Lietuvos laisvės priešų insinuacijos.

Buvęs „Jedinstvo“ vedlys Valerijus Ivanovas, kartą teismo baustas už žuvusios Loretos šmeižimą, vėl viešai kartoja savo prasimanymus. Šį kartą plačią auditoriją jam suteikė Rusijos nepriklausoma televizija, nors net buvę V. Ivanovo bendrininkai teigia, kad šiam veikėjui iš tikrųjų derėtų diskutuoti nebent su sanitarais.

Loretos motina Stasė Asanavičienė tebegyvena toje pačioje, dabar dukters vardu pavadintoje gatvėje.

„Jos gatvėje, jos kambaryje likau. Labai gailiai verkiu: už ką žuvai? Mafija, biurokratija, ir tik blogyn. Milijonai dingo, kaltų nėra, o valstybė iš pensininkų vargo stato“, – S. Asanavičienė negaili rūsčių žodžių valdžiai.

Butą apvogė antrą kartą

Bokštą gynusių žmonių liudijimai leidžia spėti, jog vieną pirmųjų kulkos pakirto Virginijų Druskį. Jam dar nebuvo suėję dvidešimt dveji metai. Baigęs technikumą, radioelektroniką toliau studijavo Technologijos universitete.

Pats mokėjo surinkti televizorių, bet duonos užsidirbti nebijojo ir nešiodamas lentas. Gimęs dideliame mieste, mokėjo ir arti, ir akėti – kaime gyveno seneliai. Perskaitė daugybę knygų, labai domėjosi Lietuvos istorija. Virginijus buvo orus, niekas nebūtų privertęs jo žemintis.

Likusią be vienturčio sūnaus Mildą Druskienę pirmąkart apvogė neilgai trukus po Sausio tragedijos. Iš buto pirmajame aukšte vagys išnešė viską, kas buvo vertingesnio. Nepaliko ir Virginijaus palto, draugų jam dovanoto televizoriaus.

Policija nieko nepagavo, bet vienas susitikimas su pareigūnais įsirežė visam gyvenimui: „Per sūnų praturtėjote, tai vagys ir lenda.“

Praėjusį gruodį M. Druskienė vėl rado apiplėštą butą. Vėl išnešė televizorių, kailinius, bet, baisiausiai viską išvartę, vagys šįsyk aiškiai ieškojo pinigų.

„Matyt, toks likimas“, – tepasakė antrąsyk apiplėšta moteris.

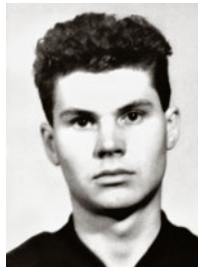

Tyki iš prigimties
Loreta ASANAVIČIŪTĖ
žuvo po tanku.
1967–1991

Virginijų DRUSKĮ
kulkos pakirto vieną pirmųjų.
1969–1991

Rolando JANKAUSKO
pasaulyje užtėjo vietos ir muzikai.
1969–1991

Giesmių ciklas atminimui

Tik dešimt dienų įkopęs į dvidešimt trečiuosius gyveno Rolandas Jankauskas. Prie bokšto jis, kaip ir Virginijus, atbėgo iš Lazdynų. Rolandas mirė sutraiškytas šarvuočio.

Jis dainavo „Ažuoliuke“, paskui – Universiteto chore. Studijavo radioelektroniką, išmanė skaičiavimo techniką, buvo labai ištobulinęs čekišką motociklą, kol vieną rytą jo neberado.

Trejus metus Rolandas tarnavo sovietų kariniame laivyne Tolimuosiuose Rytuose. Net kariškose charakteristikose rašyta apie „nuostabų autoritetą, ramų būdą ir analitinį protą“.

Neilgai trukus po žuvimo Jankauskų namus pasiekė laiškas iš Tolimųjų Rytų. Laišką rašę sovietų karo jūrininkai klausė, ar teisybė, kad tarp žuvusiųjų yra Rolandas Jankauskas, tarnavęs Ramiojo vandenyno laivyne.

Vilniaus arkikatedroje skambėjo Rolando tėvo chorvedžio Bronislovo Jankausko giesmių ciklas „Negrįžusių kapai yra Tėvynė“.

Vidas MACIULEVIČIUS
prie bokšto atbėgo prieš ataką.
1966–1991

Simas – nusidavęs į tėtį

Tik pora savaitių skyrė vilniečio Vido Maciulevičiaus ir marijampoliečio Rimanto Juknevičiaus gimtadienius. Mirties laiką prie bokšto abiem parinko agresorių kulkos. Šie vyrai ėjo 25-uosius.

Apie Vidą labai įsimintinai kažkada pasakė buvęs jo karinės tarnybos Murmansko platybėse draugas Artūras: „Matydavau geros sielos žmogų nuolat ištinusiomis rankomis. Jam pasako – jis daro. Kiti išsisukinėja ar pasiunčia toliau, azijiečiai sako „Ne ponimaju“ (rus. „Nesuprantu“), o jis kaip darbinis arklys. Kojos batuose pūliuodavo, o jis eidavo ir eidavo.“

Vidas buvo darbštus. Visą laisvalaikį su tėvu dirbdavo statybose – mokėjo mūryti. Buvo gražios išvaizdos, atletiškas, žaidė krepšinį. Bendrabučio, kuriame jis su Aušra ir mažyliu Simu gyveno, moterys tada sakė prisiminsiančios Vidą iš virtuvės – kaip jis valgi gamindavęs.

Vidą mena ir Sausio 13-osios vidurinė mokykla, kurios pirmajame aukšte įamžintas ir I. Šimulionio bei R. Jankausko, taip pat buvusių šios mokyklos auklėtinių, atminimas.

Iš bendrabučio Aušra su sūnumi išsikėlė seniai. Simas – nusidavęs į tėtį. Ištekėti dar sykį Aušrai minčių nekilo. Užsimiršo kažkada iš kiemo nuvairuotas „devintukas“. Sunkiau dabar, kai jau kelinti metai neturi darbo.

Buvo bendraamžių lyderis

Rimantas Lietuvą pažinojo iš kelionių ir legendų. Net į pajūrį Juknevičiai niekada nelėkdavo tiesiausiu keliu, o pro veliuonas ir rambynus, pro napoleonų auksus. Kiekvieną vasarą plaustu jie leisdavosi Šventaja.

Gimęs ir augęs Marijampolėje, radioelektroniką jis studijavo Kaune. Rimantas buvo lyderis ir autoritetas, aukštas ir stiprus, puikiai žaidė krepšinį, tačiau savaitgaliais, sugrįžęs į tėvų namus, niekur iš jų nekel-davo kojos.

Paskutiniaus gyvenimo metais jis pamėgo klasikinę muziką, at-siveždavo plokštelių ir vis kviesdavo namiškius klausytis. Aparatūra buvo užsidirbęs per atostogas statybose.

Rimantas JUKNEVIČIUS
pažinojo Lietuvą ir iš legendų.
1966–1991

Rimantas buvo vidurinis sūnus – dabar Kaune tuos pačius mokslus studijuoja jaunesnysis jo brolis Tomas.

Ant paminklo – tik vardas

Trisdešimties nesulaukė kaunietis Titas Masiulis. Jis buvo laisvos prigimties žmogus – pagal absurdiškos sausio loterijos dėsnius oku-panto kulka į tokią širdį tiesiog negalėjo nepataikyti.

Nuo pat mažumės tyrinėjęs ir globojęs kiekvieną gyvą padarą, Titas dar darželyje, paėmęs nuo lapo kokią spalvingą kirmėlaitę, šviesdavo bendraamžius. Nei miškininku, kaip norėjo mama, nei gamtininku jis netapo, tačiau gamtos harmonija gyveno jo dvasioje.

Titą aplenkė pionierija ir komjaunimas. Kai ėmė į kariuomenę, įdavė ir komjaunimo bilietą, bet tik kelioms dienoms, kol Leningrade Titas sudraskęs jį išmetė.

Nors buvo išsimokslinęs, po armijos į statybas nuėjo dirbti paprastu darbininku. Tito ne-traukė alkoholis, nepamėgo ir rūkyti. Nebuvo kalbus, užtat muzikos buvo pilni namai. Šventąjį Raštą paskaitydavo ne šiaip – studijavo, mokėsi gyventi.

Jo klajonių po Lietuvą draugė jaunylė sesuo Giedrė jau pati turi dukrelę. „Tarp visų negandų turime ir džiaugsmą – per Kalėdas jauniausiajai anūkelei Trojai suėjo metukai“, – sakė Tito mama Vitalija Krivickienė.

Ant T. Masiulio paminklo, pastatyto dar antrosioms mirties metinėms, autorių valia tėra vienintelis žodis – Titas.

Skulptoriui ir architektui tada atrode, kad visas pasaulis žino, kas yra Titas. Tačiau laikui bėgant motina nesyk girdėjo spėliojant, kieno gi čia taip dažnai lankomas kapas. Širdis jai sako, kad šalia vardo ant paminklo turi atsirasti ir pavardė.

Neatlaikė smurto bangos

Trisdešimtmečių kartai priklausė prie Seimo budėjęs rokiškėnas Alvydas Matulka. Jis taip pat mirė smurtine mirtimi – širdis neatlaikė, kai nuo Vingio parko ir Karoliniškių pusės ėmė risti sovietų kariau-nos šturmo aidas.

Jo tėvą Kalneliškių kaimo kapinės buvo priglaudusios jau seniai, jam tik grįžus iš tremties.

Šiandien jau nebėra ir sūnų aštuoneriais metais pragyvenusios Ma-rrijonos Matulkienės. Jau užgeso ir prie bokšto kulkų suvarpyto, bet dar kone keturiasdešimt dienų už gyvenimo bandžiusio kabintis kėdainiš-kio Vytauto Koncevičiaus motina Teklė. Sibiro žemėje liko jos jaunylis sūnus.

Kažkur tose svetimose platybėse dūla ir Vytauto tėvo palaikai – kai ją su vaikais vežė, vyras jau buvo miške. Paskui ir jis atsidūrė Sibire, tačiau susitikti jiems nebuvo lemta.

Mirtinai sužalojo sprogmuo

Ne prie bokšto, o S. Konarskio gatvėje, šalia Lietuvos radijo ir tele-vizijos pastato, sovietų sprogmuo mirtinai sužalojo kėdainiškį Alvydą Kanapinską.

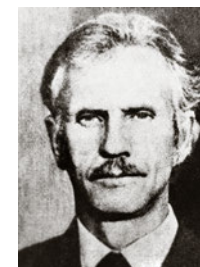
„Nepasakyčiau, kad tėtis buvo auksarankis, nors jeigu kaimynai paprašydavo, padėdavo be jokių kalbų, – prieš dešimt metų apie savo tėvą pasakojo tada dar devintokė Kristina. – Tėtė nepasidėdavo daiktų

Titas MASIULIS
buvo laisvos prigimties žmogus.
1962–1991

Rokiškėno
Alvydo MATULKOS
širdis neišlaikė smurto.
1960–1991

Sužeistas
Vytautas KONCEVIČIUS
mirė po mėnesio.
1941–1991

Vilniuje žuvo ir kėdainiškis
Alvydas KANAPINSKAS.
1952–1991

Vytautui VAITKUI
kulka prie bokšto pataikė į širdį.
1943–1991

Penkiolikametis liko be tėvų

Iki pusamžio jubiliejaus dar gerų poros metų trūko Vytautui Vaitkui, kuriam kulka pataikė į širdį. Tai buvo labai nagingas ir darbštus žmogus, kuris, kaip sakydavo jo žmona Apolonija, visada plėšėsi per du darbus ir dar spėdavo pameistrauti šiaip, namams.

Sūnus Robertas, kuriam 1991-aisiais buvo penkiolika, dar tais pačiais metais liko visiškai našlaitis. Kurį laiką kartu gyveno močiutė, paskui vaikas tvarkėsi jau vienas. Studijuodamas Vilniaus pedagoginiame universitete, prie stipendijos ir pašalpos dar prisidurdavo šiokių tokių uždarbių.

Dabar jis dėsto anglų kalbą ir studijuoja teisę. Gyvenime buvę visko, tačiau guostis dėl likimo Robertas nemėgsta.

Apolinaras POVILAITIS
turėjo auksines rankas.
1937–1991

Šeimose – po tris našlaičius

Penkiasdešimties metų ribą savo lemties valandą buvo pasiekę bokšto papėdėje Lazdynuose gyvenęs Apolinaras Povilaitis ir iš kitos bokšto pusės jo ginti atėjęs Karoliniškių žmogus Algimantas Kavoliukas.

Apolinarą pervėrė automato papliūpa. Algimantą, siaubo minutę baltai pražilusį, tankas spauste išpaudė į viduryje gatvės stovėjusį smėlio barstytuvą. Abiejų šeimose liko po tris našlaičius.

„Jis turėjo aukso rankas ir tokį pat būdą. Nežinia, kur jam reikėjo gimti, kad būtų įvertintas begalinis jo sąžiningumas, – pasakojo našlė likusi Ona Povilaitienė. – Darai ką nors virtuvėje, jis ateina, pažiūri ir bemat sugalvoja kokį patobulinimą, kad būtų lengviau, greičiau. Sode elektros dar nėra, o pas mus virš stogo sukasi vėjo malūnas – šviesu, akumulatoriai pakrauti.“

Po vyro žūties bent porą metų lyg kas braukė išbraukė iš jos gyvenimo. Tačiau reikėjo galvoti apie vaikus, suktis tegu ir savo sveikatos sąskaita. Buvo labai sunku pakelti netektį ir nepriteklus, tačiau šiandien ši šeima turi ir kuo pasidžiaugti.

Baigusi ekonomiką ir ištekėjusi vyriausioji Edita augina penkerių jau sulaukusią Agnę. Vedę jau ir abu sūnūs Darius bei Robertas. Sūnūs ir marčios baigė mokslus.

„Labai džiaugiasi, kai pernai mūsų šeimoje buvo keturi magistrantai“, – sakė didelę tragediją išgyvenusi O. Povilaitienė.

Prieš žūtį drąsino kitus

Visą savo neilgą gyvenimą be atvangos dirbusio, jokio darbo nebijojusio Algimanto Kavoliuko sūnūs Gintaras ir Darius, netekę tėvo, baigė įrengti jo pastatytą sodo namelį. Broliai, kaip ir sesuo Sonata, turi po vieną sūnų.

Algimantas mirė baisia mirtimi. Visą laiką jis drąsino kitus, sakė, kad kariškiai nepuls per žmones, nešaudys į beginklius.

Atrodo, tuo, kas vyksta, šis žmogus negalėjo patikėti iki pat galo, kai greta buvusiams jau buvo aišku, kad jo jau niekas neišgelbės.

Žūtis akimirka pabalo
Algimanto KAVOLIUKO
plaukai.
1939–1991

SAUSIO 13-OSIOS RYTA SAVIETŲ OKUPANTŲ SIAUTĖJIMO
VIETOJE PRIE RADIO IR TELEVIZIJOS BOKŠTO ŽMONĖS
SAUJOMIS RINKO IŠŠAUTŲ KOVINIŲ ŠOVINIŲ TŪTELES.
1991 M. SAUSIO 13 D. RYTAS

SOVIETŲ BLOGIO IMPERIJOS PLIENINĖS ŽUDYMO
MAŠINOS LAUKIA SAVO VALANDOS KARINIAME
ŠIAURĖS MIESTELYJE VILNIUJE.
1991 M. SAUSIS

Prakalbintos barikados

Sovietų kariuomenę smerkiantys barikadų užrašai

LIETUVAI BEŠIRDŽIŲ OKUPANTŲ NEREIKIA
LAUK IŠ LIETUVOS!

ŽUDIKAI, LAUK

RAUDONAJAM FAŠIZMUI NIURNBERG – 2

ŠALIN RANKAS!

OKUPANTAI, LAUK IŠ LIETUVOS

„NENUGALIMOJI“
BŪSI NUGALĖTA MORALIŠKAI, NES FIZIŠKAI MES NUGALĖTI
NEGALIM

NEDUOSIM IMPERIJAI REKRŪTŲ

NEDUOSIM IMPERIJAI REKRŪTŲ

VENGRIJA 1956
ČEKOSLOVAKIJA 1968
LIETUVA 1991

BŪKIT ŽMOGŽUDŽIAI PRAKEIKTI

GRAŽINU¹ KRUVINAM SAJUNGOS GENERALITETUI,
TAI YRA GAUTA UŽ ČEKOSLOVAKIJOS DEMOKRATIJOS
UŽSMAUGIMĄ 1968 METAIS

ŠALIN MASKOLIAI PASAMDYTI
ŠNIPAI, ATVYKĘ IŠ MASKVOS
ŠALIN, JŪS RANKOS APTAŠKYTOS
KRAUJU DIDVYRIŲ LIETUVOS

¹ TURIMAS OMENY GRAŽINAMAS
ATSISAKYTAS APDOVANOJIMAS.

TARP LAVONŲ KRAUJŲ LIETUVIŲ TAUTA SIUNČIA PRAKEIKIMĄ
KREMLIAUS VYRIAUSYBEI

TY MORDERCO, TY SZATANIE!
ZOSTAW LITVĘ
PODLY CHAMIĘ³

² DEVYNGALVIO SLIBINO PIEŠINYS,
VIENOJE IŠ GALVŲ – SOVIETŲ SAJUNGOS
VADOVAS M. GORBAČIOVAS.

ŠIS SLIBINAS ŽUDO LIETUVĄ²

³ TU ŽUDIKE, TU ŠĖTONE! TRAUKIS
IŠ LIETUVOS, BJAURUS CHAME (LENK.).

Dirbome reikalingą nepastebimą darbą

Antanas PETRAUSKAS

Liudija 1989–1991 m. Vilniaus miesto savivaldybės Kultūros valdybos viršininkas.

1991 m. birželio 2 d.

Buvau Lietuvos atgimimo renginių verpete. Atrodė, kad viskas vyksta labai sklandžiai, tarsi savaime.

Kultūros valdybos (vėliau reorganizuotos į Kultūros skyrių) branduolį sudarė 13 žmonių, daugelį metų dirbusių kultūros renginių organizatorių darbą. Mokėjome labai greitai suorganizuoti eisenas, mitingus, parengti masinio susibūrimo vietas, kad viskas vyktų sklandžiai. Taip būdavo per Dainų šventes, festivalius, įvairius karnavalus. Atgimimo metais mes nevaržomai galėjome dirbti širdžiai mielus, o ne vadovybės nurodytus darbus.

Pirmieji Sąjūdžio mitingai mus visus labai suvienijo. Todėl sėkmingai dirbome, atrodo, nepastebimą, bet didžiulį organizacinį darbą. Žinodavome, ką daryti, jeigu susirinktų daugiau negu numatyta žmonių. Kaip sakoma, reikėjo numatyti ir uvertiūrą, ir kulminaciją. Ypač sudėtinga buvo 1990 metais, kai Sąjūdžio renginiai tapo dažni, rengiami ekstremaliomis sąlygomis. Trylika organizatorių tada atlikdavo tokį darbą, kuriam normaliai reikėtų dviejų trijų šimtų žmonių.

1989–1990 metais Vilniaus miesto savivaldybės Kultūros skyriuje vakarais rinkdavosi ir Lietuvos kultūros fondo žmonės. Tada fondui vadovavo kompozitorius Jurgis Dvarionas. Tenai ateidavo profesorius Vytautas Landsbergis ir Aloyzas Sakalas, šviesaus atminimo profesoriai Česlovas Kudaba, Norbertas Vėlius, Vytautas Gaidamavičius ir kiti gerai žinomi politikai, kultūros ir meno veikėjai. Per posėdžius buvo sprendžiami ir Lietuvos kultūros atgimimo, ir tautos politinės ateities klausimai. Posėdžiai tęsdavosi šalia esančioje Rašytojų sąjungoje.

Kultūros fondas veikė pogrindyje, kai dar nebuvo galima garsiai deklaruoti visų tautos atgimimo idėjų. Per vakarinius posėdžius kildavo labai daug idėjų, kurios vėliau buvo įrašytos pagrindiniuose Sąjūdžio dokumentuose.

Vieną vakarą visa Lietuva išgirdo, kad 1988 m. spalio 7 d. rytą Gedimino bokšte bus iškelta Trispalvė. Mes ne vieną dieną tarėmės, kaip išpūdingiau suorganizuoti tą didžiulę tautos šventę. Tada buvo keista situacija: tuometinė valdžia, komunistų funkcionieriai mėgino prasisiverbti į kultūros darbuotojų tarpą. Mes stengėmės kaip įmanydami apsieiti be komunistų funkcionierių: į organizatorių gretas atėjo visai naujų žmonių iš tada susikūrusio tremtinių choro. Tremtiniai, ilgą laiką veikę pogrindyje, turėjo Sibiro lagerių kraupią patirtį, todėl pasiūlė organizatoriams daug naujų idėjų. Parinkome orkestrus, įkalbėjom dalyvauti, nors kai kurie dvejojo,

ar čia viskas gerai pasibaigs, ar po to nebus represijų, jei žmonės ateis į aikštę, deklamuos eiles ir gros apsirengę tautiniais rūbais.

Į aikštę buvo sukviesti geriausi dūdų orkestrai, liaudies muzikos kolektyvai, kurie daugia-tūkstantinei miniai grojo anksčiau uždraustus lietuvių liaudies kūrinius. Jie sukūrė pakilią, šventišką atmosferą.

Ilgai galvojome, kaip pakelti Trispalvę Gedimino bokšte, kad žmonės iš Katedros aikštės, iš kalno papėdės, kur dabar stovi Gedimino paminklas, galėtų gėrėtis ir matyti iškilmingą momentą. Iš vakaro drauge su komunalinio ūkio žmonėmis bokšte paslėpėme Trispalvę. Ten jie per naktį užsibarikadavę laukė mitingo pradžios, nes buvo bijomasi, kad rusų kareiviai ar jėdinštveninkai neužimtų bokšto ar bent nesutrukdytų. Prieš mitingą atsirado nauja idėja: reikia, kad Lietuvos trispalvę tautiniais rūbais apsirengę vaikinai ir merginos neštų per Katedros

AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS RŪMŲ BARIKADOS KAI KUR BUVO VIRTUSIOS AKTUALIAUSIŲ ĮVYKIŲ INFORMACINIAIS STENDAIS.

1991 M. SAUSIS

aiškštę į Gedimino kalną. Taip ir padarėme tą 1988 m. spalio 7 d. rytą.

Priešiškos Lietuvai jėgos – rusų karinės pajėgos, omonininkai, „Jedinstvos“ lyderiai – buvo pasirengusios ir bet kuriuo metu galėjo sutrukdyti ir eiseną, ir tautinės vėliavos pakėlimo ceremoniją. Ačiū Dievui, taip neįvyko. Jie visi baiminosi šventiškai džiūgaujančios minios.

Kas daugiausia iš mūsų kolegų darbavosi tais metais?

Pamenu Kultūros skyriaus darbuotoją Oną Šaltytę – režisierę, didelę tautinės muzikos, folkloro mylėtoją, daugelio švenčių, tokių kaip „Skamba, skamba kankliai“, organizatorę, taip pat režisierių Rimgaudą Ryliški. Daugybė žmonių tautai brangiose šventėse grojo, kaip sakoma, pirmaisiais smuikais.

Sulaukdavome pasiūlymų ir iš šalies. Būdavo, ateina nepažįstami ar kiek matyti žmonės ir sako: aš galiu padeklamuoti eilių, aš galiu padainuoti tremtinių dainų, aš turiu visą chorą, su

kuriuo pogrindyje dirbu daug metų... Gal pamenate žmogų su kuprele, kankliuojantį savo pasigamintomis kanklėmis? Jis pats pasisiūlė, o mums buvo svarbu užpildyti oratorių pertraukėles. Tokie gyvenimiški intarpai duodavo teigiamų emocijų, sužadindavo minią, neatsibosdavo net ilgokos kalbos.

Vingio parko estradai tada vadovavo Algirdas Nomeika. Jis vėliau Vingyje organizavo iškilmes per Popiežiaus vizitą. Pirmasis didžiulis Sąjūdžio renginys Vingio parke – kartu ir Algirdo Nomeikos nuopelnas. Juk reikėjo skubiai parengti didžiulę estradą, radiofonizuoti ją daugiatūkstantinei miniai. Algirdas tada triūsė nemiegojęs kelias paras. Kai kurie komunalininkai neduodavo net transporto, ne visos tarnybos suvokdavo naują situaciją, net kai reikėdavo kur nors į aikštę nuvežti ir pastatyti pakylą. Kai kas tiesiog bijodavo.

Bet atėjo tragiškasis sausis...

VILNIAUS ANTAKALNIO KAPINĖSE LIETUVA ATISISVEIKINA
SU SAUSIO 13-AJĄ ŽUVUSIAIS UŽ LIETUVOS LAISVĘ.
1991 M. SAUSIO 16 D.

Renata Kajokaitė, 10 kl.,
Klaipėdos X vidurinė mokykla,
1991 m.

DEK, ŽVAKUTE!

Nerimastingai virpčioja degančios
žvakės...

Liepsnele, tu gali visą pasaulį paversti
pelenais. Tu man primeni kraują, pralietą
Vilniaus gatvėse. Kraują nekaltų žmonių,
kurie gynė savo ir visų mūsų laisvę.

Dek, žvakute, ir primink visiems, kad
Lietuvoje krito nuo kulų žmonės, troškę
laisvės, mirė, sutraiškinti tankų. Juk tiems
budeliams gali atsitikti tas pats, kas ir
jaunuoliams, kurie gynė Vilniaus Radijo
ir televizijos bokštą. Ar jie supras Lietuvos
motinas, nesulaukusias savo sūnų?

Tomis dienomis mes buvome pasiruošę padėti visiems. Žinojome, kas gali pagelbėti
mums.

Tuometis „Vilniaus statybos“ tresto valdytojas Adolfas Žukauskas organizavo barikadų sta-
tybą. Atveždavo blokus, kuriuos žmonės iškraudavo. Mes turėjome patikimų žmonių, buvome
numatę, kur įrengti laužavietes, kur pasišildyti ne tik grojantiems liaudies muzikos instrumen-
tais. Mūsų žmonės ir dieną, ir naktį turėjo būti su tūkstantine minia ir jai padėti. Organizuo-
tų žmonių su tautiniais rūbais, su muzikos instrumentais buvo ir prie Parlamento, ir prie RT
rūmų, ir prie RT bokšto.

Žinojom, kada uždegti komunalininkų sukrautus gražius, aukštus laužus. Pamenu, su savo
mažamete dukrele lėksčiau nuo vieno prie kito, įkurdavau, o paskui sakydavau: vyrai, pilkim
benziną, pilkim mazutą ir dekim, nes artėja eiseną...

Nemanykim, kad buvo tarnybos, kurios viską planavo ir padarė. Veikėm savo iniciatyva.
Viskas gimdavo spontaniškai. Patirties jau turėjom.

Kai buvo laidojamos Sausio 13-osios tragiškų įvykių aukos, ilgai svarstyti nereikėjo. Suor-
ganizavome, kad vos ne visa Lietuva buvo tautos gedulo vietoje – Kultūros ir sporto rūmuose.
Gedulo atributus gavome iš bažnyčių, teatrų, kultūros rūmų. Pamenu, atėjo apšepęs, paliegęs
seniokas – buvo trečia valanda nakties – į administratoriaus kabinetėlį, kur mes buvome su-
sibūrę. Jis atnešė nukentėjusių šeimoms pinigų – 10 tūkstančių rublių. Tada tai buvo dideli
pinigai. Sužinojęs, kad daug žmonių jau atnešė, nuėjo ir dar tiek atnešė. Ir prie visų, ištraukęs iš
tinklelio į laikraštį suvyniotus pinigus, padėjo ant stalo. Išėjo nepasakęs nė vardo... Laidotuvių
organizacinis štabas pinigus išdalijo tiems, kurie prarado savo artimuosius.

Tris paras gedulingas melodijas grojo simfoniniai orkestrai, kvartetas, pučiamųjų orkestrai.
Tūkstantinius žmonių srautus padėjo reguliuoti Vilniaus pedagogai, bibliotekininkai, meno
saviveiklos kolektyvai. Visiems žmonėms buvo sudarytos sąlygos pareikšti pagarbą tragiškų
Sausio 13-osios įvykių aukoms, jų artimiesiems ir giminėms.

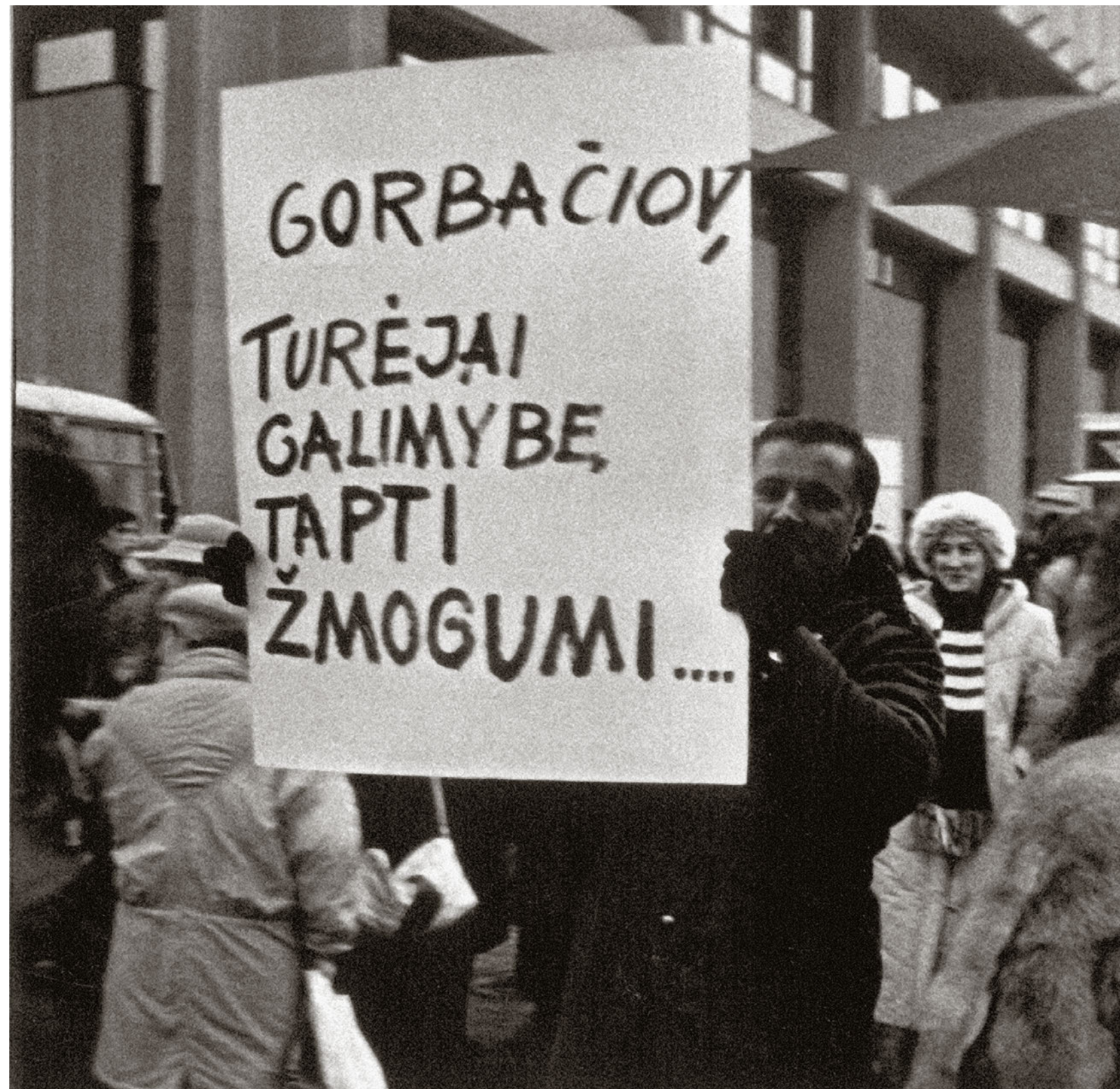
Visa kelių kilometrų procesija, pajudėjusi gatvėmis į Katedros aikštę, tenai vykęs mitingas
ir šventos Mišios Arkikatedroje, paskui eiseną į Antakalnio kapines buvo tvarkoma be radijo
ryšių.

Sunku ir įsivaizduoti, kaip Valstybinio operos ir baleto teatro direktoriaus pavaduotojas Va-
lius Staknys, reguliuodamas eiseną, spėdavo į procesijos priekį ir pabaigą subėgioti po keletą
kartų. Kiekvieno miesto žmonės buvo atsivežę savo simbolius, atributiką, su kuriais įsiliedavo į
plaukiančios Gedimino prospektu minios gretas.

Kultūros skyriaus intendantas Zigmas Mikšys sumaniai surinko iš kultūros namų, teatrų,
bibliotekų, gamyklų gedulo atributiką. Dailininkas Svajūnas Armonas su savo kolegomis pa-
čiuose Gedulo rūmuose projektavo ir kūrė gedulingą atmosferą. Vilniaus centrinio knygyno
direktorė Audronė Valivonienė tvarkė tūkstančius puokščių gėlių ir rūmuose, ir Katedros aikš-
tėje, ir procesijos metu. Antakalnio kapinėse ji pasirūpino, kad tūkstančiai žvakių būtų išdalinta
tiems, kurie jų neturėjo. Galėčiau vardyti šimtus žmonių, kurie sutartinai dirbo bendram labui:
tai tremtinių, „Varpo“, „Vyčio“, Vilniaus universiteto, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių chorai, kolek-
tyvai iš visos Lietuvos. Jie ėjo procesijos pirmose gretose su tautiniais rūbais, savo regalijomis,
liaudiška atributika.

Mažiausias nesklandumas galėjo virsti nelaime, bet to neatsitiko. Ir todėl, kad vienas kitą
suprasdavo iš pusės žodžio, nes kiekvienas meno vadovas pasirodė esąs geras organizatorius.
Dabar per masinius renginius – palaida bala, nebėra tos atidos, pagarbos, nebėra kultūringo
rūpinimosi vienas kitu.

Tie metai man labai pravertė. Ir dabar aš, eidamas atsakingas pareigas, pagal išgales sten-
giuosi padėti išsaugoti lietuvių tautos kultūros paveldą, remti ir propaguoti jį užsienyje bei tarp
atvykstančių užsieniečių, drauge su kultūros ir meno veikėjais gausinti kultūros aruodus.

DĖL SAUSIO 13-OSIOS AGRESIJOS ŽMONĖS
PIRMIAUSIA KALTINO SOVIETŲ SĄJUNGOS PREZIDENTĄ
M. GORBAČIOVĄ.
1991 M. SAUSIS

VILNIAUS ARKIKATEDROJE LAIKOMOS
ŠVENTOS MIŠIOS UŽ ŽUVUSIUOSIUS.
1991 M. SAUSIO 16 D.

Amžinam gyvenimui

Justinas MARCINKEVIČIUS

Poeto Justino Marcinkevičiaus žodis
atsisveikinant su Sausio 13-osios aukomis
Vilniaus Katedros aikštėje
1991-ųjų sausio 16 d.

Prieš daugelį metų čia stovėjo kunigaikščio Vytauto Didžiojo karstas. Dabar čia guli mūsų vaikai, ir mes apraudam jų žūtį, suprasdami, kad jie jau priklauso istorijai, kad jie dabar šildosi sužvarbusias rankas prie Amžinosios ugnies kartu su didžiaisiais mūsų tautos vyrais. Lietuva pasilenkia prie jų ir užkloja juos amžina laisve. Tai pirmieji tikrai laisvi Respublikos piliečiai ir pirmosios mūsų Nepriklausomybės aukos. Pasaulis mato – pasiekta smurto ir žiaurumo viršūnė: nužudyti, tankų vikšrais sutraiškyti beginkliai žmonės, kurie niekam negrasino, niekam nekėlė jokio pavojaus. Savo rankomis jie laikė apglėbę ne svetimą, ne užgrobtą, o SAVO žemę, jų akys buvo pakeltos į SAVO dangų, o į automatų šūvius jie atsakė skanduodami: LIE-TU-VA! Jie ir krito su šiuo žodžiu lūpose, nunešdami jį prie Dievo kojų. Nedidelė Lietuva šiomis dienomis vėl tapo didelė. Ją iškėlė ir išaukštino žuvusiųjų didvyriškumas, dvasios tvirtybė, laisvės meilė. O Lietuva iškelia ir išaukština savo gynėjus, dar syki patvirtindama, kad nemirtingumą ir amžiną šlovę suteikia tikrai Tėvynė.

Ne keršto šaukiasi mūsų širdys. Teisingumo šaukiasi, jeigu jis dar yra šiame pasaulyje. Žmogiškumo, jeigu jis dar visiškai nesutryptas. Tegu žino Nepriklausomybės priešai, kad savo tikėjime ir kovoje mes dar labiau sutvirtėjome, nes mūsų žuvusieji niekada neapleidžia mūsų, jie pasilieka kartu su mumis, jie paremia ne tik mus, jie paremia laisvę, teisingumą, demokratiją, visuotinius tiesos ir humanizmo principus. Sakau, kokie mes stiprūs, kai mano ranka tavo rankoje, o tavo ranka – jo rankoje. Šitoje visą Lietuvą apkabinusioje rankų grandinėje amžinai jausime ir jų, žuvusiųjų, rankas, jie stovės kartu su mumis, kaip tą sausio 13-osios naktį, prieš tankus ir automatų, prieš tamsą ir smurtą, prieš begėdišką melą ir šmeižtą.

Mūsų Nepriklausomybės augalas gausiai palaistytas šventu jos gynėjų krauju. Amžinam gyvenimui ant Lietuvos patekėjo jų širdys.

PO ŠVENTŲ MIŠIŲ ARKIKATEDROJE
DAUGIATŪKSTANTINĖ LAIDOTUVIŲ PROCESIJA
PATRAUKĖ Į ANTAKALNIO KAPINES.
1991 M. SAUSIO 16 D.

Č. Leščickas
Mokymų...

JUS ŽUVOTE UŽ LIETUVOS LAISVĘ.
Dėkingi motinoms, kurios Jumis pagimdė.
Sąjaukai, vaikams ir atidavė žmogaus.
Kas tūk gerumo, MEILĖS ŽVONELIS.
JOS dėjo JUMS: **ŠITAI TĖVUNI,**
Kurį atidavė **TĖVYNEI IR MUMS VISIEMS!**

ANT BARIKADŲ NEPRIKLAUSOMYBĖS AIKŠTĖJE.
1991 M. SAUSIS

Prakalbintos barikados

Barikadų užrašai žuvusiesiems

SU MUMIS VISI GYVIEJI IR MŪSŲ MIRUSIEJI
SU MUMIS DIEVAS IR TIESA. MES NUGALĖSIME

TAI KAD ŠIANDIEN KARSTUOSE JIE, O NE MES – ATSTITIKTINUMAS,
TAIP JAU PASUKO SAVO TANKUS IR AUKAS
NOBELIO PREMIJOS LAUREATAS GORBAČIOVAS

ŠIANDIEN ŽUVOT JŪS,
RYTOJ ŽŪSIM MES,
BET ŠIOS ŠVENTOS AUKOS
TAUTĄ LAISVĖN VES¹

VERKIA LIETUVA DIDVYRIŲ,
JŲ NEPRIKELIA TĖVYNĖ
(IR LIETUVOS KONTŪRAS, PERJUOSTAS JUODU KASPINU)

AMŽINA GARBĖ ŽUVUSIEMS UŽ LIETUVOS LAISVĘ
IR NEPRIKLAUSOMYBĘ
RAUDONAJAM FAŠIZMUI – NE

IŠ AUKŲ IŠAUGS PERGALĖS GĖLĖS

JŪS ŽUVOTE UŽ LIETUVOS LAISVĘ
DĖKINGI MOTINOMS, KURIOS JUMIS PAGIMDĖ
SAVAIP AUKLĖJO IR ATIDAVĖ ŽMONĖMS
KAD TIEK GERUMO, MEILĖS TĖVYNEI
JOS ĮDĖJO JUMS Į ŠIRDĮ
KURIAŲ ATIDAVĖTE TĖVYNEI IR MUMS VISIEMS

SKAUSMUI NEREIKIA PATYČIŲ

TU NORĖJAI GINT TĖVYNĘ
O MANE TU NUŽUDEI

JŪSŲ AUKOS ATVERS PASAULIUI AKIS

MŪSŲ TIKSLAS – KILNUS
MŪSŲ AUKA – ŠVENTA

AMŽINAS PASMERKIMAS ŽUDIKAMS

IŠ AUKŲ IŠAUGS PERGALĖS GĖLĖS

¹ UŽRAŠYTA PRIE RADIOJO IR TELEVIZIJOS
BOKŠTO 1991 M. SAUSIO 15 D.

Kas statė Vilniaus barikadas?

Juozas GIRDVAINIS

- Vilniaus miesto ūkis dėl Sovietų Sąjungos ginkluotųjų pajėgų nusikalstamų veiksmų Vilniuje 1991 m. sausio 11–13 d. patyrė daugiau nei 2,7 mln. rublių nuostolių. Vien „Vilniaus statybos“ tresto įmonių 1991 m. sausio 14–16 d. atliktas darbas atsiėjo daugiau nei 100 tūkst. rublių. Tada po savaitės buvo paskaičiuotos išlaidos, tačiau jokiais pinigais neatpirksi to, kas padaryta:
- Vilniaus barikadose buvo suklota ir sumontuota apie 300 kub. m gelžbetonio ir betono blokų;
- per 150 tonų metalo konstrukcijų, 180–220 kub. m akmens riedulių;
- iškastas prieštankinis bendro 250 m ilgio, 3 m gylio ir 6 m pločio griovys;
- palei Neries upę ant takų ir šlaito sumontuota apie 200 m gelžbetoninių vamzdžių;
- išraizgyta 8 t spygliuotos ir 2 t plieninės vielos;
- ištiesta 300 kv. m žvejų tinklo;
- barikadų statyba kainavo daugiau nei 100 tūkst. rublių;
- barikados stovėjo iki 1993 m. rudens.

Sumanių statybos inžinierių projektuotos ir pagal žaibiškai parengtą planą montuotos gelžbetonio barikados Vilniuje buvo išties įspūdingos. Jos turėjo įtakos stabdant sovietinių okupantų invaziją ne tik Vilniuje, bet ir visuose Nepriklausomos Lietuvos miestuose.

Tuo metu Spaudos rūmuose, Radijo ir televizijos rūmų kabinetuose ir studijose, Radijo ir televizijos bokšto patalpose jau neteisėtai šeimininkavo burokevičiai, jarmalavičiai, naudžiūnai, kasperavičiai, steigvilos, „Tarybų Lietuvos“ laikraščio redaktorė S. Juonienė ir jos žurnalistai, gelbachai, subotiniai, švedai ir ivanovai – išdavikai ir parsidavėliai, kurių dauguma ir šiandien tebevaikščioja laisvi senojo Vilniaus gatvėmis.

1991 m. Sausio 13-oji žaibiškai sudrebino visą Vilnių, sukrėtė visus Nepriklausomos Lietuvos žmones. Lietuvių tautos tragediją televizijos ekranuose išvydo, žurnalų ir laikraščių puslapiuose perskaitė viso pasaulio žmonės.

Tūkstantinės žmonių minios, seniai troškusios laisvės ir nepriklausomybės, ir barikados prie Parlamento sustabdė okupacinę kariuomenę bei vietos kolaborantus. Jos leido veikti teisėtai valdžiai – Lietuvos žmonių išrinktiesiems, jų lūkesčiams ir viltims atstovaujantiems žmonėms.

Atskridę Maskvos emisarai savo akimis įsitikino, kad jie M. Gorbačiovo „namų darbo“ nepadarys, nes gali žūti tūkstančiai nekaltų žmonių.

Jei nebūtų buvę geranoriškai nusiteikusių žmonių ir barikadų prie Parlamento rūmų, rusų tankai su desantininkais būtų galėję daryti ką tik nori. Tikrai žmonės iš visos Lietuvos ir vėliau barikados Vilniaus gatvėse sutrukdė tragediją, kuri galėjo tapti Nepriklausomybės praradimo pradžia. Toks kelias – pasipriešinimas – buvo teisingiausias, vienintelis ir paskutinis, o gal pirmasis kelias į išsvajotą laisvę.

Surasti ir kalbinti žmonės, kurie rūpinosi 1991 m. sausio 13–16 dienomis inžinerinių fortifikacinių įrenginių statyba prie Parlamento rūmų.

AUKŠČIAUSIĄJĄ TARYBĄ NUO PRIEŠO TANKŲ
SAUGO GREITOMIS PASIGAMINTI PRIEŠTANKINIAI EŽIAI.
1991 M. SAUSIS

AUKŠČIAUSIĄJĄ TARYBĄ JUOSE PLATŪS IR GILŪS
250 METRŲ ILGIO PRIEŠTANKINIAI GROIOVAI IŠŠALUSIOJE
ŽEMĖJE BUVO IŠRAUSTI PER VIENĄ DIENĄ.
1997 M. SAUSIO 14 D.

Kaip apsaugoti Parlamentą?

Adolfas ŽUKAUSKAS

Liudija tuometis „Vilniaus statybos“
tresto valdytojas.
1995 m. rugsėjo 10 d.

Žmonės tą tragiškąją naktį savo rankomis pastatė didžiules barikadas.

Išvydęs, ką padarė okupantai prie Vilniaus radijo ir televizijos bokšto, RT rūmų, tragiškąją 1991 m. sausio 13-osios naktį atskubėjau paryčiais prie Parlamento rūmų. O čia jau chaotiškai virte virė darbai – vyrai, moterys ir vaikai vilko nuo statomų pastatų metalines sijas, tempė lentgalius, krovė plytų krūvas gatvėse ir prie Parlamento rūmų. Buvo aišku, kad inžinieriai galėjo padaryti šiek tiek daugiau.

Drauge su pavaduotoju Henriku Martinoniu, inžinieriais Vytautu Paulausku ir Eimučiu Voldemaru, dispečeriais aptarėme, ką galėtume greitomis nuveikti. Jokių nurodymų iš vadovybės nebuvo. Mums diktavo sąžinė, ir to pakako.

Vėlų sausio 13-osios vakarą susisiekiu su Vilniaus miesto Nepriklausomybės gynybos štabo vadovu Alfredu Putramentu ir pasakiau mūsų idėją: statyti barikadas Vilniaus gatvėse, ant tiltų ir Parlamento rūmų teritorijoje. A. Putramentas toms idėjoms pritarė. Buvo susisiekiama ir su Respublikos Nepriklausomybės gynybos štabu ir pono Jono Gečo kambaryje apsvarstytas bei patvirtintas Vilniaus barikadų statybos planas. Tartasi su Krašto apsaugos departamento direktoriumi Audriumi Butkevičiumi, Aukščiausiosios Tarybos Pirmininku Vytautu Landsbergiu. Iki smulkmenų tikslinome inžinerinės statybos schemą, žinojome, kas ir kuo galės padėti. Ap-skaičiavau, kiek reikės technikos (keliamųjų kranų, mašinų), iš kur vešime gelžbetonį ir betono blokus, užtvarams sijas, kaip privažiuosime ir kas atliks darbus.

Sausio 14-osios rytą jau dirbo visa reikalinga technika. Žmonės, savanoriškai įsitraukę į darbą, skubino mūsų statybininkus. Išstis tris paras dieną ir naktį visi triūsė.

Tada buvo aišku: jeigu sustos ar žlugs Parlamento veikla, bus nutrauktas Lietuvos demokratinės valdžios pamatų kūrimas. Po tragiškosios Sausio 13-osios nakties Parlamento rūmai buvo dar labiau žmonių apgulti ir akylai saugomi. Šimtai žurnalistų pranešdavo visam pasauliui, kaip lietuvių tauta ginasi nuo okupantų.

Faktiškai buvo galima pastatyti daugiau užtvartų negu apie Černobylio atominę elektrinę, bet tvirtos barikados vis tiek nebūtų ilgam sulaikiusios kovinių tankų, šarvuotųjų, desantininkų, omono smogikų. Bet tuo metu jau veikė ir kiti dėsniai. Jautėme, kad neilgai egzistuos prievarta suregzta Sovietų Sąjunga. Ji netrukus ir subyrėjo – toks buvo likimo sprendimas, istorijos dėsniš.

PRIE AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS
SKUBIAI KASAMI PRIEŠTANKINIAI GRIOVIAI.
1991 M. SAUSIO 13 D.

JAU SAUSIO 14-OSIOS IŠVAKARĖSE BUVUSIAS ŽVĖRYNO
TILTO MOBILIĄS SUNKIASVORIŲ AUTOMOBILIŲ
BARIKADAS PAKĖITĖ GELŽBETONIO LUITAI.
1991 M. SAUSIS

Kai jauti drauge tautos siekius...

Henrikas MARTINONIS

Liudija 1990–1991 m. „Vilniaus statybos“ tresto valdytojo pavaduotojas.
1995 m. rugsėjo 10 d.

Tada po tragiškosios sausio nakties visame Vilniuje žmonės statė barikadas.

Sausio 13-osios naktį buvau su šeima prie Parlamento rūmų. Sužvarbę žmonės patys pasukbomis statė barikadas iš gretimai kylančių objektų statybinių medžiagų prie Parlamento rūmų, Gedimino prospekte, už Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos, Geležinio Vilko gatvėje. Maniau, jog barikados turi būti pastatytos taip, kad bent porai valandų sulaikytų ginkluotą kariauną, kad jokia mašina negalėtų prisiartinti prie Parlamento ir jį saugojusios tūkstantinės žmonių minios.

Man buvo pavesta sudaryti barikadų išdėstymo ir jų statybos Parlamento prieigose schemą. Ją parengiau sausio 14-osios naktį. Sausio 14-ąją 7 valandą ryto prie Parlamento durų susitikau su tresto valdytoju A. Žukausku, architektu A. Lauciumi ir inžinieriumi Naviku. Apatarėme barikadų išdėstymą bei statybos darbus ir jau 8 valandą pradėjome jų statybą.

Barikadų schemą netrukus patvirtino ir Krašto apsaugos departamentas. Aš turėjau vadovauti barikadų statybai. Buvo net surašyta, kas ką konkrečiai daro. Dokumentas atrodė taip:

„Užsakovas – Parlamento rūmai, Krašto apsaugos departamentas.

Rangovas – Barikadų statybos viršininkas A. Žukauskas.

Barikadų statybos darbų vadovas – H. Martinonis.

Padaliniai – 3, 7, 8, 14, 15, 17 tresto statybos valdybos, subrangovai – 2 mechanizacijos ir 2 monolitinės statybos valdybos, mechanizacijos valdyba.

Tiekėjai – Vilniaus namų statybos kombinatas, Gelžbetonio konstrukcijų gamyklos Nr. 1 ir Nr. 2, Trakų nerūdinių medžiagų kombinatas, Kauno gelžbetonio konstrukcijų gamyklos, Vilniaus gamybinė komplektavimo valdyba.“

Tuo metu prie Parlamento 7-oji statybos valdyba (viršininkas Antanas Žala, vyr. inžinierius Eimutis Voldemaras) statė du objektus: deputatų viešbutį ir Statistikos departamento skaičiavimo centrą. Jai ir buvo pavesta statyti užtvaras šių objektų teritorijoje.

17-oji statybos valdyba (virš. Zenonas Krampas, vyr. inžinierius A. Kinderevičius, gamybos skyriaus viršininkas Jonas Urbonavičius) darė įtvirtinimus palei Neries upę ir privažiavimuose prie Parlamento. O Gedimino prospektą gelžbetoninėmis pertvaromis blokavo 3-ioji statybos valdyba (viršininkas G. Ramanauskas, vyr. inžinierius R. Jasponis).

8-oji statybos valdyba (viršininkas Kęstas Maksimavičius) blokavo įėjimus į dabartinę

Nepriklausomybės aikštę iš Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos pusės. 15-oji statybos valdyba (viršininkas Vytautas Savickis) blokavo tunelį ir požemines komunikacijas, vedančias į Parlamentą. 2-oji statybos valdyba (viršininkas Juozas Žvirblis, vyr. inžinierius Albinas Jasiūnas) blokavo Parlamento televizijos stoties kolektorių.

Prieštankinį griovį kasė 14-oji mechanizuota žemės darbų valdyba (direktorius Vitoldas Jurgelevičius). Ji taip pat užblokavo dabartinės A. Goštauto gatvės išvažiavimą po Pedagoginio universiteto tiltu. Čionai suvežė apie 7 tūkstančius kubinių metrų grunto. Sustatė galingiausias žemės kasimo mašinas, sudarydama tris judinamas įvažiavimo į Parlamentą užtvaras. Čia šios valdybos mechanizatoriai apie tris mėnesius dieną naktį budėjo ir kontroliavo vienintelį įvažiavimą į Parlamentą.

Vilniaus namų statybos kombinatas (direktorius A. Abromavičius) vežė stambiaplokščių namų sienas prie tunelio ir į didžiulį Parlamento rūmų kiemą.

Visi darbai vyko sausio 14 ir 16 dienomis bei naktimis. Visur dirbo specialistai. Kai įsijungė

BARIKADOS PRIE AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS
BUVO TAPUSIOS ĮPRASTA SUSITIKIMŲ IR PASKUTINIŲ
NEPRIKLAUSOMYBĖS GYNIMO NAUJIENŲ
APTARIMO VIETA.
1991 M. SAUSIS

ir kitos organizacijos, vežė, kas ką turėjo: metalo laužą, atskirus karkasus, betono blokus. Mes nerimavome, kai budintys prie Parlamento žmonės puldavo padėti ir galėdavo net susižeisti, nes tokiems darbams reikėjo specialistų. Savanorius tekdavo išprašyti, liepdavom jiems toliau atsitraukti. Palei Nerį, kur dabar automobilių detalių parduotuvė, žmonės dirbo kiaurą naktį.

Nustebino tik telefonų tinklų atstovai, norėję surašyti aktą, kad žemės darbai atliekami su jais nesuderinus...

Barikados Vilniuje buvo statomos su tarpeliais žmonėms praeiti, numatyta, kur galėtų įvažiuoti greitosios pagalbos mašinos. Atsargai buvo sukrauta statybinių medžiagų, kurios pavojaus atveju galėjo užblokuoti tuos įvažiavimus.

Barikados buvo sutvirtintos metalu, visi blokai suvirinti. O ant Parlamento rūmų stogo buvo statomi vertikalūs armatūros strypai, visas stogas užklotas Rusnės ir Ignalinos žuvininkų žvejybos tinklais. Ne tik stogas, bet ir visi Parlamento rūmai buvo apjuosti spygliuota viela ir plieninės vielos rulonais. Požeminių komunikacijų kanalai buvo užblokuoti ir užvirinti.

Nustebino Parlamento rūmų viduje įsitvirtinę savanoriai gynėjai, paprašę atvežti vieną mašiną smėlio. Atvežėm iškart bent tris. Per 15–20 minučių jie supylė jį į maišus. Atvežėm dar tris pilnas mašinas smėlio. Gynėjai smėlio maišais užblokavo visus Parlamento rūmų langus.

Kai jauti drauge su tauta jos siekius, tai kuo gali, tuo jai ir padedi. Beje, niekad nebuvau ir nesu jokios partijos narys.

BARIKADŲ GELŽBETONIO LUITAI
UŽTVĖRĖ GATVES PRIE ŽVĖRYNOTILTO IR KITAS
AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS PRIEIGAS.
1991 M. SAUSIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS AUKŠČIAUSIOSIOS
TARYBOS FASADĄ TOMIS SAUSIO DIENOMIS DARKĖ
BARIKADŲ VIRBŲ NARVAI, LYG KOKS SUGRĮŽUSIOS
SOVIETŲ VERGOVĖS SIMBOLIS.

1991 M. SAUSIS

Ilgiausios barikados – prie Parlamento

Eimutis VOLDEMARAS

Liudija 1990–1991 m. Vilniaus 7-osios
statybos valdybos vyriausiasis inžinierius.
1995 m. rugsėjo 10 d.

Žmonės statė barikadas.

Sausio 13-osios rytą stovėjau prie Parlamento rūmų ir mačiau sušalusius žmones, kurie nešė nuo statomų pastatų armatūros tinklus, plytas, lentas ir tvėrė įėjimus į Parlamento rūmus. Armatūros karkasai – iki 15 metrų ilgio ir 3 metrų pločio. Per tris valandas iš statybos aikštelės „išgaravo“ daugiau kaip 100 tonų armatūros.

Tą dieną buvo nuspręsta daryti inžinerija pagrįstus, stiprius ir saugius įtvirtinimus visose Parlamento priegose.

Barikadų statybą pradėjome sukaupę daug technikos, subūrę gerus statybininkus, vairuotojus, montuotojus, inžinierius ir kranininkus. Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos dešinėje, pavyzdžiui, per arką galėjo laisvai įropoti didžiulis tankas, nes netvarkingai buvo sukrauti blokai. Radom ir kranininkų vadovą Juozą Žvirblį, ir kranininkus – jie bematant užbarikadavo arką.

Visi užtvarų statybos darbai vyko organizuoti, itin pavojingomis sąlygomis – tūkstantinėje minioje. Visi norėdavo padėti. Ir kaip įmanydami šauniai padėjo. Ačiū Dievui, nelaimių nebuvo, bet rizikos buvo daug.

Po savaitės vertinom, kas padaryta. Skaičiavom, kiek išseikvota medžiagų, kiek kainavo laužuose supleškinta deputatų viešbučio apsauginė tvora. Tada mes buvome pratę skaičiuoti kiekvieną lentgalį. Taigi barikadų statybos Vilniuje tuomet kainavo 105 tūkstančius 223 rublius. Tokia tik „Vilniaus statybos“ tresto išlaidų vertė. Tada tai buvo dideli pinigai!

O tos barikados stovėjo iki 1993 m. rudens. Jos buvo ardomos pamažu: iš pradžių ant Žvėryno tilto (1991 metų lapkritį), vėliau – Gedimino prospekte. Prie įėjimo į Parlamento rūmus barikados stovėjo ilgiausiai. Tik po daugelio ginčų buvo nuspręsta – barikadas nugriauti, statybines medžiagas grąžinti ten, iš kur jos buvo paimtos. O blokai su užrašais „Čia – Lietuvos širdis!“, „Rusų armija – važiuok namo!“, nors jau buvo išvežti į statybas, bet vėliau mūsų statybininkų pastangomis grįžo prie Parlamento kaip visų barikadų simbolis. Jos ir dabar primena tragiškąsias 1991-ųjų metų sausio įvykių dienas.

KAD BARIKADOS NEBŪTŲ ATGRASIOS,
JAS IMTA PUOŠTI PIEŠINIAIS.
1991 M. SAUSIS

Barikada – tai šimtąkstantinė žmonių minia

Pranas KUPČIKAS

Liudija 1990–1991 m. Vilniaus miesto savivaldybės Gamybinės technologinės komplektavimo valdybos viršininkas.

1995 m. rugsėjo 10 d.

Gelžbetoninės barikados ir aukštos spygliuotų vielų tvoros.

Mūsų valdyba atvežė Parlamento gynėjams 1 160 lininių maišų smėliui, papildomai 5,5 tonas spygliuotos vielos, 2 tonas plieninės vielos rulonų. Vilniuje spygliuotos vielos neturėjom, ieškojom Kaune, radom Žemės ūkio tiekimo bazėje Palemonė. Reikėjo vinių, medienos. Viską darėme greit, žmonės dirbo dieną ir naktį.

Į Vilniaus miesto Nepriklausomybės gynbos štabą neretai rinkdavomės net po 2–3 kartus per dieną. Tekdavo pagal grafiką ir budėti savivaldybės nurodytose vietose.

Ar tomis gelžbetoninėmis barikadomis buvo įmanoma apsiginti nuo okupantų tankų, šarvuočių ir ginkluotų kareivių bei karininkų? Ko tomis barikadomis buvo siekiama?

Čia, manau, veikė daugiau psichologinis momentas – žmonės statė, gynėsi nuo okupantų kariaunos. Beginklė lietuvių tauta tikėjo savo dvasinėmis jėgomis ir norėjo išsaugoti Parlamentą. Ji skelbė savo ryžtą: daugiau nenorime sovietinio režimo, nebeįsimtom to, kas dešimtmečiais buvo primesta, per jėgą okupuota, sugriauta, sunaikinta, išvežta, išvogta, nusavinta.

Nors ir spygliuota viela, barikadomis, bet daugiau simboliškai apsitvėrėm nuo priešų.

Norint mus įveikti, reikėjo pereiti ne tik gelžbetonio barikadas, bet ir šimtąkstantinę žmonių barikadą ir tik tada šturmuoti Parlamento rūmus, kuriuos dieną naktį stebėjo visas pasaulis.

Ir šito priešas pabūgo.

JAU ANKSTYVĄ SAUSIO 13-OSIOS RYTĄ BŪRIAI
NAKTIES ĮVYKIŲ SUKRĘSTŲ ŽMONIŲ SVARBIAUSIO
NEPRIKLAUSOMYBĖS PASTATO – AUKŠČIAUSIOSIOS
TARYBOS BARIKADOMS NEŠĖ ARMATŪROS TINKLUS
IŠ ARTIMIAUSIŲ STATYBVIETIŲ.

1991 M. SAUSIS

PLIENINĖS ARMATŪROS BANKADŲ VIRBŲ TANKMĖ
VELIŲU VIRTO IR LAISVĖS GYNĖJŲ TRIBŪNA.
1991 M. SAUSIS

ŠI NOBELIO TAIKOS PREMIJA
IR TANKAIS PRIEŠ LIETUVOS LAISVĘ?

LIETUVOS IŠDAVIKAI IŠ
SAVO KRUVINA, NUSIKALTIMA, NEPASLĖPSITE
LANDYNĖS,

LAISVĖ
LIETUVAI

„NENUGALIMOJI“
BŪSI NUGALĖTA
MORALIŠKAI, NES
FIZIŠKAI
MES NUGALĖTI
NEGALIM

Prakalbintos barikados

Sovietų Sąjungos
prezidentui
Michailui
Gorbačiovui skirti
barikadų užrašai

GORBI. SPORTO RŪMUOSE¹ I. 14–16 „PASIRAŠOME“
SUKRUVINTĄ „REFERENDUMĄ“

SMERKIAME GORBAČIOVO SPAUDIMĄ LIETUVAI
SMURTAS NETURI BŪTI PAGERBTAS

GORBAČIOVAI, UŽSPRINGSI²

GORBAČIOVAI, SU NOBELIO TAIKOS PREMIJA IR TANKAIS PRIEŠ
LIETUVOS LAISVĘ? LIETUVOS IŠDAVIKAI IŠ TSKP LANDYNĖS SAVO
KRUVINĄ NUSIKALTIMĄ NEPASLĖPSITE

GORBAČIOVAI, IŠVESK ŠARVUOČIUS

GORBAČIOVAS JAU PAPIETAVO AR DAR ALKANAS³

GORBAČIOVAI! PASPRINGSI NEKALTŲ ŽMONIŲ KRAUJU

MICHAILAI GORBAČIOVAI
TU IR BE LIETUVOS MIRSI BADU

GORBI, JEI RYSI LIETUVĄ, TAI PASPRINGSI

TAI KAD ŠIANDIEN KARSTUOSE JIE, O NE MES –
ATSITIKTINUMAS, TAIP JAU PASUKO SAVO TANKUS IR AUKAS
NOBELIO PREMIJOS LAUREATAS GORBAČIOVAS

TEGYVUOJA SADAMAS⁴ GORBAČIOVAS

NOBELIO TAIKOS PREMIJOS LAUREATAI –
NEŽUDYK LAISVĘ IR TAIKĄ MYLINČIŲ LIETUVIŲ

GORBAČIOVE! ATSIIMK SAVO VANDALUS IŠ LIETUVOS ŽEMĖS

MIŠA!⁵ TAVO PUSĖJ TANKAI
O MŪSŲ – VISA ŽMONIJA!

GORBI, AR NEPASIDALINAI NOBELIO PREMIJA SU DESANTU?

M'ADAM GORB'SEINO
KRAUGERIAI LAUK IŠ BALTVEITO⁶
LIETUVA BUS LAISVA

¹ VILNIAUS KULTŪROS IR SPORTO
RŪMUOSE SAUSIO 14–16 D.
BUVO PAŠARVOTI ŽUVUSIEJI.

² ŠALIA UŽRAŠO NUPIEŠTAS
LIETUVOS ŽEMĖLAPIS.

³ JUODAME TEKSTE IŠSKIRTOS RAUDONOS
DIDŽIOSIOS RAIDĖS PAP.

⁴ ŽR. ⁶ NUORODĄ.

⁵ MIŠA – RUSIŠKA MAŽYBINĖ
MICHAILO (GORBAČIOVO) VARDŲ FORMA.

⁶ ALIUZIJA Į IRAKO VADOVĄ SADAMĄ
HUSEINĄ IR TUO PAČIU SAUSIO ĮVYKIŲ
METU JUNGTINIŲ TAUTŲ VYKDYTĄ KUVEITO
IŠLAISVINIMO IŠ IRAKO OKUPACIJOS
OPERACIJĄ.

Kokie okupantų kariniai daliniai buvo dislokuoti Vilniuje?

Viktoras KISELIOVAS

Liudija tuometis Vilniaus miesto savivaldybės vyresnysis inspektorius.
1995 m. rugsėjo 10 d.

Šiandien, kaip ir per tragiškus Sausio įvykius 1991 metais ir po jų, daug kalbama apie Sovietų Sąjungos kariuomenės neteisėtus veiksmus atgimusioje Nepriklausomoje Lietuvoje, bet visai neužsimenama apie jos bazavimąsi Vilniuje ir visoje Lietuvoje.

Ar Audrius Butkevičius, vadovavęs Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos departamentui, objektyviai žinojo, ką veikia Sovietų Sąjungos kariuomenė ir kokius miestus ir kaimus okupavusi Lietuvoje?

Ar Krašto apsaugos departamentui buvo žinoma, kokie rusų kariniai daliniai dislokuoti Vilniuje?

1992 m. vasario mėnesį Vilniaus miesto savivaldybė gavo KAM (buv. departamento) ministro A. Butkevičiaus pasirašytą raštą, kuriame prašoma savivaldybės suteikti žinių apie Vilniaus mieste esančius rusų kariuomenės dalinius.

Man regis, kad Krašto apsaugos ministerija tiksliai nežinojo, kur ir kokia rusų kariuomenė dislokuota Vilniaus mieste. Nors tai buvo sovietų paslaptis, tačiau per dvejus Nepriklausomos Lietuvos atgimimo metus Krašto apsaugos ministerijoje būta visokių kuriozų.

Raštą, pasirašytą KAM ministro Andriaus Butkevičiaus, savivaldybė gavo 1992 metų vasario mėnesį. Raštas buvo nukreiptas Reikalų skyriaus vedėjui E. Čerškui. Jis pasikvietė mane pasitarti, kaip vykdysime pavedimą.

Kadangi savivaldybė žinių apie karinius dalinius neturėjo, buvo nutarta tą reikalą pabandyti spręsti per rusų įgulos karinį komendantą.

Man buvo pavesta susisiekti su komendantu, nes mano pavardė slaviška, ir įgyti jo pasitikėjimą.

Sužinojęs komendanto vardą ir tėvavardį, jam paskambinau, kreipiausi tėvavardžiu ir pasakiau, kad miesto savivaldybė turi svarbų reikalą ir paprašiau mane priimti pasikalbėti.

Mano nuostabai, dar tą pačią dieną buvau komendanto priimtas.

Susitikęs nesakiau, kad vykdau A. Butkevičiaus prašymą sužinoti, kokia yra rusų kariuomenė ir kur dislokuota. Sukūriau legendą, kad miesto vadovai nori pasirūpinti karinių dalinių buvimu, karininkų šeimų gyvenimu, kokių žinių savivaldybei reikia, paklausiau, kaip tuos dalinius rasti ir su jais susisiekti. Nustebau, kad komendantui tai nesukėlė jokio įtarimo. Po dviejų dienų prašomos žinios buvo pateiktos raštu. Taip žvalgybinė užduotis buvo įvykdyta.

PRO KULKŲ IŠDAUŽYTUS RADIO IR TELEVIZIJOS RŪMŲ
LANGUS SKVERBĖSI UŽGROBTUS PASTATUS SAUGANČIOS
KARINĖS TECHNIKOS SKLEIDŽIAMŲ DŪMŲ DVOKAS.
1991 M. SAUSIO 13 D.

VILNIUJE DISLOKUOTI SOVIETŲ SĄJUNGOS KARIUOMENĖS DALINIAI

Grifas „Soveršenno sekretno“ (rus. „Visiškai slaptai“)

Eil. Nr.	Dalinio Nr.	Pavadinimas	Adresas	Telefonas	Vadas
1.	22238	Divizija	Šiaurės miestelis	73 35 85	Plk. Frolov Valerij Dmitrijevič
2.	VVKURE	Vilniaus aukštoji priešlėktuvinės gynybos karininkų mokykla	Sapiegos	3 74 17 15	Plk. Trofimov Vladimir Stepanovič
3.	33149	Geležinkelio brigada	Savanorių pr.	63 65 62	Plk. Melničenko Jevgenij Leonidovič
4.	36839	Atskiroji priešlėktuvinės gynybos brigada	Pietų miestelis (Jeruzalė)	35 98 70	Plk. Grigorjev Vladimir Iljič
5.	67664	Karo ligoninė	Antakalnis	74 01 59	Paplk. Koval Nikolaj Aleksandrovič
6.	73487	Geležinkelio depas	Olandų g.	61 96 06	Paplk. Ždan Taras Osipovič
7.	45130	Inžinierinis pionierių batalionas	Lydos plentas	66 64 19	Paplk. Voroncov Aleksandr Jurjevič
8.	75285	Radiotechnikos atskiras batalionas	Minsko plentas	66 65 05	Mjr. Šišenin Sergej Ivanovič
9.	42794	Autosandėliai	Valčiūnai	65 13 82	Plk. Šackov Vladislav Vasiljevič
10.	29231	Degalų ir tepalų sandėlis	Valčiūnai	61 45 83	Paplk. Tiptinejev Valerij Grigorjevič

Vėliau šie duomenys labai pravertė mūsų šalies vadovams, miesto savivaldybei.

KAŽIN, AR ŠIE VADŲ ĮSAKYMUS VYKDANTYS
JAUNI SOVIETŲ ARMIJOS ŠAUKTINIAI SUPRATO
SAVO GENEROLŲ TIKRĄSIAUS UŽMAČIAS...
1991 M. SAUSIS

TOMIS KUPINOMIS PAVOJŲ DIENOMIS NEPABŪGĘS
ATSAKOMYBĖS EITI MINISTRO PIRMININKO PAREIGAS
GEDIMINAS VAGNORIUS KALBA
AUKŠČIAUSIOJOJE TARYBOJE. 1991 M. SAUSIS

Atlaikėme sunkią našą

Gediminas VAGNORIUS

Liudija Lietuvos Respublikos Ministras
Pirmininkas, pradėjęs eiti pareigas
1991 m. sausio 13 d.
2001 m. sausis

1991

metais Lietuvos Respublikos Vyriausybė pradėjo kontroliuoti šalies sienas, teritoriją ir krašto ūkį.

Lietuva išvermingos tautos ir žuvusių didvyrių dėka tapo laisva, o mes likome gyvi, kai sausio 13 d. sovietinių okupantų naujai regzta agresija pasibaigė Lietuvos žmonių, taip pat ir Rusijos demokratiškosios jėgų pergale nepavykusiame rugpjūčio mėn. kariškių puče.

Sausio 13-osios naktį ugnimi spjaudančios tankų lavinos lyg košmariškame siaubo filme užgriuvo taikią Vilniaus miesto šimtą tūkstantinę minią, traiškydamos po geležiniais vikšrais patekusius vaikus ir moteris, šurpindamos demokratinio pasaulio visuomenę.

Tačiau šiuo lemtingu istoriniu laikotarpiu pagrindinis vaidmuo teko ne kariškiams ar politikams, bet paprastiesiems Lietuvos žmonėms – kokią santvarką jie palaikys. Sovietų vadovybė ryžosi sausio kruvinajam pučiui, tikėdamasi tūkstantinės protestuojančiųjų prieš Lietuvos valdžią minios priedangos, taip pat prislopintos tarptautinės reakcijos dėl sausio vidury lauko karo Persų įlankoje.

Tačiau įvyko priešingai. Vadinamuosius darbininkų ar nacionalinio gelbėjimo komitetus, kurie taip ir nesulaukė visuomenės palaikymo net ir provokacinio maisto prekių kainų keletriopio padidavimo sąlygomis, nustelbė šimtą tūkstantinė Lietuvos taikių gynėjų banga.

Laisvės gynėjai – tai beginkliai žmonės, savo kūnais didvyriškai uždengę Parlamentą nuo riaumojančių tankų ir taip apgynę atkurtą Nepriklausomybę.

Demokratinė Lietuva nedega kraujo kerštu ir nesiima masinių represijų, kaip tai darė sovietų pokario režimas, išžudęs ar ištrėmęs šimtus tūkstančių darbščiausių krašto gyventojų. Tačiau dėl istorinės atminties ir demokratinės ateities turime bent mintimis įvertinti tuos, kuriems tenka politinė ir moralinė atsakomybė už 1991 metais žuvusius Tėvynės laisvės didvyrius bei šimtus suluošintų nekaltų žmonių.

Žmogiškoji atsakomybė už Sausio tragediją tenka ne tik tuometiniams Sovietų Sąjungos vadovams ir karinę agresiją vykdžiusiems žmogiškumą praradusiems generolams. Moralinė atsakomybė tenka ir kai kuriems pasiklydusiems Lietuvos politikams.

Kaltė tenka ne tuometiniam Valstybės vadovui V. Landsbergiui, kuris drąsiai ir nesavanaudiškai stoji savo kraštą. Vidinę išpažintį šią dieną turėtų atlikti tie politikai, kurie, nepaisydami perspėjimų apie artėjantį tarptautinį karinį konfliktą Persijos įlankoje ir jo išvakarėse

sovietų pradėtas provokacines vadinamųjų socialistinės Lietuvos darbininkų nepasitenkinimo akcijas, prie šio žiauraus valstybinio perversmo scenarijaus sąmoningai ar dėl užgautų asmeninių politinių ambicijų netiesiogiai prisidėjo.

Kartu džiaugiuosi, jog Lietuvos Laisvės gynėjai nereikalauja keršto, jog įsigali stabilumo ir tautinio susitaikymo dvasia. Turime suteikti šansą visiems nusikaltimų nepadariusiems nedidelės tautos piliečiams atsitiesti, vertinant ne jų praeitį, bet dabarties konkrečius darbus valstybei. Kartu turime teisę prirėkusi ir pareikalauti nepiktnaudžiauti lietuvių tautos paprastų žmonių gerumu ir atlidumu.

Lietuvos žmonės, kruvinąją sausį apgynę nepriklausomos valdžios institucijas, galutinę Laisvės pergalę laimėjo tik po dar ilgus 7 mėnesius trukusios ir viso pasaulio bendruomenę

žavėjusios ištvermingų lietuvių taikios kovos. Ji pasibaigė sovietinio režimo gėdingu rugpjūčio pučo pralaimėjimu. Kaip pamename, Lietuvoje dislokuotos okupacinės kariuomenės ir LKP (SSKP sudėtyje) vadovams tuomet nepavyko išprovokuoti kariniam perversmui reikalingų bent menkiausių žmonių socialinio ar politinio nepasitenkinimo akcijų.

Atlaikiusi sausio–rugpjūčio ginkluotą agresiją, Lietuva apgynė ne tik savo Nepriklausomybę, bet ir Rusijos demokratines jėgas, kurios sugriovė sovietų imperiją. Pasiteisino labai aktyvi ir drąsi Lietuvos užsienio diplomatinė politika.

Lietuva 1991 metais buvo sovietinės santvarkos keitimo lydere, susilaukusi ir stipriausio karinio, politinio bei ekonominio spaudimo. Lietuva apgynė savo, taip pat ir kaimyninių tautų Nepriklausomybę, sugebėjo išvengti visais įmanomais būdais sovietų valdžios provokuotų

NEPRIKLAUSOMYBĖS AIKŠTĖJE DIENĄ IR NAKTĮ
BUDĖJO ŽMONĖS, SUVAŽIAVĘ IŠ VISOS LIETUVOS.
1991 M. SAUSIS

socialinių neramumų ir abipusio ginkluoto konflikto.

Daug anksčiau ir ryžtingiau nei kaimyninėse respublikose pradėję būtinas ekonomines reformas, kurios pagerino šalies žmonių (netgi dešimčių tūkstančių karininkų šeimų) socialinę būklę ir užtikrino spartesnę pajamų, o ne kainų augimą, sugriovėme daugelį Maskvos scenarijų. Lietuvos Aukščiausioji Taryba 1990 metais priėmė labai svarbius Nepriklausomybei ir atsikūrusiai valstybei įstatymus.

Bet šias teises deklaracijas 1991 metais Vyriausybei dar teko konkrečiai įgyvendinti.

Nepaisant sovietinių karinių grupuočių atviro ginkluoto priešinimosi, nepaisant Maskvos centralizuoto finansų ir tiekimų blokados, Lietuvos Vyriausybei pavyko perimti sovietinio pavaldumo įmones ir finansų sistemą, pradėti esmines rinkos ekonomikos reformas taip, jog būtų neutralizuota ir Lietuvoje dislokuota okupacinė kariuomenė, ir išvengta žmonių socialinio nepasitenkinimo.

Reikšmingiausias tuometinis Lietuvos valdžios laimėjimas – tai nepasidavimas sovietų provokuotam kariniam konfliktui, kuriam kilus, Lietuva būtų praradusi pasaulio visuomenės ir Vakarų valstybių politinę paramą.

Lanksčios vidaus politikos ir diplomatijos dėka mums pavyko be ginklo perimti valstybės sienų kontrolę, laipsniškai išstumiant sovietinius muitininkus ir kariškius. Žinoma, labai svarbu buvo laiku priimti ir įstatymus dėl KGB veiklos Lietuvoje uždraudimo ar pavojingai ginklais žvanguusio vadinamojo OMON likvidavimo. Tačiau ne mažiau svarbu ir sudėtinga buvo tai praktiškai įgyvendinti, neįveliant mažos beginklės Lietuvos į pražūtingą karą.

Gal rasis ateityje daugiau laiko aprašyti, kaip Lietuvos Vyriausybei pavyko pergudrauti ir be didesnių nuostolių nuginkluoti KGB rūmuose užsibarikadavusius juoduosius čekistus, milicijos mokykloje įsitvirtinusį ir pavojingai mieste siautėjusį vadinamąjį OMON bei neutralizuoti sukilusias ginklu kovoti Šiaurės miestelio karininkų ir net kai kurias milicijos gruputes. Jau galima būtų papasakoti vadinamojo Nacionalinio gelbėjimo komiteto ir kai kurių LKP lyderių, turėjusių didžiausios įtakos okupacinei kariuomenei, taip pat Maskvos KGB vyriausiojo ir pavojingiausiojo statybinio išstūmimo iš Lietuvos dar iki jos tarptautinio pripažinimo detektyvines istorijas. Norėtūsi nors atsiminimuose pagerbti nesibraunančius prie valstybės ordinų, bet ištikimai Nepriklausomai Lietuvai dirbusius pareigūnus, nepabūgusius sovietinių generolų ir KGB pulkininkų grasinimų ir neišdavusius Tėvynės interesus.

Tačiau labiausiai norėčiau padėkoti paprastiesiems Lietuvos piliečiams, taip pat Lietuvos dvasininkijai ir didelei daliai inteligentijos, drąsiai stojusiems ginti atsikūrusios valstybės ir laisvės idealų.

Pastaraisiais metais Lietuva neatpažįstamai ir negrįžtamai pasikeitė. Tačiau šią dieną turime pripažinti, jog Lietuva dar nepasikeitė tiek, jog joje gyvenimas būtų geresnis visiems tėvynainiams. Dar pernelyg daug skurdo.

Pastaraisiais metais ypač išaugo nedarbas ir sumažėjo paprastų žmonių pajamos. Vėl kaip kriziniais 1995–1996 metais ima trūkti lėšų net socialinėms pašalpoms ir ligoninėms. Dėl pablogėjusios socialinės būklės kyla nauja smurtinių nusikaltimų ir savižudybių banga. Žmonės mato ir tokią neteisę – tie, kurie priešinosi Nepriklausomybei ar socialistinio režimo pakeitimui, daugelis jų šiandien pirmieji skina naujosios valstybės ar kitų žmonių uždirbtus vaisius.

Šiandien Lietuva yra padariusi didelę pažangą, kurią gali matyti visi, norintys palyginti žmonių gyvenimą mūsų šalyje ir, pavyzdžiui, kaimyninėje Baltarusijoje, kur būtinos ekonominės ir politinės reformos iki šiol stabdomos.

Tačiau turime pripažinti, jog Lietuvos ekonomikos laimėjimai dar atsilieka nuo mūsų tarptautinių laimėjimų. Per daug blaškėmės, kilome ir kritome, šalies ūkis ir gyventojai dar buvo varginami civilizuoatame pasaulyje nepripažįstamais ekonomikos ir finansų politikos eksperimentais.

Lietuvos valstybė turi būti visada pasirengusi prireikus apginti savo kraštą nuo dar galimų agresijų ar kitose valstybėse pasiklydusių politikų avantiūrų. Tačiau didžiausi Lietuvos pavojai šiandien slypi daugelio žmonių, o kartu ir visos visuomenės, socialiniame nesaugume. Tad pagrindinis ir svarbiausias visų mūsų uždavinys – užtikrinti socialinį saugumą, jog visi šalies piliečiai džiaugtųsi sava valstybe ir ją visada gintų.

Galime pasidžiaugti, jog teisinis ekonominis šalies gerovės kilimo pagrindas jau padėtas. Tikėkimės, kad naujas Nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis visiems žmonėms atneš taip laukiamą gerovę ir saugumą. Kiekvienam doram tėvynainiui konkrečios naudos daugiau duos ir narystė NATO bei Europos Sąjungoje.

**DAINUOJANČIOS REVOLIUCIJOS PERGALE
VAINIKAVO IŠ LIETUVOS IŠVAROMOS SOVIETŲ
OKUPANTŲ KARIUOMENĖS VILKSTINĖS.
1993 M. RUGPJŪTIS**

LAIŠVĖS GYNEJŲ LAUŽŲ DŪMUOSE
SKENDINTI NEPRIKLAUSOMYBĖS AIKŠTĖ.
1991 M. SAUSIS

Prie Radijo ir televizijos rūmų kitaip elgtis negalėjome

Kęstutis MILIUS

1990

Liudija tuometis Vilniaus
konservatorijos direktoriaus pavaduotojas,
Radijo ir televizijos rūmų gynėjas.
1992 m. sausio 12 d.

metų rudenį Vilniaus miesto tarybos deputatai pradėjo vadovauti grupelėms savanorių, kurie naktimis saugojo svarbiausius strateginius Vilniaus objektus: Radijo ir televizijos rūmus, Tarptautinę telefonų stotį, Spaudos rūmus.

Vilniaus miesto gyventojai savanoriai vakarais 17 valandą rinkdavosi į Profsajungų centro rūmus (III Seimo rūmai), kur buvo formuojami budėtojų būriai. Kiekvienam būriui vadovaudavo Vilniaus miesto tarybos deputatai, kurie skirstė žmones į saugomo objekto postus, sudarinėjo postų keitimo grafiką. Aš pats su būriu vilniečių savanorių dažniausiai saugojome Radijo ir televizijos rūmus. Nuo 1991 metų pradžios deputatai budėdavo ir Vilniaus miesto savivaldybės patalpose.

Gera prisimenu 1991-ųjų sausio 8-ąją – pirmąjį susidūrimą su priešiška Lietuvos demokratijai jėga, kai deputatų grandinė, susikibusi rankomis su kitais Parlamento gynėjais, atremė Valerijaus Ivanovo jedinstveninkų ir Šiaurės miestelio sovietų karių, perrengtų civiliais drabužiais, veržimąsi į paradinį Parlamento rūmų įėjimą.

1991-ųjų metų sausio 12 dieną, sausio 13-osios išvakarėse, su Sąjūdžio žaliaraiščių būriu budėjau prie Radijo ir televizijos rūmų. Rūmus saugojo dešimtys tūkstančių gyventojų, žaliaraiščių būrys tik reguliavo bendrą tvarką, žmonių išdėstymą, užtvaros autobusais užstatymą. Degė laužai, skambėjo dainos. Žmonės buvo nusiteikę drąsiai atremti Valerijaus Ivanovo smogikų puolimą. Bet čia pasirodė sovietų karininkų specialus smogikų būrys, kuris užpuolė ir Kalašnikovo automatų buožėmis, metalinėmis, guma aptrauktomis lazdomis žiauriai mušė stovinčius žmones.

Gynėjai, susikibę rankomis, sudarė palei Radijo ir televizijos rūmus kelias grandines. Kai kurie gynėjai puolė kariškius degančiais laužų pagaliais. Sovietų galvažudžiai daužė RT rūmų gynėjus automatų buožėmis, metalinėmis, guma aptrauktomis lazdomis. Iš kariško šarvuotio garsiakalbio sklido Juozo Jermalavičiaus balsas: kad jau visur valdžia paimta į darbo žmonių rankas ir kad visi skirstytųsi... Deja, užviręs nelygių jėgų mušis tęsėsi ilgai. Aš, gavęs gumine lazda trečią smūgį į ausį, nukritau ir praradau sąmonę. Atsibudau greitosios pagalbos mašinoje, kuri stovėjo prieš RT rūmus Simono Konarskio gatvėje po medžiais. Vis nešė ir guldė paplūdusius kraujuose sužeistuosius. Atsipeikėjęs padėkojau už suteiktą pagalbą ir, išlipęs iš greitosios pagalbos mašinos, užleidau vietą sunkiau nukentėjusiam. Sužeistieji buvo nešami ir į kitą

KITOJE S. KONARSKIO GATVĖS PUSĖJE, PRIEŠAIS
UŽGROBTUS RADIO IR TELEVIJOS RŪMUS, KASDIEN
BŪRIAVOSI IŠ JŲ IŠVARYTI DARBUOTOJAI. ČIA PAT BUVO
DEDAMOS GĖLĖS, DEGINAMOS ŽVAKUTĖS ŽUVUSIESIEMS.
1991 M. SAUSIS

greitąją. Netrukus pasirodė rusų kariuomenės tankai, šarvuočiai, dengtos mašinos su kareiviais; pradėjo šaudyti, dužo aplinkinių gyvenamųjų namų langų stiklai, klykė moterys ir vaikai...

RT rūmai buvo užimti rusų kariškių, bet žmonės ir toliau stovėjo gatvėje, rankose laikydami trispalves. Plevėsavo ir lenkiška vėliava. Žmonės skandavo „Lie-tu-va!“, „Fa-šis-tai lauk!“

Buvau kartu. Paskui nuėjau į Jono Basanavičiaus gatvėje esantį gėlių turgelį. Ten sėdėjo dvi močiutės, kalbančios tuteišų kalba. Išsitraukiau piniginę, išėmiau visus buvusius pinigus ir pasakiau: „Man rožių už visus pinigus – žuvusiesiems...“ Labai nustebau, kad tuo metu dar labai brangiai kainuojančias rožes močiutės sudėjo į vieną glėbį ir pasakė: „Beri, sinoček. S Bogom!“ (rus. „Imk, sūneli. Su Dievu!“) Ėjau Simono Konarskio gatve, nešinas glėbiu rožių. Prie Radijo ir televizijos rūmų ilga grandine jau stovėjo Lietuvos policininkų būrys, skyręs stovinčius gatvės pakraštyje gynėjus ir grobikus – sovietų karius ir jau atsiradusius jedinstveninkus. Policininkai bandė mane stabdyti, bet aš nebekreipiau dėmesio: „Aš – deputatas...“ Išgirsdavau: „Taip, mes pažįstame, bet...“

Pasiekęs gatvę prieš Radijo ir televizijos rūmus, sustojau, žmonių minia nutilo.

Pakėliau glėbį rožių ir prabilau: „Čia už žuvusių ir sužeistuosius! Niekada nepamirškime! Pasakokime savo vaikams ir anūkams, kaip Laisvės gynėjai mylėjo ir aukojosi už Lietuvą, už ateinančių kartų ateitį!“

Priklauptau ir padėjau gėles. Pribėgo kelios moterys ir uždegė daug žvakių. Iki tol kaip stabo ištikti stebėjo šią ceremoniją naujai atvežti sovietų kariai, jau perėmę Radijo ir televizijos rūmų teritorijos apsaugą iš sovietų karininkų. Du sovietų kariai puolė prie rožių ir žvakių kauburėlio, norėdami jį sunaikinti. Bet suūžus žmonių miniai, sustojo ir ataturpsti atsitraukė... Žmonių minia pradėjo giedoti giesmes, dainuoti liaudies ir kitas populiarias dainas... Rusų grobikai toliau brutaliai šeiminkavo Radijo ir televizijos rūmuose ir visoje teritorijoje...

Kaip šmėklos atrodė suniokoti prie rūmų stovintys autobusai, atvežę žmones iš visos Lietuvos ginti rūmų.

Pasitaisęs bintą ant sužeistos ausies pėsčiomis patraukiau Parlamento rūmų link.

Prie manęs sustojo lengvasis automobilis, kuriame sėdėję žmonės pasisiūlė mane pavėžėti. Jie pasakojo apie žvėriškas žudynes prie Radijo ir televizijos bokšto. Išlipau prie Nepriklausomybės aikštės. Sunku buvo skintis kelią Parlamento rūmų link: čia buvo tiek daug žmonių, jog atrodė, kad net numestas obuolys nepasiektų žemės. Parlamento rūmuose tikra karo padėtis. Centriniam gynybos štabe, kuriam vadovavo Jonas Gečas, vyko skubūs pasitarimai. Bėgiojo savanorių ryšininkai. Pirmajame aukšte už smėlio maišų įtvirtinimų buvo įsikūrę įvairiai ginkluoti savanoriai, kai kurie turėjo dujokaukes. Vyrus instruktavo Vilniaus apskrities karinis komendantas Gediminas Jurčiukonis.

IŠ UŽGROBTŲ RADIO IR TELEVIZIJOS RŪMŲ
IŠVARYTI ŽMONĖS KASDIEN RINKDAVOSI TIESIOG
GATVĖJE PRIEŠAIS DARBOVIETĘ.

1991 M. SAUSIS

Ilgiau kaip pusantro mėnesio Parlamento rūmuose veikė Vilniaus miesto tarybos deputatų aptarnaujamas Gynybos informacijos štabas, vadovaujamas Vytauto Jasulaičio ir Valentino Šapalo. Čia deputatai ištisis paras budėjo prie telefono ir priiminėdavo gyventojų skambučius: iš įvairių Vilniaus vietų gyventojai telefonu pranešinėdavo apie sovietų kariuomenės judėjimo maršrutus ir ginkluotę. Informacija iš karto buvo fiksuojama ant sienos pakabintame Vilniaus žemėlapyje, kuriuo vėliau naudojos J. Gečo Gynybos štabo žmonės. Prie III Parlamento rūmų stovėjo autobusas – lauko gynybos štabo Koordinacinis centras. Jame taip pat budėjo Vilniaus miesto tarybos deputatai, kurie skirstė savanorius į budėjimo postus prie Parlamento prieigų. Parlamento išorės gynybos štabui vadovavo deputatas Vincas Vyrukaitis. Štabo vyrai organizavo barikadų statybą ir priežiūrą, bendrą tvarką Parlamento teritorijoje ir jo prieigose, koordinavo teritorinę gynybą bei rūpinosi gynėjų-savanorių maitinimu ir poilsiu.

Po tragiškos sausio 13-osios nakties jau pirmąją savaitę buvo suformuotas savanorių būrys iš Šiaulių miesto ir Šiaulių rajono jaunimo. Šio būrio pavadinimą sugalvojo patys savanoriai – „Fakelas“.

Sausio 13 dienos vakare Vilniaus miesto gyventojas Vytautas Bakas savo lengvuju automobiliu mane nuvežė į Panevėžį ir mes parvežėme savanoriams-gynėjams amunicijos. Ją perdavėme Gynybos štabo viršininko J. Gečo pavaduotojui Gediminui Jurčiukoniui. Tai buvo labdara vieno Panevėžio miesto tarybos deputato, kuris padėdamas labai rizikavo. Aišku, ir mūsų kelionė buvo gana rizikinga, nes keliuose siautėjo ginkluoti omonininkai ir sovietų kariai, kurie stabdydavo ir iškratydavo visas mašinas.

Grįžęs iš Panevėžio, pradėjau vadovauti savanorių būriui „Fakelas“. Mes tiesiogiai tapome pavaldūs Centriniam gynybos štabui, Gediminui Jurčiukoniui. Savo veiksmus turėjome koordinuoti su Vinco Vyrukaičio teritoriniu gynybos štabu, kuris irgi buvo tiesiogiai pavaldus Parlamento gynybos štabui, jo vadovui J. Gečiui.

Kreipiausi į Vilniaus miesto Nepriklausomybės gynybos štabo vadovą Alfredą Putramentą, kad mano būrį aprūpintų benzinu. Gavę benzino, paruošėme daug „Molotovo kokteilių“, kurie buvo numatyti panaudoti prieš tankų puolimą. „Molotovo kokteiliais“ buvo ginkluoti ir Parlamento vidaus gynėjai.

„Fakelo“ būrys bazavosi Elektronikos aukštesniosios mokyklos (dabar Kolegija) rūmų II aukšte. Ten savanoriai ilsėjosi, maitinosi, keitė drabužius, išklausydavo instruktažus, buvo apmokomi gynybos subtilybių. „Fakelo“ savanoriai budėjo ir kontroliavo pirmąjį Elektronikos mokyklos aukštą, kuriame ilsėjosi ir maitinosi gyventojai, saugantys Parlamento teritoriją. Kita dalis būrio vyrų budėjo postuose Nepriklausomybės aikštėje ir prie įėjimų į barikadomis uždarytus įvažiavimus ir įėjimus į teritoriją.

Pats garbingiausias ir iškilmingiausias budėjimo postas buvo prie Parlamento fontano, kurio spygliuose plazdėjo pritvirtintos Lietuvos trispalvės, Islandijos, Graikijos, Izraelio, Norvegijos, Latvijos, Estijos ir kitų šalių valstybinės bei tautinės vėliavos.

Šiauliečiai savanoriai, nors nuo nemigo naktų buvo pavargę, tačiau laikėsi ištvermingai ir išdidžiai. Kiekviena tunelyje pasirodžiusi tankų kolona ar pavieniai tankai kėlė vyrams didelę įtampą, nes nė vienas dar niekada nebuvo bandęs daryti „Molotovo kokteilių“, tik filmuose matę, kaip buvo kautasi Antrojo pasaulinio karo metu bei Prahos revoliucijos dienomis. Apimdamo džiaugsmas, kai sovietų tankai, pademonstravę savo galybę, sprukdavo į okupantų irštva – Šiaurės miestelį.

Vyrai, kaip ir visą Parlamentą supanti žmonių minia, buvo pasiruošę atiduoti savo gyvybes, bet nė vienas netroško kraujo praliejimo ar priešo žūties... Tai buvo dainuojančios revoliucijos kariai, kurių entuziazmas rėmėsi taika, dora ir teisingumu. Vasario pabaigoje „Fakelo“ būrys buvo įjungtas į Parlamento III rūmų savanorių būrį vidaus apsaugai. O aš grįžau dirbti į Vilniaus miesto tarybą.

JĖGŲ PUSIAUSVYRA SAUSIO 13-OSIOS RYTA:
LIETUVOS TRISPALVĖ PRIEŠ OKUPANTŲ ŠARVUOČIUS
IR IKI DANTŲ GINKLUOTUS ATĖJŪNUS

PRIE UŽGROBTŲ RADIO IR TELEVIZIJOS RŪMŲ,
KITAPUS S. KONARSKIO GATVĖS, KASDIEN SUTARTĄ
VALANDĄ PRIE BADAUTOJŲ VAGONĖLIO RINKDAVOSI
IŠVARTIEJI DARBUOTOJAI IR JUOS PALAIKANTIEJI,
TAIP PAT UŽSIENIO SVEČIAI, ŽURNALISTAI.
1991 M. SAUSIS

Prakalbintos barikados

Sovietų Sąjungos
prezidentui
Michailui
Gorbačiovui skirti
barikadų užrašai

GORBAČIOVAI, NE TAU TAIKOS PREMIJA

GORBAČIOVAS GERAS VYRAS
LAKA KRAUJĄ KAIP VAMPYRAS

IŠSIPILDĖ GORBAČIOVO JAUNYSTĖS SVAJONĖ TAPTI ARTISTU.
YPAČ JO TALENTAS SUŽIBĖJO ŠIOM DIENOM

LIEDAMAS KRAUJĄ PAGALVOK GORBI
NOBELIO PREMIJOS LAIMĖTOJAU

GORBI, BAIK VALGYTI MŪSŲ ŽEMĘ IR GERTI MŪSŲ KRAUJĄ. LAUK

RAUDONASIS SLIBINAS

GORBOŠVILI!
ATSAKYSI UŽ BAKU, TBILISĮ¹, VILNIŲ
NOBEL PEACE PRIZE FOR MURDER
NOBELIO TAIKOS PREMIJA UŽ ŽUDYMĄ?

GORBI, HELL IS WAITING FOR YOU²

¹ UŽUOMINA Į KITUOSE SOVIETŲ SĄJUNGOS
MIESTUOSE VYKDYTUS KRUVINUS
SUSIDOROJIMUS SU DEMONSTRANTAIS,
TAIP PAT M. GORBAČIOVO SĄSAJA SU
SOVIETŲ DIKTATORIAUS STALINO TIKRĄJA
DŽIUGAŠVILIO PAVARDE.

² GORBI, TAVĖS LAUKIA
PRAGARAS (ANGL.). PO UŽRAŠŲ: VELNIAI
VERDA GORBAČIOVĄ KATILE.

GORBAČIOVAS PIETAUJA, O LIETUVOJE JO TARNAI LIEJA KRAUJĄ

IŠMINTINGASIS NOBELIO T. PR. LAUREATE GORBAČIOVAI
TAPAI LIETUVOS TIRONU

DER NAECHSTE NOBELPREIS FUER SADAM HUSEIN³

GORBI, ŠIK..... MES ANT TAVO TANKŲ⁴

GORBAČIOVAS, PAMYNĖS TAIKOS BALANDJ, ŠERIA VANAGIUKUS:
JAZOVĄ, VARENIKOVA, NAUDŽIŪNĄ⁵

GORBAČIOVAI IR JAZOVAI
KODĖL NEATVYKOTE Į SAVO AUKŲ LAIDOTUVES?

SENELI GORBAČIOVAI, RUOŠKIS Į PENSIJĄ
LIETUVOS AFERA SUGADINO TAU KARJERĄ

³ KITA NOBELIO PREMIJA
SADAMUI HUSEINUI (VOK.).

⁴ UŽRAŠAS ANT BARIKADŲ BLOKŲ
ŠIAURINĖJE PARLAMENTO PUSĖJE.
RAŠYTA ANGLIMI IŠ LAUŽŲ,
UŽRAŠYTA SAUSIO 17 D.

⁵ KARIKATŪRA. D. JAZOVAS – TUOMETIS
SOVIETŲ SĄJUNGOS GYNYBOS MINISTRAS,
V. VARENIKOVAS – SSRS SAUSUMOS
KARIUOMENĖS VYRIAUSIASIS VADAS,
A. NAUDŽIŪNAS – PROSOVIETINĖS LKP
(SSKP SUDĖTYJE) SEKRETORIUS.

Rusų kariauna 1991 metų sausio 11 dieną užgrobė Spaudos rūmus

Laima GRYBAUSKAITĖ

Liudija tuometė trikalbio –
lietuvių, rusų ir lenkų kalbomis leisto
„Draugystės“ laikraščio žurnalistė.
2002 m. sausio 13 d.

Niekada anksčiau nesusimąstydavau, kaip jaučiasi žmogus, kai į jį nukreiptas automato vamzdis. Juolab nesitikėjau, kad tokioje padėtyje atsidursiu pati, mano bendradarbiai. Kai iš vakaro sostinės gatvėse suaktyvėjo kariškų mašinų zujimas, daug kas manė, kad tai tuščias jėgos demonstravimas. Deja...

1991 metų sausio 11-ąją Spaudos rūmuose dirbome ir mes, Vilniaus rajono „Draugystės“ laikraščio redakcijos darbuotojų grupė, leidžianti numerį. Nežinojome, kad vargstame veltui – skaitytojai laikraščio neišvys. Daugelyje kabinetų buvo įjungti radijo taškai, todėl girdėjome neramią informaciją, kad ką tik (apie 11 valandą) karinės pajėgos užėmė Krašto apsaugos departamento patalpas Viršuliškėse. Nuo jų iki Spaudos rūmų – ranka pasiekama. Dabar galingi tankai, šarvuotos tanketės, kariniai sunkvežimiai, pilni ginkluotų kareivių, traukia mūsų link Rūmuose spiegiančiai sugaudė sirenos. Žmonės bėgo į koridorius, būriavosi prie langų.

Buvau spaustuvės ceche, kai išgirdau šūvius, byrančius langų stiklus. Iš „Tiesos“ redakcijos paskambino moteris:

„Jie jau užėmė pirmuosius aukštus. Lipa į viršų... Ar pas jus dar neatėjo?“

Į cechą įbėgo dvi uždusios moterys – jos buvo apačioje, matė kariškių šturmą, kaip rusų desantininkai stumdė ir mušė prie įėjimo susirinkusius žmones. Sakė, yra sužeistų. Kažkoks karininkas paleido į minią automato salvę.

Paskui jas atbėgo du desantininkai su automatais. Apsidairė. Kažką pasakė prie durų stovėjusiam spaustuvės darbininkui ir nuskubėjo žemyn. Kartu su korektore Lisovska skambinam į bendradarbių kabinetus. Ryšio nėra. Atsargiai lipam į apačią ieškoti savųjų. Koridoriuose – vanduo, kvapą gniaužia žibalo ar benzino tvaikas. Antrajame aukšte matom, kaip kariškiai sustabdo pagyvenusį vyrą su fotoaparatu. Liepia išimti fotojuostą, patys ją išvynioja, neklausydami pasiaiškinimų, kad jis čia nieko nefotografavo. Fotokamerą pasiima. Pasinaudojusios tuo, kad kareiviai užsiėmę, smunkam savo kabineto link. Mūsų kolegų kabinetų durys atviros, kai kur užraktai išlaužti. Telefonų laidai nutraukti, aparatai sudaužyti, daiktai išmėtyti, popieriai mėtos ant grindų. Mūsų kabinete – tas pats...

Už nugaros pasigirdo:

„Stojat, ni s mesta! Vy ot kuda?“ (rus. mūsų link Stovėt, né iš vietos! Iš kur jūs?)

Netrukus buvom išvaryti į gatvę. Kai kurie žurnalistai buvo be paltų, kitų asmeninių

daiktų. Vargu, ar kada juos atgaus. Užgrobtuose Spaudos rūmuose liko visos šeštadienio numeriui skirtos medžiagos, dalis – vėlesniems. Tačiau po tolesnių įvykių sostinėje, manau, jos jau nebeaktualios.

Kai Spaudos rūmuose galutinai įsikūrė naujieji „šeimininkai“, tankai vis dar stovėjo, nukreipę pabūklus į žmones. Didelė grupė kareivių bandė dar kartą praskirti gausią žmonių minią, stovėjusią prie įėjimo. Nepavyko. Tada nuaidėjo kurtinantis pabūklo trenksmas, o salvė kulku virš žmonių galvų suaižė betoninį fasadą. Ant žaliosios vejės sukinėjosi tankai. Kariškis, matyt, pradėjo erzinti žmonių atkaklumas, todėl vienas tankų ėmėsi juos gauti.

Laisvės (buvusios Kosmonautų gatvės) prospektu nusidriekė ilga stovinčių mašinų eilė, eismas buvo ilgam paralyžiuotas.

Spaudos rūmai buvo užgrobti jėga. Mes iškentėjome pažeminimą, daug kas neteko asmeninių daiktų, liko visas redakcijose esantis turtas. Lenkų laikraščio „Kurjer Wileński“ fotokorespondentas Charinas nespėjo pasiimti savo fotoaparatus, liko daug metų kaupti fotoarchyvai. Tačiau Spaudos rūmų užgrobimas nublanksta prieš 1991 metų sausio 13-osios nakties įvykius. Tai buvo tik pradžia.

SMURTAUJANTYS SPAUDOS RŪMŲ UŽGROBĖJAI IŠ
IŠVARYTŲ ŽURNALISTŲ RANKŲ PLĖŠĖ KINO KAMERAS,
FOTOAPARATUS, NES LAISVAS ŽODIS IR TIESA –
JŲ DIDŽIAUSIAS PRIEŠAS.

1991 M. SAUSIS

SOVIETŲ SPAUDOS LAISVĖ: SPAUDOS RŪMŲ
VILNIUJE UŽGROBĖJAI SU IŠVARTYTAIS ŽURNALISTAIS
IR RŪMUS GINTI SUSIRINKUSIAIS MIESTIEČIAIS
BENDRAUJA NUO TANKŲ.
1991 M. SAUSIS

Kruvinoji sekmadienio naktis prie RT bokšto

Zigmantas VIČYS

Liudija buvęs Sovietų Sąjungos kariuomenės atsargos papulkininkis, vėliau – Lietuvos kariuomenės pulkininkas leitenantas.
2003 m. sausio 13 d.

Tą tragiškąjį sausio vakarą prasidėjo siaubingi dalykai. Prabudo visa Lietuva.

Prie Radijo ir televizijos bokšto atvykau apie 22 valandą. Jo prieigose „eglude“ buvo sustatyta šimtai lengvųjų mašinų, kuriomis žmonės atvyko į Vilnių iš įvairiausių Lietuvos kampelių. Ir juo arčiauėjau prie bokšto, tuo didesnius mačiau būrius būrelius.

Daugiausia žmonių buvo prie pat bokšto. Šalia įėjimo į bokštą koks šimtas jų gražiais balsais dainavo liaudiškas ir patriotines dainas. Rytinėje bokšto pusėje vyko puiki jaunimo diskoteka, pietinėje – studentai šoko ir dainavo. Kitoje vietoje nedidelis žmonių būrelis balsu kalbėjo rožinį.

Bokšto pirmajame aukšte veikė televizoriai ir monitoriai. Prie jų sėdėjo savanoriai – bokšto gynėjai. Žmonės lauke taip pat žiūrėjo pro langą į ekranus, nors garso ir nebuvo girdėti.

Jau buvo vidurnaktis ir prasidėjusi sausio 13-oji, kai prie bokšto durų sutikau pusbrolių J. Valančiauską su žmona ir pusseserę I. Jackūnienę su vyru. Pusbrolis pajuokavo, kad tokios žmonių minios neįveiktų ir pulkas desantininkų.

– Ką tu, brolau, juk mes beginkliai, – paprieštaravau jam. – Viena kuopa mus išvaikytų. (Tada dar netikėjau, kad desantininkams gali būti išduoti koviniai šoviniai.)

Tuo pačiu metu išgirdome, kaip kažkas per megafoną paskelbė, kad iš karinio Šiaurės miestelio išvažiavo daug tankų ir pasuko Radijo ir televizijos bokšto link. Aš kartu su žmonėmis puoliau arčiau bokšto, susikibom rankomis ir gal kokių 7–8 eilių žiedu apjuosėm geležies ir betono statinį. (Pagal 1991 m. spalio mėn. gautą SSRS KGB smogiamosios grupės „Alfa“ „Pažymą apie komandiruotes į Vilnių 1991 m. sausio 7–14 dienomis rezultatus“ aplink Vilniaus radijo ir televizijos bokštą 1991 m. sausio 13-osios naktį buvo susirinkę 5–6 tūkstančiai žmonių, 10–12 eilių apjuosę RT bokštą, – J. G. pastaba).

Vis dar netikėdamas, kad prieš beginklę minią gali būti panaudotas ginklas, tariau pusbroliui:

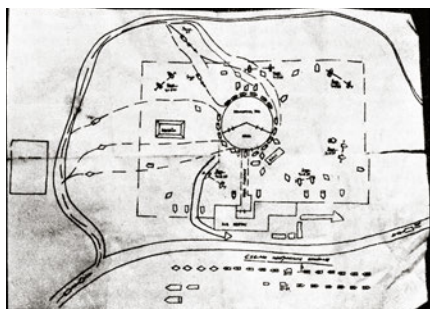
– Ar nebijai mirti?

– Jeigu tokia Dievo valia... – nebaigė jis sakinio, nes nuaidėjo pabūklų šūviai. Šaudė Karoliniškėse, maždaug ties „Kometos“ parduotuve. Pažiūrėjau į laikrodį – buvo 1 val. 20 min.

Dar vis netikėdamas būsimosiomis skerdynėmis, juokaudamas pusbroliui paaiškinau, kad tai tik pirmasis artilerijos atakos paruošimo etapas.

TRAGIŠKI SAUSIO 13-OSIOS NAKTIES ĮVYKIAI
PRIE RADIO IR TELEVIJOS BOKŠTO NESUMAŽINO
TAUTOS SUSITELKIMO IR RYZTO GINTI SAVO
JAUNĄ NEPRIKLAUSOMĄ VALSTYBĘ.
1991 M. SAUSIO 13 D. RYTAS

SLAPTAME RADIOJO IR TELEVIZIJOS BOKŠTO UŽPUOLIKŲ PLANE MATYTI SKIRTINGOMIS SPALVOMIS IR RUSIŠKAIS UŽRAŠAIS NURODYTOS TANKŲ, ŠARVUOČIŲ, KAREIVIŲ POZICIJOS IR UGNIES TAŠKAI – ŠAUDYMO VIETOS

Ir iš tikrųjų. Po kokių 15–20 minučių nuaidėjo antra pabūklų salvė. Bet jau šaudė bokšto pylimo priegose. Pabūklų trenksmas drebino žemę, iki mūsų atsirito sprogimo banga. Po minutės kitos pamatėm, kad asfaltuotu keliuku iš bokšto pylimo papėdės prie mūsų artinasi tankų kolona, kurioje buvo ir brezentu dengtų karinių sunkvežimių.

Tankai (šarvuotos desantininkų mašinos BMD – rus. „bojevaja mašina desantnikov“, kurios kovinėmis savybėmis prilygsta lengviesiems tankams, ir todėl visai pamatuotai žmonės jas vadiną tankais) apsupo bokštą iš visų pusių. Savo akiratyje suskaičiavau 8 tankus. (Dabar tiksliai žinoma, kad Vilniaus radijo ir televizijos bokšto šturmui rusai panaudojo šešias BMD, keturis tankus ir tris brezentu dengtus pilnus karinius sunkvežimius „Ural-375“ su gerai ginkluotais kariškiais, – J. G. pastaba.)

Staiga mus apakino įjungti tankų prožektoriai, ėmė grėsmingai sukiotis tankų bokštelių pabūklai. Keli prožektoriai nukreipė savo šviesos spindulius į aukštesnius bokšto langus, ir netikėtai sugriaudėjo tankų pabūklai. Ugnis apakino mus, galingos garso ir oro bangos pajudino mūsų gretas. Bokšte pradingo šviesa. Po sekundės kitos ant mūsų pažiro viršutinių bokšto aukštų langai.

Žmonės nesitraukė nuo Radijo ir televizijos bokšto.

Visi stovėjo susikibę rankomis kaip gelžbetoninė siena. Staiga pajutau, kaip iki skausmo suspaudė man alkūnę iš kairės stovėjęs stambus vyras. Jis kažką man šnekėjo, bet jo žodžiai buvo padriki, be ryšio. Jis buvo kaip išprotėjęs. Tačiau ir jis pasiliko stovėti savo vietoje.

Tą minutę aiškiai suvokiau, kad viena būtiniausių operacijos „Bokštas“ sąlygų – tamsa, nes antraip labai greitai žmonės pastebėtų arba vėliau peržiūrėdami nufilmuotus kadrus išsiaiškintų beginklių žmonių skerdynių organizatorius, įkvėpėjus ir jų vietinius pagalbininkus. Todėl prie Radijo ir televizijos bokšto pirmiausia ir buvo šauta į... šviesą.

Vos spėjau patarti žmonėms išsižioti, kai vėl nugriaudėjo tankų šūviai. Vėl džerskėjo dūžtančių langų stiklai, viskas aplink paskendo tirštuose dūmuose.

Keli tankai pajudėjo į priešingą nuo įėjimo į bokštą pusę, ir ten nugriaudėjo jų šūviai. Matyt, šiuo manevru desantininkai siekė atitraukti bokšto gynėjų dėmesį nuo įėjimo, kad mes pultume į kitą pusę ir atlaisvintume duris. Tačiau jų apgaulingas manevras nesutrikdė beginklių gynėjų gretų. Visi stovėjome savo vietose.

(Dabar jau tiksliai nustatyta, jog puolant ir užimant Vilniaus radijo ir televizijos bokštą rusų karinės pajėgos buvo tokios:

1. SSRS KGB grupės „Alfa“ 29 karininkai. Jų vyresnysis vadas – papulkininkis Michailas Vasiljevičius Golovatovas ir šešios BMD.
2. 76-osios Pskovo oro desanto divizijos 234 pulko kuopa su pastiprinimu – 150 kariškių.
3. 4 tankai iš 107 šaulių divizijos (karinys dalinys Nr. 22238, dislokuotas Vilniuje, Šiaurės miestelyje) su koviniais ekipažais ir divizijos karininkais – 50 kariškių.
4. SSRS VSM vidaus kariuomenės 42-osios divizijos pulkas.
5. Vedliai iš Lietuvos KGB operatyvinių darbuotojų, vadovaujami papulkininkio Michailo Ivanovičiaus Kartofelnikovo, – J. G. pastaba.)

Paskui iš pietinės bokšto pusės pasklido dūmų kamuoliai. Daug kas pamanė – dujos, ėmė dengtis veidus šalikais, skarelėmis. Raminau žmones, kad tai ne dujos, nes negrauzia akių, neperšti gerklės.

Iš kunkuliuojančio dūmų debesies išniro tankas ir privažiavo prie pat žmonių, stovėjusių prie bokšto durų. Aš buvau apie 4 metrus nuo tanko, iki manęs neprivažiavo, bet gerai įžvelgiau sėdinčių ir stovinčių ant tanko kariškių su dėmėtomis striukėmis veidus. Vienas jų buvo kokių 45 metų, bet be antpečių. Į pačią didžiausią žmonių susibūrimo vietą, maždaug apie 3 metrus nuo manęs, nuo tanko nuskriejo sprogstamasis įtaisas, panašus į ŠIRAZ (sutr. rus. „šaška imitacijai raketno-artilerijskogo zariada“ – artilerijos sviedinio trotilo parako sprogmuo, imitacijos

įtaisas). Jis sprogo žmonių gretose, po jų kojom. Pakilo ugnies ir dūmų kamuolys. Po sekundės kitos ten pat sprogo kitas įtaisas, ir žmonės prasiskyrė.

Į žmonių proskyrą nuo tankų ir iš privažiavusios karinės mašinos puolė desantininkai, automatų buožėmis pradėjo talžyti žmones, šitaip pasidarydami koridorių prasiveržti prie bokšto langų. (Pagal Lietuvos KGB operatyvinio štabo bei SSRS Pabaltijo karinės apygardos sumanytą ir parengtą planą tankai, šaudydami tuščiais sviediniais, turėjo psichologiškai paveikti RT bokštą saugojusią minią, o desantininkai ir jų pagalbininkai padaryti žmonių minioje laisvą koridorių, kuriuo į RT bokštą patektų KGB grupės „Alfa“ smogikai, – J. G. pastaba.)

Vienas desantininkas užsimojo smogti man automato buožė, bet aš spėjau atsilošti, jis smogdamas suklypo, bet tuoj pat pakilo. Išgirdau tik jo riksmą: „Ubju, suka“ (rus. „Užmušiu, šuniel!“), ir automato spynos klaksėjimą – jis įvarė šovinį į vamzdį. Beliko tik paspausti gaiduką.

Atšokęs į šoną ir atsigręžęs pamačiau, kaip prie bokšto langų pribėgo apie 10–15 desantininkų ir ėmė isteriškai automatų buožėmis juos daužyti. Tankų prožektoriai buvo nukreipti į daužomus langus, ir viduje pamačiau sustingusiais veidais kas du trys metrai stovinčius jaunos vyrūkus – bokšto gynėjus su medinėmis lazdomis.

Dar gergždėdami pylėsi bokšto langų stiklai – per išdaužytas Radijo ir televizijos bokšto langų angas desantininkai paleido į vidų automatų papiūpas, primėtė sprogstamųjų įtaisų. Viduje – sprogimai, dūmai, tačiau vienas vaikas, bokšto gynėjas, spėjo paleisti iš priešgaisrinio čiaupo čiurkšlę ir nukreipti į desantininkus. Į jo pusę – automato salvė. Ir čiurkšlė dingo... Tankų prožektorių šviesoje pastebėjau, kaip sukniubo gynėjas kairiajame flange, matyt, pakirstas kulkos. Tai jis – Šaulių sąjungos savanoris Ignas Šimulionis.

Prasidėjo bokšto užgrobimas. Vieni desantininkai lindo į vidų, kiti, atsisukę nugarom į išdaužytus langus, ėmė šaudyti mums po kojom, vaikydami nuo bokšto. Tamsą draskė akinantys tankų prožektorių spinduliai, griaudėjo pabūklai, kaleno kulkosvaidžiai ir automatai. Minia siuntė prakeikimus. Isteriškai raudėjo moterys. Aplink tratėjimas, šauksmas, burzgesys...

(SSRS KGB grupės „Alfa“ 1991 m. spalio mėn. „Pažymoje apie komandiruotes į Vilnių 1991 m. sausio 7–14 dienomis rezultatus“ rašoma: „Televizijos bokšto deblokavimo operacija prasidėjo 02 val. 00 min.“ (Maskvos laiku, Lietuvos – pirmą valandą nakties, – J. G.)

„Nepaisydami šaudymo iš tankų pabūklų tuščiais sviediniais ir tankų bei BMD manevravimo, bokštą apsupę žmonės nesitraukė, ir karinė technika negalėjo priartėti prie Radijo ir televizijos bokšto pastato. Todėl grupės „A“ darbuotojai kartu su desantininkais pabandė prasiveržti. Buvo būtina prasiveržti pro minią apie 100 metrų. Papulkininkis Nikolaj Fiodorovič Čiudensnov ir grupės smogikai panaudojo GSZ granatas, PSZ gaminius... Įsiveržti į bokšto patalpas pavyko tik išdaužus vitrininius stiklus.“ (Žr. „Gimtasis kraštas“, Nr. 44(1285), Vilnius, 1991 spalio 31–lapkričio 7 d.)

Stovėdamas netoli bokšto, galėjau nesunkiai suprasti, kuriame aukšte jau šeimininkavo užgrobdėjai: ten, kur jie įsiverždavo, aidėjo sprogimai ir šūviai, dužo stiklai, ten būdavo nukreiptami tankų prožektoriai, nes bokšte, kaip jau minėjau, nebebuvo šviesos.

Po keliolikos minučių desantininkai pasiekė aukštą, kuriame plevėsavo Trispalvė. Mačiau, kaip ji buvo plėšiama, kaip iš lango buvo kažkas numesta ir desantininkas kažką šaukė pro langą. Prie išmetimo vietos privažiavo šarvuotis. Žmonės sušuko, kad numetė sužeistąjį, ir keli vyrai pasileido šarvuotio link. Tačiau desantininkai pradėjo šaudyti, ir automatų tratėjimas sustabdė vyrus. Tuo tarpu šarvuotis nuvažiavo miškelio link.

Per garsiakalbius, įtaisytus ant atokiau stovinčio šarvuotio, ėmė skelbti, kad Lietuvos valdžia prarado liaudies pasitikėjimą, kurio ji niekada ir neturėjusi. Iškart atpažįstu Juozo Jermalavičiaus balsą.

Išsisklaidžiusi minia vos tvardosi. J. Jermalavičius iš garsiakalbių saldžiu balsu tvirtina, kad visa valdžia pereina į nacionalinio gelbėjimo komiteto rankas, jis gins paprastus darbininkus ir

Jolanta Saunoriūtė, 11 kl.,
Klaipėdos XIX vidurinė mokykla,
1991 m.

TAI TAVO KELIAS – LIETUVA

(Apmąstymai mirties akivaizdoje)

Čia Lietuva... Čia girios šventos ošia,
ir vandenys čia jos šventi...

Čia žmonės paprasti, dori, geri,
Akis į dangų (ir į Žemę) kreipia
su sielvartu ir ilgesiu didžiu...

Čia Lietuva. Ištroškę laukėm laisvės!
Tiek metų pagrindy kartotas šitas
žodis širdyje.

O Lietuva! Tu dar neparklupdyta,
Tu dar – nepavergta,
mes dar gyvi, nes dar nemirę

Tavo sūnūs.
Tu dar kvėpuoji mūsų širdžių kaitra,
Tu dar gyva
mūsų ištiestų rankų
dosna.

Ir kruvino sekmadienio auka...
O budeli bausis!
Ir kodėl tu neprigėrei nuo visų
pavergtų tautų motinų ašarų,
supiltų į savo sūnų – kareivių – karstus?

O Dieve! Kada ateis šios baisiosios
Nakties pabaiga???

valstiečius. Minia pasuko į garsiakalbių pusę, tačiau desantininkai, žinodami, kad mes beginkliai, nukreipė į mus prožektorius ir pabūklus, paleido šūvius, kulkosvaidžių salves, mūsų link pradėjo važiuoti tankai.

Mes sustojome ir sustingome. Kai kurie ėmė bėgti, kiti ramino, ragino nesitraukti. Vienas vyriškis metė ant tanko angos kepurę, ir tankas stabtelėjo. Tačiau greit vėl pajudėjo, ir žmonės ėmė padrikai bėgti kas kur. Aš irgi kažkur puoliau. Jauna mergina įsikibo man į ranką. Bėgome kartu.

Atsidūrėme su mergina ir kita moterimi bokšto pylimo papėdėje. Jos apsiraminome, o aš puoliau prie greitosios pagalbos mašinų raginti, kad jos važiuotų prie bokšto. Bijojosi. Bet tuoj nuvažiavo. Aš įkandin jų...

Tik vienintelę sužeistą, supurvintą moterį spėjau padėti įkelti į greitosios pagalbos mašiną. Prašiau stovinio desantininko, kad leistų įeiti į bokštą ir padėti sužeistiesiems. Sakiau, kad esu sovietų armijos karininkas, rodžiau savo karininko pažymėjimą. Bet desantininkas rusiškai rėžė man: „A-a! Tau irgi nepatinka sovietų valdžia. Atgal!“ Ir nukreipė į mane automatą.

Žmonės stovėjo ir nesiskirstė nuo bokšto, nors aplink vis šaudė, desantininkai su grėsminga technika vaikė juos. Visi grūmojo kumščiais į garsiakalbių pusę, iš kur sklido Jermalavičiaus vapsėjimas: „Broliai ir sesės, mes nenorime, kad būtų pralietas kraujas, grįžkite namo...“ O aplink šūviai, dūmai, tankų mirties šokis.

Tik apie 4 valandą mūšis dėl bokšto aprimo.

(Dabar jau tiksliai žinoma, kad 4 val. 30 min. trimis šarvuotomis mašinomis (šarvuočiais) visi „Alfa“ grupės karininkai, šturmovę RT bokštą, buvo saugiai nugabenti į karinį Šiaurės miestelį Vilniuje, kur buvo dislokuotas karinis dalinys Nr. 22238, – J. G. pastaba.)

Nelygios beginklių žmonių grumtynės su tankais, šarvuočiais, ginkluotais desantininkais, man atrodė, tą valandą jau buvo pralaimėtos. Dauguma žmonių nuo pylimo buvo išsklaidyta. Tik nedideli būreliai liko ant pylimo. Skandavome „Lie-tu-va! Lie-tu-va! Lie-tu-va!“, o mus vaikė tankai, vis stumdami ir stumdami prie pylimo skardžio.

Tanko prožektoriaus šviesos spindulys apšvietė sukniubusių netoli bokšto senutę. Pribėgau prie jos. Ji aimanavo, dejavo, be perstojo rusiškai kartodama: „Bože! Bože! Počemu ty nas pokinul!“ („Dieve! Dieve! Kodėl tu mus apleidai?!“)

Pakėliau senutę. Nuvedžiau ją prie pylimo papėdės. Ten sustabdžiau lengvąją mašiną ir prašiau, kad ją nuvežtų. Pats ryžausi eiti namo, nes visą kūną apėmė keistas drebulys, kalenu dantimis...

Slinkau namų link pro tankų sutraiškytus sunkvežimius, smėlio barstytuvus, sugniuždytus „Moskvičius“, „Žigulius“, pro išvartytus šaligatvius, išlaužytus pakelės krūmokšnius ir medžius, klupdamas ant išrausto grindinio...

Sausio šešiolikąją, kai Lietuvos visuomenė atsisveikino su žuvusiais patriotais, kartu su Archangelsko srities žurnalistu Igoriu Slobodniuku nuvažiavau prie bokšto. Mašinų, kurias sausio 13-osios naktį sutraiškė tankai, jau nebebuvo, bet viskas bylojo apie tai, kad čia iš tiesų vyko tikras karas: sušalusi tankų vikšrų išvartyta veja, išdaužyti bokšto stiklai, paremtos purvu aplipusios išvartytos tvoros, ant kurių pilna gėlių, vainikų ir visur degančių žvakių. Vietoj Trispalvės kabojo raudona, dar sykį sutepta nekaltų žmonių krauju, „nugalėtojų“ vėliava.

Aplink bokštą suskaičiavau 18 tankų su nukreiptais į žmones pabūklais. Tarp tankų būriavosi desantininkai, pakėlę automatus, lyg kas juos tuoj pultų. Baimės sukaustyti veidai, stikliniai žvilgsniai.

Korespondentas, stovėdamas už sulamdytos tvoros, vieno iš desantininkų pasiteiravo, ar nėra tarp jų iš Archangelsko, mat jis ieško kraštiečių. Tas atsakė, kad jie jau demobilizavosi.

– Iš kur jūs atvykote? – toliau teiravosi korespondentas.

Desantininkas tylėjo.

– Ar Karabache jūsų dalinys buvo? – nesiliovė kamantinėti korespondentas. – Aš iš ten rengiau kelis reportažus.

– Mūsų divizija visur buvo, – neiškentė desantininkas. – Ir Karabache, ir Tbilisyje, ir Baku. Ir visur mes padarėm tvarką, nors dabar mus ir vadina pačia kruviniausia Sovietų Sąjungos divizija...

Įsiviešpatavo nejauki tylą. Ją nutraukė korespondentas:

– Ar šaudė kas nors į jus?

– Nemačiau, – atkirto desantininkas. Ir kiek patylėjęs liūdnai pridūrė: – Mūsų vadai nesitikėjo, kad minia visai nebijos šūvių ir ugnies. Kas žinojo, kad jie kaip bepročiai pasiryžę viskam. Net pulti po tanku...

– Vadinasi, operacijoje „Bokštas“ Lietuvos žmonės nugalėjo? – nustebo korespondentas.

Desantininkas nieko neatsakė. Išmokytas žudyti, griauti, niokoti, jis tylėjo. Nutilo ir korespondentas.

RADIJO IR TELEVIZIJOS BOKŠTO UŽPUOLIKŲ
TANKAI NESIRINKDAMI KELIO TRAIŠKĖ GYVENTOJŲ
PRIE NAMŲ PASTATYTUS AUTOMOBILIUS.

1991 M. SAUSIO 13 D. RYTAS

PRO VILNIAUS PEDAGOGINĮ UNIVERSITETĄ
DARDA SOVIETŲ ARMIJOS KARINĖS MAŠINOS

Po sužvėrėjusių okupantų tankais

Vytautas PEČIUKONIS

Liudija Vilniaus

konditerijos fabriko darbininkas.

1992 m. sausio 13 d.

NUOTRAUKOJE DEŠINĖJE – V. PEČIUKONIS

(SU ŠVIESIA BERETE) VIENA RANKA STUMIA TANKĄ,

KITA RODO, KAD JIS TRAUKŲSI ATGAL.

1991 M. SAUSIO 13-OSIOS NAKTIS

Po tankų vikšrais – moterys

Vaclovas KRIKŠČIŪNAS

Liudija Vilniaus universiteto

Fizikos fakulteto docentas.

1992 m. sausio 13 d.

NUOTRAUKOJE – V. KRIKŠČIŪNAS (SU JUODA

BERETE), PALINKĖS PRIE PAT TANKO JĮ STUMIA.

1991 M. SAUSIO 13-OSIOS NAKTIS

Kai rusų tankai priartėjo prie Radijo ir televizijos bokšto ir ėmė šaudyti, smūgio banga tiesiog bloškė žmones tolyn nuo bokšto sienos. Kai kam iš ausų pasipylė kraujas, kiti neišsilaukė ant kojų. O kareiviai ne tik šaudė iš automatų, bet jais daužė žmones. Be to, turėjo kažkokius bizūnus. Kiti daužė langus ir lindo per juos į vidų. Trasuojančios kulkos lakstė virš galvų visomis kryptimis. Kai pastebėjau, kad tankas ant žmonių užvažiavo, puoliau, kur vairuotojo langelis. Nors patamsyje jo nemačiau, bet ženklais tankistui rodžiau, kad važiuotų atgal. Kai sužalotą moterį nunešėm į mašiną, norėjau vėl grįžti į tą pačią vietą, bet tai buvo beviltiška – dideliu greičiu važinėdami šarvuočiai vaikė žmones.

Kai tarnavau Kaliningrado srityje tankistu, tiesa, tai buvo prieš 20 metų, net minties tada nekilo, kad ginkluotas kareivis, juo labiau tankistas, gali eiti prieš civilius gyventojus. Man tai nesuprantama, tad, pamatęs, kaip prie Spaudos rūmų į beginklį vaikiną paleido automato seriją, atsistočiau priešais ginkluotą kareivį, nuleidau rankas ir sakau: „Streliaj“ (rus. „Šauk“). Bet jis nesisuko, neatlaikė...

Ūžesys, tamsa, šūviai, žmonių šauksmai darė baisų įspūdį. Rodėsi, vyksta tikras karo mūšis. Staiga prieš akis palei bokšto sieną pamačiau artėjantį tanką. Po jo šūvio pabiro stiklai. Žmonės atsitraukė. Tanko apšviestoj vietoj pamačiau sukniubusį žmogų. Nesupratau: persautas ar šiaip sužeistas. Žmonės jį nunešė. Atsisukau: po tanko vikšrais – trys žmonės. Nežinau kodėl, bet man pasirodė, kad trys moterys. Nejausdamas jokios baimės, puoliau priešais tanką. Bet kumščiu tanko neatstumsi. Bemat prieš jį sustojo minia, šaukė, stūmė, rodė trauktis, bet jis nejudėdamas keletą minučių stovėjo prislėgęs žmones. Kai pasitraukė atgal, griebėm sužeistuosius. Atnešėm vieną moteriškę prie greitosios pagalbos mašinos. O ji pilnutėlė: guli kruvinas vyriškis, šalia jo – mergina juodu paltu, perbalusiu veidu, nejudanti, nežinia, ar dar gyva. Šokau ieškot, kuo nuvežt sužeistąją. Mašinų gausybė, o vairuotojų nėra. Ėmiau šaukti. Tuoju atsidaro, kas nuvežt sužeistąją.

Dabar, kai visa tai apmąstau, nesuprantu, kodėl buvo visai dingusi baimė, nors aplink švilpė kulkos. Galbūt todėl, kad beginklis žmogus – geriausias gynėjas. Tik patys baisesiai plėšikai gali pulti beginklius žmones. Niekaip nesuprantu, kaip gali išsilaukyti tokia armija, kuri puola civilius gyventojus. O kas jai šitaip elgtis leidžia, jau nėra ko abejoti. Tai Rusijos komunistų partijos valios vykdytojai. Viena partija, vieni tikslai, vieni darbai... ir tas pat rafinuotas melas. Kai per Maskvos televiziją išgirdau, kad kariškiai nekalti, kad juos kažkas užpuolė, tuojau pat nudrožiau į prokuratūrą, kad pasakyčiau tikrą tiesą. Kai žmonės pradėjo kalbėti, kad iš bokšto desantininkai neša sunkius maišus, kuriuose gali būti žuvusiųjų lavonai, „Vremia“ parodė aiškiai surežisuotus kadrus, kaip kareivis šluoja rūmus ir pila šiukšles į maišą. Daugiau negu naviu. Mes puolėm tanką plikom rankom. Ir tai tik po to, kai jis ėmė trauktyti nekaltus žmones.

Prokuratūroj sutikau žmogų, kurį atpažinau iš spaudoje paskelbtos nuotraukos. Anksčiau aš jo nepažinojau. Pasirodo, kad aš su juo stūmiau tanką. Čia ir susipažinom. Tai buvo Vytautas Pečiukonis. Likimas mus suvedė antrą kartą. Ir tikriausiai – ne paskutinį.

Vyrai traukė mane iš po tanko

Angėlė PLADYTĖ

Liudija tanko sužalota mergina.

1992 m. sausio 13 d.

NUOTRAUKOJE MATOSI TANKO VIKŠRO

PRISPAUSTA VIENA A. PLADYTĖS KOJA,

APAUTA JUODU BATU.

1991 M. SAUSIO 13-OSIOS NAKTIS

Mane iš namų išvarė siaubas, tankų gaudesys ir šūviai. Pro pat namus skraidė šviečiančios kulkos. Žmonės, iššokę į balkonus, šaukėsi Dievo pagalbos. Namuose likti buvo baisu. Bėgau prie bokšto, manydama, kad ten daugiau žmonių, – vienas prie kito prisiglaudę išliksim. Minios juk nešaudys. Deja, apsirikau. Žmonės bėgo nuo tankų. Juos ėmė mušti. Nepajutau, kaip patekau po tanku. Buvo jausmas, kad jau pabėgau, bet jaučiu – po manim parkrito dvi mergaitės. Bandžiau išsprūsti, bet pajutau, kad kojas traiško tanko vikšrai. Girdėjau, kaip traška kaulai. Vyrai puolė prieš tanką – barėsi, keikėsi, maldavo ir rodė važiuoti atgal, o aš roviausi plaukus, kad neapalpčiau. Vyrai bandė mane ištraukti iš po tanko. Laimė, kad per jėgą netraukė, nes viena koja, pasirodo, taip sumalta, kad tik viena kraujagyslė ją temaitina, oda nebegyvybinga, atviras lūžis. Kai tankas atsitraukė ir vyrai ėmė mane nešti, apėmė toks jausmas, kad tas tankas dar mus vejasi.

Aš jau daug ko gyvenime suspėjau pamatyti, supratau, kad ir ši tragedija bus apgaubta nežinios ir melo šešėlių. Juk iki šiol nesurasti Armėnijos, Gruzijos, Ferganos tragiškų įvykių kaltininkai. Nebus kaltų ir čia. Ir stebiuosi, kaip šito žmonės nesupranta. Mane ligoninėje aplankė keletas užsienio žurnalistų, ir keičiausia, kad net matydami sutraiškytas mano kojas, kai kurie dar tiki šventa Gorbačiovo dvasia. Tuo tarpu net kai kurie Maskvos laikraščiai rašė, kad Vilniuje sušaudė demokratiją.

Prie Radijo ir televizijos bokšto

Robertas GRADAUSKAS

Liudija prie Radijo ir televizijos bokšto nukentėjęs vyras.
1992 m. sausio 13 d.

Atvažiavę prie Televizijos bokšto pamatėme, kad tankams kelią užtvėrė žmonės. Iš tanko buvo leidžiamos dūmų uždangos, šaudoma virš žmonių galvų. Su žmona nubėgome prie bokšto tvoros. Su keliais vyrais nutarėme, kad atakuojama bus iš miško pusės. Peršokom tvorą ir nubėgom į tą vietą (žmona pasiliko šia pus tvoros, susitarėm, kur susitikti). Kai nubėgome, ten dar buvo ramu. Nors netrukus pasirodė tankai, šarvuotis ir iš paskos važiuojantys BTR. Keli tankai nuvažiavo palei tvorą, vienas pralaužė ją. Žmonės nepanikavo, šaukė: „Lietuva“, „Laisvė!“

Karinės mašinos pusžiedžiu apsupo dalį bokšto. Išlipo desantininkai. Kiek buvo mašinų, tiksliai pasakyti negaliu.

Susirikiavę desantininkai iš pradžių bandė žmones daužyti metaliniais strypais, man atrodė, kad tai buvo „pirštai“ nuo tankų. Taikė į galvą. Gynėmės plikomis rankomis. Prieš ataką nieko neperspėjo. Paprasčiausiai puolė. Gindamiesi bandėme atakuoti, mačiau, kad kiti vyrukai jau išmušė strypus jiems iš rankų. Kažkur tuo pat metu puolė į trikampį susirikiavę desantininkai. Jo viduryje išsiskyrė žmogus, nes buvo kitokia uniforma, taip pat stipriai skyrėsi jo išvaizda, manau, kad tai buvo civilis. Žmones daužė automatų buožėmis ir metaliniais strypais, mėtė sprogstamuosius paketus. Žmonės stovėjo per kelis žingsnius. Išgirdau užtaisant automatą. Neatsigręžęs šokau į viršų. Nuaidėjo šūviai. Tai buvo pirmieji šūviai. Dar ore per mane tarsį pratekėjo elektros srovė. Kai nukritau ant žemės, nejutau kūno žemiau pusiaujo. Pakėlęs galvą pamačiau, kad nugriuvo du vyrukai, dar vienas vyras, taip pat desantininkas. Jis nebejudėjo. Tie du vyrukai buvo arčiau žmonių, todėl vieną iš jų žmonės paėmė ir nunešė. Netrukus ir mane pakėlė nuo žemės nunešė į greitosios pagalbos mašiną. Ji buvo užimta, todėl buvau paguldintas ant žemės. Kai mane nešė, girdėjau per garsiakalbius skelbiant, kad visą valdžią paima kažkoks nacionalinis gelbėjimo komitetas, kuris, neva, atstovauja tikrus darbo žmonių interesus. Kalbėjo lietuviškai.

Greitosios pagalbos mašinoje nelabai ką galėjo padėti, nes jau nebeturėjo tvarščių. Suleido nuskausminamųjų. Vyrukas, gulėjęs mašinoje, mirė. Todėl į jo vietą paguldė mane. Dar pastovėjome, man atrodė, labai ilgai, nes kelias buvo užimtas. Dabar nustatyta, kad kiaurai peršautos abiejų kojų šlaunys. Vienoje rado išcentruotą kulką. Vienos kojos nejučiu ir nevaldau. Įtaria, kad pažeisti nervai.

TOMIS DIENOMIS NEBUVO ABEJINGŲ
SAUSIO 13-OSIOS NETEKČIAI...
1991 M. SAUSIS

Lietuvis dėl laisvės stoja prieš tanką

Loreta TRUČILIAUSKAITĖ

Liudija po okupantų tanko
vikšrais nukentėjusi mergina.
1992 m. sausio 13 d.

Su bendradarbe Loreta Asanavičiūte prie Radijo ir televizijos bokšto buvom visą šeštadienį, tik pavakare parbėgom namo sušilti. Aplink visą bokštą vakare buvo minios žmonių. Kai tankai nuo Lazdynų pusės iš pamiškės pradėjo važiuoti, pasigirdo šūviai ir ėmė byrėti stiklai. Mes atsitraukėm, kad šukės nesužeistų. Pamatėm, kad tankai važiuoja tiesiai į žmones. Ėmėm trauktis. Kai pradėjo šaudyti, leisti dūmus, aš, atrodo, įgavau papildomos jėgos, tvirtybės, pasitikėjimo ir nejutau jokios baimės. Aš sakiau, kad jie nedrįs mums, beginkliams, ką nors daryti, o mano draugė suabejojo: „Aš jų bijau...“ Sakau: „Susiimk, Loreta. Mūsų gi daug, jie nieko nepadarys. Tu pasimelsk arba dainuok.“ Tai buvo paskutinės minutės, o prieš tai mes visą dieną dainavom, šokom. Aš su ja ir susipažinau „Dovanos“ susivienijimo ansamblyje, ji dar, be to, lankė Respublikos profsąjungų rūmų folkloro ansamblių. Todėl ir čia mūsų vienintelis ginklas buvo daina. Mes prisijungėm prie čia buvusio moksleivių etnografinio ansamblio dainininkų ir iš visos širdies dainavom pamėgtas lietuviškas dainas.

O Maskvos televizija galbūt mus, gal kitus, kurie taip pat ramiai buvo nusiteikę, pavadino snaiperiais.

Kai tankas visai netoli iššovė, liovėsi dainos. Pasigirdo šauksmai: „Lietuva!“, „Laisvė!“ Mes su drauge Loreta Asanavičiūte buvom tvirtai susikabinusios rankomis. Besitraukiant nuo tiesiai į mus važiuojančio tanko, jos ranka ištrūko iš manosios. Aš kritau aukštiekninku. Virš galvos spėjau pamatyti tanko patrankos vamzdį. kažkas sukniubo ant manęs. Ir pajutau, kad tanko vikšras spaudžia mano koją. Pajutau baisų svorį ir per skausmą girdėjau savo lūžtančių kaulų traškesį. Bet sąmonės nepraradau. Ištrūkti negalėjau. Mačiau, kaip kažkas mojavo, šaukė, rodė, kad tankas važiuotų atgal. Bet jis ilgai nepajudėjo. Paskui iš skausmo nebesupratau, ar jis pavažiavo pirmyn, ar atgal. Iš skausmo klykiau. Mane kažkas sugriebė ir nunešė. Važiuojant į ligoninę, aš pajutau kojos pirštus ir apsidžiaugiau, kad dar koja gyva. Kad dar jos nenutraukė. Net nežinau, kam turiu būti dėkinga, kas mane atvežė į ligoninę. Tik po kelių dienų sužinojau, kad nebėra mano draugės Loretos Asanavičiūtės.

Loreta Asanavičiūtė, kaip galima spręsti iš kitų nuotraukų, matyt, pateko po to paties tanko kitu vikšru. Jai sulaužė dubens ir krūtinės ląstos kaulus, sutraiskė kojas. Vežama į ligoninę, ji dar pasakė savo namų telefono numerį. Dar nesuprasdama savo tragedijos baisumo, manė, kad tik kojų netekusi, ir naiviai klausinėjo:

„Ar aš tokia dar galėsiu ištekti?“

Po valandos ligoninėje gydytojo ji jau paklausė:

„Daktare, ar aš dar gyvensiu?“

Loreta Asanavičiūtė mirė. Jos likimą nulėmė sovietų tanko vikšrai. Beje, dar tiksliau būtų pasakyti – žuvusiųjų likimą nulėmė raudonieji vampyrai, pasivadinę nacionalinio gelbėjimo komitetu, kurie, pasak „Moskovskije novosti“, stengiasi išsaugoti imperiją, ją paversdami broliškais kapinėmis. Jie nori įtikinti Lietuvą ir pasaulį, kad tik šaudydami ir traiškydami tankais gali lietuvius padaryti laimingus.

Kai klausaisi liudininkų pasakojimų, kai įsižiūri į nuotraukoje užfiksuotą tragišką akimirką, nejučiom galvoji: Lietuva gyva! Ir tegul nestebina pasaulio tai, kad lietuvis dėl savo laisvės plikomomis rankomis stoja prieš tanką. O komunistiniams Kremliaus kurjeriams vien pasižiūrėjus į tą nuotrauką, matyt, darosi baisu. Baisu lietuvių pasiaukojimo, didvyriškumo ir nekaltumo.

RADIJO IR TELEVIJOS BOKŠTO GYNĖJAI
IŠNEŠA TANKO SUŽEISTĄ LORETĄ TRUČILIAUSKAITĖ.
KAIRĖJE ISTORIKAS VIRGINIJUS JOCYS.
1991 M. SAUSIO 13-OSIOS NAKTIS

LIETUVA

AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS BARIKADAS
PUOŠĖ VILTINGI VAIKŲ PIEŠINIAI.
1991 M. SAUSIS

Prakalbintos barikados

Vietinius kolaborantus smerkiantys barikadų užrašai

NUO KARO MARO KOMUNISTŲ
IR NUO „JEDINSTVO“¹
IŠGELBĖK MUS, VIEŠPATIE

NAUDŽIŪNAS – TAUTOS IŠGAMA³

NE! ŽMOGĖDROMS ŠVED, BUROKEVIČIAMS, JEDINSTVOMS IR
„DARBININKŲ GYNIMO KOMITETŲ“ TANKAMS²

ŠVED! KOKS YRA LIETUVIŠKO KRAUJO SKONIS?

LIETUVOS VAIKŲ ŽUDIKAI ŠVED, BUROKEVIČIUS IR KITI
KOLABORANTAI
SU JEDINSTVO IR GELBĖJIMO KOMITETO TANKAIS
BŪKITE AMŽINAI PRAKEIKTI!

KRUVINĄ ŠVEDO-BUROKEVIČIAUS ŠUTVĘ – Į TEISMĄ

NACIONALINĮ LTSR GELBĖJIMO KOMITETĄ – Į TEISMĄ

BANDITAI, LAUK IŠ TELEVIZIJOS

NACIONALINIO GELBĖJIMO KOMITETĄ – Į AUKŠČIAUSIĄJĮ TEISMĄ

REIKALAUJAME M. BUROKEVIČIAUS, V. ŠVEDO,
A. NAUDŽIŪNO TEISMO

APSIŠAUKĖLIUS, PROVOKATORIUS IR ŽUDIKUS – Į TEISMĄ!

ŠVED, BUROKEVIČIUS, JERMALAVIČIUS⁴ TAI RAUDONIEJI VAMPYRAI
NACIONALINIS
ŽUDYMO
GELBĖJIMO (UŽBRAUKTA)
KOMITETAS

„JEDINSTVO“, TAVĘS LAUKIA NENUKASTI RUSIJOS BULVIŲ LAUKAI

³ ŠALIA UŽRAŠO NUPIEŠTAS TELEVIZORIUS,
JAME KAUKOLĖ IR UŽRAŠAS: ŠVEDOVIZIJA.

¹ „JEDINSTVO“ (RUS. „VIENYBĖ“) –
LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS PRIEŠŲ,
DAUGIAUSIA RUSAKALBIŲ, ORGANIZACIJA.

² KOLABORANTAS VLADISLOVAS ŠVEDAS –
PROSOVIETINĖS LKP CK SEKRETORIUS.

ŠALIN TAUTOS IŠGAMAS!

⁴ KOLABORANTAS JUOZAS JERMALAVIČIUS –
PROSOVIETINĖS LKP CK IDEOLOGINIO
SKYRIAUS VEDĖJAS.

Radijo ir televizijos rūmų sargyboje

Jonas DERVINIS

Liudija 1990–1991 m. Savarankiško
svarbiausių valstybinių įstaigų ir Respublikos
vadovybės apsaugos dalinio prie
Vidaus reikalų ministerijos vadas, kapitonas.
2002 m. sausio 13 d.

Radijo ir televizijos pastatą pagal sutartį mūsų dalinys pradėjo saugoti nuo Naujųjų metų. Po sausio 10-osios sustiprinome apsaugą, kai sužinojome, jog į Vilnių pradėjo plūsti desantininkai. Sausio 12-osios vakare Radijo ir televizijos rūmuose buvo 36 policijos darbuotojai. Ne visi jie turėjo pistoletus – kai kurie neturėjo teisės nešioti ginklo, nes nebuvo išklause pirminio parengimo kurso. Kai po vidurnakčio išgirdome, jog artėja tankai, visus policininkus, buvusius pastato viduje, perspėjome. Tankų kolonos atvažiavo tuo pat metu iš abiejų Konarskio gatvės pusių. Iš ministerijos jokių nurodymų šaudyti nebuvome gavę. Mūsų ginkluotė prieš kariškių automatų bejėgė, be to, jautėme atsakomybę dėl Radijo ir televizijos darbuotojų, buvusių pastato viduje, taip pat prieš kelis tūkstančius civilių, atvykusių iš visos Lietuvos budėti prie pastatų. Tada dar net neįtarėme, jog desantininkai šturmuos Radijo ir televizijos rūmų pastatus kaip kare.

Parinkau stipresnių vyrų, ir visi kartu išsirikiavome ant laiptų prie įėjimo į televizijos pastatą. Galvojome: „Laikysimės, neleisime, tegu apstumdo!“ Bet desantininkai, mėtydami sprogmenis, prasibrovė pro pastatą apsupusius žmones ir įsiveržė pro stiklinę sienelę, sudaužė stiklines duris ir, ginkluoti automatais, lazdomis, užsimaukšlinę šalmus ir neperšaukiamas liemenes, nukubėjo tolyn į pastatą.

Panašiai buvo ir prie radijo pastato. Negalėdami įsibrauti pro duris, išdažė langus, prileido dūmų ir sušoko į vidų. Mūsų policininkams įrėmė automatų, nuginklavo ir suguldė antrajame aukšte.

Televizijos pastate pasigirdo šūksmai: „Našego ubili!“ (rus. „Mūsiškį užmušė!“). Pasirodo, neperšaukiamos liemenės ne tokios jau ir patikimos, jų pačių automatas nušovė V. Šackich. Desantininkai grįžo sužvėrėję, įrėmė mums, žmonėms, užstojusiems kelią į pastatą, automatų į krūtinę ir nuginklavo. Mums nieko nebeliko, tik raminti žmones, kurie dar nesuprato, jog šaudoma tikromis kovinėmis kulkomis. Išsirikiavome vorele ir bandėme minią atstumti kitapus gatvės, išlaisvinti aikštę. Žmonės nelabai klausė, stovėjo ir skandavo. Tada desantininkai paleido ašarinių dujų, ir visi buvo nustumti kitapus Konarskio gatvės. O šalia pastatų išsirikiavo desantininkai, kurie šaudė iki keturių ryto. Šaudė virš žmonių galvų, bet mums, išsirikiavusiems priešais juos ir laikantiems minią, buvo labai nejauku. Jei kas būtų paleidęs akmenį, ko gero kulkos būtų nukreiptos į mus.

Vėliau laikraštyje „Argumenty i fakty“ (rus. „Argumentai ir faktai“) nustebe perskaičiau V. Švedo paaiškinimą, jog pastatą saugojo pusantrą tūkstančio gerai ginkluotų kareivių. Taip jis apibūdino 36 mūsų policininkus!

Iš mūsų, buvusių pastate, nukentėjo 9 žmonės, 3 iš jų gydėsi ligoninėje. Tai P. Gnezdovas, J. Grinevičius ir A. Dapkus. Visi nukentėjusieji buvo Radijo rūmų pastate.

Desantininkai, atrodo, buvo gerai paruošti operacijai, nes žinojo visus įėjimus, žinojo, kur pirmiausia bėgti. Gali būti, kad kas nors jiems ir kelią parodė.

Kai iš šarvuotųjų pradėjo skelbti jog neva visa valdžia perėjo į kažkokio komiteto rankas, kai mieste girdėjosi šūviai, ir niekas nežinojo, ar dar neužimtas Aukščiausiosios Tarybos pastatas – galvojome tik apie tai, kaip apsaugoti žmones, susirinkusius prie RT pastatų, o po to skubėti į Ministrų Tarybą. Tik vėliau atvažiavęs ministro pavaduotojas V. Zabarauskas pasakė, jog Parlamentas tebedirba, ir liepė mūsų policininkams pasilikti prie Radijo ir televizijos rūmų iki ryto.

DAINUOJANČIOS REVOLIUCIJOS PRADŽIOJE
SURENGTAS PIKETAS PRIE RADIO IR TELEVIJOS RŪMŲ
PRANAŠIŠKAI PANAŠUS Į PO KELERIŲ METŲ IŠ TŲ PAČIŲ
UŽGROBTŲ RŪMŲ JĖGA IŠVARTYŲ DARBUOTOJŲ MITINGĄ
1991 M. SAUSĮ.
1988 M. VASARĄ

Ką matėme prie Radijo ir televizijos rūmų?

Stasys BARTAŠEVIČIUS ir Ieva STOŠKUTĖ

Liudija įvykių dalyviai.
1992 m. sausio 13 d.

Budėjome prie Radijo ir televizijos rūmų pastatų. Apie pirmą valandą trisdešimt minučių užgirdome pro Vingio parką važiuojančius tankus Radijo ir televizijos bokšto link. Nemažai jaunuolių šoko į mašinas ir skubiai nuvažiavo padėti saugoti bokštą. Aš, Stasys Bartaševičius, su žmona Ieva Stoškute likau prie RT pastato įėjimo durų. Visi glaudžiau susispietėme, pasiruošę neleisti kareivių į vidų. Tuo laiku tankai pradėjo važinėti Konarskio gatve, pasigirdo šūviai iš patrankų, kulkosvaidžių, automatų. Staiga pamačiau, kad byra daužomi langų stiklai, kur stovėjo policininkai, ir per langus į vidų puola desantininkai su šalmais ir neperšaukamomis liemenėmis. Į žmones pasipylė daug sprogstamų dūminių paketų. Dar apie 10 jaunesnių vyrų išsoko į pastato vidų, bet kareiviai juos greit išvarė. Jie sakė, kad pastato viduje pilna kareivių. Kartu išėjo ir RT darbuotojai. Prie durų pasirodė kareiviai. Jie reikalavo skirstytis ir iš automatų šaudė žmonėms virš galvų. Tačiau niekas net nebandė skirstytis, bet vieningai traukė „Lietuva“. Tuo metu prie pastato privažiavo tankai. Niekas neišsigando, niekam ir į galvą neatėjo mintis, kad gali šaudyti į žmones. Tačiau jie šaudė žmonėms virš galvų koviniais šoviniais, nes buvo girdėti kulkų švilpimas ir matyti trasuojančios šviečiančios kulkos. Šaudė iš tankų kulkosvaidžiais, kareiviai – iš automatų, tačiau žmonės nesitraukė. Tada kareiviai pradėjo mušti žmones automatų buožėmis ir metaliniais strypais. Mušė žiauriai. Greta mūsų vyrą ir moterį partrenkė buože. Kitas kareivis apie pusantro metro ilgio geležiniu strypu mušė žmonėms per galvas.

Niekada netikėjome, kad pamatysime tokį baisų žiaurumą. Bet panikos nebuvo, nors daugiau buvo moterų. Policininkai ir minioje stovėję vyrai paliepė visiems ramiai pasitraukti į gatvės pakraštį. Taip rusų kariškių mušami buvome išstumti į kitą Konarskio gatvės pusę.

Nuo kulkų ir patrankų trenksmo vis dar byrėjo namų langų stiklai.

PRIE UŽGROBTŲ RADIO IR TELEVIZIJOS RŪMŲ
KASDIEN VYKO GROBIKUS SMERKIANČIŲ RENGINIAI,
BUVO AUKOJAMOS SVENTOS MISIOS.
1991 M. SAUSIS

Daiva Jankantaitė, 5 kl.,
Klaipėdos V vidurinė mokykla,
1991 m.

VERKIA AŽUOLAI

Ko verkia naktį ažuolai,
Kodėl nerimsta pakelėj beržai?
Ko žiūri skausmas pro plyšelį?
Kodėl sugėlė širdį tau, vaikeliai?

Čia mano Lietuva žalioji,
Čia milžinų kapai miegojo.
Tik šiandakt mano tėviškėlėj
Krauju padangė raudo vėlei.

Sužvango ginklai – kaip kraupu,
Kai liejas kraujas nekaltų,
Kai žūva ne kovoj karys,
Kai į beginklius šaudo kraugerys.

Už laisvę brangiai užmokėta:
Daug skausmo, ašarų išlieta,
Krauju aplaistyta šalis mana...
Bet Lietuva – Tėvynė bus laisva!

ПОЗОР ШТРЕЙКБРЕХЕРАМ ИЗ

SOVIETŲ VAMPIRAI!!!
TĖVŲ, BROLIŲ IR SESERŲ
SPAUDOS, RADIO IR TELEVIZIJOS
PASTATUS!!
Tik Lietuvos žurnalistų, tiesos
žodžiai
RADVILIŠKIS

KITOJE UŽIMTŲ RADIO IR TELEVIZIJOS RŪMŲ GATVĖS
PUSĖJE BUVO IŠDĖLIOTI Į GROBIKUS ATSUKTI JIEMS
SUPRANTAMAI PARAŠYTI PLAKATAI. ANT AUDEKLO
JUOSTOS (VIRŠUJE) RUSISKAI UŽRAŠYTA: „GĖDA
STREIKLAUŽIAMS IŠ MASKVOS CENTRINĖS TELEVIZIJOS.“

1991 M. SAUSIS

KALBA NEPRIKLAUSOMA LIETUVA

1991 m. sausio 13-osios nakties
įvykių kronika tiesioginiame Lietuvos
radijo ir televizijos eteryje
(autorius šifruota iš garso įrašo)

Radijo pranešėjas **Algimantas SADUKAS:**

– ... Šaudymai iš visų pusių!..

– Vyksta aplinkui sproginiai ir šaudymai, atakuojama. Mes pasižadame...

Lietuvos radijo ir televizijos generalinis direktorius **Laimonas TAPINAS:**

– Kreipiuosi į jus šiuo momentu, kada sovietų kariuomenė atakuoja, puola Lietuvos televiziją. Kreipiuosi į Lietuvos radijo ir televizijos kolektyvo žmones, į vilniečius, kurie atėjo ginti mūsų, į visus Lietuvos žmones, į tautiečius. Jeigu Parlamentas yra...

Algimantas SADUKAS:

– Mes kalbame, mes iš čia neišeisime, kol mes gyvi. Mūsų jėga ramybėje, vienybėje. Mes, Lietuvos radijas!

Lietuvos Respublikos piliečiai, atėjo išbandymų metas. Tėvynėje, mums, jos piliečiams, iš-kilo grėsmingas pavojus...

Tarybų Sąjunga visa jėga ir klasta vėl kaip ir 40-aisiais metais...

Laimonas TAPINAS:

– ... Visa Lietuvos tauta. Mes ginsimės. Mes ginsime savo radiją ir televiziją, gindami savo, visos Lietuvos Laisvę ir Nepriklausomybę.

Radijo pranešėja **Bernadeta LUKOŠIŪTĖ:**

– Čia Lietuvos radijas! Aš užrakinau studijos duris. Man rodo, kad aš užrakinčiau duris. Algi, pažiūrėk! Man atrodo, kad aš jas užrakinau. Mes studijoje. Čia Lietuvos radijas!..

Laimonas TAPINAS:

– ... Sovietai okupuoja Lietuvą! Tegul visas pasaulis mato, ko yra vertas Vakarų taip mylimas Gorbačiovas... Lietuvą galima... galima žvėries jėga pralieti kraują... Tikiu, Dievas duos...

Bernadeta LUKOŠIŪTĖ:

– Girdite šauksmus, riksmus. Jau tranko duris. Studijos. Mes čia. Mes gyvi. Kalba Lietuvos radijas! Mes čia. Tranko mūsų duris. Visur tranko duris...

Algimantas SADUKAS:

– Kalba Lietuvos radijas! Visur bėgioja, šaudo...

Laimonas TAPINAS:

– Tranko mūsų duris... Kas Laisvės oro įkvėpė, tai nebegrįš...

Visur tranko duris. Mes nugalėsime. Tai įvyks jei ne šiandien, tai rytoj. Sudiev!..

Algimantas SADUKAS:

– Kalba Lietuvos radijas! Mes su jumis, Lietuvos žmonės! Kai jūs išgirsite iš savo radijo aparatų svetimą balsą, žinokite, tai kita radijo stotis.

Bernadeta LUKOŠIŪTĖ:

– Mes kalbėsime tol, kol būsim gyvi, kol mūsų iš čia neišneš. Mes čia. Mes studijoje. Visi prieš langą sustoję, visi, kurie dabar dirba, jie apa...

Staiga Lietuvos radijo transliacija nutrūksta. Lietuvos televizija dar rodo vaizdus. Po pusės minutės atgyja Lietuvos radijas iš Kauno.

Žurnalistė **Jolanta ŠARNICKIENĖ** (sako lietuvių ir tą patį rusų kalbomis):

– ... klausomybė!

– Liudi dobroj voli Litvy, družja našej Respubliki za granicej. Vnimanije! Gavarit radio Litovskoj Respubliki! Gavarit radio Litovskoj Respubliki! Soobščiajam, što reguliarnyje programy Litovskovo radio priervany s priminenijem vojenoj sily sovetskoj armii. Ob etom informirujem žiteli Litvy, narody Jevropy i vsevo mira.

– Dėmesio! Kalba Lietuvos radijas! Kalba Lietuvos radijas! Pranešame, kad reguliarios Lietuvos radijo programos grubiu sovietinės karinės prievartos būdu nutrauktos. Apie tai informuojame Lietuvos žmones, Europos ir viso pasaulio tautas. Tyla eteryje ar svetimi balsai jame nereiškia, jog mes atsisakome savo siekių. Didžioji dauguma mūsų beginklės Lietuvos valstybės žmonių yra tvirtai pasirengę žengti 1990 metų kovo 11-osios dienos nubrėžtu keliu. Kreipiamės į visus, kurie mus girdi. Smurtu galima mus palaužti, užkimšti mums burnas, tačiau niekas neprivers išsižadėti Laisvės ir Nepriklausomybės!

Lietuvos televizija iš Nepriklausomybės aikštės Vilniuje:

– Lie-tu–va! Lie-tu–va! Lie-tu–va bus lais-va! Lie-tu–va bus lais-va! Lie-tu–va...

Jolanta ŠARNICKIENĖ:

– ...Didžioji dauguma mūsų beginklės valstybės žmonių yra tvirtai pasirengę žengti 1990 m. kovo 11-osios dienos nubrėžtu keliu... Smurtu galima mus palaužti, užkimšti burnas mums, tačiau niekas neprivers išsižadėti Laisvės ir Nepriklausomybės!

Lietuvos televizija iš Nepriklausomybės aikštės Vilniuje:

– Lie-tu–va bus lais-va! Lie-tu–va...

Minia susikaupia malda: „Sveika Marija, malonės pilnoji! Viešpats su Tavimi. Tu pagirta tarp moterų ir pagirtas Tavo sūnus Jėzus. Šventoji Marija, Dievo Motina, melsk už mus, nusidėjėlius, dabar ir mūsų mirties valandą. Amen. Sveika, Marija...“

Jolanta ŠARNICKIENĖ:

– ...Smurtu mus galima palaužti...

Per televiziją – kalba Nepriklausomos Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas profesorius **Vytautas LANDSBERGIS:**

– Visus Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos deputatus, kurie gali atvykti į AT rūmus, kviečiu tai padaryti. Mūsų čia yra nemaža, tegu būna mūsų čia kuo daugiau. Ministrai eina savo pareigas.

Lietuvos televizijos žurnalistė **Eglė BUČELYTĖ:**

– Mieli žmonės! Pati paskutinioji informacija: Lietuvos radijas nutraukė transliaciją, o televizija, kaip matote, dar dirba...

Lietuvos televizija iš Nepriklausomybės aikštės Vilniuje:

– Sveika, Marija, malonės pilnoji...

Lietuvos televizijos žurnalistas **Darius LUKOŠEVIČIUS:**

– ...Mūsų kilnojamos televizijos stotys yra užsirakinusios. Tiesa, dabar tik mes belikome eteryje. Ir iš čia mes transliuosime kiek tiktai mums leis jėgos, ir kol mes galėsime. Kol, kaip

sakyti, neišvaikys. Galiu pasakyti, kol kas Aukščiausiajai Tarybai negresia, sakau, kol kas, joks pavojus. Tiktai matosi priešas: pliups patrankų salvės ir kaip žirniai į sieną beriami automatų papliupsniai...

Kauno radijas. Algirdas VYDMONTAS:

– Brangūs kauniečiai! Kariniai daliniai ruošiasi užimti Televizijos ir radijo centrą. Prašome rinktis prie TV ir radijo centro Vaižganto gatvėje.

Lietuvos televizija iš Nepriklausomybės aikštės Vilniuje:

– Marija, Marija! Skaisčiausioji lelija, Tu švieti aukštai danguje. Palengvink vergiją, pagelbėk žmonijai, išgelbėk nuo priešo baisaus!..

Kauno radijas. Algirdas VYDMONTAS:

– Štai pas mus, kaip jau minėjome, įsijungė sirena ir laukiame, kol desantininkai priartės prie mūsų studijos...

Lietuvos televizijos žurnalistė Danutė JOKUBĖNIENĖ iš Nepriklausomybės aikštės Vilniuje:

– ...Žmonės santūriai, ramiai nusiteikę. Aš manau, matė mus čia vakar naktį, šiandakt: tris naktis mes čia, kartu visi. Visa tai liudys mūsų vaikai. Ir tas grūdas, kurį mes pasėjome jų širdyse, tikrai gyvuos...

Kauno radijas. Algirdas VYDMONTAS:

– Gerbiami Lietuvos žmonės, šturmuojama Sitkūnų stotis. Gerbiami kauniečiai, kviečiame visus atvykti į Sitkūnus. Visus, kurie galite!

Lietuvos televizijos žurnalistė Danutė JOKUBĖNIENĖ iš Nepriklausomybės aikštės Vilniuje:

– Kol kas kilnojama stotis veikia. Mes dar galėsime iš aikštės transliuoti. O dabar pasimelskime visi, esantys Lietuvoje...

Iš Nepriklausomybės aikštės:

– ...Užstok prieš Aukščiausią, tu žmogų menkiausią, nes viską pas Dievą gali!

Kauno radijas. Algirdas VYDMONTAS:

– Dar kartą kviečiame į Sitkūnus, reikalinga jūsų pagalba.

Iš Nepriklausomybės aikštės:

– Lietuva brangi, mano Tėvyne, šalis, kur miega kapuos didvyriai...

Lietuvos televizijos ekrane vaizdas – ilgas koridorius, jo gale prieš kamerą slenka grupė ginkluotų rusų desantininkų – pradingsta. 1991 m. sausio 13 d. 2 val. 15 min. Lietuvos nacionalinis radijas – Kauno radijas. Ir toliau transliuoja laisvą žodį, liūdną, bet viltingą muziką.

Vaizdas televizijos ekrane akimirksniui pasirodo ir dingsta. Po 30 sekundžių – ekrane užsklandos lentelė. Kiek pritilus muzikai radijuje, pasigirsta Algirdo VYDMONTO balsas:

„Mieli kauniečiai, iš Vilniaus nacionalinės televizijos nebegaunama garsinio vaizdo, tuoj turėtų pasirodyti Kauno televizijos studija.“

Per radiją skamba muzika, dainos žodžiai:

– ...Lietuva, mūsų Lietuva, tu gyvuok per amžius ir būk laisva! Lietuva, mūsų Lietuva...

2 val. 34 min. televizijos ekrane pasigirsta Kauno Juragių radijo ir televizijos stoties radijo inžinieriaus Algirdo VYDMONTO balsas:

– Vilniaus radijo studija, Vilniaus televizijos studija užimta desantininkų. Jūs mane girdite iš Televizijos perdavimo centro, kuris randasi Juragiuose, netoli Mauručių...

Kaune kaukia sirenos. Skelbiamas pavojus svarbiems objektams, visai Lietuvai.

Po kelių minučių.

Lietuvos televizijos – Kauno redakcijos žurnalistas Mindaugas PATAŠIUS:

– Mieli Lietuvos žmonės! Mano mieli broliai ir sesės, Lietuvos sostinę Vilnių, kaip jūs supratote, užgrobė mūsų kaimyninės šalies kolaborantai. Tačiau Lietuva dar gyva! Čia kalba Kaunas!

Kauno redakcija. Ruošėmės po kelių valandų pradėti savo laidą „Sekmadienio rytą“, tačiau, deja, situacija susiklostė taip, kad praktiškai nepasiruošę sugebėjome per 10–15 min. išeiti į eterį ir tame eteryje būsime tol, kol galėsime. Kol į mūsų studiją, kol į mūsų TV perdavimo bokštą, kuris štai siunčia šį signalą į jūsų televizorius, jūsų namus, neateis kolaborantai. Kurie jėga, kurie buožėmis bandys mus užgniaužti, parklupdyti. Gerbiami Lietuvos žmonės, Lietuva dar gyva! O kad ji tikrai tokia būtų, ką būtų galima paprašyti šį kruviną, neramų sekmadienio rytą. Mieli žmonės, kelkite! Išeikite į gatves, eikite prie savo miesto svarbiausių objektų, savivaldybių, redakcijų, prie ryšių skyrių, mazgų. Eikite pas kaimynus, jei jie miega, kelkite juos, prašykite, kad jie kartu su jumis išeitų į gatves, skambintų į kitas respublikas, Maskvą, kad pasaulis žinotų, ką sovietiškieji kolaborantai ruošė 6 dienas.

Štai mano kolega Raimundas Yla atėjo. Gerbiamas Raimundai, gal prisijunkite. Manau, šitokią dieną negalima nesijaudinti, negalima ramiai kalbėti. Ką norėtumėte pasakyti?

Žurnalistas Raimundas YLA:

– Tik vieną sakinį, kad kaip galima daugiau žmonių eitų į Vaižganto 13, Televizijos perdavimo centrą, kur išeinam į eterį, iš kur mus mato Respublika, aplinkiniai rajonai.

Mindaugas PATAŠIUS:

– ...Pasaulis matė, kas įvyko, visa tai tikrai bus įvertinta!

Kauno radijas:

– Lietuva, mūsų Lietuva, būk per amžius laisva! Lietuva...

Mindaugas PATAŠIUS:

– Sitkūnai, kiek žinau prieš ateidamas, dar gyvi, iš jų radijo signalus leidžia mano kolegė Jolanta Šarpnickienė. Jei ji mus girdi, Jolanta, laikykis! Laikykis kiek gali, kol... Vakar ne be reikalo kalbėdami su draugais išpranašavome liūdną ateitį: Kaunas vėl bus laikinoji sostinė... Panašu tikrai į tai. Matau monitoriuje – Kaunas dar gyvuoja! Kaunas dar gyvas! Kaunas dar neparklupdytas!..

Sekmadienis. 1991 m. sausio 13-osios rytas. Ačiū Dievui, taip neatsitiko.

Lietuva ištis gyva, laisva ir nepriklausoma.

Maskvos politinių ir karinių veikėjų bei jų kolaborantų karingi planai žlugo.

Pamačiau tikrą karą Televizijos rūmų koridoriuose ir lauke

Eglė BUČELYTĖ

1991

Liudija Lietuvos televizijos
informacijos redakcijos redaktorė.
2001 m. sausis

ujų sausio 13-osios naktį Lietuvos nacionalinės televizijos ekrane po pranešimų iš Nepriklausomybės aikštės Vilniuje tą įsimintiną frazę:

„Lietuvos radijas nutraukė transliaciją, o televizija, kaip matote, dar dirba...“

Paskui keletą minučių televizija dar veikė, bet Lietuva matė tik Nepriklausomybės aikštę. Po maldos žodžių iš Nepriklausomybės aikštės televizijos apžvalgininkas Darius Lukoševičius pranešė: „Dabar tik mes belikome eteryje. Ir iš čia mes transliuosime, kiek tiktai mums leis jėgos ir kol mes galėsime.“

Paskutinius Lietuvos transliuotus vaizdo kadrus iš Nepriklausomybės aikštės – žmonės tuokart giedojo „Lietuva brangi“ – nutraukė, kai ėmė rodyti Televizijos rūmų koridoriuose sovietų KGB smogikus, sėlinančius nuo durų prie centrinės televizijos aparatinės.

Tada ekspromtu visai Lietuvai kalbėjau be redaktorių iš anksto paruošto teksto – tiktai iš gautų pranešimų vidaus telefonu. Sausio 13-osios antrą valandą nakties operatorius Petras Biliauskas laikė nukreipęs televizijos kamerą tiesiai man į veidą, o aš vis kalbu, kalbu... Kol užgeso Lietuvos televizijos ekranų šviesa.

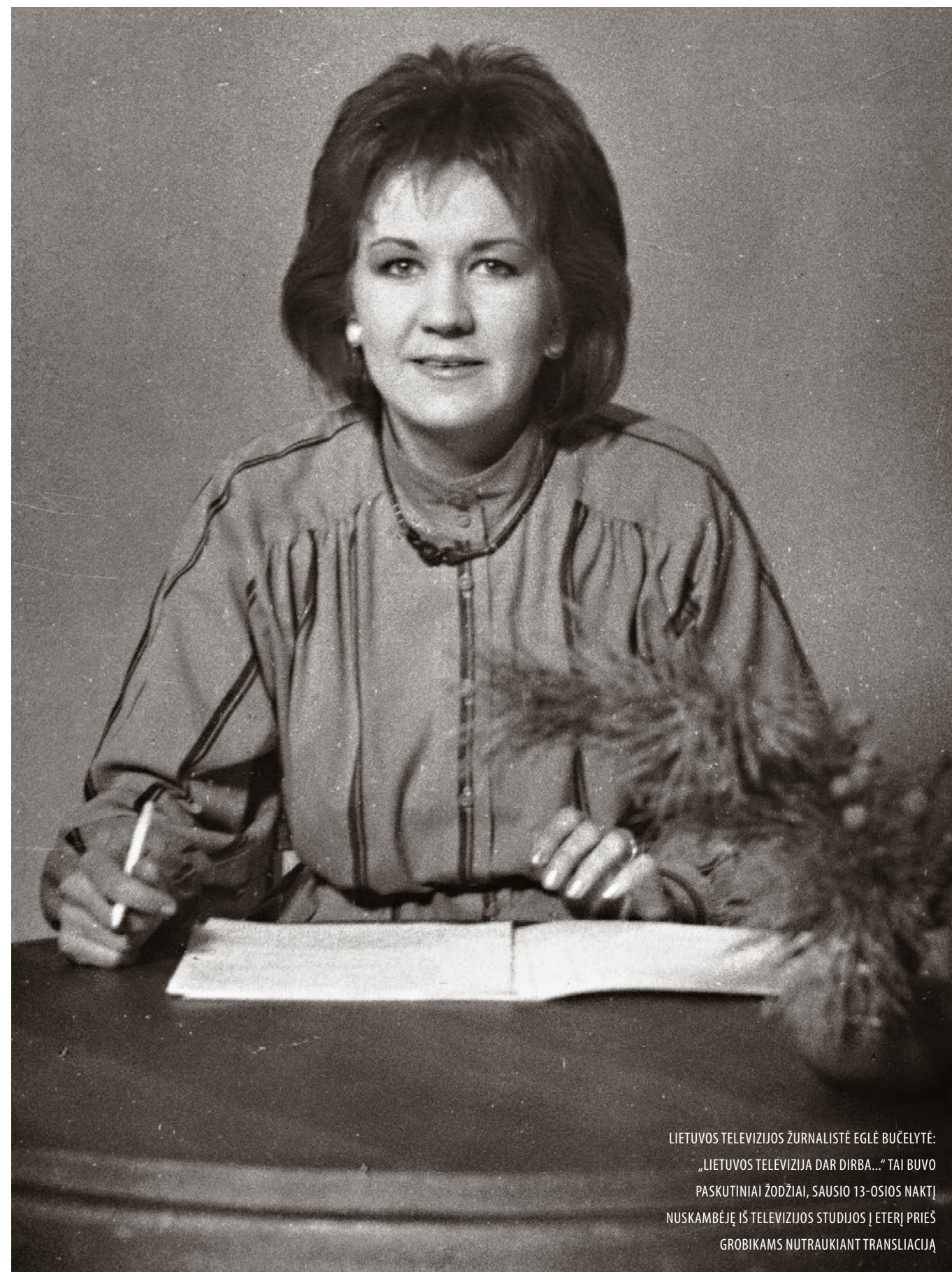
Ar labai jaudinausi, ką jaučiau, kokia buvo mano vidinė būseną? Tiesiog laikiausi, tvardžiausi... Siečiau neparodyti to nerimo Lietuvos žmonėms, matantiems ir girdintiems mane per televiziją...

Kažkuriu metu režisierė Virginija Kikilaitė vidiniu telefonu man pranešė: „Aš vis prašau centrinės aparatinės įjungti studiją į eterį, o ten centrinės aparatinės išleidėjas Vytautas Skripka sako, kad jis bandęs pajungti, bet kažkodėl pradingsta elektra. Ir išleidimo pultas darosi nevaldomas.“ Tada ir supratau, kad mūsų toliau vedamos laidos iš telestudijos niekas nebemato ir nebegirdi. Kad mes jau nebeišeinam į eterį...

Mes su Petru nustėrome, kai pamatėme, kaip koridoriumi slenka ginkluoti sovietų kariškiai. Televizijos studijos sienos drebėjo, buvo girdėti duslūs sprogimai. Paskui prasidėjo tikras košmaras.

Kariškiai, koridorių palubėse pastebėję televizijos kameras, jas bematant nusuko ir monitorius užgeso.

Tuo metu klausytojai girdėjo Kauno radijo transliaciją. Skambėjo patriotinė Kipro Mašanausko atliekama daina „Lietuva“: „Lietuva, mūsų Lietuva, tu gyvuok per amžius, būk laisva!“

LIETUVOS TELEVIZIJOS ŽURNALISTĖ EGLĖ BUČELYTĖ:
„LIETUVOS TELEVIZIJA DAR DIRBA...“ TAI BUVO
PASKUTINIAI ŽODŽIAI, SAUSIO 13-OSIOS NAKTĮ
NUSKAMBĖJĘ IŠ TELEVIZIJOS STUDIJOS Į ETERĮ PRIEŠ
GROBIKAMS NUTRAUKIANT TRANSLIACIJĄ

BADAUTOJŲ VAGONĖLIO, STOVINČIO PRIE UŽGROBTŲ
RADIO IR TELEVIZIJOS RŪMŲ, SIENŲ PLAKATAI
INFORMAVO VISUOMENĘ IR SMERKĖ NUSIKALTĖLIUS
BEI JŲ PARANKINIUS.
1991 M. SAUSIS

Tarp kartojamų šios dainos žodžių vis pasigirdavo pranešimai: „Kalba Kauno radiofonas, paskutinė radijo stotis Lietuvoje. Kaip žinote, okupuoti Vilniaus radijas ir televizija. Visus kviečiame atvykti į Sitkūnus...“

O čia Vilniuje – Televizijos ketvirtoji studija be langų pirmame rūmų aukšte. Mes abu su Petru Bieliausku užrakinti už dvejų sandarių, izoliuotų nuo pašalinių garsų, durų. Rakto neturime, išeiti negalime. Tik per sandarų stiklinės sienos užtvarą matėme, kaip sovietų kariškiai su automatais rankose, su šalmais ant galvų įsiveržė į režisierių pulto kambarį, kuriame tuo metu dirbo režisierės Virginija Kikilaitė, Daiva Česnulevičiūtė ir dar keli mūsų darbuotojai.

Sovietų kariškiai šautuvų buožėmis ėmė daužyti studijos sienos stiklinę pertvarą. Vienas sovietų kariškis šautuvo durtuvu bandė pradurti stiklinį langą su dvigubu stiklu, bet nesisekė. Visaip daužė, bandė skaldyti, bet nesuskaldė. Tai buvo siaubinga.

Laikrodis rodė antrą valandą ir penkiolika minučių Sausio tryliktosios tragiškiausios nakties.

Mes su Petru stovėjome telestudijoje ir tylėjome. Retsykiais persimesdavome keliais žodžiais.

Slinko košmariškos minutės.

Aš, apimta nevilties, paklausiau Petro: „Gal turi cigaretę?“ Žinojau, kad Petras nerūko, ir apskritai jis – lėto būdo žmogus, nusišypsojo ir tai mane veikė raminančiai. Anksčiau studijoje niekas niekada nėra rūkęs.

Mane siutino tai, kad negaliu paskambinti savo mamai, kuri, likusi namie prie televizoriaus, nežinia ką apie mane galvoja. Ar aš iš viso esu dar gyva.

Sausio 12-oji – mano gimimo diena, o aš televizijos studijoje užrakinta už dvejų sandarių

durų. Toptelėjo mintis, ką maniškis Tadas Dambrauskas galvojo?

Žadėjom į pavakarę po taurę šampano išgerti, bet... nespėjom. Jam fotografavimo reikalai, man apskritai jau kelinta savaitė įtempta nuo nenuspėjamų darbų čia – televizijoje, nors su televizijos apžvalgininku Dariumi Lukoševičiumi anksčiau pakaitomis po savaitę dirbome. Buvau labai išvargusi ir nualinta visų tų rūpesčių darbe ir namie. Visa mūsų televizijos komanda dirbo dieną ir naktį. Mano gimtadienis buvo čia – televizijos studijoje prie mikrofono.

Naktis, siaubingoji naktis visai Lietuvai... Ir mes vis dar studijoje...

Sovietų kariškiai, neradę, kaip atrakinti telestudijos duris, bandė sprogdinti spyną, išversti duris, šaudė koviniais šovininiais į spyną. Ir tik gal po dešimties minučių išlaužė telestudijos lauko duris, o vidinės nebuvo rakinamos.

Sovietų kariškiai kojomis spyrė į vidines duris ir jos atsidarė. Išgirdome šaudymus, sprogiumus. Mes su Petru krūptelėjome, pamatę į mus atstatytus Kalašnikovo automatus. Į telestudiją įsiveržė gal penki ar šeši iki dantų ginkluoti sovietų kariškiai. Jie buvo su šalmais ir veidų nesimatė. Užrėkė: „Stojatį, nedvigatsia, sdatį oružije, ne razgovarivatį, a to budem strėliatį!“ (rus. „Stovėti, nejudėti, ginklus atiduoti, nekalbėti, o tai šausime!“)

Mes niekada jokių ginklų neturėjome. Kariškiai apšniukštinėjo visą televizijos studijos patalpą ir, atstatę automatus, sukomandavo: „Vychodite po odnomu, nē razgovarivatį, a to budem strėliatį!“ (rus. „Išeikite po vieną, nekalbėti, o tai šausime!“)

Išvarė mus su Petru Bieliausku į koridorių. Visur pilna dūmų ir dulkių, skersvėjai, šalta. Baisus triukšmas, sproginėjimai, šaudymai, akinančios prožektorių šviesos. Sandarioje studijoje buvo ramu, o čia – košmaras. Pamačiau tikrą karą... Pasidarė siaubingai skaudu.

Mus varė į valgyklą, rodė paguldytą nušautą rusų kariškį. Kaltino Televizijos rūmų apsaugą. Mesėjome per prišiukšlintas grindis – visur stiklų šukės, mėtėsi išvartyti gėlių vazonėliai...

Paprašiau, kad leistų pasiimti paltą, daiktus.

Mus nuvarė laiptais į ketvirtąjį Televizijos rūmų aukštą. Iš Televizijos informacijos redakcijos kambario pasiėmiau paltą, daiktus. Ir vėl kariškiai su atstatytais automatais mus varė laiptais į pirmąjį aukštą per stiklus, šiukšles prie šoninio išėjimo durų į Simono Konarskio gatvę.

Neprisimenu, kaip aš išėjau.

O prie išėjimo durų sovietų kariškiai mus jėga išstūmė iš Televizijos rūmų pastato į gatvę.

Geriausiai atsimenu pirmąsiais akimirkas.

Baisus vaizdas. Televizijos rūmai apsupti sovietų kariškių mašinų. Tankai, atsukę vamzdžius. Tie vamzdžiai aplink sukinėjasi tai į vieną, tai į kitą pusę. Žmonės buvo nustumti toliau nuo rūmų. Labai akino prožektorių šviesos, sovietų kariškiai mėtė sprogstamus paketus į žmonių susibūrimo vietas.

Stovėjau prie Televizijos rūmų durų ir pasibaisėjau pasiutusiais sovietų kariškiais. Nebežinojau, ką daryti, kur eiti. Arti – nė vieno žmogaus, tik sužvėrėję sovietų kariškiai ir pro ausis zvimbiančios spalvotos trasuojančios kulkos. Vėl kažkur dūžta langų stiklai, šauksmai, klyksmai. Skanduoja žmonės.

Iš minios prasiveržęs prie manęs greit pribėgo mano geriausias draugas Tadas Dambrauskas. Jis stvėrė mane už parankės ir palengva vedėsi toliau nuo šarvuotų mašinų ir prožektorių šviesų. Čia aš sutikau daugelį savo kolegų, kurie jau anksčiau buvo jėga išvaryti iš Televizijos rūmų. Labiausiai mane gąsdino po kojomis sprogstantys paketai ir virš galvos trasuojančios kulkos...

Kažkuriuo metu gatvėje paprašiau žmogaus, kad leistų iš jo namų paskambinti mamai. Paskambinau mamai, sakiau, kad aš gyva ir sveika. Ji lengviau atsikvėpė. Liepė grįžti namo. Dar kurį laiką su Tadu ir savo televizijos kolegomis pabuvome kartu su visais žmonėmis prie Radijo ir televizijos rūmų, paskui nulėkėme prie Parlamento.

Prie Parlamento rūmų tebebuvo marios žmonių, giedėjo, meldėsi, laukė išauštančio ryto...

LIETUVOS RADIO PRANEŠĖJA BERNADETA
LUKOŠIŪTĖ: „KALBĖSIME, KOL GYVI!“
ŠIE SAUSIO 13-OSIOS NAKTĮ Į ETERĮ NUSKRIEJĘ
KUPINI RYZTO ŽODŽIAI DRAŠINO IR TEIKĖ VILTĮ

Buvau prievarta išvaryta iš Radijo ir televizijos rūmų

Bernadeta LUKOŠIŪTĖ

Liudija Lietuvos radijo pranešėja.
2001 m. sausio 13 d.

Tą naktį Lietuvos radijo ištartas žodis prilygo ginklui.

1991 m. sausio 12-osios vakarą likau dirbti Radijo studijoje, pirmojoje programoje. Be paliovos prie mikrofonų drauge su Algimantu Saduku perdavinėjome radijo klausytojams naujausius pranešimus radijo korespondentų ir žmonių, paskambinusių telefonu iš įvairių įvykių vietų Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Alytuje.

Artėjo vidurnaktis. Prasidėjo sausio 13-osios naktis. Aš – radijo studijoje prie mikrofono.

Radijo studija veikė senųjų Radijo rūmų ketvirtajame aukšte. Iš jos dabar transliuojama radijo programa „Klasika“. Likome dirbti dviese su pranešėju Algimantu Saduku.

Už radijo studijos sienos stiklinio lango aparatinėje darbo operatorės Zina Sesickienė, Marytė Ambrazaitė, Rūta Vyšniauskaitė, išleidėja Ina Rumšienė. Centrinėje aparatinėje darbo operatorius Vitalijus Ščekatūrovas. Tą naktį drauge dirbo redaktoriai Andrius Kairaitis, Česlovas Burba, Viktoras Paulavičius, Rimantas Pranckūnas, Arvydas Urba, Vytautas Markevičius, Andrius Užkalnis, Eduardas Kosobudskis, įrašų operatorė Silvija Stepanauskaitė. Tada Lietuvos nacionalinio radijo programoje kartu dirbo visa radijo darbuotojų komanda ir galvojome kuo daugiau informuoti radijo klausytojus.

Mūsų korespondentai arba tiesiog nepažįstami žmonės nuolat skambindavo į radiją nurodytais telefonais ir teikdavo informaciją. Skambindavo mūsų dažnai skelbiamais telefono numeriais – 660-670 ir 660-168 – į Išleidimo skyrių ir tiksliai pranešdavo, kur iš Šiaurės miestelio važiuoja sovietų kariuomenės tankai, šarvuotos kariškos mašinos su kariškiais, kur jie sustoja, ką daro, kokius valstybinių įstaigų pastatus užima.

Tada mes, radijo pranešėjai, redaktoriai ar išleidėjai, operatorės – kas tik greičiau pakeldavo telefono ragelį, trumpai savo ranka skubiai užrašydavome pagrindinę mintį ant popieriaus lapo ir aš su Algimantu Saduku jau lekiamo į Radijo studiją, sėdame prie mikrofonų ir savais žodžiais atpasakojame, pranešame visiems radijo klausytojams.

Tokių prirašytų popieriaus lakštų tą nelemtą sausio 13-osios naktį buvo daug. Tai – svarbiausi tos nakties pranešimai tiesiogiai iš įvykių vietų.

Aš su Algimantu Saduku nuolat pranešdavome per radiją, kur daugiau reikia rinktis žmoniems, kad sovietų tankai, šarvuotos kovinės mašinos su kariškiais negalėtų lengvai užimti Radijo ir televizijos centro administracinio korpuso ir bokšto, Parlamento rūmų, Vilniaus miesto

**BADAUTOJŲ VAGONĖLĮ DAŽNAI LANKYDAVO
PAVIENIAI UŽSIENIEČIAI IR JŲ DELEGACIJOS.**

1991 M. SAUSIS

valstybinių įstaigų, kaip ir Radijo ir televizijos rūmų čia, Simono Konarskio gatvėje.

Buvo perduodamos naujausios žinios, operatyviausi pranešimai per Lietuvos radiją Vilniuje. Viskas buvo daroma greitai, nesistengiant parengti tekstų. Mums, pranešėjams, iš gautų faktų telefonu reikėjo ekspromtu sukurti informacinį pranešimą.

Mūsų studijos niekas nesaugojo. Tiktai ketvirtajame aukšte prie įėjimo į koridorių stovėjo policijos darbuotojas.

Pajutę, jog sovietų tankai ir šarvuotos mašinos su kariškiais važiuoja palei Vingio parką ir iš abiejų pusių žiedu apsupa Radijo ir televizijos rūmus, Radijo studijoje užsisklendėme ir kalbėjome prie mikrofonų nebeišeidami. Tik vidaus telefono ryšiu susikalbėdavome su aparatinėje esančiais darbuotojais. O per radiją nuolat kalbėjome žmonėms, kas dedasi prie Radijo ir televizijos rūmų ir Lietuvoje. Visa apsauga buvo prie įėjimo į rūmus.

Apie pirmą valandą nakties nuolat pasigirdavo sprogimai, šūviai. Matyt, nuo Radijo ir televizijos bokšto Karoliniškėse. Ir čia, S. Konarskio gatvėje, rūmų ketvirtajame aukšte, girdėjome labai garsius šūvius ir sprogius.

Kai rusų kariškiai apsupo Radijo ir televizijos rūmus, prasidėjo žmonių šauksmai, sprogi- mai, šaudymai. Vienas sprogius buvo toks stiprus, jog pažiro aparatinės, Išleidimo skyriaus langų stiklai. Iš tankų pabūklų šaudė gana dažnai. Vyrų rodė, kaip viena automato kulka pataikė į Išleidimo skyriaus langą.

Aparatinėje užgeso elektros šviesa. Radijo studijos didžiuliam stikliniam sienos lange nebesimatė aparatinėje dirbusių operatorių. Tiktai Radijo studijoje prie mūsų mikrofonų degė dvi stalinės lempos.

Rusų desantininkams užėmus Radijo ir televizijos rūmų patalpas, radijo centrinę aparatinę, girdėjosi šaudymai, durų daužymai, sprogiimai... Buvo apėmęs kažkoks keistas jausmas. Išsi- gąsti nebuvo kada.

Žinojau, kad reikia kalbėti radijo klausytojams, nors jau ketvirtajame aukšte kariškiai daužė duris.

Gerai, kad ginklo neturėjau... Būčiau, ko gero, šaudžiusi. Žinoma, vaikiškai būtų atrodę prieš kaukėtus ir įtūžusius rusų kariškius su atstatytais automatais.

Jau iš aparatinės vidaus telefoniniu ryšiu operatorė Zina Sesickienė sako: „Išeikite, kitaip – jie šaudys. Jūsų balsų eteryje jau nebegirdėti.“

Algimantas Sadukas pakilo nuo mikrofono, priėjęs palengva atidarė Radijo studijos duris. Prieš mus atstatę Kalašnikovo automatus su šalmais stovėjo rusų kariškiai.

Aš stovėjau už Algimanto Saduko, rankomis apglėbusi radijo pranešimų aplanką. Mane su- ėmė įtūžis. „Ja nie dapusčiu – eto majo rabočije miesto“ (rus. „Aš neleisiu – tai mano darbo vieta“), – šaukiau jiems. Galvojau, neisiu. Čia – mano vieta. Jūs, okupantai, nešdinkitės iš kur atėję... Rusų kariškai bjauriai keikėsi. Aš tik pajutau, kaip kolega Algimantas mane pamažu tempia į šoną, nes rusų automatininkai būtų trenkę šautuvo buože man per galvą. Jie buvo labai įsiutę ir gąsdino.

Neverčiau ir neišsigandau. Tik jaučiau didelį vidinį pyktį. Ir kažkokį bejėgiškumą, kaip veikti toliau.

Kaukėti kariškiai, atstatę ginklus, suvarė mus į tamsią aparatinę, kurioje buvo jau daugiau mūsųškių. Paskui rusiškai vėl sukomandavo ir liepė išeiti iš aparatinės po vieną. Vėl rusiškai šaukė. Išvarė mus į koridorių ir įsakė stoti veidu prie sienos ir pakelti rankas. Kariškiai iškratė visų kišenes, apieškojo. Atėmė cigaretes, degtukus, kai kuriuos daiktus.

Atėjęs kariškis leido man persiauti žieminius batus, pasiimti paltą, rankinuką iš Išleidimo skyriaus, kur pro išdaužytus langus skverbėsi stiprus sausio šaltis.

Paskui kariškiai visus suvarė į Pranešėjų kambarį. Kai kurie mūsųškiiai puolė skambinti savo namiškiams, artimiesiems.

O aplink, lauke ir rūmų koridoriuose, šaudė, klykė žmonės. Koridoriuose buvo pilna stiklų, visur bjauriai dvokė.

Pirmajam pavyko prisiskambinti redaktoriui Andriui Kairaičiui, paskui pranešėjui Algi- mantui Sadukui. Mes spėjome pasakyti savo namiškių telefonų numerius ir kad esame gyvi ir suvaryti į vieną kambarį.

Buvome suvaryti į aparatinę. Čia, Pranešėjų kambaryje ir koridoriuose sklido kariškių pa- leistos dujos (mūsų vaikinai sakė, kad tai „čeriomuška“). Bandėme praverti neišdaužtus langus, bet kariškiai neleido. Uždraudė stovėti arti langų.

Visi ketvirtojo aukšto radijo darbuotojai buvome varomi po vieną pro išsirikiavusius kariš- kius su dujokaukėmis ir atstatytais šautuvais.

Rusų kariškiai kai kuriuos mūsų vyrus spardė, daužė automatų buožėmis, gąsdinančiai šau- kė, skubino eiti.

Leisdamiesi laiptais iš ketvirtojo aukšto į pirmąjį visur matėme ginkluotus kariškius su du- jokaukėmis.

Mus išvarė iš senųjų Radijo rūmų pro centrinio įėjimo duris į Simono Konarskio gatvę. Žmonių minia jau buvo nustumta už Konarskio gatvės ant šaligatvio. Aplink visur tankai, šar- vuotos mašinos, daug rusų kariškių.

Kai aš atsidūriau ant šaligatvio ir išvydau užgesusius Radijo ir televizijos rūmų langus, pa- sijutau tiesiog išmesta į gatvę.

Čia pat pamačiau daug saviškių – radijo ir televizijos darbuotojų: radijo ir televizijos eko- nomikos ir technikos direktorių Juozą Neverauską, radijo direktorių Nerijų Maliukevičių, kitus RT direkcijos ir redakcijų darbuotojus.

Glaudėmės į vieną būrį prie Juozo Neverausko. Kažkuriuo metu įšviešpatavo mirtina tyla. Buvo apmaudu. Širdy darėsi negera... Čia pat sutikau pranešėjus Dalią Stonytę, Vytą Tulevičių, redaktorių Balį Urboną, kitus saviškius.

Pro skausmo ašaras nebemačiau, kas dėjos aplinkui.

Duok, Dieve, tokios neteisybės – prievarta būti išvarytai iš Radijo ir televizijos rūmų – dau- giau niekad nepatirti.

Rusų kariškiai mus išvarė iš Radijo studijos į gatvę

Algimantas SADUKAS

Tą vakarą radijuje netilo telefonų skambučiai.

Liudija Lietuvos radijo pranešėjas.
2001 m. sausis

1991 metų sausio 13-osios naktį dirbau kartu su radijo pranešėja Bernadeta Lukošiuė. Mums nuolat skambino mūsų korespondentai ir nepažįstami žmonės nurodytu telefonu 660-670, pranešdami sovietų kariuomenės tankų ir šarvuotųjų vojažus po Vilnių, Kauną, Šiaulius, Alytų.

Skambinę žmonės sakė ir mes radijo klausytojams pranešdavome, kad Vilniuje iš Šiaurės miestelio viena rusų tankų ir šarvuotųjų kolona nuvažiavo Karoliniškių link. Šį pranešimą per radiją kartodavome keletą kartų. Vėl mūsų korespondentų skambutis – kita rusų tankų ir šarvuotųjų kolona iš Šiaurės miestelio pasuko Neries krantine Vingio parko link. Mes nuolat informuodavome radijo klausytojus.

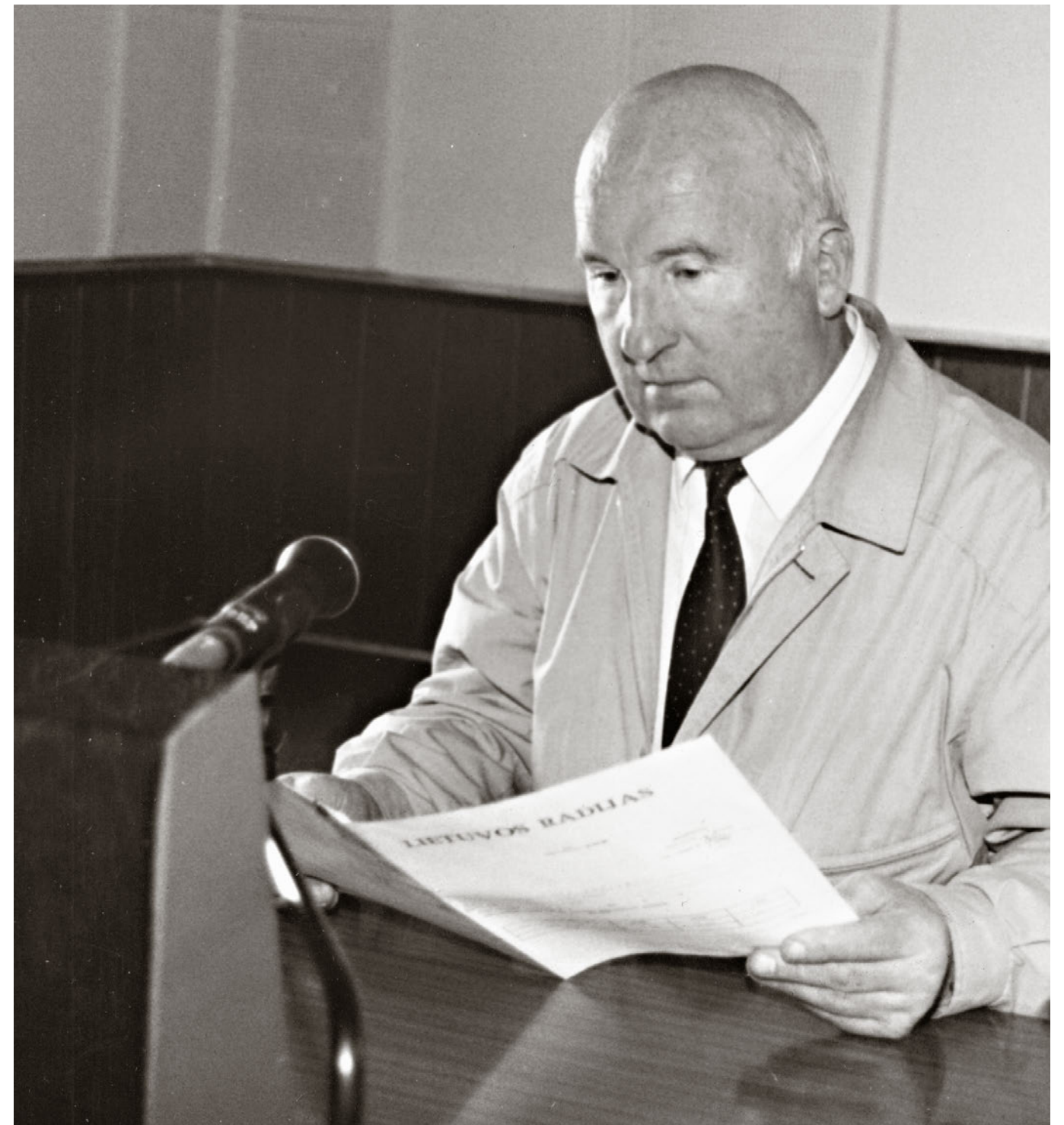
Staiga nugriaudėjo keturi galingi sprogimai, sudrebinę net Radijo ir televizijos rūmų langus. Aš stovėjau RT rūmų ketvirtajame aukšte prie praviro lango ir mačiau, kaip apie antrą valandą nakties į Simono Konarskio gatvę įvažiavo greitosios pagalbos mašina. Viduje sėdėjo rusiškai kalbantys žmonės ir sustojo prie Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos rūmų paradinio įėjimo. Paskui greitosios pagalbos mašiną maždaug keli dengti kariški sunkvežimiai pasuko į žmonių minią. Iš sunkvežimių iššoko labai daug kariškių ir išsirikiavo prieš stovinčią žmonių minią – priešais Radijo ir televizijos rūmus.

Visi kariškiai buvo ginkluoti Kalašnikovo automatais, jų veidus dengė šalmai. Karinė operacija vyko labai greitai. Po karininkų komandos kariškiai mėtė į žmonių minią sprogstamuosius paketus. Sprogimai, klyksmas. Kariškiai šaudė iš automatų į žmonių minią. Tuo metu Konarskio gatvėje, prie sankryžos, palei Vingio parką pasigirdo tankų pabūklų šūvis.

Rusų kariškiai puolė žmonių minią: šaudė, daužė šautuvų buožėmis per galvas, pečius, šonus...

Atšokau nuo lango ir nubėgau į Radijo studiją, kur pranešėja Bernadeta Lukošiuė be paliovos skaitė naujausias žinias ir vis ragino žmones telktis prie RT rūmų, Parlamento, Radijo ir televizijos administracinio korpuso ir bokšto, kitose vietose.

Su kolege Bernadeta per radiją pasakojome, kas vyksta, ką pranešė žmonės, ką mes matėme, ką jautėme, apie ką mąstėme. Kalbėjome tvirtu balsu. Sakėme, kad Lietuvai iškilęs didžiulis pavojus.

Netrukus per kontrolinius garsiakalbius pasigirdo televizijos pranešėjos Eglės Bučelytės balsas. Ji pranešė, kad atakuojama Televizijos studija. Buvo girdėti sprogimai, šaudymai. Jie darėsi vis garsesni ir artėjo prie Televizijos studijos kitame pastate.

Radijo rūmuose taip pat aidėjo šūviai, sprogimai. Bildėjo daužomos durys. Kariškiai pasiekė ketvirtąjį aukštą, kur buvo Radijo studija.

Koridorius dreba nuo rusų vandalų durų daužymo, šaudymų, sprogimų. Aparatinėje ir Radijo studijoje dingo šviesa. Degė tik mūsų stalinės lempos. Aparatinėje daugėjo rusų kariškių

RADIJO PRANEŠĖJAS ALGIMANTAS SADUKAS –
VIENAS TŪ, KURIŲ ETERYJE IŠTARTAS ŽODIS
SAUSIO 13-OSIOS NAKTĮ PRILYGO GINKLUI

prievarta suvartų radijo darbuotojų. Ten buvo mūsų kolegos, išvyti iš darbo vietų.

Mes su Bernadeta vis dar kalbėjome per radiją. Pultas dirbo, mikrofonai buvo įjungti. Šaudymams priartėjus prie Radijo studijos, operatorė Zina Sesickienė pranešė vidaus telefonu, kad mūsų balsų radijo klausytojai jau nebegirdi. Tuo metu kariškiai pradėjo daužyti ir Radijo studijos duris, grasindami visus iššaudyti. Jau maniau, kad atidarius Radijo studijos duris, į mus šaudys. Einu prie durų, atidarau jas ir pirmas pamatau į mus nukreiptus automatų. Kaukėti galvažudžiai nešvankiai keikėsi. Koridoriuje buvo tamsu. Bernadeta Lukošiuūtė ėjo iš paskos. Ji šaukė: „Ja nie dapusčiu, eto majo rabočeje mesto“ (rus. „Aš neleisiu, tai mano darbo vieta“). Tuomet įniršęs kariškis keikdamasis sušvokštė: „Ach ty bl...“ Atsisukęs Bernadetai pasakiau: „Einame, Beta, tu reikalinga gyva.“

Mus suvarė į čia pat esančią aparatinę, kur buvo daug darbuotojų. Rusiškai pasigirsta įsakymas po vieną išeiti iš radijo aparatinės. Įsakė veidu stoti prie sienos ir pakelti rankas. Kariškiai kratė, kišo rankas į kišenes, atėmė cigaretes, kai kuriuos daiktus. Visi apieškomi. Jokių ginklų nerado. Mes buvome beginkliai. Didžiausias ginklas – kalbėti radijo klausytojams tiesą, kas dedasi Lietuvoje, Vilniuje.

Po kratos visus pagal karišką komandą nuvarė į Pranešėjų kambarį – diktorinę. Visur dūmai, pilna stiklų. Kariškiai vieni kitus vadino tik vardais.

Pranešėjų kambaryje spėjau paskambinti namiškiams ir pranešti, kad esame gyvi ir sveiki.

Pastebėję tai kariškiai uždraudė skambinti telefonu, grasino sudaužyti telefono aparatą, liepė pasitraukti toliau nuo langų. Vienas kariškis, priėjęs prie lango, paleido seriją iš Kalašnikovo automato.

Pranešėjų kambaryje mūsų saugoti liko du, vėliau – trys iki dantų ginkluoti kariškiai su

šalmiais. Mes, vyrai, pajuokavome, kad šaudė tuščiais šoviniais. O jie, išėmę iš automato dėtu- vę, parodė, kad šoviniai yra tikri, koviniai, su baltomis trasuojančiomis kulkomis. Laukėme, šnibždėjomės, nors neleido tarpusavyje kalbėtis, gal valandą, pusantros. Laikas tarsi sustojo, o gatvėje pro išdaužytus langus girdėjome žmonių klyksmus, aidėjo sproginėjimai ir šaudymai iš stambaus kalibro pabūklų. Porą valandų tapo alinančia amžinybe.

Vienas rusų kariškių įsakė po vieną išeiti į koridorių. Ketvirtajame aukšte mūsų policininkas, saugojęs prie įėjimo, buvo pagautas ir primuštas. Jį varė paskutinį, todėl jam daugiausia ir kliuvo. Rusų kariškiai jį daužė į nugarą šautuvo buože. Po tragiškų įvykių jis kelis mėnesius gydėsi ligoninėje nuo smegenų ir stuburo sutrenkimo.

Koridoriuose prie kiekvienų durų stovėjo ginkluoti kariškiai su atstatytais automatais. Aš buvau varomas pirmas. Patamsyje mačiau išlaužytas duris, po kojomis aižėjo stiklai, visur tvyrojo dūmai, buvo neįmanoma kvėpuoti. Okupantai vis rusiškai šaukė, gąsdino, skubino. Leidžiantis laiptais, kariškiai apstumdė, daužė šautuvo buožėmis, kas per lėtai ėjo – spardė, keikėsi, šaipėsi, blevyzgojo.

Mus išvarė iš senųjų Radijo rūmų pro centrinį įėjimą. Drauge su kitais atsidūriau Simono Konarskio gatvėje. Aplink vis dar šaudė, griaudėjo sprogimai. Minia suūžė, pasigirdo plojimai, džiaugsmo šūksniai, kad mes gyvi, nepalūžę.

Mane prišokę užkalbino viena užsienio televizijos žurnalistė ir operatorius su televizijos kamera, ir aš daviau lietuviškai pirmąjį televizijos interviu užsienio žiūrovams. Paskui, žinau, šį interviu daug kartų rodė užsienio televizijos stotys.

Mus išvarė iš Radijo studijos, paniekinę, pažeminę, neleidę toliau sakyti tiesos apie barbariškus rusų kariaunos veiksmus Lietuvos nacionaliniame radijuje ir televizijoje.

DAUG MATĖS BADAUTOJŲ VAGONĖLIS TAPO
ISTORINE VERTYBE, VIRTUSIA LIETUVOS RADIOJO
IR TELEVIZIJOS MUZIEJAUS EKSPONATU.
1997 M. SAUSIS

TAUPYDAMI KUKLIAS MALKŲ ATSARGAS,
SUŽVARBE LAISVĖS GYNĖJAI NUO ŽIEMOS SPEIGO
NEPRIKLAUSOMYBES AIKŠTĖJE LAUŽUS KURDAVO
TIK NAKTIMIS IR ŠILDEŠI PASIKEISDAMI.
1991 M. SAUSIS

Prakalbintos barikados

Vietinius
kolaborantus
smerkiantys
barikadų užrašai

TAUTOS IŠDAVIKAMS LIETUVOJE VIETOS NEBUS

NAUDŽIŪNAS – TAUTOS IŠGAMA

NACIONALINIO GENOCIDO KOMITETAS
RAGINA ATSIKAITI NACIONALINIŲ AMBICIJŲ

REIKALAUJAME M. BUROKEVIČIAUS, A. NAUDŽIŪNO, V. ŠVEDO
TEISMO

LIKITE AMŽINAI PRAKEIKTI KRUVINI LIETUVOS IŠGAMOS:
DERMALAVIČIAU
BATLAIŽŪNE
BURLIOKEVIČIAU
IDEOLOGINI DEBILĖ BASLELI'
PRIKLYDĘS NIEKŠELI ŠVEDELI

VIEŠPATIE
GELBĖK NUO KARO, BADO, MARO, UGNIES,
„JADINSTVOS“ IR KREMLIAUS

PRAKEIKIMAS ŽUDIKAMS IR ŽMOGĖDROMS... LAVONAI Į KATILĄ
(TAS PATS RUSŲ KALBA)

LIETUVOS ŽMONĖS TROKŠTA LAISVĖS,
O BUROKAI KARŠTO RAUDONUMO
TAI GAL APVIRTI JUOS PUODE.
KOMUNISTAMS NEKALTO KRAUJO
VIS DAR MAŽA

ŠAKNIAVAISIAI LIETUVOS NEVALDYS

TAUTOS IŠDAVIKAMS LIETUVOJE VIETOS NEBUS!

ŠVEDIŠKI BUROKAI LIETUVOJE NEPRIGIS

NGK – NACIONALINĖS GĖDOS KOMITETAS

JUDAI, BUDELIAI, ŽMOGŽUDŽIAI. JŪS TAIP PAT TURITE SIELĄ.
GELBĖKITE JĄ! JŪS MOTINOS VAIKAI

TEISTI BUROKEVIČIŲ IR CO BEI SOVIETINIUS
SAUSIO 13 NAKTIES ŽUDYNIŲ ORGANIZATORIUS IR VYKDYTOJUS

¹ ALIUZIJA Į KOLABORANTĄ,
PROSOVIETINĖS LKP CK IDEOLOGIJOS
SEKRETORIŲ JUOŽĄ KUOLELĮ.

Lietuvos radijo ir televizijos rūmų šturmas

Albinas MASAITIS

Liudija Lietuvos radijo ir televizijos vyresnysis redaktorius.
1991 m. sausio 16 d.

Tais vakarais žinių laidų kūrybinė grupė neįprastai ilgai dirbdavo. Sausio 12–13 d. naktį Televizijos visuomeninių laidų redakcijoje (naujojo pastato šeštajame aukšte) po vidurnakčio likome keturiese: vyriausiasis redaktorius Romas Judickas, režisierė Svetlana Brezienė, neetatinių televizijos darbuotojas VU Žurnalistikos katedros docentas Žygintas Pečiulis ir aš. Mes palaikėme nuolatinį ryšį su jau kelintą naktį čia praleidžiančiu TV direktoriumi Algirdu Kaušpėdu, kuris apie padėtį telefonu informuodavo Aukščiausiosios Tarybos vadovybę. Prie Radijo ir televizijos rūmų dainavo, šoko ir giedojo keli tūkstančiai budinčių žmonių. Į Vilnių iš visos Lietuvos buvo suvažiavę autobusais ir lengvaisiais automobiliais kelios dešimtys tūkstančių žmonių.

Apie antrą valandą nakties orą sudrebino tankų pabūklų šūviai. Per televiziją buvo pranešta, kad rusų tankai šturmuoja Radijo ir televizijos bokštą Karoliniškėse. Iš tankečių kulkosvaidžių ir desantininkų automatų buvo šaudoma kovinėmis kulkomis. Bet žmonės budėjo, nesitraukė.

Po pusvalandžio prie Radijo ir televizijos rūmų pasirodė tankai ir tanketės. Pirmiausia jie pravažiavo Simono Konarskio gatve pro Lietuvos radiją ir televiziją, stebėdami, ar daug žmonių saugo pastatus, kokios pastatytos barikados. Apsukę ratą grįžo ir pradėjo uraganinį šaudymą iš tankų pabūklų, kulkosvaidžių ir automatų. Kariškiai tiesiog ant žmonių minios mėtė sprogstamuosius paketus, keliančius galingus sproгимus. Nuo dūmų aptemo kiemas ir visa Konarskio gatvė. Po psichologinės atakos prasidėjo senojo radijo pastato šturmas. Užėmę senąjį radijo pastatą, desantininkai atakavo žmonių minią ir brovėsi prie įėjimo į naujuosius televizijos rūmus. Prasidėjo pati žiauriausia ataka. Mes iš šeštojo aukšto pro langus viską matėme kaip ant delno...

Vėl psichologinė garsinė ataka. Šūviai iš tankų pabūklų. Nuo garso byrėjo Radijo ir televizijos rūmų bei kitoje gatvės pusėje esančių gyvenamųjų namų langų stiklai. Šaudė tankai, tanketės bei desantininkai iš automatų. Sproginėjo galingi kariškių mėtomi sprogstamieji paketai. Žmonės gūžėsi, spaudėsi prie centrinio įėjimo, bet nesiruošė pasitraukti. Iš vieno tanko per garsiakalbį pradėjo transliuoti Sovietų Sąjungos komunistų platformininko Juozo Jermalavičiaus kalbą, raginančią žmones nesipriešinti ir pasiduoti. Bet žmonės skandavo: „Lie-tu-va!“, „Lie-tu-va!“, „Fa-šis-tai!“, „Niek-šai!“ Jie buvo pasirengę plikomis rankomis pulti į ataką. Tuo metu per televiziją kalbėjo Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas profesorius Vytautas

Landsbergis. Žmonės jį dar matė (televizorius buvo pastatytas lauke), bet per šūvius ir sproгимus jau nebegirdėjo.

Po kurtinančių šūvių ir sproгимų atakos prasidėjo žaibiškas Radijo ir televizijos rūmų šturmas. Tiesiai į žmonių minią pradėjo važiuoti tankai ir tanketės. Minią atakavo 3 sunkieji tankai ir 7–8 tanketės. Kita karinė technika jau buvo prasiveržusi prie radijo senojo pastato. Tankai nuo Vingio parko pusės ėmė važiuoti į vidinį Radijo ir televizijos rūmų kiemą. RT pastatai buvo apsupti iš visų pusių. Mes, prasivėrę šeštojo aukšto langą, viską matėme.

Romas Judickas kas minutę informuodavo Algirdą Kaušpėdą, o šis telefonu pranešinėdavo Aukščiausiajai Tarybai. Mūsų redakcijos kabinete ir visame šeštojo aukšto koridoriuje buvo tvanku nuo dūmų ir dujų.

O aikštėje ir prie RT pastatų durų vyko iš tikrųjų tragiškos kautynės. Galingas tankas privažiavo prie laiptų ir sustojo. Kelios tanketės bandė išsklaidyti žmonių minią. Dalį žmonių jos spaudė prie betoninės užtvartos, kuria buvo atitverta statybos aikštelė. Žmonėms nebuvo kur dėtis. Klykdami spraudėsi pro tankų ir tankečių tarpus. Šalia tankų jau kaip įsiutę žvėrys darbavosi rusų desantininkai. Jie automatų buožėmis mušė žmones, pargriuvusius visai spardė kojomis. Vienas galingas tankas išvertė betoninę užtvartą ir įvažiavo į statybos aikštelę. Jis sustojo prie remontuojamo centrinio įėjimo ir užėmė numatytą poziciją.

Tankų ir tankečių spaudžiami žmonės nė negalvojo trauktis, o tik perbėgdavo iš vienos vietos į kitą. Tankams judėti labai trukdė aikštėje esantys medžiai. Užtat labai energingai

KOL MITINGUOTOJAI DAR NESUSIRINKĖ, RADIO IR TELEVIJOS RŪMŲ UŽPUOLĖJAI, GAL DĖL TO, KAD ŠALTA AR BIJO NUKENTĖTI, LINDI ŠARVUOTYJE, ŠNAIRUODAMI PRO PRAVERTĄ LIUKĄ.
1991 M. SAUSIS

darbavosi ginkluoti iki dantų ir su dujokaukėmis desantininkai. Jie mėtė ant susigrūdusių žmonių sprogstamuosius paketus. Nustėrau, kai pamačiau, kaip vienai moteriškei užsidegė galva. Desantininkai ne tik šaudė į žemę ar virš žmonių galvų, bet rideno prie žmonių padegtus sprogstamuosius paketus. Per dūmus ir sumaištį žmonės to nematydavo ir todėl dažnai paketai sprogdavo minios viduryje, sužeisdami daug žmonių. Mačiau, kaip prieš desantininkus išėjo vienas vyriškis. Desantininkai šaudė į žemę prie jo kojų. Vyriškis kažką šaukė, mosikavo rankomis, bet greitai sukniubo ant žemės. Viską užtemdė dūmai. Bet gainiojami žmonės nepaliovė šaukė: „Fa-šis-tai!“, „Niek-šai!“ Desantininkai daužė ne tik žmones, bet ir greta stovinčius automobilius, autobusus. Juos vartė ir tanketės. Vis dėlto žmonės nebuvo išvaikyti, bet tik nustumti toliau į kitą Simono Konarskio gatvės pusę. Ir ten stovėdami jie šaukė, grūmodami kumščiais skandavo.

Kai desantininkai kovėsi su žmonėmis RT aikštėje, buvo pradėtas šturmuoti ir RT pastatas. Pirmiausia į televizijos pastato koridorių buvo įmesti sprogmenys ir paleistos ašarinės dujos. Kariškiai užėmė vieną aukštą po kito. Netrukus buvo užgrobti visi radijo ir televizijos pastatai, studijos, visos pagalbinės patalpos, nutilo Lietuvos televizija. Tai mes su Žygimantu Pečiuliu užfiksavome tiksliai.

Algirdas Kaušpėdas, sužinojęs, kad pirmieji aukštai jau užimti, Romo Judicko paprašė, kad jį užrakintų savo darbo kabinete. Tuo metu pas A. Kaušpėdą buvo AT deputatas Gediminas Ilgūnas.

Po kelių minučių į mūsų redakcijos kabinetą įsiveržė desantininkai. Tai ne žmonės, o tiesiog baisūs žvėrys. Jie išplėšė iš Romo Judicko rankų telefoną ir išvarė mus iš kabineto. Vienas rusų žvėris klykė, kad apačioje neva yra užmuštas jų draugas, kad dabar jie už jį atkeršysią ir mus kas antrą sušaudysią. Mus vadino „neprimuštais fašistais“, kuriuos būtina kuo greičiau sunaikinti. Jų žodžiai skambėjo baisiausių keiksmažodžių tiradose, o į mus vis dažniau atsukami automatų vamzdžiai.

Stumdydami ir spardydami desantininkai mus atvarė prie šeštojo aukšto laiptų. Čia rankas iškėlęs ir nusigręžęs veidu į sieną jau stovėjo Radijo direktorius Nerijus Maliukevičius ir dar vienas vyriškis, kurio veido nemačiau. Ant grindų gulėjo krepšys, o iš jo pabirę raštai, dokumentai, įvairios smulkmenos. Mums irgi įsakė iškelti rankas ir nusigręžus stoti prie sienos. Kas atsistojo per mažai išsižergęs, gavo spyrį. Aš, pasirodė, nepakankamai aukštai pakėliau rankas, todėl gavau automato buožę per alkūnę (ją ir dabar skauda) ir per strėnas. Šitaip stovinčius prie sienos mus kratė.

Paskui rusų kariškiai įsakė susidėti rankas ant pakaušio ir po vieną leisti laiptais žemyn. Priešais mane ėjo Nerijus Maliukevičius. Buvome griežtai ir bauginamai įspėti: „Žingsnis į šoną – šausime be įspėjimo!“

Pirmajame aukšte mačiau siaubingą vaizdą. Viskas išdaužyta, sulaužyta, suodina, tvyrojo dūmai, akis ir nosį griaužė dujos. Palubėje ant laidų pakibę maskatavo šviestuvai. Budėtojų stalai išstumdyti į šonus, apversti. Galingi sprogimai paliko pėdsakus.

Nuvarę iki durų, desantininkai liepė mums nešdintis velniop. Tiesą sakant, durų jau nebuvo – jos gulėjo išlaužtos, sulamdytos.

Lauke, sukiodami pabūklų vamzdžius, rikiavosi tankai ir tanketės, išsižergė ir automatus atstatę stovėjo desantininkai. Mes perėjome per tankų vikšrų išraustą ir išdraskytą aikštę ir prisijungėme prie kitoje Konarskio gatvės pusėje stovinčių išgąsdintų ir sušalusių žmonių.

Tuo metu be paliovos zujo greitosios pagalbos mašinos – vežė sužeistuosius ir užmuštuosius. Vis dar norėdami toliau atstumti žmones, desantininkai mėtė paketus su ašarinėmis dujomis. Bet žmonių minia stovėjo mūro siena ir skandavo.

Eidamas prisiminiau poeto Kęstučio Genio eiles ir jas sau panosėje, su gauduliu širdyje, kad atgaučiau bent kiek jėgų, deklamavau:

Gražiausios spalvos turi
Rast vietą sau širdy,
O širdyje lietuvio
Brangiausios spalvos trys.

Geltona spalva – tai saulė.
Žalia – tai laukų spalva.
Raudona – tai mūsų kraujas.
Kartu jos – tai Lietuva.

Mums pavydėjo saulės,
Žalios laukų spalvos.
Tik negailėjo kraujo
Žemelei Lietuvos.

Ir jas dabar pakeisti
Jau niekam nevalia.
Jos reiškia mūsų laisvę,
Jos mūsų vėliava.

RADJO IR TELEVIJOS RŪMŲ UŽGROBĖJŲ VEIKSMUS
AKYLAI STEBI KITAPUS GATVĖS SUSIRINKĘ PIKETUOTOJAI.
1991 M. SAUSIS

SAJŪDŽIO SUKVIESTAS PIKETAS PRIE RADIO
IR TELEVIZIJOS RŪMŲ S. KONARSKIO GATVĖJE.
1988 M.

Vilnius nutilo, iškart Kaunas prabilo

Algirdas VYDMONTAS

Liudija tuometis Juragių radijo ir televizijos stoties radijo inžinierius, vėliau – Lietuvos radijo ir televizijos centro generalinis direktorius (1997–2009).
1997 m. rugsėjo 10 d.

Neramus buvo šeštadienio vakaras ne tik Vilniuje.

Kaune, kaip ir visoje Lietuvoje, žmonės irgi buvo sunerimę. 1991-ųjų sausio 13-osios naktį, 2 val. 17 min., Lietuvoje užtemo televizorių ekranai – nutrūko transliacija iš Vilniaus. Visi suprato, kad sostinės Radijo ir televizijos bokštą, Lietuvos radiją ir televiziją (LRT) jau užėmė sovietų kariuomenė. Tačiau po kelių akimirkų televizorių ekranai vėl nušvito – atsirado testo lentelė ir pasigirdo balsas. Tai Juragių radijo ir televizijos stotyje budėję darbuotojai įjungė mikrofonus ir, ramindami žmones, paskelbė, jog nuo šiol visos transliacijos vyks iš Kauno televizijos studijos. Visi, kas tik gali, buvo pakviesti atvykti saugoti ir, jei reikės, ginti Juragių radijo ir televizijos stotį.

Aštuonis mėnesius, kol buvo okupuotas Vilniaus radijo ir televizijos bokštas ir Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos rūmai, Juragių bokšto (aukštis – 260 m) siųstuvai padėjo matyti perduodamus vaizdus ne tik mūsų šalyje, bet ir pasaulyje. Jau tą pačią sausio 13-osios naktį iš Lenkijos, Čekijos, Suomijos, vėliau ir iš kitų Europos šalių sulaukta žinių, patvirtinančių, jog pasaulis mato viską, kas vyksta Lietuvoje.

Dar ilgai Juragių radijo ir televizijos stoties langai ir durys buvo grotuoti – lyg bijant, kad okupantai vėl nesugrįžtų. Stoties darbuotojas Albinas Černiauskas sakė, kad rugpjūčio dienos sovietų kariškiai iš tiesų čia buvo atėję ir „visus su automatais varinėjo“. Jie net ryšių specialistų buvo atsivežę. Tačiau daug blogo taip ir nespėjo padaryti.

Tą nelemtą 1991 metų sausio 13-osios dienos naktį 1 valandą 52 minutės Lietuvos televizija ir radijas vienu metu pranešė apie Simono Konarskio gatvę užtvindžiusią rusų karinę techniką ir pirmuosius šūvius prie Radijo ir televizijos rūmų. Paskui pasigirdo radijo pranešėjos Bernadetos Lukošūtės balsas:

„Jūs tikriausiai girdite šauksmus, riksmus. Jau tranko mūsų duris... Mes kalbėsime tol, kol būsime gyvi. Mes čia. Kalba Lietuvos radijas...“

Tokios buvo paskutinės Lietuvos radijo minutės iš Vilniaus. Paskui – paskutiniai televizijos kadrai iš Nepriklausomybės aikštės, kai žmonės giedojo „Lietuva brangi“, o RT rūmų koridoriu, klibindami durų rankenas, sėlino KGB smogikai. Laimė – netrukus prabilo Kauno televizija ir radijas.

Kaip Lietuvos žmonės, visas pasaulis staiga vėl ėmė girdėti Lietuvos nacionalinio radijo

pranešimus, paskui matyti televizijos programą iš Kauno ir iškart sužinojo, kas dedasi Vilniuje prie Radijo ir televizijos bokšto, prie Parlamento rūmų ir S. Konarskio gatvėje – Radijo ir televizijos rūmuose bei lauke.

Dar prieš Naujuosius 1991-uosius metus netoli Kauno, Juragiuose, buvome paruošę mažą radijo ir televizijos studijėlę, kad kritiniu atveju ji veiktų, bet tikrai nemanėm, kad ją reikės kada nors paleisti. Juolab kad puikiausiai dirbo Kauno radijo ir televizijos studijos Simono Daukanto gatvėje.

Buvo jau vėlus metas, pirma valanda nakties, ir Kauno radijo ir televizijos studijos buvo baigusios darbą, nors iš anksto jos buvo pasiruošusios ir numačiusios transliuoti radijo ir televizijos programas, jei iškiltų pavojus Vilniaus radijui ir televizijai.

Tuo metu dirbau Juragių radijo ir televizijos stotyje radijo inžinieriumi ir tada buvau paimamas viršininkas. Tą 1991 metų sausio 12 dienos vakarą man darbe nereikėjo būti.

Likimas lėmė, kad, būdamas Sąjūdžio žmogus, nuolat bendravau su Kauno ir Vilniaus Sąjūdžio žmonėmis. Jautėme didėjančią įtampą, žinojome, kas dedasi Vilniuje, Kaune, žodžiu,

NUTILUS SAUSIO 13-OSIOS NAKTĮ UŽGROBTOMS
VILNIAUS STUDIJOMS, TRANSLIACIJAS 260 METRŲ
AUKŠČIO ANTENA TĖSĖ JURAGIŲ RADIO IR TELEVIJOS
STOTIS NETOLI KAUNO

įdėmiai sekėme visą įvykių eigą. Dėl tos priežasties vakarais užtrukdavau darbe.

Žmonės reiškė savo valią – gynė svarbiausius objektus. Ir, kaip sąjūdiečiai, mes visad buvome pasiruošę paraginti žmones ateiti ginti svarbiausių pastatų, ryšių perdavimo objektų.

Juragių radijo ir televizijos stotyje buvome įrengę mikrofoną, kad, jeigu kartais neberodytų Vilniaus televizija, galėtume pasakyti žmonėms, kas vyksta. Juragių radijo ir televizijos stoties signalai lengvai pasiekdavo Lenkijos radijo ir televizijos stotis, iš Sitkūnų radijo stoties gerai buvo girdima Lenkijoje. Taigi iš ten didžioji Europos dalis galėtų greit viską sužinoti.

Sausio 12-osios vakare užtrukau Juragių radijo ir televizijos stotyje. Buvo dar keletas žmonių, bendravome su atvažiuavusiais iš rajono gynėjais. Atrodė, kad viskas ramu. Nutariau grįžti namo. Prie namų mane sustabdė kaimyno brolis – prašė, kad nuvežčiau jį namo, į Kauną. Sutikau. Grįždamas per radiją išgirdau profesoriaus Vytauto Landsbergio žodžius apie prasidedančią tiesioginę agresiją. Pajutau, kad dedasi rimti dalykai. Taip atsidūriau Juragių radijo ir televizijos stotyje. Sekėme įvykius per televiziją.

Girdėjome ir paskutinius Vilniaus radijo pranešėjos Bernadetos Lukošiuūtės žodžius, kad ji girdi šūvius, kad iš studijos neišeis, kad visur kareiviai, šauksmai, riksmas, kad jau rusų kareiviai laužia radijo studijos duris. Matėme per Vilniaus televiziją, kaip nusuko paskutinę kamerą, rodančią koridorių, po to visai vaizdas užgeso. Girdim, klausome, jaudinamės – ką daryti? Kaip pagelbėti?

Kaunas ekrane nepasirodo...

Kartu su radijo inžinieriumi Antanu Zumaru įjungėme atsarginį mikrofoną ir, stengdamasis nesijaudinti, pradėjau kalbėti. Kalbėjau gal kokias penkias minutes. Sakiau, kad žmonės neišjungtų televizorių, kad mes neturime kol kas televizijos kameros, kiek pamenu, prašiau žmonių, kad atvyktų ginti gyvybiškai svarbių televizijos ir radijo ryšių pastatų. Po kelių minučių žmonės sulėkė mašinomis ir į Juragius, ir į Sitkūnus. Pro langą mačiau plentų atūžiančią kilometrinių mašinų koloną, kuri žiedu apsupo Juragių radijo ir televizijos stotį. Žmonės ėmė rankomis tempti prie tvoros stovinčias senas mašinas, dideles atsargines dalis ir užbarikadavo aplinkui visą Juragių radijo ir televizijos stoties pastatą.

Taigi, kai Vilnius nutilo, iškart prabilo Kaunas.

Anksčiau buvome susitarę, kad jei kas nors nutiktų, duosime telefonu žinių Aukščiausiojoje Taryboje (Parlamento rūmuose) kiaurą parą budinčiam savanoriui Kostui Mickevičiui. Taigi paskambinau jam ir pasakiau, kas dedasi Juragiuose. Jisai tuoj pat pranešė Parlamento deputatams. Ponia Birutė Nedzinskienė, išklausinėjusi smulkiau, paragino kviesti kuo daugiau žmonių – pakelti ant kojų visą Kauną...

Kai mes dar porą kartų kreipėmės per televiziją, tai iš tikrųjų privažiavo tūkstančiai kauniečių iš visos Kauno apskrities.

Mūsų transliacijos žodžius perėmė Kauno radijo ir televizijos studijos. Lietuvos žmonės ekrane pamatė žurnalisto Modesto Patašiaus veidą. Paskui prie mikrofono teledudijoje pasirodė žurnalistai Vidas Mačiulis, Raimundas Yla ir Raimondas Šeštakauskas. Buvo suderintas ryšys su kitais retransliatoriais, ir Kauno televiziją ėmė matyti visa Lietuva.

Apie antrą valandą 10 minučių budinti darbuotoja Jolanta Šarpnickienė iš Sitkūnų radijo stoties prabilo: „Dėmesio. Kalba Kauno radiofonas – paskutinė laisva radijo stotis Lietuvoje.“ Netrukus per Sitkūnų radijo stotį imta siųsti Kauno televizijos garsą...

Barikados augo ir Juragiuose, ir Sitkūnuose. Po tragiškos nakties, išaušus rytui, barikados buvo stiprinamos, aukštinamos ir platinamos.

... Niekad neužmiršiu, kaip mane ir pamainos inžinierių Albiną Černiauską uždarė pastate, padarė stiprias grotas ir paliko budėti prie transliacijos pulto ir mikrofono.

O aplink įsiplieskė laužai, žmonės liūdėjo, meldėsi, šalo, giedojo, dainavo gaudžias senolių dainas...

Tais vakarais valandų neskaičiavome. Kartu budėjo ir mano žmona Zina, dažnai vakarais atnešdavusi valgyti.

Vėliau mūsų televizijos ir radijo inžinieriai važinėjo iš Kauno į Vilnių bei kitur ir padėjo sutvarkyti radijo ir televizijos ryšius. Po tragiškos nakties Kauno televizijos antenos buvo paskutos Vilniaus kryptimi, kad geriau matytųsi. Mūsų inžinieriai ieškojo Vilniuje bei jo apylinkėse saugių vietų – įrengė televizijos ir radijo siųstuvus ant Parlamento rūmų bei šalia užgrobtų Spaudos rūmų, gretimame „Lietuvos spaudos“ pastato (dabar – Vilniaus teisės ir verslo aukštoji mokykla) paskutiniame aukšte – ventiliacijos patalpoje.

Manėme, kad mums teks pasitraukti iš Juragių radijo ir televizijos stoties. Parlėkiau namo, pasiėmiau dokumentus, keletą rublių. Visoje mūsų gyvenvietėje nedegė šviesos: supratau, kad visi išėję budėti ir saugoti svarbiausių Kauno pastatų.

Taigi lemiamu momentu buvo pakilusi visa Kauno apskritis.

NUTILUS VILNIUI, GALINGI KITOS NETOLI KAUNO
ESANČIOS SITKŪNŲ RADIO STOTIES SIŪSTUVAI BUVO
PANAUDOTI SUSISIEKI SU VISU PASAULIU

NEPATIKLIAIS ŽVILGSNIAIS PASITINKA
APSMUKĘ RADIO IR TELEVIZIJOS RŪMŲ „SAUGOTOJAI“.
1991 M. SAUSIO 14 D.

Prakalbintos barikados

Antikomunistiniai barikadų užrašai

KRUVINOJI KPSS! ŠALIN RANKAS NUO PABALTIJO

OKUPANTAI, IŠ LIETUVOS LAUK
BUROKE¹, IŠ PASKOS MAUK

KP GALVAŽUDŽIUS Į NIURNBERGO PROCESĄ

KOMUN
IZMAS
FAŠ

KRUVINOJI KPSS – ŠALIN RANKAS NUO PABALTIJO

SSSR
RAUDONASIS KIRMINE
LAUK IŠ LIETUVOS

LIETUVA, TĖVYNE MŪSŲ,
NEBIJOKI KOMUNISTŲ
NORS JIE ŠAUDOS, NORS JIE TRANKOS,
BET JŲ PAČIŲ DREBA RANKOS

¹ TURIMAS OMENYJE KOLABORANTAS,
PROSOVIETINIS LKP CK PIRMASIS
SEKRETORIUS MYKOLAS BUROKEVIČIUS.

² PALYGINIMAS SU MIRTINA AIDS LIGA.

AIDSSSR²

Barikadų užrašai apie sovietų žiniasklaidos skleidžiamą melą

DAUGIASERIJINĖ FANTASTINĖ KOMEDIJA³

GRAŽINKIT LABANAKTUKĄ

NUO DEZINFORMACIJOS TASS'O⁴
VIDURIUS TĄSO

PROGRAMA „VREMIA“ IR JOS LIOKAJUS BIRIUKOV –
GEBELSO MOKINIAI

REMIAM GEBELSAI: AŠ GERAI MELAVAU, TAČIAU ŠIE VYRUKAI
PRANOKO MANE⁵

PROGRAMAI „VREMIA“
MES ATSIMINSIM ŠIĄ DIENĄ – SAUSIO 12

³ SU TELEVIZORIAUS PIEŠINIU.

⁴ TASS – SOVIETŲ SĄJUNGOS
TELEGRAMŲ AGENTŪRA.

⁵ UŽRAŠAS PIEŠINYJE. TELEVIZORIAUS
EKRAVE UŽRAŠAS „VREMIA“
(RUS. „LAIKAS“) – PAGRINDINĖ
SOVIETŲ SĄJUNGOS TELEVIJOS
INFORMACIJOS PROGRAMA, SAUSIO ĮVYKIŲ
DIENOMIS PAGARSĖJUSI SKLEIDŽIAMA
DEZINFORMACIJA, TENDENCINGUMU.
GEBELSAI (GOEBELSAI) – HITLERINĖS NACIŲ
VOKIETIJOS PROPAGANDOS MINISTRAS.

Kremliaus delegacija Vilniuje

Vaidotas ANTANAITIS

Liudija tuometis Aukščiausiosios Tarybos–Atkuriamojo Seimo narys, profesorius, 1990 m. kovo 13 d. Maskvoje, Kremliaus rūmų suvažiavimų salėje, Sovietų Sąjungos deputatų sesijoje paskelbęs, jog sovietų prievarta valdytoje Lietuvoje atkuriamą Lietuvos Nepriklausomybę.

2005 m. sausio 13 d.

Tvyrojo nepaprastai įtempta politinė ir ekonominė atmosfera.

1990 m. pabaigos įvykiai rodė, kad bręsta sovietų agresija prieš jauną Lietuvos Respubliką. Todėl 1990 m. gruodžio 22 d. Vilniuje įvykusioje Lietuvos sąjūdžio trijų lygių konferencijoje, dalyvaujant Sąjūdžio remtiems AT deputatams, savivaldybių deputatų atstovų tarybai ir Sąjūdžio Seimui, priimta rezoliucija „Respublika pavojuje“. Joje nurodyta, kaip šalies žmonės privalėtų elgtis, jeigu Sovietų Sąjunga griebtųsi prievartos ir fizine jėga nutrauktų teisėtą Lietuvos valstybės institucijų veiklą.

Sovietų agresijai buvo ruošiamasi kelis mėnesius. Jeigu produktų kainos būtų nepadidintos, lengvai atsirastų kitas pretekstas. Generolas V. Varenikovas, 1991 m. sausio mėn. iš Maskvos atvykęs į Vilnių, taip įvertino Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos atkurtą Lietuvos Nepriklausomybę: „Susirinko ir balsavo. Tai fašizmas!“ Todėl kovai su „fašizmu“ Lietuvoje buvo ruošiasi: įsteigtas vadinamasis Nacionalinis gelbėjimo komitetas, atgabentas specialus karinis „Alfa“ dalinys, suburti juodašimčiai – jedinstveninkai, Policijos akademijos rūmuose, išvarius dėstytojus ir studentus, įkurtas OMON būrys. Vėliau gauti dokumentai patvirtino, kad SSRS gynybos ministro D. Jazovo įsakymu (1991 01 05) agresijai paruošta oro desantinė kariuomenė, Vilniuje, kariniame Šiaurės miestelyje sutelktas 234-as parašiutininkų desanto pulkas. Stambūs parašiutininkų daliniai išdėstyti visose Baltijos respublikose. Gerai apmokyta ir ginkluota kariuomenė laukė tik komandos. Komanda duota 1991 m. sausio 12–13 d. Pradėta nuo Vilniaus.

Buvo neramu: Spaudos rūmų užgrobimas, „Jedinstvos“ šalininkų mitingas prie Seimo rūmų... Ypatingą nerimą kėlė SSRS prezidento M. Gorbačiovo ultimatumas Lietuvos Aukščiausiajai Tarybai (sausio 10 d.). Jame reikalauta atkurti SSRS konstitucijos galiojimą Lietuvoje. Mūsų Aukščiausioji Taryba šį reikalavimą atmetė. Tada prasidėjęs pastatų užgrobimas brandino daug ką rimtesnio...

Sausio 13 dieną 1 val. 30 min. nakties, išgirdusi šaudymą mieste, mane iš miego pažadino žmona. Įsijungiau televizorių. Išgirdome paskutinę E. Bučelytės laidą ir supratome, kas vyksta. Į Vyriausybės rūmus be jokių trukdžių atvykau 2 val. 30 min. Apie 3 val. susirinko beveik visi ministrai, įskaitant buvusius vicepremjurus A. Brazauską ir R. Ozolą. Nebuvo tik naujai paskirto Ministro Pirmininko A. Šimėno, ministro J. Olekos (jis organizavo sužeistųjų gydymą ligoninėse) ir ministro M. Misiukonio (šis stengėsi palaikyti tvarką mieste, taip pat retkarčiais

SUSIKIBĘ RANKOMIS SKLIDINOJE
NEPRIKLUSOMYBĖS AIKŠTĖJE.
TOMIS GĖSMINGOMIS SAUSIO DIENOMIS
KIEKVIENAS JAUTĖ YPATINGĄ PAREIGĄ ISREIKŠTI
SOLIDARUMĄ, TAI ABUJŲ VALSTYBĖTIR BŪTI TEN,
KUR TUO METU LABIAUSIAI REIKIA.
1991 M. SAUSIO 14 D.

SUSITIKO LAISVĖS GYNĖJŲ IR OKUPANTŲ ŽVILGSNIAI:
NEPALENKIAMASIS LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS
LYDERIS VYTAUTAS LANDSBERGIS LIETUVOS
REIKALAVIMUS IŠSAKO SOVIETŲ ARMIJOS GENEROLAMS.
1992 M. LAPKRITIS

pasirodymas Vyriausybės pastate ir informuodamas mus apie padėtį). Jautėmės kiek nejuokiai, nes Vyriausybės rūmai tą naktį buvo beveik nesaugomi, jei neskaičiuotume prie įeinamųjų ir rūmų durų kelių lazdomis ginkluotų savanorių, kurie su ašaromis akyse prašė tikrų ginklų. Rūmų administratorius dėl visa ko parodė galimą atsitraukimo kelią – iš Vyriausybės rūmų vidinio kiemo per gana aukštą mūrinę tvorą į kitus kiemus...

Grįžtame į premjero kabinetą – ten geriausias ir patikimiausias telefono ryšys. Premjero dar nebuvo, taigi nesiryžome oficialiam posėdžiui. Telefonais aiškinomės situaciją. R. Ozolas teigė, kad premjeras A. Šimėnas veiktų pagal specialią užduotį. A. Brazauskas telefonu susisiekė su Baltijos šalių karine apygarda. Su apygardos kariškiais jis kalbasi griežtai, bet pokalbis be rezultatų. Paskambinau V. Landsbergiui ir pasakiau, kad premjero nėra, taigi negalime priimti jokių sprendimų. Iš pokalbio su V. Landsbergiu supratau, kad ir jis nežino, kur yra A. Šimėnas. Tačiau jis buvo kiek nustebęs, kad Vyriausybės nariai darbo vietoje. Aiškintins situacijos į Aukščiausiąją Tarybą išskubėjo A. Nasvytis ir D. Kuolys.

Sužinojome, kad į Vilnių atvyksta M. Gorbačiovo delegacija.

Aukščiausiosios Tarybos nariai paprašė, kad Vyriausybė ją sutiktų. Kolegos pasakė, kad susisiekti su Maskva ir Minsku derėtų man, nes aš dirbau Maskvoje kaip Sąjūdžio atstovas, 1989 m. išrinktas SSRS liaudies deputatu, ir daugumą tarybinių veikėjų pažinojau asmeniškai. Pradėjau pokalbius su SSRS Aukščiausiąja Taryba. Sužinojau, kad delegacija išskrido į Minską. Susisiekiu su Baltarusijos Aukščiausiąja Taryba. Jie patvirtino, kad delegacija yra Minske, ruošiasi kelionei į Vilnių.

Sužinojome, kad M. Gorbačiovo delegacija į Vilnių atvyks lėktuvu apie 9–10 valandą. Pranešėme apie tai mūsų Aukščiausiąjai Tarybai. Užsakėme mašinas ir policijos palydą. Apie 9 val. su J. Biržiškiu išlėkėme į aerodromą. Ten prie mūsų prisijungė iš Aukščiausiosios Tarybos atskubėjęs K. Uoka.

Aerodromo tarnyba mus norėjo apgauti. Vėliau paaiškėjo, kad tai jedinstveninkai, kurie palaikė ryšį su M. Burokevičiaus žmonėmis, Minsku ir lėktuvo įgula. Mums pasakė, kad lėktuvo

dar nėra. Pasiūlė laukti aerodromo kairėje, prie vartų. Kažkoks žmogus mus informavo, kad lėktuvas jau nusileidęs ir prie dešiniųjų vartų pilna „Jedinstvos“ žmonių. Policijos padedami privertėme atidaryti vartus ir važiuome tiesiai prie lėktuvo, bet kelių pastojų jedinstveninkų būrys. Visgi pavyko privažiuoti prie pat lėktuvo. Deja, lėktuvą jau buvo apsupę per 100 jedinstveninkų, greta stovėjo kelios juodos „Volgos“. Lėktuvo trapą saugojo neaiškūs civiliai asmenys. Vėliau paaiškėjo, kad tai iš Minsko atvykę saugumiečiai. Pasinaudoję SSRS liaudies deputato pažymėjimu, kartu su K. Uoka prasibrovėm į lėktuvo vidų. Ten delegacija jau tarėsi su man nepažįstamais žmonėmis, atvykusiais juodomis „Volgomis“. Po kelerių metų M. Burokevičiaus ir J. Jermalavičiaus teismo metu teisėjas paklausė, ar aš atpažinčiau tuos žmones. Atsakiau, kad neatpažinčiau, nes tuo metu mane domino tik M. Gorbačiovo delegacija. Teisėjas paaiškino, kad J. Jermalavičius patvirtino, jog jis buvęs tame lėktuve.

Delegacijos narius pažinojau asmeniškai, todėl pradėjau betarpišką pokalbį. Jie paaiškino, kad jau susitarė vykti su atvykusiais „draugais“. Jiems atsakėme, kad mes atstovaujame Lietuvos Respublikos Seimui ir Vyriausybei, o tie „draugai“ atstovauja tik visuomeninėms organizacijoms. Užtikrinome jiems judėjimo laisvę, saugumą ir galimybę susitikti su visais, su kuriais jie panorės. Pasitarę delegacijos nariai sutiko važiuoti su mumis. Jų lagaminai jau buvo juodose „Volgose“, todėl paprašė perkrauti juos į mūsų mašinas. Perkraunant lagaminus ir sėdant į mūsų mašinas, pasigirdo rusiški šauksmai, neva sėdate ne į tas mašinas...

Pajudėjome. Važiuojant miestu pastebėjau, kad mus seka juodieji automobiliai. Nenorėjome į Svečių namus Žvėryne, Latvių gatvėje, atvykti su tokia „uodega“. Pasitarėme su lydinčiais policininkais. Jie pasiūlė važiuoti pro Radijo ir televizijos bokštą. Ten radome didžiulę minią žmonių. Įvažiuome į jos vidurį. Juodosios „Volgos“ atsiliko. Žmonės, pamatę ant mašinų Sovietų Sąjungos vėliavėles ir lietuviškas trispalves, apspito mus glaudžiu ratu. Šaukdami, verkdami jie pasakojo šurpius nakties įvykius, rodė šovinių gilzes. Delegacijos nariai reagavo įvairiai: vieni viską stebėjo dėmesingai, kiti buvo išsigandę ir suglumę.

Delegaciją sudarė:

N. I. Dementjejus – Baltarusijos SSR Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo pirmininkas, SSRS Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo pirmininko (M. Gorbačiovo) pavaduotojas.

V. Fatejevas – Ingušijos KP CK pirmasis sekretorius, SSRS Aukščiausiosios Tarybos Viešumo, teisės komiteto pirmininkas. (Lietuvos spaudoje buvo klaidingai nurodyta, kad jis yra tik M. Gorbačiovo patarėjas.)

B. I. Oleinikas – poetas, Ukrainos rašytojų sąjungos sekretorius, SSRS Aukščiausiosios Tarybos narys. Kaip SSKP atstovas, jis SSRS Aukščiausioje Taryboje užėmė aukštą pareigą – buvo Tautybių tarybos pirmininko pavaduotojas.

L. Ter Petrosianas su padėjėju. Vėliau jis tapo Armėnijos prezidentu. Tomis dienomis jis vienintelis tikrai buvo mūsų pusėje ir daug mums padėjo. Kiti elgėsi gana santūriai, Lietuvoje kalbėjo viena, o grįžę į Maskvą visai ką kita.

Delegacijos vadovas buvo N. I. Dementjejus. Jis informavo mus, kad turi svarbius M. Gorbačiovo įgaliojimus. Paaiškinome jiems, kad mums šiuo metu svarbiausia išvengti tolimesnio kraujo praliejimo.

Skubiai paruošėme pirmosios dienos programą: delegacijos susitikimą Aukščiausioje Taryboje su pirmininku V. Landsbergiu ir kitais nariais bei susitikimą su kariškiais Šiaurės miestelyje.

AT pastatą supo didžiulės žmonių minios. Iki rūmų privažiuoti negalėjome ir mus išleido prie Žvėryno tilto. Pagrindinių rūmų durys buvo uždarytos. Brovėmės per minią, apsupusią rūmus. Skambėjo nenutrūkstami šauksmai „Lais-vė! Lie-tu-va!“ Vėliau delegacija prisipažino, kad tūkstančių žmonių skanduojami šūkiai ir taikus elgesys paliko jiems neišdildomą įspūdį.

Delegaciją priėmė Aukščiausiojoje Taryboje.

Profesorius Vytautas Landsbergis pareiškė griežtą protestą dėl nakties įvykių, pateikė informacijos apie žuvusiuosius ir sužeistuosius, pareikalavo, kad kariškiai nutrauktų agresiją. V. Landsbergio žodžius papildė videofilmas su įvykiais prie Radijo ir televizijos bokšto. Delegacijos nariai pareiškė, kad jie bus objektyvūs ir panoro susitikti, jų žodžiais, su visomis konfliktuojančiomis pusėmis. Nutarėme tuoj pat vykti į Šiaurės miestelį. Pavakaryje dviem sovietiniais „Zilais“, lydymais dviejų – trijų policijos mašinų, išvykome pas kariškius.

Prie Šiaurės miestelio vartų mūsų jau laukė keli ginkluoti karininkai ir būrys kareivių. Patikrino dokumentus.

Mus lydėjo kariškiai. Buvome pakviesti į pasitarimų kambarį. Susėdome. Atėjo kariškiai, apsilikę lauko uniformomis be skiriamųjų ženklų. Jie neprisistatė. Vėliau L. Ter Petrosianas mums pasakė, kad tarp tų kariškių buvo Vilniaus įgulos vadas generolas V. N. Uschopčikas, Vilniaus miesto komendantas G. S. Belousas, Maskvos kariškiai ir specialaus padalinio „Alfa“ vada. Kariškiai pareiškė, kad kalbės tik su Maskvos delegacija. Mus, lietuvius, paprašė išeiti į kitą kambarį. Mes, padedami L. Ter Petrosiano, įrodinėjome, kad turime Lietuvos Respublikos valdžios įgaliojimus ir privalome dalyvauti pokalbyje, tačiau su mumis jie tą dieną nekalbėjo.

Išėjome į gretimą kambarį. Laukdami jautėme (tai vėliau patvirtino ir Maskvos delegacija), kad pokalbis buvo ilgas ir sunkus. Tris kartus pro mūsų kambarį kariškiai akmeniniais veidais ėjo tartis atskirai. Po 10–20 minučių sugrįždavo.

Mums belaukiant vyko tikri spektakliai. Pirmiausiai atėjo apie 20–30 karininkų žmonių. Rėkdamos jos aiškino, kaip jas Lietuvoje skriaudžia: negauna butų, priverstos gyventi Šiaurės miestelyje, negauna darbo, vaikai nelanko darželių, visą laiką jaučia lietuvių priešišpumą. Su moterimis aiškinosi Vilniaus miesto valdžia – A. Grumadas. Deja, pokalbis baigėsi be rezultatų.

Moterims pasiūlymus, į kambarį, kuriame mes laukėme, atėjo civilių pagyvenusių žmonių. Dauguma su ordiniais ir medaliais. Tai buvo vadinamojo Nacionalinio gelbėjimo komiteto nariai. Pasirodo, kol Maskvos delegacija vedė derybas viename kambaryje, kitame kambaryje posėdžiavo minėtas komitetas. Supratome, kad komitetas yra globojamas kariškių ir nori turėti tariamą visuomenės pritarimą.

Su komiteto nariais pokalbis buvo piktas, jie grasino. Man kliuvo daugiausia, ypač už darbą Maskvoje SSRS Aukščiausiojoje Taryboje ir trečiajame SSRS liaudies deputatų suvažiavime. Priminė mano sakyta kalbas, ypatingai pyko už Lietuvos Nepriklausomybės Akto pavišimą Maskvoje 1990 m. kovo 13 d., įrodinėjo, kad sovietų valdžia bus atkurta ir mes visi gausime pagal nuopelnus. Jų buvo daug, o mūsų tik keli, todėl tikrai buvo karšta, nes kiekvienam teko diskutuoti iš karto su keliais komiteto nariais. Diskusijos ir ginčai baigėsi be rezultatų. Kitaip ir būti negalėjo. Akivaizdu, kad pagrindiniai veikiantys asmenys buvo kariškiai.

Baigėsi kariškių pokalbis su Maskvos delegacija. Lydimi ginkluotų karininkų grįžome prie mašinų. Ten mūsų laukė į ragą sušalęs A. Butkevičius. Dar mašinoje N. Dementėjus pasakė, kad kariškiai nori tą pačią dieną susitikti su V. Landsbergiu. Pasiūlėme susitikimą su žemesnio rango atstovais. Grįžę į Svečių namus, paskambinome AT atstovams bei kariškiams, sutarėme, kad tą patį vakarą AT pirmininko pavaduotojas K. Motieka susitiks su Vilniaus miesto komendantu G. Belousu. K. Motiekos ir G. Belouso pokalbis užtruko pusę valandos. Vėl išklausėme komendanto priekaištų dėl tariamai priešiško veiksmų, kurių įvardinti jis vis dėlto nesugebėjo. Primygtinai prašė, kad prie AT rūmų bei Radijo ir televizijos bokšto nesirinktų didelės žmonių minios. Gąsdino komendanto valanda. L. Ter Petrosianas pakartotinai pasakė (tą patį jis kalbėjo ir Šiaurės miestelyje), kad komendanto valandą nekaru metu turi teisę įvesti tik teisėtai rinkta valdžia, o ne kariškiai. Abi pusės pasižadėjo elgtis santūriai. Patikėjome, kad praėjusios nakties įvykiai nesikartos. Tą mums užtikrino ir Maskvos delegacija. Komendantas išvažiavo. Kiek pasikalbėję nuėjome miegoti. Apie 12 valandą nakties mane pažadino atvykę ministrai

NEPRIKLAUSOMYBĖS AIKŠTĖJE
AUŠTA BUDĖJIMO NAKTIES RYTAS...
1991 M. SAUSIS

J. Oleka, D. Kuolys, V. Knašys ir susijaudinę paaiškino savo atvykimo motyvus. Pasirodo, užsienio radijo stotys paskelbė, kad Maskvos delegacija buvo susitikusi su tūkstančiais žmonių ir visi jie prašė užgniaužti tariamai esantį nacionalizmą Lietuvoje. Beje, delegacijos susitikimai su žmonėmis turėjo įvykti tik kitą dieną.

J. Oleka ir D. Kuolys mieste pastebėjo įtartina sovietinių karinių mašinų judėjimą. Todėl jie atskubėjo į Svečių namus aiškintis situacijos su delegacija. Prikėlėme visus iš miego. Delegacija paaiškino, kad ji iki to meto jokios informacijos, o juo labiau melagingos, Maskvai nepateikė. Už įtartinus kariškių veiksmus mieste ji neatsakanti, todėl patarė mums susisiekti su Vilniaus miesto komendantu. Tuo metu pasigirdo skambutis iš Maskvos. Pakėliau ragelį: skambino M. Gorbačiovas ir paprašė N. Dementjeaus. Perdaviau jam telefono ragelį. M. Gorbačiovas ilgai kažko klausinėjo ir aiškino. N. Dementjeaus atsakymai buvo trumpi ir lakoniški. Maždaug tokie: „Padėtis sudėtinga, tariamės su lietuviais ministrais. Reikia pranešti D.Jazovui (SSRS gynybos ministras)...“. Buvo matyti, kad prie mūsų N. Dementjeus daug kalbėti nenori. Supratome, kad apie delegacijos susitikimą su kariškiais Šiaurės miestelyje Maskva jau informuota. Greičiausiai tai padarė patys kariškiai. Apie 2 valandą nakties M. Gorbačiovas skambino antrą kartą. Šį kartą V. K. Fatejevui už kalbą buvome labai dėkingi. Pateiksiu šį pokalbį, kurį tuoj pat užsirašėme ir vėliau perdavėme V. Landsbergiui.

V. K. Fatejevas: „Lietuvoje susikirto 2 pagrindinės jėgos – teisėta respublikos vadovybė ir kariškiai. Iki šiol kontaktų tarp jų beveik nebuvo. Delegacijos pastangomis įvyko atstovų (vadovybės ir kariškių) susitikimas. Laikina konfrontacija sustabdyta. Delegacija stengsis toliau suartinti abi puses.“

Anot V. K. Fatejevo, M. Gorbačiovas pritarė delegacijos veiksams, lauks tolesnės informacijos.

Šis pokalbis reikšmingas tuo, kad delegacija akcentavo, jog priešprieša vyksta ne tarp visuomenės sluoksnių, o tarp visuomenės ir kariškių. Tai labai palengvino tolesnį mūsų darbą.

Kitą dieną organizavome delegacijos susitikimus su visuomene. Pirmuosius tris susitikimus numatėme „Kuro aparatūros“ gamykloje bei Mokslų akademijoje. Primitytinai rekomendavau delegaciją susitikti su arkivyskupu Chrizostomu. Mokslų akademijoje susirinko labai daug žmonių, vos prasibrovėme. Susirinkusiųjų pasipiktinimas nakties įvykiais buvo toks didelis, kad nė vienas delegacijos narys nesiryžo prieštarauti pasisakantiems, tik žadėjo „viską išsiaiškinti ir dėti pastangas, kad kruvinoji naktis nesikartotų“.

Kuro aparatūros gamyklos salė irgi buvo sausakimša. Mus pristatė gamyklos direktorius. Čia daugumos žmonių reakcija į nakties įvykius buvo panaši. Tačiau girdėjosi balsų, teisinančių sovietų agresiją. Po kiekvieno susitikimo L. Ter Petrosiano padėjėjas apklausdavo delegacijos narius ir įvertindavo susitikimą. Susitikimą Mokslų akademijoje jis įvertino santykiu 10:0 – visi pasisakė prieš agresiją, o Kuro aparatūroje – 8:2, arba 9:1. Čia delegacijos narių nuomonės išsiskyrė. Tokia susitikimų eiga nepatenkino nei vadinamojo Nacionalinio gelbėjimo komiteto, nei kariškių.

N. Dementjeus primitytinai manęs reikalavo, kad juos nuvesčiau į Radijo matavimo prietaisų gamyklą (dir. N. Burdenka).

Tai manęs nenustebino, nes spaudoje buvo paskelbta J. Jermalavičiaus informacija, kad toje gamykloje įkurtas vadinamasis Nacionalinio gelbėjimo komitetas. Delegacija pageidavo susitikti ir su Vilniaus rajono žmonėmis. Tačiau ir ten N. Dementjeaus laukė nusivylimas. Labai aštrias kalbas Burdenkos įmonėje L. Ter Petrosiano padėjėjas įvertino santykiu 7:3 mūsų naudai. Burdenkos įmonėje dalyvavo ir civiliai apsilvusių kariškių. Jie trumpai pakalbėjo su N. Dementjumi ir pareikalavo, kad nuo delegaciją vežančios mašinos būtų nuimta Lietuvos Respublikos vėliavėlė. N. Dementjeus pasirinko kompromisinį sprendimą. Paprašė vairuotojo, kad nuo mašinos būtų nuimtos ir Lietuvos Respublikos, SSRS vėliavėlės. Taigi toliau važinėjome

beveik inkognito ir tik palydos mašinos rodė, kad po miestą važinėja svečiai.

Delegacijos vadovas N. Dementjeus visuose susitikimuose (išskyrus su arkivyskupu Chrizostomu, pas kurį jis nenorėjo važiuoti) užsirašinėjo žmonių pasisakymų esmę. Tačiau užrašų sąsiuvinį kažkodėl pametė. Žmonės surado ir atnešė V. Landsbergiui. Tie užrašai paskelbti V. Landsbergio knygoje „Nauji dokumentai apie sausio 13-ąją“ (Vilnius, 2003). Todėl čia jų nekartosis.

Arkivyskupas Chrizostomas aiškino delegacijai, kad rusakaliai tikintieji agresijai nepritaria ir palaiko teisėtą Lietuvos Respublikos valdžią.

Po susitikimų delegacija konstatavo, kad jiems situacija aiški, ir pareiškė norą susitikti su naująja G. Vagnoriaus Vyriausybe bei kariškiais. Susitikimą organizuoti buvo labai sunku. Sėdint Svečių namuose Latvių gatvėje, telefonais teko skambinti apie 40–50 kartų. Su G. Vagnoriumi ir Vyriausybės nariais buvo susitarta nesunkiai, o kariškius teko gaudyti kelias valandas. Į Svečių namus visi pradėjo rinktis pavakare.

Pirmieji atvažiavo ministrai, vėliau pasirodė kariškiai, lydimi gausios, automatais ginkluotos apsaugos. Nebuvo tik premjero G. Vagnoriaus. Belaukdami jo, vestibulyje šnekučiomės su kariškiais. Man bekalbant su Vilniaus įgulos vadu generolu V. N. Uschopčiku, priėjo teisingumo ministras P. Kūris ir be jokių užuolankų pasakė pastarajam: „Ar jums, generole, neatrodo, kad liksite atpirkimo ožiu dėl visų pastarųjų įvykių?“ Jis nuo pirmųjų susitikimo minučių buvo sutrikęs, o po P. Kūrio žodžių net papilkėjo...

Pasirodė G. Vagnorius. Jis visų pirma panorė pasikalbėti su manimi asmeniškai. Nuėjome į kitą kambarį. G. Vagnorius buvo labai sunerimęs, sakė, kad jam neaiškus susitikimo tikslas: „Ar tu įsivaizduoji, kas bus, jei mes kalbėsime su delegacija ir kariškiais, o jiems išsiskirsčius, vėl pasikartos Sausio 13-oji naktis? Tada žmonės mus sudraskys...“ Paaiškinau jam, kad kai kuriais

REIKŠDAMAS STAČIATIKIŲ IR LIETUVOS RUSŲ
BENDRUOMENĖS PALANKUMĄ ATKURTAI
NEPRIKLAUSOMYBEI AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS
RŪMUOSE LANKYDAVOSI ARKIVYSKUPAS CHRIZOSTOMAS.
1991 M. SAUSIS

delegacijos nariais galima pasitikėti ir neįtikėtina, kad kariškiai vėl ryšis pakartotiniams išpuoliams. Visi suėjome į pasitarimų salę. Kariškiai elgėsi skirtingai: G. Belousas ir V. N. Uschopčikas sėdėjo išsitempę, įžūliau elgėsi iš Maskvos atvykę kariškiai, kurie kalbėjo apie visai nebūtus dalykus. Todėl kariuomenė palaiko vadinamąjį Nacionalinį gelbėjimo komitetą ir pasiryžusi padėti SSRS prezidentui M. Gorbačioviui atstatyti sovietinės konstitucijos galiojimą Lietuvoje. Į tai jiems buvo atsakyta, kad Lietuvos Aukščiausioji Taryba teisėtai atstovauja Lietuvos žmoniems, yra demokratiškai išrinkta ir jos sprendimai svarbesni už Maskvos norus.

L. Ter Petrosianas su savo padėjėju kariškiams įrodinėjo, kad pagal Lietuvoje veikiančius įstatymus kariškiai neturi juridinės teisės įvesti komendanto valandos.

Susitikimas baigėsi be jokių konkrečių rezultatų. Tačiau delegacija mus užtikrino, kad sausio 13-osios dienos įvykiai nepasikartos.

Delegacija nutarė vykti į Parlamentą. Nuvykome. Pokalbis pas V. Landsbergį buvo atviras ir ilgas. Galbūt net per daug ilgas. Aš sėdėjau kaip ant adatų. Buvo sutarta, jog delegacija tarpininkaus Maskvoje, kad kuo greičiau atvyktų SSRS Aukščiausiosios Tarybos atstovas. Išvykome į aerodromą. Tik delegacijos lėktuvui pakilus, įtampa atslūgo.

Apibendrinant šiandien žinomus faktus, savo bei kitų kolegų išpūdžius, sausio perversmo dalyvių teismo eigą, galima teigti, kad Lietuvos kolaborantams ir rusų kariškiams sausio perversmas nepavyko nes buvo:

- tvirta LR Aukščiausiosios Tarybos pozicija;
- aktyvi ir sąžininga Vyriausybės veikla;
- piliečių vieningumas bei aktyvumas – budėjimas prie Seimo rūmų, Radijo ir televizijos bokšto bei kitų objektų;
- sąmokslui nepasiruošimas (nesaugomos Vilniaus m. gatvių sankryžos, nenutraukti vidaus ryšiai ir ryšiai su užsieniu, jedinstveninkų pavėlavimas laiku atvykti prie RT bokšto ir kita);
- Lietuvos, Estijos, Latvijos ir Rusijos respublikų parlamentų pirmininkų, V. Landsbergio, A. Riuitelio, A. Gorbunovo ir B. Jelcino kreipimasis į Jungtinių Tautų generalinį sekretorių;
- Pasaulio tautų opinija, pasmerkusi kruvinus sausio įvykius Vilniuje;
- Rusijos demokratinė jėgų parama Lietuvai masiniuose mitinguose smerkiant kariškių veiksmus Lietuvoje;
- Iš Maskvos atvykusios delegacijos veikla Vilniuje ir kai kurių jos narių vėlesnė veikla Maskvoje.

Sąmokslininkai nesugebėjo per vieną naktį atlikti perversmo. Vėliau ir Maskvoje, ir Vilniuje pristigo ryžto.

Tada Maskvos delegacija duotą žodį ištesėjo – sausio 16 d. į Vilnių atvyko SSRS AT Tautybių tarybos Nacionalinių reikalų politikos komisijos pirmininkas G. Tarasevičius (baltarusis). Jo sutikimas aerodrome skyrėsi nuo N. Dementėjaus sutikimo. Delegaciją sutiko būrys jedinstveninkų, vadinamojo Nacionalinio gelbėjimo komiteto nariai ir mes, keli Seimo bei Vyriausybės atstovai, o sausio 16 d. buvo kitaip. Kairėje trapo pusėje stovėjo juodų mašinų eilė, greta jų didelis generolų būrys. Priekyje SSRS gynybos ministro pavaduotojas generolas V. Varenikovas. Dešinėje – šviesių spalvų Seimo atstovų mašinos. G. Tarasevičius į miestą nuvažiavo su lietuviais ir pirmiausia susitiko su V. Landsbergiu.

Per susitikimą Šiaurės miestelyje su M. Burokevičiumi ir generolais G. Tarasevičius nepritarė pastarųjų reikalavimams įvesti Lietuvoje ypatingą padėtį ir tiesioginį prezidentinį valdymą. G. Tarasevičiaus poziciją telefonu palaikė M. Gorbačiovas. Išgirdę tai, generolai buvo labai nepatenkinti. Dauguma jų skubiai išvažiavo iš Vilniaus.

Pagrindinė Kremliaus delegacijos ir G. Tarasevičiaus atvykimo reikšmė, kad buvo išvengta tolesnio kraujo praliejimo. Seimo posėdyje G. Tarasevičius patvirtino, kad jokių drastiškų priemonių nebus imtasi. Represijų šalininkams beliko laukti palankaus laiko...

IŠKILMINGOJE SAUSIO 13-OSIOS AUKŲ LAIDOTUVIŲ PROCESIJOJE – LIETUVOS KATALIKŲ BAŽNYČIOS HIERARCHAI.
1991 M. SAUSIO 16 D.

NERAMIOS NEPRIKLAUSOMYBĖS AKTO
PASKELBIMO LAUKIMO AKIMIRKOS
PRIE AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS RŪMŲ.
1990 M. KOVO 11 D.

Prašome sudėti ginklus ir paklusti Lietuvos įstatymams

Artūras PAULASKAS

Liudija tuometis Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras (1990–1997), Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas (2000–2006).

2005 m. sausio 13 d.

Kūrėsi pirmoji teisinė Lietuvos Respublikos įstaiga – Generalinė prokuratūra.

Lietuvoje per penkiasdešimt sovietų okupacijos metų niekada nebuvo savarankiškos prokuratūros. Visus aukštuosius prokurorus skirdavo Maskva. Tad po 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Nepriklausomybės Akto paskelbimo iškilo svarbiausias teisinis uždavinys – įkurti Lietuvos Respublikos prokuratūrą. Iki tol sovietinė prokuratūra kaip vieną funkcijų vykdė įstatymų atitikimo konstitucinę priežiūrą, kitaip tariant, tą, ką dabar atlieka mūsų Konstitucinis Teismas. Prokuratūra buvo viena aukščiausių teisinės valdžios institucijų, prižiūrėjusių teisinius aktus ir jų teisėtumą. Kol tai buvo Maskvos valioje, kilo pavojus Lietuvos naujosios valdžios teisiniams aktams.

Paskelbus Lietuvos Nepriklausomybę, iškart buvo formuojama ir jos teisinė bazė, Aukščiausioji Taryba (Atkuriamasis Seimas) paskyrė generalinį prokurorą. Nuo tos dienos sovietinė prokuratūra neteko juridinės galios, prarado teisinį įrankį kovoti prieš Nepriklausomos Lietuvos valstybę.

Mane paskyrė 1990 m. kovo 29 d., o jau kitos dienos rytą didžiulė prokurorų grupė iš Maskvos atskrido į Vilnių, sugužėjo į prokuratūros pastatą ir elgėsi po senovei – kaip maskvietiškų žinybos vadovai. Pirmas pokalbis su manimi jiems buvo netikėtas, nes aš kategoriškai pareiškiau, kad mes – Lietuva ir jos prokurorai – nesame pavaldūs Maskvai, sąjunginei prokuratūrai, o aš vertinu juos kaip svečius – kitos valstybės prokurorus. Maskvos prokurorai pareikalavo tuoj pat atlaisvinti 30–40 darbo kabinetų, duoti lengvąsias mašinas, sudaryti visas sąlygas nedelsiant vykti į Lietuvos rajonų prokuratūras. Bet jokios pagalbos jie iš manęs nesulaukė. Patyrę šoką, ėmė baimintis ir išskubėjo į KGB rūmus. Ten aptarė situaciją ir nieko nelaukdami išvažiavo po Lietuvos rajonų prokuratūras.

Tvyrojo ginklu paremta politinė įtampa, todėl jie taip drąsiai elgėsi ir niekieno neprašė jokio leidimo. Automobilius parūpino sovietinės prokuratūros transporto skyriaus prokuroras Nikolajus Krempovskis, kitus davė KGB vadovybė. Jie išvažiavo į Šalčininkus, Molėtus, Kauną, Klaipėdą, važinėjo po Vilniaus rajoną, pasirinkdami tas vietas, kur gyveno daugiau rusakalbių ir lenkakalbių. Tų rajonų prokuratūrose tikėjosi remtis nacionaliniais jausmais, nepalaikančiais Nepriklausomos Lietuvos valdžios siekių.

PRIE AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS PALEI NACIONALINĘ
M. MAŽVYDO BIBLIOTEKĄ ŽMONĖS BUDĖJO DIENĄ IR NAKTĮ.
1991 M. SAUSIO 13 D.

Susitikimuose rajonų ir miestų prokuratūrose buvo klausiama, ar vietos prokuratūros palaiko naująją Nepriklausomos Lietuvos prokuratūrą, kaip rajonų prokuratūros darbuotojai vertina naujosios Lietuvos politinius įvykius, kaip reikėtų griežtai pasielgti su naująja Lietuvos valdžia, buvo „zonduojama“, kokia rajonų prokurorų pozicija ir nuomonė.

Maskvos emisarai aplankė trečdalį Lietuvos prokuratūrų, o aš po savaitės, balandžio pradžioje, sukviečiau visus rajonų ir miestų prokurorus prisistatyti ir išdėstyti tolesnės veiklos programą ir uždavinius.

Tą rytą, kai turėjo įvykti respublikinis nepaprastasis prokurorų pasitarimas, į mano kabinetą įėjo Sovietų Sąjungos generalinio prokuroro pavaduotojas A. Vasiljevas, teisininkas iš Druskininkų, karinis prokuroras Antanas Petrauskas ir dar trys asmenys. Jie perskaitė įsakymą, kad esu pašalinamas iš Sovietų Sąjungos prokuratūros darbuotojų gretų, man atimamas tarnybinis laipsnis už sovietų konstitucinius ir prokuratūros įstatymų pažeidimus.

Sukviečiau skyrių vadovus. Atvykėliai dar kartą perskaitė įsakymą. Paskui, jiems pareikalavus, buvo sukviesti visi prokuratūros centrinio aparato darbuotojai, vėl perskaitytas įsakymas dėl mano nušalinimo.

Į salę prokuratūros šeštajame aukšte buvo susirinkę visų rajonų ir miestų prokurorai. Maskvos prokurorai dar kartą viešai išreiškė nepasitenkinimą, dar kartą garsiai perskaitė savąjį įsakymą, kad aš esu nušalintas, privalau atiduoti tarnybinį pažymėjimą, prokuratūros durų raktus nuo visų kabinetų, antspaudus su seifu ir galiu būti laisvas.

Jie pristatė savo statytinį Antaną Petrauską, sakė, kad jis laikinai eis Lietuvos SSR generalinio prokuroro pareigas, nes anksčiau Maskvos paskirtasis prokuroras Vidutis Barauskas gulėjo ligoninėje.

Kreipiausi paramos į Aukščiausiąją Tarybą. Po pietų posėdyje dalyvavo teisininkai Kazimieras Motieka, Egidijus Bičkauskas, daugiau atsakingų asmenų. Pasakiau, kad paskelbtoje Nepriklausomoje Lietuvoje prokuratūra turi būti su visais savo šalies patriotais ir reikia dirbti kartu. Baigus kalbėti, A. Vasiljevas dar kartą pareiškė, kad A. Paulauskas yra nušalintas, kad prokuratūrai vadovauja A. Petrauskas ir tik jo nurodymų visi turi klausyti. Ir vėl perskaitė savo įsakymą.

Kalbėję Aukščiausiosios Tarybos atstovai sakė: „Gerai, kad atleidote Artūrą Paulauską. Dabar jam niekas netrukdyt eiti Nepriklausomos Lietuvos prokuroro pareigų. Jums, sėdintiems salėje, nėra čia ką veikti, grįžkite į savo darbo vietas ir toliau dirbkite Tėvynės labui, vadovaujant ponui Artūriui Paulauskui.“

Visi, sėdėjusieji salėje, pakilo ir išėjo kartu su manimi. Liko tik A. Vasiljevas, N. Krempovskis, A. Petrauskas ir dar keturi ar penki buvę karo prokurorai pensininkai, priimti dirbti anksčiau. A. Vasiljevas buvo pritrenktas: salėje nepasiliko nė vienas rajonų ar miestų prokuroras! Tuo metu ten buvo nepaprastai daug spaudos, radijo ir televizijos atstovų, gausybė užsienio žurnalistų.

Maskvietiškieji prokurorai užėmė buvusio prokuroro V. Barausko ir gretimus kabinetus. Jie sėdėjo kabinetuose kairėje pusėje, o aš dešinėje turėjau kelis kabinetus su savo žmonėmis. Nežinybinė apsauga saugojo ir leido įeiti mūsų darbuotojams pateikus pažymėjimą. Tą vakarą dalyvavau Lietuvos televizijos tiesioginėje laidoje. Jos metu buvo pranešta, kad sovietų ginkluotų kariškių specialus padalinys, nepaisydamas Lietuvos įstatymų, užėmė visą prokuratūros šešių aukštų pastatą. Tai buvo 1990 m. balandžio 30 d. vakarą.

Prokuratūros pirmajame aukšte, keturiuose kabinetuose įsikūrė sovietų kareivinės su gultais, viso ketvirtojo aukšto – vadovybės kabinetus užėmė sovietiniai prokurorai, apačioje prie įėjimo buvo įrengtas karinis postas, ketvirtajame ir šeštajame aukštuose ant palangių pastatė kulkosvaidžius.

Kitą dieną manęs į pastatą neįleido. Buvau priverstas ieškoti patalpų. Įsikūriau už poros

kilometrų Algirdo gatvėje, policijos komisariatare, bet mūsų prokuratūros žmonės buvo išsidėstę net šešiose Vilniaus miesto vietose. Kai reikėdavo kokių nors parašų, prokurorai plasnodavo per visą Vilnių. Neretai per pietus valgykloje ar lauke ant mašinos pasirašinėdavau svarbius įsakymus, bylų dokumentus.

Taip ir dirbome neįprastomis prokuratūrai sąlygomis iki tol, kol Antanas Petrauskas ir jo talkininkai pabėgo. Dirbome pusantų metų – iki pučo Maskvoje. Gerai prisimenu, kaip 1991 m. rugpjūčio 25 d. mes visi jau buvome grįžę į prokuratūros patalpas Antano Smetonos gatvėje.

Nepaisant visų trukdymų, Lietuvos Respublikos prokuratūra įtemptai dirbo, tyrė bylas ir tokiomis nepalankiomis aplinkybėmis. 1990 m. liepos 27 d. Aukščiausioji Taryba (Atkuriamasis Seimas) pirmą kartą priėmė Prokuratūros įstatymą, kuriame buvo išdėstyti uždaviniai, struktūra ir funkcijos. Tai ir buvo tikrasis teisinis pagrindas prokuratūrai veikti.

Ir Medininkų žudynių, ir Sausio įvykių baudžiamosios bylos buvo iškeltos, bet labai ilgai jų negalėjome tirti. Tai unikalūs atvejais, kai kariškiai, nepaklusę Lietuvos prokuratūrai, davė teisminius parodymus Maskvos prokurorams, o mūsų nukentėjusieji nėjo į maskvietišką A. Petrausko prokuratūrą, bet kreipėsi ir davė parodymus mūsų prokuratūros darbuotojams.

Tikrai rugpjūčio pabaigoje, kai po nepavykusio pučo Maskvoje žlugo vadinamoji sąjunginė prokuratūra, mūsų prokuratūrai pavyko atgauti dalį jų prokurorų surinktos medžiagos. Aš pats tą parodymų bylą pargabenau iš Maskvos. Po to tie jedinstveninkų parodymai, kur jie gyrėsi, kaip kovojo prieš Lietuvą, kokie drąsūs buvę V. Ivanovas, V. Švedas, daugelis kitų, pateko į mūsų prokurorų rankas. Parodymai buvo akivaizdūs, atskleidžiantys faktus, kokias niekšybes jie darė Vilniuje, kituose Lietuvos miestuose, kaip užsimaskavę ir viešai veikė prieš naująją Lietuvos santvarką.

Per šešerius metus mūsų prokurorams pavyko sulipdyti į vieną Tragiškojo sausio bylą. Ir tik tada patvirtinau kaltinamąją išvadą, 1997 m. pradžioje pasirašiau ir byla pasiekė Aukščiausiąją Teismą.

VILNIAUS SPAUDOS RŪMŲ UŽGROBIMAS
BUVO VIENAS PIRMŲJŲ GERAI SUPLANUOTOS SOVIETŲ
AGRESIJOS PRIEŠ TAIKIUS GYVENTOJUS VEIKSMŲ.
1991 M. SAUSIO 11 D.

Pavyko užbaigti raudonųjų draugininkų, įvairių nužudymų, žmonių šaudymo, karinių akcijų, daug kitokių sunkių ir sudėtingų bylų.

O Medininkų žudynių bylos negalėjome tirti ir po rugpjūčio pučo Maskvoje, nes visi omonininkai iš Lietuvos ir Rygos pabėgo į Rusiją. Medininkų žudynių byla iki šiol neatiduota į teismą, nes Rusija elgiasi negeranoriškai, kaltininkus tebeslepia, todėl Lietuvos generalinė prokuratūra viena ištirti bylą nepajėgi.

Šiaurės miestelyje derybos su omonininkais vyko labai sunkiai. Įsivaizduokite: mes sutartą valandą atvykome į Šiaurės miestelį. Mūsų gal dešimties atstovų grupę pasitiko ginkluoti kariškiai, nuvedė ne į karininkų salę, bet tiesiog į kareivines, kur gal koks šimtas ginkluotų Kalašnikovo automatais omonininkų sėdėjo su moterimis ant lovų, suolų, taburečių ir garsiai reiškė nepasitenkinimą. Pokalbio metu vis kilnojo automatus, tarškino jų užraktais, nervingai pyko. B. Makutinovičius ir dar trys jo aršieji pagalbininkai nuolat gąsdino. Bet jie buvo įvaryti į kampą ir bijojo net nosį iškišti iš Šiaurės miestelio. Faktiškai kariuomenė, buvusi Šiaurės miestelyje, buvo jų saugumo garantas.

Omonininkai reikalavo, kad būtų amnestuoti, ir garantijos, kad nebus suimti. Tą vakarą

grįžau į Aukščiausiąją Tarybą ir gavęs įgaliojimus jiems garantavau: „Tie, kurie nenusižengė Lietuvos Respublikos įstatymams, nepadarė kruvinių nusikaltimų (turėta galvoje Medininkų žudynes), po atitinkamų teisinių procedūrų galės būti laisvi. Todėl prašome sudėti ginklus ir paklusti Lietuvos įstatymams.“

Sakė ginklų neatiduosią jokiū būdu: „Mes būsime tik su ginklais. Tuomet leiskite išvažiuoti iš Šiaurės miestelio į oro uostą, o ten kariškių lėktuvus mus nugabens, kur reikia.“

Kai leidome omonininkams išvykti iš Šiaurės miestelio, priekyje riedėjo kariškių tanketės. Omonininkai važiavo autobusais, mašinomis su užrašais „Liudi“ (rus. „Žmonės“), o paskui – vėl kariškių ginkluotos tanketės. Jie buvo apsiginklavę automatais, kulkosvaidžiais, granatomis. Visi baiktūs, įsitempę. Oro uoste per penkias minutes sušoko į karinį lėktuvą ir išsinešdino iš Lietuvos.

O 1990–1991 metais smurto, žudynių, žmonių šaudymo, sužalojimo bylų iškelta daug – gal aštuonių žmonių grupė dirbo penkerius metus. Tos bylos pasiekė teismus.

Nepriklausomos Lietuvos institucijų kūrimas ir įteisinimas vyko tikrai sunkiomis, dažnai dramatiškomis sąlygomis.

LIETUVOS KRŪTINĘ PUSĘ AMŽIAUS SLĖGĖS OKUPANTŲ
PRIEVARTOS MAŠINŲ METALAS GRĮŽTA Į TĖVYNĘ RUSIJĄ.
1992 M. LAPKRITIS

MITINGAS PRIE OKUPANTŲ STATYTIŲ
UŽIMTOS GENERALINĖS PROKURATŪROS A. SMETONOS
GATVĖJE, PALAIKANTIS GENERALINĮ PROKURORĄ
ARTŪRĄ PAULAUŠKĄ.
1991 M. SAUSIS

Prakalbintos barikados

Barikadų užrašai
pasaulio tautoms
ir valstybėms

PROGRESIVE MANKIND
STOP RED FASCISM¹

VISŲ ŠALIŲ ŽMONĖS, PADĖKIT MUMS!
MUS VIENIJA BALTIJOS JŪRA

VENGRIJA 1956
ČEKOSLOVAKIJA 1968
LIETUVA 1991
RUSIJA ?

AČIŪ, GERIEJI PASAULIO ŽMONĖS, KAD JŪS SU LIETUVA

GERB. JAV PREZIDENTE BUŠAI
NEŠERK RAUDONOJO BESOČIO SLIBINO
JIS GREIT PRARIS IR TAVE SU VISAIS DANGORAIŽIAIS

VIVAT BUSH
VIVAT LANDSBERGIS
HUSEIN KAPUT
KAPUT GORBAČIOV

¹ PAŽANGIOJI ŽMONIJA SUSTABDYK
RAUDONĄJĮ FAŠIZMĄ (ANGL.).

Dievo pagalbos
šauksmas barikadų
užrašuose

JĖZAU MARIJA, MYLIU JUS, GELBĖKIT SIELAS

GOD BLESS LITHUANIA
SAVE US FROM RED FASCISM²

VIEŠPATIE!
GELBĖK NUO KARO, BADO, MARO, UGNIES, „JADINSTVOS“
IR KREMLIAUS

² DIEVE, LAIMINK LIETUVĄ. APSAUGOK
MUS NUO RAUDONOJO FAŠIZMO (ANGL.).

Kaip sovietų omonininkai išsinešdino iš Vilniaus

Eugenijus ČERŠKUS

Liudija 1990–1995 m. Vilniaus miesto savivaldybės valdybos narys, Reikalų skyriaus vedėjas, Vilniaus miesto Nepriklausomybės gynybos štabo viršininko pavaduotojas, Sovietų okupantų agresijos socialinių pasekmių įvertinimo ir likvidavimo komisijos pirmininkas, teisininkas.

1995 m. rugšėjo 10 d.

Vilniaus miesto Nepriklausomybės gynybos štabas, įkurtas 1991 metų sausio 11 dienos ankstyvą penktadienio rytą Vilniaus miesto savivaldybėje, tolesnėje įvykių eigoje visą laiką nuolat išlaikė savo rankose be galo įtemptą, tačiau normalų Vilniaus miesto darbo ritmą – per seniūnijas tiesiogiai vadovavo bei kontroliavo visa, kas vyksta sostinėje. Neleisdavo išplisti „Jedinstvos“ išpuoliams. Vilniaus miesto savivaldybė dar 1990 metų rudenį organizavo sustiprintus budėjimus ir koordinavo visus miesto darbus. Bet prasidėjus 1991-iesiems metams, padėtis labai paastrėjo ne tik Vilniuje, bet ir visoje Lietuvoje, ypač Kaune, Šiauliuose, Alytuje. Priešiškos jėgos veikė organizuotai, inspiruotos sovietų komunistų partijos ir palaikomos rusų karinės jėgos.

Vilniuje karinis Šiaurės miestelis tuo metu buvo sovietų armijos citadelė visai okupuotai Lietuvai. Čia 1990-ųjų metų pabaigoje buvo sutelktos gausios specialiosios karinės pajėgos, KGB „Alfa“ galvažudžių padalinys, kuris savo niekšybes parodė jau tų įsimintinų tragiškų 1991-ųjų metų sausio įvykių metu.

Viena Nepriklausomybės gynimo štabo pagrindinės veiklos kryptį buvo užmegzti ryšį Vilniuje su karinio Šiaurės miestelio divizijos vadovybe, karininkais, jų šeimų nariais, siekiant juos apraminti po tragiškųjų sausio įvykių ir stengtis, kad daugiau nebūtų kraujo praliejimo. Be to, buvo siekiama paspartinti okupacinės rusų armijos išvedimą iš Lietuvos.

Po Sausio 13-osios kruvinių žudynių okupacinė rusų armija aiškiai suprato, kad jos dienos Lietuvoje suskaičiuotos. Generolas Vladimiras Uschopčikas, iki tol vadovavęs divizijai ir dalyvavęs kruviniuose Sausio 13-osios žudynėse, staiga dingo.

Žinojau, kad divizijai vadovauti paskirtas pulkininkas I. Frolovas. Paskambinau jam telefonu iš savo darbo kabineto, prisistačiau ir pareikalavau būtinai susitikti, suderinau laiką dėl susitikimo. Jis pageidavo, kad atvykčiau į karinį Šiaurės miestelį.

Budintis karininkas sutartu laiku jau laukė manęs prie įėjimo kontrolės punkto ir palydėjo iki divizijos vado kabineto. Susitikome, pasikalbėjome prie arbatos puodelio. Jaučiau, kaip I. Frolovas įdėmiai tyrinėja mane, aš savo ruožtu jį. Jis man paliko ganėtinai atviros, tiesaus, intelektualaus, malonaus žmogaus įspūdį, kuris, kaip vėliau parodė tolesnis mūsų bendravimas, toks ir išliko.

Paprašiau jo keletą dalykų:

„KAREIVI, MOTINA TĖVYNĖ ŠAUKIA NAMO!“

„VILKIS MILINĖ IR DINK IŠ LIETUVOS!“

BARIKADOS TIESIOG MIRGĖJO OKUPANTUS

SMERKIANČIAIS IR PAŠIEPIANČIAIS UŽRAŠAIS

LIETUVIŲ, RUSŲ IR KITOMIS KALBOMIS.

1991 M. SAUSIS

1. Leisti karinio Šiaurės miestelio teritorijoje įsteigti konsultacinį punktą, kuris supažindintų karininkus ir jų šeimų narius su Lietuvos įstatymais, socialinėmis garantijomis, esant galimybei spręstų iškilusius buitines klausimus;

2. Leisti organizuoti karininkams susitikimus su Lietuvos politikais, Vyriausybės bei miesto savivaldybės atstovais;

3. Organizuoti karininkų šeimoms vakarus-koncertus.

Divizijos vadas tai išklauses paprašė manęs, kad visa tai jis turi suderinti su savo vadovybe (Pabaltijo karine apygarda Rygoje) ir pažadėjo man artimiausiu metu apie rezultatus pranešti. Po kelių dienų suskambo telefonas ir I. Frolovas pranešė, kad mes galime bendrauti, tačiau lyg juokaudamas užbaigė: „Евгенийос Иозович, с политиками есть много проблем, лучше, чтоб они нам не мешали“ (rus. „Eugenijau Juozovičiau, su politikais yra daug problemų, būtų gerai, kad jie mums nekliudytų“).

Mes buvome pasiruošę. Savo ruožtu pulkininkas I. Frolovas mums paskyrė Šiaurės miestelio teritorijoje viename kariniame korpuse kambarį su telefonu. Tenai iš karto ant durų iškabinome skelbimą rusų kalba, kad čia veikia miesto savivaldybės teisės ir socialinių klausimų konsultacinis punktas. Nurodėme, kada ir kokiais klausimais teikiamos konsultacijos. Kabinete ant stalo buvo galima susipažinti su naujausiais Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės teisiniais aktais, lankytojams buvo pateikiama kukli to meto spauda. Pasirodo, tai buvo nauja ir netikėta, nes iki tol kariškiams ir jų šeimoms tai buvo „tabu“ arba karinių politrukų aiškinama kaip landsbergininkų buržuazinė ideologija. Mums pavyko! Pamažu pravėrėme tą geležinę uždangą.

Iš pradžių būdavo dažnai skambinama ir neprisistatoma. Įtarumas ir baimė užleido vietą susidomėjimui įvykiais Lietuvoje. Pro storas, betonines karinio miestelio sienas prasiskverbė pirmieji tiesos srauto spinduliai. Ledai pajudėjo!

Prisimenu aktyviausius šio konsultacinio punkto dalyvius – tai savivaldybės Juridinio skyriaus vedėjas Audrius Aničas, Socialinio draudimo valdybos viršininko pavaduotoja Gražina Jackūnienė, Privatizavimo tarnybos viršininkas Stasys Rudminas ir kiti.

Susitikimuose Šiaurės miestelyje dalyvavo Vyriausybės, kuriai vadovavo Gediminas Vagnorius, kancleris Kęstutis Čilinskas (keletą kartų), Vyriausybės komunalinio skyriaus vedėjas Algimantas Kregždė, Miesto tarybos pirmininkas Arūnas Grumadas, miesto merai Vytautas Bernatonis, Arūnas Štaras, miesto valdybos narys vyriausiasis architektas Danas Ruseckas, kiti specialistai. Karininkų namų salė Šiaurės miestelyje, kurioje galėjo tilpti per 300 žmonių, visuomet būdavo pilnutėlė. Mus pasitikdavo pats divizijos vadas, jo pavaduotojai, kiti aukšti karininkai. Aš susirinkusiesiems pristatydavau atvykusius svečius, trumpai apibūdindavau pagrindinę pokalbio temą. Tačiau dažniausiai iš anksto numatytų pokalbių temų nebuvo laikomasi. Klausimų svečiams, tai yra mums, būdavo apščiui, nuo sovietinių teisinių normų iki Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos nutarimų bei kasdieninių buitines problemų sprendimo. Užvirdavo gan aštrios diskusijos apie Lietuvos valstybingumą, apie Lietuvos savarankiškos valstybės statusą. Ryškiai matėsi, kad politrukai bando sužlugdyti užsimezgsų dialogą, tačiau provokuojančios kalbos arba klausimai rezultatų nedavė. Po susitikimų atvirai paklausti ar pasisakyti nedrįstantys sovietų karininkai individualiai dar ilgai klausinėdavo ir diskutuodavo su mumis čia pat salėje.

Pamenu, skambina man I. Frolovas ir sako: „Daugiau jokių susitikimų!“ „Kodėl?“ – klausiu aš. Jis paaiškina, kad karininkai ir kariškiai sunerimę, kai kurie atvirai reiškia pasipiktinimą, o kai kurios kariškių grupės yra net agresyviai nusiteikusios po vakarykštės AT Pirmininko kalbos per Lietuvos televiziją, kad jie esą okupantai ir nedelsiant turi išsinešdinti iš Lietuvos. Jis pabrėžė, kad jie turi šeimas, butus ir nesiruošia niekur trauktis. Kiek prisimenu, pasiūliau taip giliai nereaguoti, tuo labiau kad kariškiai galėjo ne taip suprasti AT Pirmininko žodžius,

ILGAI LAUKTA LAISVĖS AKIMIRKA:
SOVIETŲ OKUPANTŲ KARO MAŠINŲ KOLONA
NEŠDINASI IŠ LIETUVOS.
1992 M. KOVAS

ir pasiūliau surengti kariškiams koncertą, trumpam pamirštant politiką. Po trumpos pauzės I. Frolovas tarė: „Eugenijau Juozovičiauj, turite neblogą humoro jausmą.“ Sunkiai pavyko įtikinti diviziono vadą, kad reikia dar kartą susitikti.

Sutarėme, kad atvykstame su Vyriausybės kancleriu Kęstučiu Čilinsku, kuris pakomentuos Vytauto Landsbergio išsakytas mintis. Nors politrukai buvo neblogai „pasiruošę“, tačiau ir šį kartą mums pavyko. Gražiai pradėtas dialogas nenutrūko. Dar daugiau, salėje nors ir nedrąsiai, atsisveikinant nuaidėjo plojimai.

Atmintyje įstrigo dar vienas susitikimas kariniame Šiaurės miestelyje. Ilgai ir nebudžiamai siautėjusiam Lietuvoje „Omon“ būriui, kuriam vadovavo liūdnei pagarsėjęs Boleslovas Makutinovičius, pasitraukus iš jėga užimto pastato Valakampiuose į karinį Šiaurės miestelį, Vilniaus savivaldybės Valdyba mane delegavo dalyvauti pirmose derybose dėl jų nuginklavimo. Prisipažinsiu, kad iš pradžių buvo neramu. Juk einu į susitikimą su gerai iki dantų ginkluota, nevaldoma, tik sovietų įstatymus pripažįstančia gauja. Žinojau, kad jie nepakluso ir Šiaurės miestelio karinės vadovybės įsakymui – nusiginkluoti!

Vakare, kaip visada, namiškiams pasakiau, kad turiu skubių reikalų miesto savivaldybėje ir grįšiu vėlai. Sutartą valandą prie karinio Šiaurės miestelio vartų susirinko apie 10 žmonių, iš jų pažinau tuometį vidaus reikalų ministro pavaduotoją Juozą Matonį, Joną Gečą, Vilniaus miesto tarybos pirmininką Arūną Grumadą, dar nuo studijų laikų universiteto Teisės fakultete Lietuvos generalinį prokurorą Artūrą Paulauską, kuris ir vadovavo deryboms. Žinoma, čia buvo ir diviziono vadas I. Frolovas bei jo pavaduotojai. Vėliau prie mūsų prisijungė dar keletas nepažįstamų kariškių, kaip vėliau prisistatant paaiškėjo, tai aukšti karininkai (generolas ir 2 pulkininkai iš Pabaltijo karinės apygardos Rygoje).

Mus visus pasitiko B. Makutinovičius ir palydėjo į kareivines, kuriose buvo „įsikūrę“ omonininkai. Dauguma jų sėdėjo kareiviškuose gultuose su maskuojančiomis kareiviškomis uniformomis, nepaleisdami iš rankų automatų. Pastebėjau, kad ant kai kurių automatų buvo uždėti durklai. Be to, šalia jų glaudėsi jų draugės ar šiaip artimieji. Susėdome priešais, per porą metrų nuo šios ginkluotos gaujos. Suskaičiavau apie 90 omonininkų.

Tuometinis Lietuvos generalinis prokuroras Artūras Paulauskas tvirtai ir aiškiai tarė: „Tie, kurie nenusižengė Lietuvos Respublikos įstatymams, nepadarė kruvinių nusikaltimų (turėta galvoje Medininkų žudynes), po atitinkamų teisinių procedūrų galės būti laisvi. Todėl prašome sudėti ginklus ir paklusti Lietuvos įstatymams.“ Arčiau sėdintys omonininkai visą laiką kreivai šypsojosi, žaismingai atidarydami automatų spynas, pakeldami ir vėl nuleisdami ginklus. Aišku, jie bandė mus paveikti psichologiškai. Neapykanta sklido iš jų kalbų ir tulžingų klausimų. Kaip susitarę kartojo: „Pripažįstame tik SSRS įstatymus.“ Boleslovas Makutinovičius aiškiai manevravo, leisdamas kalbėti kitiems. Buvo palaikomas nuolatinis ryšys su Lietuvos Aukščiausiąja Taryba. Derybų eigoje apie 23 val. pasiūliau: „Sutikite, kad jūsų vadas Boleslovas Makutinovičius su Artūru Paulausku vyktų į Aukščiausiąją Tarybą pas pirmininką Vytautą Landsbergį derinti pozicijų, o mes pasiliegame laukti, kol jie sugrįš.“ Į tai vienas B. Makutinovičiaus sėbrų išdidžiai metė: „Mes civilizuoti! Įkaitų neimame.“ O B. Makutinovičius sarkastiškai pridūrė: „Aš be kostiumo, be kaklaraiščio“ (jis vienintelis iš šios gaujos vilkėjo juodomis kelnėmis ir tamsiai mėlynu megztuku).

Derybos baigėsi vėlai po vidurnakčio, lyg ir be rezultatų, tačiau tikslas buvo pasiektas: vieni, išsigandę laukiamos atsakomybės pagal Lietuvos įstatymus ir mūsų tvirtos pozicijos – nusiginkluoti, išskrido į Rusiją, kiti kaip naktiniai šikšnosparniai išsilakstė kas kur, daugelis jų pabėgo į užsienį.

Visi šie susitikimai, šis kasdieninis sunkus ir įtemptas darbas su kariškiais parodė, kad mums pavyko laiku įžengti į sužeisto žvėries urvą, kontroliuoti jo veiksmus iki pat okupacinės armijos išvedimo iš Lietuvos.

ŠIO AUTOMOBILIO SAVININKO IŠMONĖ
IR PASIAUKOJIMAS TIKRIAUSIAI ĮKVĖPĖ
IR PADRĄSINO DAUGELĮ.
1991 M. SAUSIS

KAI KURIE MITINGŲ IR PIKETŲ TRANSPARANTAI
VĒLIAU ILGAM LIKDAVO ANT BARIKADŲ.
1991 M. SAUSIS

Nuoskaudos pinigais neatpirksi

Laima STAUČYTĖ

Vilniaus laikraštis, Nr. 12,
1991 02 11–12

Agresijos pasekmių įvertinimo ir likvidavimo komisija dirba jau tris savaites. Komisijos pirmininkas Eugenijus Čerškus papasakojo, kad per šį laikotarpį į komisiją kreipėsi apie 50 žmonių.

Daugiausia – dėl patirtos moralinės žalos. Kiti – dėl pablogėjusios sveikatos būklės, prarastų asmeninių daiktų. Kadangi agresija nesibaigė sausio tryliktąją, atsiranda vis naujų žmonių, kuriems karinė technika ir kareiviai sugadina lengvuosius automobilius, atima daiktus, sumuša. Į komisiją dėl prarastos technikos kreipėsi nemažai žurnalistų.

Nukentėjo ne tik pavieniai žmonės, bet ir organizacijos. Pavyzdžiui, valstybinė įmonė „Dovana“, Radijo ir televizijos bokšte nuomojusi patalpas, sovietų kariškiams užėmus bokštą neteko 5,6 tūkstančio rublių. „Šiaurės Atėnų“ redakcija Spaudos rūmuose „paliko“ 9 432 kilogramus popieriaus. Profsąjungų kultūros rūmai, dėl agresijos sužlugus įvairiems kontraktams, prarado apie 10 000 rublių.

Moralinės žalos neatlyginti, tačiau ir piniginio atlygio daugelis žmonių atsisako. Gautą kompensaciją jie sutiktų pervesti į Nepriklausomybės gynimo fondą.

•Vilniaus miesto valdybos duomenimis, dėl SSRS ginkluotųjų pajėgų nusikalstamų veiksmų Vilniuje sausio 11–13 dienomis miesto ūkis, negalutiniais skaičiavimais, patyrė apie 2,7 milijono rublių nuostolį. Iš jų komunaliniame ir butų ūkyje – 2,5 mln. rb, prekybos organizacijose – 33 tūkst. rb, statybos komplekse – 105,2 tūkst. rublių.

VILNIAUS BARIKADŲ VIRBO PERVERTAS
BEVERTIS POLITIŠKAI BANKRUTAVUSIOS SOVIETŲ
IMPERIJOS PINIGAS IR JOS KŪRĖJAS.
1991 M. SAUSIS

Duonos riekę – per pusę

Ona BALČIŪNIENĖ

Lietuvos aidas, Nr. 046 (5746),
1991 03 06

Šį kartą ne apie žuvusius, amžiną Jiems atilsį. Su Vilniaus miesto valdybos skyriaus vedėju, Agresijos pasekmėms įvertinti ir likviduoti organizavimo komisijos pirmininku Eugenijumi Čerškumi kalbamės apie gyvuosius, vienaip ar kitaip nukentėjusius sovietinio teroro dienomis sausio viduryje.

Nelaimės dienomis Vilniaus savivaldybėje įsteigtas štabas, kuriame dar ir dabar po dešimt valandų per dieną neužsidaro durys. Komisija pati aplankė visas žuvusiųjų šeimas, domėjosi, kas kaip gyvena ir gyvens, netekę artimo žmogaus. Kam reikia, bus skiriami butai, visiems – tam tikros piniginės išmokos. Vieni – drovūs ir kuklūs, nelaimės prislėgti nenoriai šneka apie materialinę kompensaciją, todėl tokiems reikia siūlyti bent šešias gausiai šeimai trūkstamas kėdes ir sudedamąją lovele ar parūpinti darbą šeimos galvai. O kiti, net ir tie, kuriems jau nebeprisitaikyti pagal giminystę, užsiprašo daugiau, negu įmanoma skirti iš mūsų valstybės vargano biudžeto, ko nors nenuskriaudžiant.

Į štabą kreipiasi daugybė žmonių. Ir jų pareiškimai įvairūs. Vaikinas norėtų nekomercine kaina nusipirkti striukę vietoj tos, kuri apdegė ant jo pečių. Kitas, kurio videokamera tą naktį buvo sudaužyta, 21 tūkst. rublių kompensaciją ims tik tuo atveju, jeigu nuostolius apmokės Sovietų Sąjunga. Dėstytoja prašo jai skirtą kompensaciją, paskirtą dėl fizinės traumos, patirtos prie Radijo ir televizijos bokšto, pervesti į Nepriklausomybės gynimo fondą. Kai kurie nelietuviai, dėstydami pareiškimuose savo patirtas skriaudas, prašo jų pavardes slėpti, nes tą naktį jie neturėjo ten būti, todėl ir nukentėti negalėjo – jei sužinos jėgininkai, išvarys iš darbo. O štai viena Lazdynų gyventoja savo pareiškime pažymi, kad išbyrėjusius nuo sprogimų langus jau įstiklino atėję vyrai, bet tik po kelių dienų apsižiūrėjusi, kad įskilęs klozeto puodas ir bakelis „Kompakt“. „Klozeto gedimas susijęs su 1991 m. sausio 13 d. įvykiais prie Radijo ir televizijos bokšto.“ Todėl moteriškė jau net primygtinai reikalauja, kad komisija nedelstų sutvarkyti ir tą jos reikalą.

Faktai – iš protokolų. Pavardės? Nereikia. Vieni iš kuklumo prašo nutylėti, kiti – tiesiog apgailėtini. Nevienodi mes, ak, kokie nevienodi einame į Laisvę ir Nepriklausomybę. Vieniems – tai laisvė dalytis tarp savųjų automobilius. O kiti su malda lūpose ir šventu tikėjimu širdyje aukoja Lietuvai, nelaimės ištiktiems žmonėms perpus perlaužtą duonos riekę. Laimei, gerų ir nuoširdžių ištikimų Idėjai žmonių Lietuvoje absoliuti dauguma. Tik susitelkę įveiksime visas negandas. O nukentėjusiųjų dėl Laisvės Tėvynė nepamirš.

Ta pačia proga skaitytojams pateikiame ir kelis faktus iš Vilniaus miesto mero Vytauto Bernatonių telefonogramos Ekonomikos ministerijai apie padarytus materialinius nuostolius sostinės komunaliniam ūkiui.

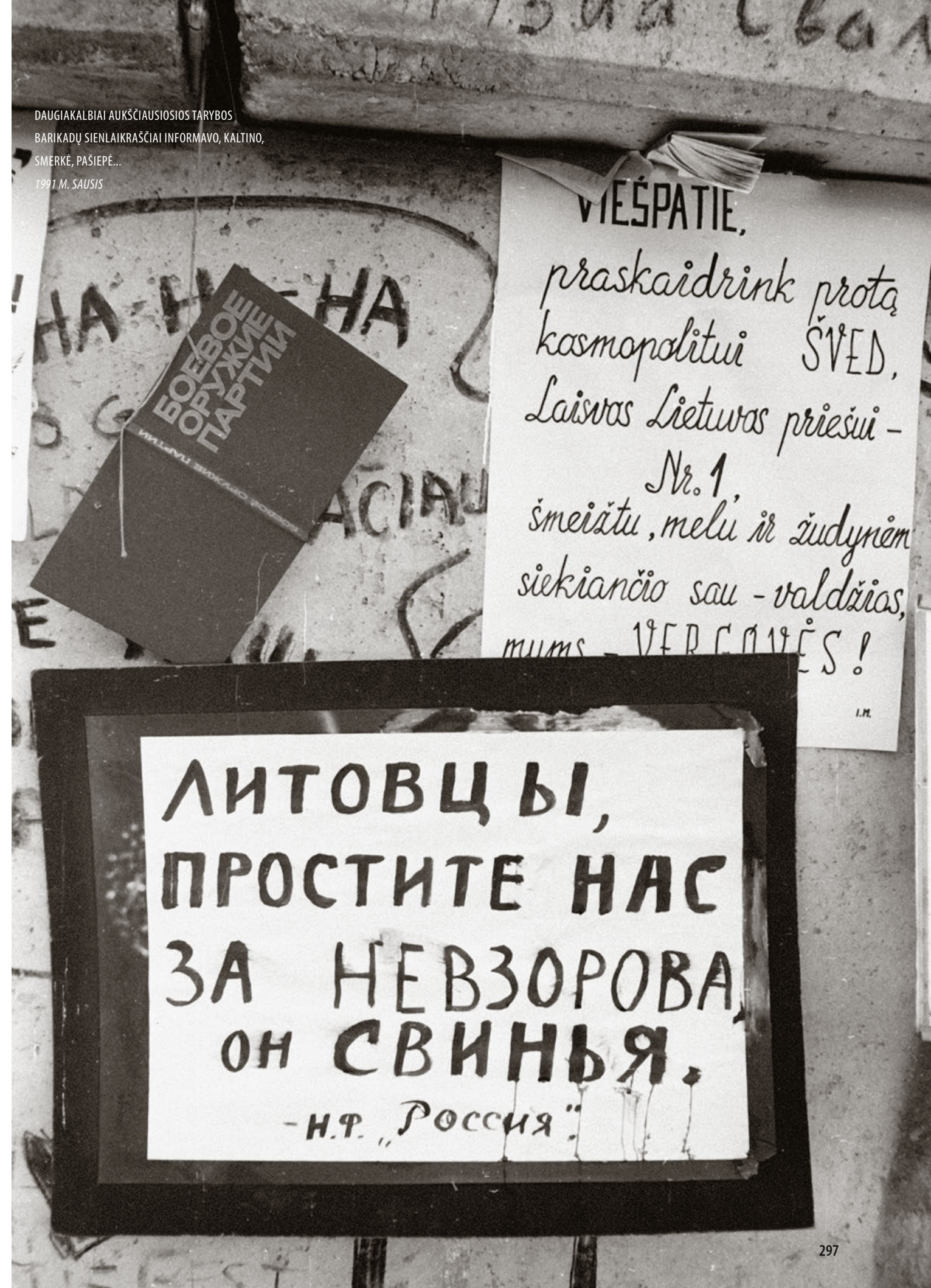
- ...Š. m. sausio 11–13 dienomis Vilniaus miesto ūkio nuostoliai, negalutiniais apskaičiavimais, sudaro 2 milijonus 646,6 tūkst. rb.

- ...Vikšrinė karinė technika, važinėdama miesto gatvėmis, sugadino 32 kilometrus asfaltuotos gatvių dangos už 1 milijoną 881,6 tūkstančio rublių. Reikia restauruoti 3 800 kv. m šaligatvių – 55,6 tūkst. rb. Gatvių aptvėrimo segmentinių stovų atstatymas kainuos 1,3 tūkst. rb. Suniokota 15 000 kv. m žaliųjų vejų – už 31,6 tūkst. rb. Tomis dienomis taip pat sunaikinta arba sugadinta komunalinės technikos už 30 tūkst. rb.

- ...Įrengti Respublikos Aukščiausiosios Tarybos apsaugą kainavo 91,6 tūkst. rb.

Tai tik kai kurie, dar negalutiniai skaičiai. Kas ir kada apskaičiuos ir įvertins visų Lietuvos žmonių fizines, moralines traumas ir asmeninius materialinius nuostolius?

DAUGIAKALBIAI AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS
BARIKADŲ SIENLAIKRAŠČIAI INFORMAVO, KALTINO,
SMERKĖ, PAŠIEPĖ...
1991 M. SAUSIS

Susitikimas su kariškiais

SIA
Lietuvos aidas, Nr.13(5971),
1992 01 21

Sausio 17 d. Vilniuje, Lietuvos Sąjūdžio būstinėje, įvyko susitikimas, kuriame dalyvavo lietuvių kilmės Vašingtono Marijos koledžo (Mary Washington Colledge) profesorius Ričardas Krickus, dėstęs JAV kariniame laivyne, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro pavaduotojas, SKA tarnybos viršininkas pulkininkas leitenantas Jonas Gečas, Vilniaus miesto valdybos reikalų vedėjas Eugenijus Čerškus ir Vilniaus mieste dislokuoto karinio dalinio 107 motošaulių divizijos valdymo karininkas Leonidas Rudakovas bei tos pačios divizijos žvalgybos kuopos vadas Vladimiras Dmitrijevas.

Sovietų armijos kariškiai atsakė į gausius svečio iš JAV bei kitų dalyvaujančiųjų klausimus. Į klausimą, ar jie dabar save laiko Rusijos, ar SSRS karininkais, L. Rudakovas pasakė, kad sunku atsakyti, bet daugiau jokių kitų priesaikų jis neduos.

Kareivi, ar girdi mane?

G. B.
(pavardė redakcijai žinoma)
Lietuvos aidas, Nr.16(5974),
1991 01 24

Aš – kaimietė, jau pensininkė. Tylėti negaliu. Juo labiau kai prisimenu, kaip dalinau rusų kareiviams duoną. Tauragės geležinkelio stotyje dirbo vokiečių saugomi vadinamieji rusų „plienikai“. Man dažnai tekdavo pravažiuoti pro šalį. Matydavau išsvargusius ir alkanus rusų kareivių veidus. Jie maldaudavo manęs: „Chleba, chleba!“

Aš pripjaustydavau duonos, sudėdavau į vežimą ir veždavau. Pamatę mane atvažiuojant, jie puldavo prie vežimo, o aš jaučiau, kad taip reikia, kad aš jiems padėdu išsigelbėti nuo bado, nuo mirties.

Mielas karininke, kareivi! Atsigręžk, susimąstyk. Lietuvis prieš tave nekelia ginklo, ir tu nežudyk mano vaikų, nes aš, motina, išgelbėjau tavo tėvą, gal tavo tėvo draugą nuo mirties. Neatsilygink kulka.

GYVAS DAUGIATŪKSTANTINIS ATISISVEIKINANČIŲJŲ
SU SAUSIO 13-OSIOS DIDVYRIAIS KORIDORIUS DRIEKĖSI
KELIS KILOMETRUS NUO ARKIKATEDROS IKI
ANTAKALNIO KAPINIŲ.
1991 M. SAUSIO 16 D.

Jeigu reikės, ginsiu vėl

Virginija Julija RUBIKAITĖ

Lietuvos aidas, Nr.16(5974),

1991 01 24

Aš esu įsitikinusi, kad vadinamajam Nacionalinio gelbėjimo komitetui priklausė ir tie, kuriems jautė simpatijas bent dalis Lietuvos žmonių. Jie tikisi sudaryti „priimtina“ Lietuvai vadovybę. Visiems, be abejo, aišku, kad NGK vertė ne Vyriausybę, o Parlamentą. Dėl to, kad galėtų sukurti, jų žodžiais tariant, realų suverenitetą, nepykdydami „draugo“ Gorbačiovo. O gal dėl to, kad nebūtų visokių čepaičių bei vaišvilų, neleidžiančių žaisti nedžentelmeniškų žaidimų, trukdančių vyriausybei kurti visokias „Interlitas“ ir pan. Niekad nepamiršiu V. Jasukaitytės réksmingo interviu. Ji puolė Sąjūdžio II suvažiavimo delegatą, pasakiusį, kad Burokevičius – žinomas priešas – mažiau pavojingas už tą priešą, kuris, apsimesdamas labai dideliu draugu, gali net savo motiną parduoti. Ar ne taip yra su tuo „gelbėjimo komitetu?..“ Kad SSKP LKP rankos kruvinos, mes žinom, bet pagalvokim apie tuos, kurie kruvinas rankas nori susikišti į kišenes ir likti nežinomais. Jie kiekviena proga vėl lėks parvežti „Rytų saulės“.

Be to, bijau, kad nebūtų pasikėsinta į mūsų žuvusių didvyrių garbę. Jie sąmoningai žuvo už Tėvynę, ir kitoks jų mirties traktavimas yra nusikalstamas. Aš jau girdėjau sakant, kad tų aukų nebūtų buvę, jei Parlamento vadovybė būtų realiai vertinusi savo politinius žingsnius. Manau, kad bus bandoma kaltę suversti ne žudikams, o Parlamento vadovybei. Kai išgirdau važiuojančius prie bokšto tankus, nesėdėjau namie ir nesislėpiau, o stovėjau prieš juos ir nesitraukiau nė per žingsnį. Aš nekalta, kad kulkos ar vikšrai pasirinko ne mane, o galbūt vertesnius gyventi žmones. Todėl viešai pareiškiu, kad prieš tankus mane pastatė ne Landsbergis, ne Motieka, ne Vaišvila (nors juos labai gerbiu), o meilė Tėvynei ir noras prisidėti prie jos laisvės. Ir jeigu dar kartą reikės stoti prieš tankus, nesvarbu, ar kas ragins mane, ar ne, aš vėl stoisiu prieš juos.

Kolaborantai

Eugenijus ČERŠKUS

Lietuvos aidas, Nr.16(5974),

1991 01 24

Neseniai išgirdome apie vadinamąjį Nacionalinio gelbėjimo komitetą, kurį sukūrė užsienio valstybės kruvinoji bolševikinė organizacija ir jos kolaborantai Lietuvoje. Sveiku protu nesuvokiama, kaip gali Burokevičius, Švedas, Jermalavičius, Naudžiūnas, Kuolelis, saujelė lietuvių tautos atplaišų, prisidengusių mistiniu komitetu, besiremiančiu apkvaišusiais, girtais Ivanovo vadovaujamais jedinstveninkais, atstovauti 3,5 mln. lietuvių tautai ir ginti jos interesus. Turėdami „ypatingus“ svetimos valstybės prezidento įgaliojimus, pasitelkę specialius taikių gyvenotojų žudynėms skirtus kovinius dalinius, jie mėgino sausio 13-osios naktį įvykdyti valstybinį perversmą. Tačiau beginklė tauta, praliejusi kraują, apgynė savo teisėtai išrinktą Parlamentą ir Vyriausybę, apgynė savo Laisvę ir Nepriklausomybę.

Desantininkų žvėriškumas dar labiau sutelkė, atvėrė akis šimtams ir tūkstančiams rusų, lenkų, baltarusių, kitų tautybių žmonėms, gyvenantiems mūsų žemėje.

Sprendžiant iš pavadinimo, Nacionalinio gelbėjimo komitetas turėtų kažką gelbėti. Bet ką? Jis ir pats to nežino. Netrukus jam ir jo pakalikams teks gelbėtis patiems, nes kruvinųjų darbų tauta nepamirš.

Ji šiandien kaip niekada vieninga ir rami. Ji jau išlaikė sunkų išbandymą, o jeigu reikės, pasiruošusi tai pakartoti.

Nekaltų žmonių žudynių organizatoriams, vykdytojams ir jų pakalikams – visų panieka ir pasmerkimas.

DRAUGŲ PRIESAIKA TĖVYNEI ANT GEDIMINO PROSPEKTO BARIKADOS (TIES STATOMU SEIMO VIEŠBUČIU). VIRŠUTINIAI ŠIOS BARIKADOS LUITAI SU UŽRAŠU „ČIA – LIETUVOS ŠIRDIS“ DABAR SAUGOMI PRIE SEIMO, NES JAM ŠIE ŽODŽIAI IR BUVO SKIRTI.
1991 M. SAUSIS

Jie amžiams su mumis

Marija JACKEVIČIENĖ

Lietuvos aidas, Nr.16(5974),

1991 01 24

Nedaug prabėgo laiko nuo tos dienos, kai visi dori Lietuvos žmonės (ir ne tik Lietuvos) švento skausmo valandą susikaupe stovėjome prie mūsų didvyrių karstų.

Aš, vyresniosios kartos atstovė, tomis dienomis kaip niekada anksčiau jaučiau visą paskutinių dešimtmečių Lietuvos skausmą. Atgijo jaunystės prisiminimai. Kai buvau studentė, atostogų metu Suvalkijoje, savo tėvų sodyboje, mačiau ryžtingus, orius Lietuvos partizanus. Menu juos su nepriklausomos Lietuvos karių uniformomis. Žinau, kad ir mano vyriausiojo brolio, buvusio Lietuvos karininko, uniforma taip pat buvo atiduota į mišką. Tai buvo rezistencijos pradžia. Deja, už Lietuvos laisvę tada jų dešimtys tūkstančių sugulė po velėna. Tarp jų yra ir mano giminaičių, ir manosios parapijos vyrų, kurių nei tragiškos mirties aplinkybės, nei amžinojo poilsio vietos nėra žinomos.

Atiduodami pagarbą dabar žuvusiems didvyriams, mes nusilenkėme kartu ir toms pokario rezistencijos aukoms. Dabar dausose jie laimingi, nes vaikai ir vaikaičiai tęsia jų darbą.

Visų jų, dabar ir anksčiau žuvusiųjų, vėlės lydi mus. Jaučiame juos šalia savęs. Jie budi su mumis Nepriklausomybės aikštėje, šildosi prie laužų...

Amžina šlovė visiems Jiems.

Ne visi Vilniaus valdininkai buvo abejingi

Antanas GERBUTAVIČIUS

Lietuvos rytas, Nr. 78,

1995 04 04

Po 1991 metų sausio 13-osios tragedijos Vilniaus miesto savivaldybėje buvo sudaryta komisija nelaimės ištiktiems žmonėms padėti, nes mes, netekę savo artimųjų, buvome labai prislėgti ir sutrikę. Komisijos nariai aplankė žuvusiųjų šeimas, domėjosi, kaip gyvename.

Toje komisijoje dirbo ir miesto valdybos ūkio skyriaus vedėjas Eugenijus Čerškus, kurio nuoširdų rūpestį ypač gerai jautėme. Netekęs vienintelio sūnaus Dariaus, buvau visiškai praradęs gyvenimo viltį, be to, dar prieš tragiškus įvykius netekau darbo. Kaip tik E. Čerškus ir padėjo man išbristi iš nevilties – jo pastangomis vėl pradėjau dirbti, mums buvo įvestas telefonas. Jaučiau didžiulę šio žmogaus moralinę paramą. Kiek žinau, E. Čerškus daug padėjo ir žuvusios Loretos Asanavičiūtės motinai. E. Čerškus jau neturi įpareigojimų rūpintis mumis, bet iškilus problemoms, kaip ir anksčiau, prisimenu jį – visada patars, paguos, padės rasti išeitį.

SAUSIO 13-OSIOS ŽUVUSIUOSIUS KIEKVIENTAS
LYDĖJOME AMŽINO POILSIO KAIP ARTIMIAUSIUS GIMINES.
1991 M. SAUSIO 16 D.

Prakalbintos barikados

Tautų solidarumo barikadų užrašai

LITWO!
BOG I CALY SWIAT Z TOBĄ.
BĄDŹ WOLNĄ!¹

BE LAISVOSIOS LIETUVOS NEBUS LAISVOSIOS BALTARUSIJOS

¹ LIETUVA! DIEVAS IR VISAS PASAULIS
SU TAVIMI! BŪK LAISVA! (LENK.).

Atskirų Lietuvos vietovių atstovų barikadų užrašai

VENTOS GYVENTOJAI
UŽ LIETUVOS LAISVĘ

APSAUGOK AUKŠČIAUSIAS MŪS MYLIMĄ ŠALĮ
KALVARIJOS SĄJŪDIS

MES ŽEMAIČIAI IŠ AKMENĖS
PASIRYŽĘ VISADOS
ATVAŽIAVOME Į VILNIŲ
GINTI LAISVĘ LIETUVOS

ŽEMAIČIAI! SUREMKIME PEČIUS
APGINKIME LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĘ IR LAISVĘ!

SUSIVIDURIOUSEM, ALE NEPASIDOUSEM!

V. LANDSBERGI, KAUNAS SU JUMIS

TEISYBĖ – ŠVENTA
LAISVĖ – NENUGALIMA
ŠIAULIEČIAI

SVARBIAUSIŲ DAINUOJANČIOS REVOLIUCIJOS ĮVYKIŲ KRONIKA 1987–1993

1987 m. rugpjūčio 23 d.	Laisvės lygaVilniuje, prie dainiaus Adomo Mickevičiaus paminklo, surengia tūkstantinį mitingą prieš neteisėtą Molotovo–Ribentropo paktą, slapta pasirašytą 1939 m. rugpjūčio 23 d., pagal kurį nacistinė Vokietija ir Sovietų Sąjunga pasidalijo Europą į dvi dalis.
1988 m. vasario 13 d.	Pro Radijo ir televizijos rūmų 5 aukšto langą iškelta Lietuvos Trispalvė.
1988 m. birželio 3 d.	Susikuria Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio iniciatyvinė grupė.
1988 m. birželio 14 d.	Mitinge Gedimino aikštėje pirmą kartą pareikalujama išvesti sovietų okupantų kariuomenę.
1988 m. rugpjūčio 23 d.	Vilniuje, Vingio parke, Sąjūdis surengia masinį prieš 49-erius metus pasirašyto nusikalstamo Molotovo–Ribentropo pakto pasmerkimo mitingą. Jame dalyvavo 150–200 tūkst. žmonių.
1988 m. rugsėjo 19 d.	Pirmą kartą žiūrovai televizijos studijoje pamato Trispalvę ir Sąjūdžio iniciatyvinę grupę.
1988 m. rugsėjo 20 d.	Pirmą kartą per radiją nuskamba „Tautiška giesmė“.
1988 m. spalio 7 d.	Vilniuje, Gedimino pilyje, viešai iškeliami Lietuvos Trispalvė, Arkikatedros aikštėje šventiškai džiūgaujanti minia gieda „Tautišką giesmę“
1988 m. spalio 20 d.	R. Songailai atsistatydinus, Lietuvos komunistų partijos vadovu – Centro komiteto pirmuoju sekretoriumi išrenkamas Algirdas Brazauskas.
1988 m. spalio 22 d.	Prasideda Sąjūdžio steigiamasis suvažiavimas.
1988 m. lapkričio 17 d.	Per televiziją pradedami transliuoti Lietuvos Aukščiausios Tarybos posėdžiai.
1989 m. birželio 14 d.	Pirmą kartą Lietuvoje plačiai minima Gedulo ir vilties diena.
1989 m. rugpjūčio 23 d.	Lietuvos, Latvijos ir Estijos gyventojai, apsijungę „Baltijos kelyje“, drauge daugiau nei 2 milijonai, pasmerkia pragaištingą Molotovo–Ribentropo paktą, pasirašytą prieš 50 metų, ir išreiškia ryžtingą siekį būti laisvi ir nepriklausomi nuo sovietų okupantų.
1989 m. gruodžio 7 d.	Lietuvos AT nutarimu panaikinamas 6 Konstitucijos straipsnis, skelbiantis, kad komunistų partija yra visuomenės avangardas.
1989 m. gruodžio 19 d.	Prasideda neeilinis LKP XX suvažiavimas, nutraukęs ryšius su Sovietų Sąjungos komunistų partija.
1990 m. sausio 9 d.	Vilniuje, Katedros aikštėje, Sąjūdis surengia masinį mitingą Lietuvos Laisvei ir Nepriklausomybei remti.
1990 m. sausio 11 d.	Į Lietuvą su gausia delegacija atvyksta Sovietų Sąjungos vadovas M. Gorbačiovas.
1990 m. vasario 7 d.	Lietuvos AT nutarimu paskelbiama neteisėta 1940 m. liepos 21 d. Lietuvos stojimo į Sovietų Sąjungą deklaracija.
1990 m. vasario 16 d.	Pirmą kartą po ilgų okupacijos metų švenčiama Vasario 16-oji – Lietuvos valstybės atkūrimo diena.
1990 m. kovo 11 d.	Lietuvos Aukščiausioji Taryba–Atkuriamasis Seimas priima Nepriklausomybės atkūrimo dokumentus. Priimamas ir paskelbiamas Lietuvos Nepriklausomybės Atkūrimo Aktas.
1990 m. kovo 15 d.	Sovietų Sąjungos III neeiliniame liaudies deputatų suvažiavime Lietuvos Respublikos AT 1990 m. kovo 10–12 dienų nutarimai paskelbiami neteisėtais.
1990 m. kovo 24 d.	Pasaulio lietuvių bendruomenės iniciatyva 50-yje pasaulio miestų rengiamos manifestacijos Lietuvos Nepriklausomybei remti.
1990 m. kovo 27 d.	Sovietų kariuomenė užgrobia LKP CK pastatą, Naujosios Vilnios ir Žiegdrių ligonines, kur glaudėsi iš sovietų okupacinės kariuomenės pabėgę Lietuvos kareiviai.

1990 m. balandžio 4 d.	JAV Kongreso Atstovų rūmai paragina Sovietų Sąjungą nenaudoti Lietuvoje smurto ir karinės jėgos.
1990 m. balandžio 18 d.	Sovietų Sąjunga paskelbia Lietuvai ekonominę blokadą.
1990 m. gegužės 12 d.	Taline Baltijos šalių Aukščiausiųjų Tarybų pirmininkai atkuria 1934 m. pasirašytą Pabaltijo santarvės susitarimą.
1990 m. birželio 1 d.	JAV prezidento Dž. Bušo ir Sovietų Sąjungos prezidento M. Gorbačiovo susitikime Vašingtone kalbėta ir apie padėtį Lietuvoje.
1990 m. birželio 12 d.	Maskvoje Lietuvos, Latvijos ir Estijos vadovai pirmą kartą susitinka su Sovietų Sąjungos prezidentu M. Gorbačiovu.
1990 m. birželio 29 d.	Lietuvos Respublikos AT nutaria derybų su Maskva laikotarpiu 100 dienų įvesti moratoriumą – pristabdyti Nepriklausomybės realizavimo veiksmus.
1990 m. liepos 9 d.	Sovietų Sąjungos prezidentas M. Gorbačiovas pasirašo įsaką, kuriame suformuojama delegacija „deryboms su Lietuvos SSR“. Jos vadovas – premjeras N. Ryzkovas.
1990 m. liepos 20 d.	Lietuvos Respublikos AT sudaro delegaciją, vadovaujamą Č. Stankevičiaus, deryboms su Sovietų Sąjunga. Į JAV pirmą kartą atvyksta LKP CK pirmasis sekretorius A. Brazauskas.
1990 m. rugpjūčio 21 d.	Molotovo–Ribentropo pakto pasmerkimo 51-ųjų metų pasirašymo proga Sąjūdis rengia masinę protesto manifestaciją prie Lazdijų muitinės, reikalaujamas, kad Sovietų Sąjunga perleistų Lietuvos vakarinės sienos kontrolę Lietuvai.
1990 m. rugsėjo 10 d.	Surengiamas pirmasis televizijos tiltas, jungiantis Vilnių, Rygą, Taliną, dalyvaujant šių šalių parlamentarams.
1990 m. gruodžio 10 d.	Vašingtone JAV prezidentas Dž. Bušas priima Lietuvos Respublikos AT Pirmininką V. Landsbergį.
1990 m. gruodžio 28 d.	Lietuvos Respublikos AT atšaukia birželio 29 d. paskelbtą moratoriumą Kovo 11-osios Aktui.
1991 m. sausio 7 d.	Lietuvos Vyriausybė padidina maisto produktų kainas, paskelbiama apie atlyginimų didinimą biudžetinių organizacijų darbuotojams. Sovietų armijos Pabaltijo apygardos vadas generolas leitenantas F. Kuzminas telefonu praneša Lietuvos Respublikos AT Pirmininkui V. Landsbergiui, kad Sovietų Sąjungos gynybos ministro D. Jazovo įsakymu Lietuvoje pradedamas priverstinis jaunuolių ėmimas į Sovietų Sąjungos kariuomenę ir bus naudojama speciali parašutininkų divizija. Apie 21 val. iš Alytaus Panevėžio kryptimi pajuda sovietų desantininkų dalinys.
1991 m. sausio 8 d.	Prieš Lietuvos Nepriklausomybę veikianti kolaborantų organizacija „Jedinstvo“ ir prosovietinė LKP (SSKP sudėtyje), pasinaudodamos kainų padidiniu, prie AT surengia protesto mitingą, jo dalyviai bando jėga įsiveržti į AT rūmus. AT Pirmininkas V. Landsbergis per radiją ir televiziją pakviečia Lietuvos žmones ateiti prie AT rūmų paremti savo valdžios. 10 val. 23 min. 100 AT deputatų balsuoja už tai, kad būtų atšauktas neramumus sukėlęs kainų padidinimas. 16 val. 35 min. į Vilnių atvyksta per 100 sovietų armijos karinių mašinų ir šarvuotųjų kolona. Vakare LR Ministrė Pirmininkė K. Prunskienė pareiškia apie savo ir viso ministrų kabineto atsistatydinimą. Po 10 min. AT patvirtina pirmosios atkurtos nepriklausomos LR Vyriausybės atsistatydinimą. Sovietų Sąjungos karinių oro pajėgų kariuomenės vadas P. Gračiovas pareiškia, kad jam pavaldi kariuomenė neturi dalyvauti politiniuose procesuose Pabaltijyje. Po tokio pareiškimo jis nedelsiant atšaukiamas į Maskvą. Į Šiaulių karinį oro uostą per vieną dieną nusileidžia per 30 sovietų karinių lėktuvų su desantininkais. Iš pat ryto Vilniuje virš miesto ratus suka sovietų kariniai sraigtasparniai. Jie mėto provokacinius atsišaukimus, kuriuose rašoma, kad Lietuvos Parlamentas ir Vyriausybė neva veda respublikos gyventojus į pražūtį. 14 val. Vilniaus oro uoste nusileidžia sovietų armijos lėktuvas IL-76, atgabenęs Pskovo divizijos 50 desantininkų ir grupę aukštų sovietų okupacinės armijos kariškių. Vėliau atskrenda KGB specialiosios paskirties smogikų grupė „Alfa“.
1991 m. sausio 9 d.	16 val. Prie Lietuvos AT rūmų ima rinktis prosovietiniai jedinstveninkai, sąjunginio pavaldumo įmonių darbininkai. Minia reikalauja įvesti Sovietų Sąjungos prezidento valdymą. Kitoje aikštės pusėje, nepritardami prorusiškiems kolaborantams, tūkstančiai vilniečių skanduoja „Lie-tu-va“, „Lands-ber-gis“, dainuoja lietuviškas dainas. Į vilniečius, palaikydamas Lietuvos teisėtą valdžią, per radiją kreipiasi rusų stačiatikių

arkivyskupas Chrizostomas.

Po pietų radijo diktorė pakviečia vilniečius atvykti į Sudervės gatvę – prie Radijo ir televizijos bokšto pastato, apsupto sovietų okupantų šarvuočių ir tankų.

17 val. 30 min. Lietuvos radijas vėl prašo vilniečių pagalbos – kviečia skubiai rinktis prie Radijo ir televizijos rūmų S. Konarskio gatvėje.

18 val. 40 min. AT Pirmininkas V. Landsbergis praneša, kad sovietų ginkluotosios pajėgos pasitraukė iš

AT rūmų prieigų ir nuo RT bokšto, tačiau pavojus dar nepraėjo.

Naktį sovietų armijos šarvuočiai blokuoja Vilniaus tiltus.

1991 m. sausio 10 d.

Lietuva gauna Sovietų Sąjungos prezidento M. Gorbačiovo ultimatumą, reikalaujantį atkurti Sovietų Sąjungos konstitucijos veikimą Lietuvoje.

Lietuvos Respublikos AT Pirmininko teikimu pristatomas naujasis Ministras Pirmininkas A. Šimėnas.

1991 m. sausio 11 d.

Vilniaus gatvėmis pradeda neteisėtai manevruoti sovietų tankai, šarvuočiai ir karinės mašinos su ginkluotais kariškiais. Sovietų okupantai užgrobia įvairius objektus Vilniuje, Šiauliuose, Alytuje.

11 val. Kaune sovietų okupacinės kariuomenės kariškiai užgrobia buvusios sovietų armijos civilinės rėmimo organizacijos SDAALR patalpas ir šalia esantį „Vairo“ viešbutį.

11 val. 45 min. Vilniaus garnizono viršininkas V. Uschopčikas informuoja AT apie Vilniuje prasidedančius karinius „manevrus“ ir pabėgusių iš sovietų armijos kareivių gaudymą.

11 val. 50 min. ginkluoti sovietų okupacinės armijos kariškiai šarvuočiais apsupa, o paskui užgrobia Lietuvos Respublikos krašto apsaugos departamento būstinę Vilniuje, Viršuliškių gatvėje.

12 val. sovietų okupacinės kariuomenės tankai ir šarvuočiai užgrobia Spaudos rūmus. Akcijos metu sovietų okupantai naudoja šaunamuosius ginklus. Keli žmonės su šautinėmis žaizdomis išvežti į ligoninę, dar keli asmenys sumušti ir sužaloti, tarp sužeistųjų ir moterų.

12 val. 15 min. Alytuje sovietų okupantų desantininkai užgrobia technikos mokyklos pastatą, kuriame veikė Krašto apsaugos departamento Alytaus skyrius.

12 val. 30 min. užimamas Krašto apsaugos departamento pastatas Šiauliuose.

Vilniaus gatvėmis pradeda intensyviai judėti sovietų okupantų karinė technika.

13 val. sovietų okupantai užgrobia Kauno vairuotojų mokyklos, kur vykdavo Krašto apsaugos departamento kursai, pastatą.

15 val. LKP CK pastate surengtoje spaudos konferencijoje prosovietinės LKP Ideologijos skyriaus vedėjas

J. Jermalavičius paskelbia, kad Lietuvoje yra sukurtas Lietuvos SSR gelbėjimo komitetas,

kuris į savo rankas ima visą valdžią šalyje.

15 val. 20 min. Lietuvos Respublikos AT posėdyje Ministras Pirmininkas A. Šimėnas pristato 11 ministrų, jie prisiekia ištikimybę Lietuvai.

16 val. 30 min. nuo Rudaminos Vilniaus kryptimi pajuda 50 sovietų okupantų tankų. Marijampolės rajone, ties Igliauka, sovietų okupantai uždaro kelią į Vilnių. Iš Panemunės į Vilnių pradeda važiuoti sovietų okupantų dengtų karinių mašinų kolona.

16 val. 40 min. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministras A. Saudargas išsiunčia protesto notą Sovietų Sąjungos užsienio reikalų ministerijai, kurioje reiškiamas susirūpinimas dėl sovietų okupacinės kariuomenės siautėjimo Nepriklausomoje Lietuvoje.

17 val. 25 min. sovietų okupantai jėga užgrobia Medžiotojų ir žvejų draugijos sandėlį Vilniuje, pagrobia visus 12 medžioklinių šautuvų bei draugijos dokumentus.

20 val. 55 min. sovietų okupantų kariškiai užgrobia ir nusiaubia Krašto apsaugos departamento Vilniaus miesto skyriaus patalpas T. Kosciuškos gatvėje.

21 val. sovietų okupantai užima Nemenčinės televizijos retransliacijos centrą.

23 val. sovietų okupantai šarvuočiais įsiveržia į Vilniaus geležinkelio stoties dispečerinę ir sustabdo traukinių eismą svarbiausioje Lietuvos geležinkelių magistralėje.

1991 m. sausio 12 d.

Rusijos AT pasmerkia sovietų karinės jėgos naudojimą Lietuvoje. Tūkstančiai Lietuvos žmonių susirenka budėti prie AT, Tarptautinės telefonų stoties, Radijo ir televizijos rūmų, RT bokšto, kitų objektų.

0 val. 30 min. sovietų okupantų kariškiai, panaudodami karinę techniką ir ginklus, užgrobia Lietuvos vidaus reikalų ministerijos Atskirojo ypatingosios paskirties milicijos būrio bazę Valakampiuose.

Apie 30 milicininkų pereina į okupantų pusę.

4 val. 30 min. sovietų okupantai užima Policijos akademijos pastatą Baltupiuose, Vilniuje.

Lietuvos Respublikos AT nakties posėdyje V. Landsbergis praneša, kad jau tris kartus nesėkmingai bandė susisiekti su Sovietų Sąjungos prezidentu M. Gorbačiovu.

Vadovauti kariuomenės veiksams į Vilnių atvyksta Sovietų Sąjungos gynybos ministro pavaduotojas pulkininkas generolas V. Ačalovas.

11 val. 20 min. ginkluoti sovietų okupantai užpuola pasienio postą ties Varėna kelyje Pariečė–Druskininkai.

Iš Kaliningrado į Vilnių papildomai permetama apie 400 Sovietų Sąjungos okupacinės kariuomenės kariškių.

Lietuvos Respublikos AT priima nutarimą „Dėl priemonių Lietuvos Respublikai ginti“, sudaro laikinąją gynybos vadovybę.

Sovietų okupantams užėmus Spaudos rūmus ir išvarius trylikos laikraščių bei žurnalų redakcijų žurnalistus į gatvę, Nepriklausomos Lietuvos žurnalistai susibūrę išleidžia bendrą laikraštį „Laisva Lietuva“ lietuvių, lenkų ir rusų kalbomis.

Vilniečiai veža maistą badaujantiems keleiviams sovietų okupantų sustabdytuose traukiniuose. Naujosios Vilnios geležinkelio stotyje įstrigusio traukinio su vaikais iš Černobylio keleiviams suteikta visokeriopa pagalba.

Žmonės iš visos Lietuvos budį prie Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos, Radijo ir televizijos rūmų, Radijo ir televizijos bokšto bei Tarptautinės telefonų stoties.

22 val. sovietų okupantų karinės technikos kolona Vilniuje iš karinio Šiaurės miestelio Žirmūnų gatve pajuda miesto centro link.

Kaune sovietų okupantų desantininkai gaudo jaunuolius į sovietinę okupacinę armiją.

LKP (SSKP sudėtyje) Vilniaus miesto komiteto CK darbuotojas atsargos pulkininkas V. Šurupovas sukviestiems „darbininkų draugovių“ atstovams duoda nurodymus pasiruošti svarbiems įvykiams.

24 val. sovietų okupacinės kariuomenės tankai, šarvuočiai, dengti sunkvežimiai su ginkluotais kariškiais iš

karinio Šiaurės miestelio pajuda Karoliniškių link. Vienaime galvažudžių sunkvežimių –

KGB „Alfa“ grupės smogikai.

1991 m. sausio 13 d.

Sovietų okupantų kariškiai jėga Vilniuje užgrobia RT bokštą, RT pastatus. Tragedijos metu 13 žmonių žuvo vietoje, dar vienas sunkiai sužeistas mirė po mėnesio, 52 žmonės sovietų okupantų suvarpyti kulų, 702 žmonės sužeisti, daugiau kaip 1 500 žmonių suluošinti (pagal oficialias gydytojų ataskaitas).

1 val. 25 min. sovietų okupantų tankai Karoliniškėse, važiuojantys gatvėmis Radijo ir televizijos bokšto link, ties „Kometos“ parduotuve pradeda šaudyti iš pabūklų tuščiais šoviniais.

1 val. 50 min. sovietų okupantų tankai ima supti Radijo ir televizijos bokštą. Palei tankų šonus einantys automatininkai koviniais šoviniais šaudo į žemę, o vėliau ir į bokštą aplink apstojusius žmones. Netrukus sovietų kariuomenės rusų desantininkų būrys šturmu užgrobia Radijo ir televizijos bokštą. Darbuotojai brutalia jėga išvaromi į lauką. Sovietų okupacinės kariuomenės tankai, šarvuotosios karinės mašinos ir desantininkai siautėja apie 2 valandas.

2 val. sovietų okupantų šarvuočiai ir tankai apsupa Radijo ir televizijos rūmų pastatus S. Konarskio gatvėje, šaudo iš tankų pabūklų. Pradeda šaudyti koviniais šoviniais į RT rūmus ir prie jų budinčius žmones, užima RT rūmus ir aplinkines pagalbines patalpas lauke. Keli šimtai žmonių sužeidžiami ir sužalojami.

Sovietų kariškiai trukdo paimti sužeistuosius. Žuvo kėdainiškis Alvydas Kanapinskas.

Sovietų okupantams šturmuojant Radijo ir televizijos rūmus, kulka į nugarą saviškių nušaunamas sovietų desantininkas V. Šackich.

Sovietų okupacinė kariuomenė, užgrobusi Radijo ir televizijos rūmų pastatus, ištisa tankų ir šarvuočių kolona važiuoja prie Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos rūmų. Čia susirinkę apie 20 tūkst. Parlamento gynėjų. Jie gieda „Marija, Marija“, meldžiasi, dainuoja. Sovietų kariuomenė minios pulti nesiryžta.

Sovietų okupantams brutalia karine jėga nutraukus radijo ir televizijos transliaciją iš Vilniaus, pradeda veikti nedidelio galingumo stotis Sitkūnuose (netoli Kauno).

Sitkūnų ir netoliese esančių Juragių siųstuvų stotis apsupa sovietų okupantų desantininkai ir pareikalauja nutraukti laidas, tačiau Lietuvos radijas veikia.

2 val. 22 min. deputatams ir kitiems, esantiems Lietuvos Respublikos AT rūmuose, dalijamos dujokaukės.

3 val. 20 min. Lietuvos Respublikos AT susirenka 60 deputatų.

3 val. 26 min. Vilniaus kunigas R. Grigas kreipiasi į esančiuosius AT rūmuose, suteikia jiems visuotinę nuodėmių atleidimą ir pakviečia atlikti išpažintį.

3 val. 46 min. Danijos televizijos korespondentas praneša, kad visą valdžią paėmęs kažkoks rusų „gelbėjimo komitetas“.

4 val. 12 min. AT Pirmininkas V. Landsbergis prašo deputačių moterų palikti AT rūmus. Jos atsisako.

4 val. 15 min. Vyriausybės informacijos tarnyba praneša, kad Nepriklausomos Lietuvos Respublikos Vyriausybė nenutraukia savo veiklos ir dirbs agresyviomis sovietų ginkluotojų pajėgų okupacijos sąlygomis. Visos Lietuvos Respublikos vykdomosios valdžios institucijos, savivaldybės ir gyventojai privalo vykdyti tik Nepriklausomos Lietuvos Respublikos Vyriausybės nurodymus. Kiekviena kita valdžia Lietuvoje yra neteisėta ir jos nurodymai Lietuvos žmonėms yra neprivalomi.

Lietuvos Respublikos AT sausio 13, 14 ir 15 d. paskelbia gedulo dienomis.

Lietuvos Respublikos AT atleidžia iš Ministro Pirmininko pareigų A. Šimėną kaip nežinia kur esantį ir negalintį eiti pareigų.

Ministru Pirmininku paskiriamas Gediminas Vagnorius, jo pavaduotoju – Zigmas Vaišvila.

Lietuvos Respublikos AT kreipiasi į visus Sovietų Sąjungos žmones, primindama, kad okupuotos

Nepriklausomos Lietuvos tragedija yra ir jų tragedija, bei ragindama padėti stabdyti sovietų okupantų agresiją kreipiasi į pasaulio vyriausybes, aiškinama, kad Sovietų Sąjunga yra pradėjusi nepaskelbtą okupacinį karą prieš

Nepriklausomą Lietuvą, prašoma pripažinti, kad Sovietų Sąjunga užpuolė kitą suverenią valstybę – Nepriklausomą Lietuvą.

Lietuvos Respublikos AT priima nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos laikinosios gynybos vadovybės sudarymo“.

5 val. 20 min. Sveikatos apsaugos ministras J. Olekas kreipiasi į medicinos ir gailestingumo organizacijas padėti chirurginiais instrumentais ir vaistais.

5 val. 35 min. Lietuvos Respublikos AT nutarimu atstovybei Maskvoje suteikia pasiuntinybės statusą, o Vyriausybės atstovui E. Bičkauskui pasiuntinio rangą. Priimamas nutarimas: jeigu dėl sovietų agresyvios okupacijos teisėtai išrinkta Lietuvos Respublikos valdžia nebegalės funkcionuoti, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministrui A. Saudargui pavedama suformuoti Vyriausybę emigracijoje.

5 val. 45 min. pranešama, kad dėl įvykių Lietuvoje Norvegijos vyriausybė kreipėsi į Jungtines Tautas. Lenkijos vyriausybė pareiškia savo solidarumą su suvereniomis Lietuvos žmonėmis ir pasmerkia sovietų okupacinės kariuomenės veiksmus.

10 val. 35 min. pro Lietuvos AT pastatus požeminiu tuneliu pravažiuoja sovietų okupantų 30 šarvuotųjų ir 7 tankai.

Rengiami apsaugos įtvirtinimai aplink Lietuvos Respublikos AT rūmus, didėja budinčių žmonių minia.

10 val. 40 min. Vilniaus oro uoste nusileidžia lėktuvas su Sovietų Sąjungos AT Tautybių Tarybos sprendimu atsiųsta delegacija.

11 val. sovietų okupantų šarvuočiai, važinėdami po miestą, per garsiakalbius pranešinėja, kad nuo sausio 13 d. Vilniuje įvesta komendanto valanda – ji prasideda 22 val. ir tęsiasi iki 6 val. 30 min., o Vilniaus kariniu komendantu paskirtas Vilniaus karinės įgulos viršininkas generolas majoras V. Uschopčikas.

Vis daugiau žmonių renkasi prie Lietuvos Respublikos AT rūmų. Prie Radijo ir televizijos bokšto tvorų ir prie Radijo ir televizijos rūmų, kitoje gatvės pusėje, žmonės neša gėles, uždega žvakutes. Gatvėse riogso sutraiškinti automobiliai, stiklo šukės, matyti kraujo pėdsakai.

Vilniuje išleidžiamas vienintelis Nepriklausomos Lietuvos laikraštis „Respublika“.

12 val. skamba visų Lietuvos bažnyčių varpai, aukojamos šv. Mišios už žuvusiuosius.

13 val. 37 min. į Parlamento rūmus atvyksta Sovietų Sąjungos AT Tautybių Tarybos delegacija: B. Oleinikas, L. Ter Petrosianas, N. Dementėjus ir Sovietų Sąjungos AT Žmogaus teisių ir viešumo komisijos pirmininkas

V. Fotejevas. Svečiai susipažįsta su filmuota medžiaga, išklauso liudininkų parodymus.

Vėliau jie lankosi kariniame Šiaurės miestelyje.

19 val. gaunamas pranešimas, kad Rusijos Federacijos AT pirmininkas B. Jelcinas atvyksta į Pabaltijį.

20 val. gaunamas pranešimas, kad Kijeve įvyko Lietuvos Nepriklausomybę remiantis mitingas.

Dalyvavo apie 25 tūkstančiai žmonių.

20 val. 10 min. pranešama apie Rygoje vykusį mitingą Lietuvai remti. Dalyvavo keli šimtai žmonių.

21 val. 15 min. Lietuvos Respublikos AT Pirmininkas V. Landsbergis praneša, kad su kariškiais pavyko susitarti ir jie pažadėjo, jog ateinančią naktį nebus jokių karinių akcijų.

1991 m. sausio 14 d.

Lietuvos Respublikos AT Pirmininkas V. Landsbergis telefonu kalbasi su Sovietų Sąjungos prezidentu M. Gorbačiovu ir pareiškia protestą dėl sovietų okupacinės kariuomenės veiksmų Lietuvoje. M. Gorbačiovas pažada nurodyti, kad į desantininkų užgrobtus objektus būtų įleistas sveikatos apsaugos ministras J. Olekas apžiūrėti, ar ten nėra sužeistųjų ir lavonų. Į V. Landsbergio prašymą surengti konstruktyvų susitikimą M. Gorbačiovas atsako, kad tokius įgaliojimus turi atvykusi delegacija.

Vilniuje iš pat ryto pradeda veikti kolaborantų radijo stotis.

Mokslų akademijos salėje, vykstant Sovietų Sąjungos AT Tautybių Tarybos delegacijos susitikimui su Lietuvos rašytojais ir kitų kūrybinių sąjungų nariais, pranešama, kad Vilniuje sovietų okupantų desantininkai įsiveržė į vietinio radijo ryšių stotį: išvaryti darbuotojai, sumušti užsienio žurnalistai, filmavę patalpų užėmimą.

Nustoję veikę Vilniaus radijo „taškas“, Kauno radijas tebeveikia.

Tragiškai žuvusieji sausio 13-osios naktį prie Radijo ir televizijos bokšto bei Radijo ir televizijos rūmų pastatų pašarvojami Vilniaus sporto rūmuose.

1991 m. sausio 15 d.

Naktį sovietų okupacinės kariuomenės kariniai patruliai stabdo mašinas, tikrina dokumentus.

Dešimtys tūkstančių žmonių iš visos Lietuvos plaukia į Sporto rūmus, kur pašarvotos sovietų okupantų kruvinosios sekmadienio nakties aukos.

Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejuje pašarvojamas sausio 13 d. prie Vilniaus TV bokšto nuo sovietų kulku žuvęs Titas Masiulis.

Per dvi dienas Lietuvos Respublikos AT pasiekia daugiau kaip 10 tūkstančių telegramų, kuriose remiamas

teisėtai išrinktas Nepriklausomos Lietuvos Parlamentas ir Vyriausybė.

Lietuvos Respublikos AT Lietuvos gedulą pratęsia dar tris dienas.

Lietuvos Respublikos AT nutaria atkurti Lietuvos Respublikos Vyčio Kryžiaus ordiną. Tos pačios dienos AT Prezidiumo nutarimu pirmieji apdovanojami trylika žuvusiųjų nuo sovietų okupantų ginant Lietuvos radijo ir televizijos pastatus.

Lietuvos Aukščiausioji Taryba priima nutarimą sudaryti valstybinę komisiją sovietų okupantų kariškių nusikaltimams tirti.

AT Prezidiumo nutarimu patvirtinama LR Gynybos fondo komisija.

Vėl pradeda eiti visi laikraščiai, kurių redakcijos buvo užgrobtos.

1991 m. sausio 16 d.

Visa Lietuva atsisveikina su sovietų okupantų armijos nužudytais didvyriais. Vilniaus arkikatedroje aukojamos šv. Mišios. Dešimtys tūkstančių žmonių iš visos Lietuvos Sausio tryliktosios aukas palydi į Antakalnio kapines. Per rusų karinę radijo stotį „Litva Sovetskaja“ laikraščio redaktorius, vienas kolaborantų „Jedinstvos“ organizatorių A. Gelbachas skelbia pilietinį karą.

Aplink Lietuvos Respublikos AT toliau statomos barikados, kasami ir platinami prieštankiniai grioviai, stambaus gabarito gelžbetoniais blokais užtvėriami tiltai, gatvės ir kiti keliai, vedantys prie svarbiausių Vilniaus miesto objektų.

Lietuvos Respublikos AT kreipiasi į Jungtines Tautas prašydama apginti Lietuvoje demokratiškai išrinktą valdžią ir atsiųsti JT komisiją.

Iš AT rūmų savo laidas atgaivina Nepriklausomos Lietuvos televizija.

Šiauliuose pradeda nepriklausomos televizijos laidų transliacija.

Lietuvos radijo ir televizijos kūrybiniai darbuotojai bei techninis personalas atsisako bendradarbiauti su sovietų okupantų kariškių paskirtais kolaborantais. Iš okupantų kariškių nusiaubtų Lietuvos radijo ir televizijos rūmų

	savo laidas pradeda transliuoti kolaborantų televizija (visuomenės praminta „Kaspervizija“), vadovaujama E. Kasperavičiaus. Televizijos „Panoramos“ laidoje, pasivadinęs „nacionalinio gelbėjimo komiteto“ ryšininku, komunistas J. Jermalavičius pareiškia: „Kareiviai lyg ir vykdė Sovietų Sąjungos Prezidento įsaką dėl grupuočių nuginklavimo.“
1991 m. sausio 17 d.	Naktį sovietų okupantų kariškių patruliavimas Vilniuje labai suintensyvėja. Formalus pretekstas – po miestą neva važinėja banditai, todėl konfiskuojami pinigai ir ginklai. Vilniuje sovietų okupantų kariškiai pagrobia 11 jaunuolių. Pretekstas – gaudomi pabėgėliai iš sovietų okupacinės kariuomenės. AT priima Lietuvos Respublikos savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos įstatymą. Sovietų Sąjungos ir Lietuvos komunistų partijų atstovų spaudos konferencijoje dalyvavęs Sovietų Sąjungos gynybos ministerijos atstovas generolas majoras J. Naumanas meluodamas paskelbia, kad pranešimai apie žuvusius civilius gyventojus yra „grynas melas ir provokacija“ ir kad kareiviai neturėjo kovinių šovinių. JAV ir sąjungininkai raketomis ir iš lėktuvų atakuoja taikinius Irake ir jo okupuotame Kuveite. Prasideda Persų įlankos karas.
1991 m. sausio 18 d.	Lietuvos Respublikos AT posėdyje Krašto apsaugos departamento generalinis direktorius Audrius Butkevičius praneša, kad nors Sovietų Sąjungos kariuomenė teigia, jog komendanto valanda nėra įvesta, iš tikrųjų ties pagrindiniais išvažiavimais iš Vilniaus ir svarbiausiose miesto sankryžose sovietų okupantai stabdo automobilius, tikrina piliečių dokumentus, išlaipina keleivius iš mašinų, guldo ant sušalusio asfalto, kad pastaruoju metu ypač suintensyvėjo jaunuolių gaudymas į sovietų okupacinę kariuomenę.
1991 m. sausio 20 d.	Įvyksta Islandijos užsienio reikalų ministro J. B. Hannibalssono ir jį lydinčių dviejų asistentų, lankančių Baltijos šalis, susitikimas su AT Pirmininku V. Landsbergiu. Per spaudos konferenciją svečias patvirtina, kad Islandijos vyriausybė visą laiką ir be jokių išlygų pripažino Baltijos kraštų nepriklausomybę: „Mano Vyriausybė rimtai svarsto galimybę užmegzti diplomatinį santykį su Lietuva.“
1991 m. sausio 21 d.	Sovietų okupantų Pskovo desantininkų divizijos kariškiai palieka Lietuvą.
1991 m. sausio 23 d.	Apie 13 val. Vilniuje kaukėti sovietų okupantų desantininkai užgrobia įmonės „Spauda“ popieriaus sandėlį, esantį Kirtimų gatvėje.
1991 m. sausio 24 d.	Vakare sovietų okupantų kariškiai apšaudo privačius automobilius, vieną automobilį kartu su keleiviais pagrobia. Naktį Vilniuje sovietų okupantų ginkluoti patruliai stabdo automobilius, šauda iš automatų ir kulkosvaidžių, troleibusuose krečia keleivius.
1991 m. sausio 25 d.	Naktį Vilniaus gatvėse sovietų okupantų kariškiai sustabdo ir sumuša kelias dešimtis praeivių. Stabdomos greitosios medicinos pagalbos mašinos, išlaipinami ir medikai, ir vežami ligoniai.
1991 m. sausio 27 d.	Vilniaus rajone, Medininkuose ir Lavoriškėse, sovietų okupantų kariškiai sudegina Lietuvos Respublikos pasienio muitines.
1991 m. sausio 28 d.	Lietuvos Respublikos AT priima pareiškimą „Dėl SSRS agresijos prieš Lietuvą plėtimo ir karinės diktatūros grėsmės“. Jame dar kartą kreipiamasi į pasaulio tautų bendriją, į didžiąsias demokratines valstybes ir JT, prašant ryžtingai užkirsti kelią sovietų okupantų ginkluotai prievartai ir diktatūrai.
1991 m. sausio 29 d.	Po vidurnakčio sovietų okupantų kariškiai kelyje Vilnius–Kaunas apšaudo lengvąjį automobilį. Šautine žaizda į galvą sunkiai sužeistas Vilniaus technikos universiteto studentas Jonas Tautkus kitą dieną ligoninėje mirė. Jau užregistruota 580 žmonių, nukentėjusių nuo sovietų armijos veikslių sausio įvykių metu.
1991 m. sausio 30 d.	Pranešama, kad nuo sovietų okupacinės armijos kariškių, patruliuojančių Lietuvos miestų gatvėse, nukentėjo dar 12 žmonių. Vilniaus rajone sovietų okupantų patruliai stabdo ir krečia greitosios pagalbos automobilius.
1991 m. sausio 31 d.	Iš Lietuvos AT rūmų laidas pradeda transliuoti „Valstybės studija“. Iš Maskvos grįžta Aukščiausiosios Tarybos pirmininko pavaduotojo Česlovo Stankevičiaus vadovaujama derybų delegacija, derinusi Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos politinės sutarties tekstą. Tekstas iš esmės suderintas, parafuoti visi jo straipsniai. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija iš likusių Lietuvai ištikimų Vilniaus OMON'o būrio pareigūnų

	įkuria specialiosios paskirties būrį „ARAS“.
1991 m. vasario 9 d.	Lietuvoje vyksta referendumas – rinkėjų klausiama, ar pritaria nepriklausomai demokratinei Lietuvai. Visuotinėje Lietuvos gyventojų apklausoje dėl Lietuvos Nepriklausomybės dalyvauja 84,73 proc. turinčių teisę balsuoti gyventojų, 90,47 proc. jų balsuoja už tai, kad Lietuva būtų Nepriklausoma Demokratinė Respublika.
1991 m. kovo 23 d.	Į Lietuvą atvyksta buvęs JAV prezidentas R. Niksonas.
1991 m. gegužės 8 d.	JAV prezidentas Dž. Bušas priima Lietuvos AT Pirmininką V. Landsbergį, Latvijos ir Estijos premjerus I. Guodmanį ir E. Savisaarą.
1991 m. gegužės 23 d.	Prie užgrobtų RT rūmų prasideda „Poezijos pavasaris“.
1991 m. liepos 29 d.	Maskvoje lankosi oficiali Lietuvos Respublikos delegacija, vadovaujama V. Landsbergio. Po susitikimo su B. Jelcinu pasirašomi 3 tarpvalstybiniai susitarimai.
1991 m. liepos 30 d.	Maskvoje prasideda pirmosios SSRS ir JAV vadovų M. Gorbačiovo ir Dž. Bušo derybos, užbaigusios šaltąjį karą.
1991 m. liepos 31 d.	Naktį Medininkų pasienio poste omonininkai sušauda 8 Lietuvos krašto apsaugos darbuotojus bei muitininkus.
1991 m. rugpjūčio 19 d.	Maskvoje rengiamas prokomunistinis pučas.
1991 m. rugpjūčio 22 d.	Pučui pralaimėjus, sovietų okupantų daliniai pasitraukia iš RT rūmų, Vilniaus RT bokšto, kitų objektų.
1991 m. rugpjūčio 23 d.	Lietuvos Respublikos AT paskelbia nutarimą uždrausti LKP (SSKP sudėtyje).
1991 m. rugpjūčio 24 d.	M. Gorbačiovas pasirašo įsaką dėl Sovietų Sąjungos komunistų partijos paleidimo.
1991 m. rugpjūčio 26 d.	Islandija pirmoji iš Vakarų valstybių nutaria užmegzti su Nepriklausoma Lietuva diplomatinį santykį.
1991 m. rugpjūčio 31 d.	JAV prezidentas Dž. Bušas telefonu praneša V. Landsbergiui, jog ketinama atkurti JAV ir Lietuvos diplomatinį santykį.
1991 m. rugsėjo 14 d.	Lietuva priimta į Jungtines Tautas.
1991 m. spalio 15 d.	Helsinkyje Lietuvos Respublikos AT Pirmininkas V. Landsbergis pasirašo 1975 metų Helsinkio baigiamąjį aktą. Lietuva priimta į UNESCO.
1991 m. gruodžio 7 d.	Minske susitikę Rusijos, Ukrainos, Baltarusijos vadovai B. Jelcinas, L. Kravčiukas, S. Šuškevičius „palaidoja“ Sovietų Sąjungą, įkuriamą Nepriklausomų Valstybių Sandrauga.
1991 m. gruodžio 17 d.	Vėl pradedamas Lietuvos radijo laidų transliavimas iš studijų S. Konarskio gatvėje.
1992 m. sausio 13 d.	Nepriklausoma Lietuva pirmą kartą mini Laisvės gynėjų dieną.
1992 m. sausio 27 d.	Lietuvos radijas pradeda retransliuoti „Amerikos balso“ lietuviškas laidas.
1992 m. vasario 7 d.	Nepriklausomoje Lietuvoje lankosi JAV viceprezidentas D. Kveilas su žmona Merilina, Amerikos taikos korpuso direktore E. Chao.
1992 m. gegužės 23 d.	Lietuvoje rengiamas referendumas dėl Prezidento (su dideliais įgaliojimais) institucijos atkūrimo, kurį iniciatoriai pralaimėjo.
1992 m. rugsėjo 8 d.	Maskvoje po V. Landsbergio ir B. Jelcino susitikimo pasirašyti Lietuvos ir Rusijos tarpvalstybiniai susitarimai, tarp jų ir sovietų kariuomenės išvedimo grafikas.
1992 m. spalio 25 d.	Lietuvoje vyksta pirmalaikiai Seimo rinkimai. Daugumą mandatų gauna LDDP (buvusi LKP). Rinkėjai pritaria Konstitucijos projektui.
1992 m. lapkričio 25 d.	JT Generalinės Asamblėjos sesija priima rezoliuciją dėl visiško Rusijos okupacinės kariuomenės išvedimo iš Baltijos kraštų.
1993 m. vasario 14 d.	Lietuvos Prezidentu išrenkamas A. Brazauskas.
1993 m. birželio 25 d.	Įvedama nacionalinė valiuta litas.
1993 m. rugpjūčio 31 d.	Kelios minutės prieš vidurnaktį paskutinis okupacinės kariuomenės traukinio sąstatas palieka Lietuvą, pavergėjai ir jų ginklai grįžta į tėvynę Rusiją.
1993 m. rugsėjo 1 d.	Aušta pirma Lietuvos laisvės diena be okupantų kariuomenės po 50-ies okupacijos metų.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS–ATKURIAMOJO
SEIMO BALSAVIMAS, PAKEITĖS LIETUVOS ISTORIJĄ:
1990 M. KOVO 11-ĄJĄ PRIIMTAS LIETUVOS
NEPRIKLAUSOMYBĖS ATKŪRIMO AKTAS

APIE DAINUOJANČIĄ REVOLIUCIJĄ VILNIAUS BARIKADOSE

Juozas GIRDVAINIS
Baigiamasis žodis

Beginkliai žmonės apgynė Lietuvą, kai 1990 m. kovo 11 dieną buvo atkurta Lietuvos Nepriklausomybė.

Tai buvo ištisus dešimtmečius svajota, ilgai visų širdyse brandinta, su dideliu džiaugsmu ir ašaromis akyse laukta diena. Naujoji Aukščiausioji Taryba priėmė Lietuvos Nepriklausomybės Atkūrimo Aktą, paskelbė Lietuvą nepriklausoma valstybe: 1990 m. kovo 11 dieną atkuriamą Lietuvos Respublikos Nepriklausomybę, paskelbta 1918 m. vasario 16 d., o 1940 m. sovietų kariaunos aneksuota, visa Nepriklausoma Lietuva okupuota.

Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimas sukėlė didžiulį žmonių entuziazmą ir ryžtą. Toji džiaugsmo banga nusirito per visą šalį, pasiekė širdis ir protus žmonių, gyvenančių ir už Lietuvos ribų. Nuo senų senovės dainuojantys lietuviai savo džiaugsmą išliejo dainomis.

Penkiasdešimt metų Lietuva buvo okupuota sovietų. Šie ir jų talkininkai lietuviai vykdė stalinietišką lietuvių tautos dvasios skurdinimo politiką. Lietuva, neturėdama galimybių laisvai gyventi ir klestėti, nebuvo savarankiška valstybė. Nors Vakarai nepripažino, kad Lietuva buvo aneksuota Sovietų Sąjungos, mes laisvai negalėjome įeiti į Jungtinių Tautų Organizaciją, buvo suvaržyta mūsų laisvė, teisės ir veiksmai. Apie Lietuvos Trispalvę, Vytį, Tautos himną ir tėvų bei protėvių kovas žinojome tik iš tėvų ar senelių pasakojimų.

Dar 1988–1990 m. Vilniaus savivaldybės Kultūros skyriuje vakarais rinkdavosi Lietuvos kultūros fondo žmonės. Tada fondui vadovavo kompozitorius Jurgis Dvarionas. Čia ateidavo prof. Vytautas Landsbergis, prof. Aloyzas Sakalas, šviesaus atminimo profesoriai Česlovas Kudaba, Norbertas Vėlius, Vytautas Gaidamavičius ir dešimtys įvairių dabar gerai žinomų politikų, kultūros ir meno veikėjų. Per posėdžius buvo sprendžiami Lietuvos kultūros atgimimo, tautos politinės ateities klausimai. Posėdžiai tęsdavosi šalia esančiame Rašytojų sąjungos pastate. Per vakarinius posėdžius kildavo labai daug idėjų, kurios vėliau buvo įrašytos pagrindiniuose Sąjūdžio susikūrimo dokumentuose, skambėjo iš oratorių lūpų aikštėse, salėse.

1990 m. kovo 11 dieną laisviau atsikvėpėme – pradėjome savarankiškai tvarkyti savo ir visos tautos gyvenimą.

Po dainuojančios revoliucijos džiaugsmų, Kovo 11-ąją atkūrus valstybę pradėjo aktyviai reikštis priešiškos jėgos. Teisėtai atkurta nepriklausoma Lietuvos valstybei iškilo didžiulė grėsmė. Buvę sovietų valdžios vadovai ir jų parankiniai, komunistų partijos veikėjai, kolaborantai

visomis įmanomomis priemonėmis ėmė priešintis atgimusioje Lietuvoje besikuriančiai naujai santvarkai.

Vilniuje, vadinamuose „penketukuose“ („petiorkos“ gamyklose), kur dirbo dauguma kita-taučių arba suklaidintų žmonių, specialiai buvo kuriamos vadinamosios „raudonosios brigados“, kurioms vadovavo „Jedinstvos“ grupė: V. Ivanovas, V. Švedas, komunistų partijos vadovai M. Burokevičius, A. Naudžiūnas, J. Jermalavičius. Jiems vadovaujant, žmonės buvo sąmoningai kiršinami, klaidinami. Vilniaus mieste susidarė grėsminga situacija. Traapiai lietuvių tautos Nepriklausomybei iškilo mirtinas pavojus: kas ką!?

Todėl ankstyvą 1991 m. sausio 11 dienos rytą Vilniaus miesto savivaldybėje mero Vytauto Bernatono iniciatyva buvo įkurtas Vilniaus miesto Nepriklausomybės gynbos štabas, kuriam vadovavo mero pavaduotojas Alfredas Putramentas.

Priešiškos jėgos buvo įtakingos ir sąmoningai pradėjo kurti smogiamąsias grupes gamyklose, organizacijose, įmonėse. Jos dezinformavo žmones, rengė piktus mitingus, grupines eitynes, įvairias nepaklusnumo akcijas. Buvo atvejų, kai priešiškos komunistų jėgos bandė išjungti elektros pastotes, organizuoti diversijas vandentiekio mazguose, oro uoste, geležinkelio stotyje, mėgino destabilizuoti duonos kepyklų darbą. Komunistai, jedinstveninkai, vadovaujami partinių „dievukų“, turėjo tvirtą užnugarį – galingas sovietų karines pajėgas: ginkluotus tankus, šarvuotas tanketes, apmokytus, gerai išdresiruotus, ginkluotus automatais, kulkosvaidžiais ir guminėmis lazdomis rusų, baltarusių, ukrainiečių kareivius ir karininkus, desantininkus, karo lėktuvus ir sraigtasparnius. Priešiškos jėgos, valdomos iš Maskvos, sąmoningai siekė paralyžiuoti gyvybiškai svarbius Vilniaus miesto strateginius objektus, sutrikdyti normalų sostinės gyventojų darbą ir gyvenimą.

Pagrindinė Nepriklausomybės gynbos štabo užduotis buvo palaikyti normalų darbo ritmą Vilniaus mieste, tiesiogiai vadovauti bei kontroliuoti viską, kas vyksta sostinėje, sudaryti žmonėms palankias sąlygas, kad jie netrikdomai turėtų produktų, kad miesto gyventojai tikėtų, jog jie bus nuolat aprūpinti elektra, dujomis, šiluma.

Nepriklausomybės gynbos štabo žmonės dieną ir naktį lankėsi kolektyvuose, aiškino 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės Akto reikšmę, kad 1940 m. Sovietų Sąjunga neteisėtai buvo okupavusi Lietuvą, panaudodama ginkluotąsias karines pajėgas, o dabar teisėtai atkuriamą Lietuvos Respublikos Nepriklausomybę. Ypatingą dėmesį rodė tuose kolektyvuose, kuriuose dirbo daug kitataučių: Naujojoje Vilnioje ir stambiose Kuro aparatūros, „Elfos“, „Sigos“ gamyklose. Žinoma, iš pradžių savivaldybės žmonės buvo sutinkami priešišškai, ypač ten, kur buvo įsitvirtinę komunistai. Tiesiogiai jiems – raštu, telefonu bei per susitikimus – vadovavo M. Burokevičiaus partija, V. Ivanovo komitetas ir karinio Šiaurės miestelio ginkluotosios sovietų pajėgos. Gynbos štabas kiekvieną dieną kruopščiai planuodavo, ką veiks rytoj.

Buvo jaučiama, kad Vilniaus mieste kasdien auga įtampa, kad kariniame Šiaurės miestelyje kaupiamos didžiulės sovietų karinės jėgos, kurioms tiesiogiai vadovauja generolas Vladimiras Uschopčikas. Buvo matyti, kad jiems aktyviai padeda ir karinio Šiaurės miestelio kareiviai, karininkai, – jie dalyvauja jedinstveninkų mitinguose, palaiko mitinguotojus morališkai ir fizine jėga. Streikuose, įvairiose nepaklusnumo akcijose pasirodė ginkluotų kareivių ir karininkų.

Tuo sunkiu Lietuvai metu Lietuvos Respublikos Atkuriamojo Seimo Pirmininkas Vytautas Landsbergis daug kartų per radiją ir televiziją kvietė žmones rinktis prie Parlamento ir palaikyti teisėtai atkurtą Lietuvos Valstybės Nepriklausomybę, ginti Parlamentą nuo priešiškų jėgų.

Daugiatūkstantinę minią, saugojusią Parlamentą, Radijo ir televizijos bokštą, Radijo ir televizijos rūmus, sudarė Lietuvos patriotai. Tada buvo jaučiama, jog visa Lietuva yra mūsų Nepriklausomybės gynimo armija ir šaukiasi teisingumo šiame pasaulyje. Beginklės žmonių minios lietuviška daina ir žodis tapo kūno jėga.

Nuolat augant grėsmei, sovietų armija bet kuriuo momentu galėjo pradėti susidoroti su taikiais gyventojais, bet kuriuo metu galėjo prasidėti ginkluotas priešinimasis teisėtai išrinktai valdžiai. Todėl įmonių vadovai buvo įspėti, jog tokiu atveju Vilniaus mieste būtina įjungti visas sirenas, kurios greitai sukviestų žmones prie Parlamento rūmų ir į tas vietas, kur gali pasirodyti sovietų tankai ir šarvuotos tanketės. Nes tik beginklė lietuvių tauta galėjo apginti Lietuvą.

Katalikų bažnyčia jungėsi drauge su Lietuvos darbininkais, inteligentija, visais suvažiavusiais į Vilnių iš šalies rajonų ir kaimų. Iškilus grėsmei, visame Vilniuje turėjo skambėti bažnyčių ir soborų varpai.

„Žinoma, mes nesiruošėme kautis su gerai ginkluotais sovietų kariuomenės generolo Vladimiro Uschopčiko kareiviais ir karininkais. Mes paprasčiausiai darėme tai, ką privalėjome, ir padarėme daugiau negu buvo įmanoma. Pirmiausia reikėjo apsaugoti Vilniaus miesto gyventojus nuo „Jedinstvos“ kenkėjiškos veiklos ir išpuolių, neleisti, kad mieste kiltų chaosas“, – sakė Alfredas Putramentas.

Nebuvo manoma, kad kruvinoji naktis Vilniuje prasidės 1991 m. sausio 13-ąją – iš šeštadienio į sekmadienį. Tiesiog nebuvo žinomi Maskvos planai.

Dabar jau gerai žinomi ir žudikai, ir kaltininkai, visi vadai ir vadovai, įsakę žudyti žmones Baku, Tbilisyje, Vilniuje ir mažos Čečėnijos tautelės sostinėje Grozne. O tada viskas buvo griežtai slepiama... Buvo sunku įsivaizduoti, kad sovietų karininkai patys šaudys arba duos įsakymą šaudyti į beginklius žmones, kad XX amžiaus pabaigoje Vilniuje įvyks kruvinasis sekmadienis. Maskvos Kremliaus sovietų generolai ir komunistų partijos vadovai savo kabinetuose slapta suplanavo žmonių žudynes.

Mes visada prisiminsime tuos, kurių nesugebėjome išsaugoti:

LORETA ASANAVIČIŪTĖ
VIRGINIJUS DRUSKIS
DARIUS GERBUTAVIČIUS
ROLANDAS JANKAUSKAS
RIMANTAS JUKNEVIČIUS
ALVYDAS KANAPINSKAS
ALGIMANTAS PETRAS KAVOLIUKAS
VIDAS MACIULEVIČIUS
TITAS MASIULIS
ALVYDAS MATULKA
APOLINARAS POVILAITIS
IGNAS ŠIMULIONIS
VYTAUTAS VAITKUS
VYTAUTAS KONCEVIČIUS
STASYS MAČIULSKAS

Nuo sovietų okupantų kariškių kulų krito 15 gynėjų, 52 suvarpyti kulų, 702 žmonės sužeisti, daugiau kaip 1 500 suluošintų. Po tragiškosios nakties daugelis jų net nebesuspėjo krepintis į gydytojus.

Tyliai pagalvokime apie juos.

Didvyriais tapo ne vien tie, kas tomis dienomis žuvo.

Didvyriais tapo ne vien tie, kas nukentėjo nuo tankų ir kulų.

Didvyriais tapo tie, kas paprasčiausiai budėjo prie Radijo ir televizijos bokšto, Radijo ir televizijos, Seimo, Spaudos rūmų, kituose svarbiuose objektuose.

Didvyriais tada tapo visi, nes gynė ne RT bokštą, ne Seimą, ne Spaudos rūmus...

Nes gynė Lietuvą. Nes buvo suvažiavę iš visos Lietuvos.

Ir lygiai taip pat Lietuvą ginti buvo pasirengę kiekviename mieste ir kaime.

Didvyriais tada tapo ir mūsų žurnalistai, ir atvykę iš užsienio. Desantininkai daužė jų kino, vaizdo ir fotokameras, juos stumdė, mušė, bet jie dirbo savo darbą.

Kai 1991 m. sausio 11 d. buvo užimti Spaudos rūmai ir daugelis laikraščių redakcijų liko be pastogės, redaktoriai susirinko „Respublikoje“ ir vieningai nusprendė išleisti bendrą leidinį. Jau kitą dieną 300 tūkstančių egzempliorių tiražu lietuvių, lenkų ir rusų kalbomis išėjo ir buvo nemokamai platinama „Laisva Lietuva“.

1991 m. sausio 13-osios naktį tankai važiavo prieš žmones: visiškai beginklius ir dar tokius keistus... Į juos šaudė, juos muša automatų buožėmis, į juos šliaužia tankai ir traiško nespėjusius pasitraukti, o jie... dainuoja.

Daug kas jau buvo bemanęs, kad dainuojanti revoliucija pasibaigė. Netiesa. Kai mes kylame į kovą, mes imame dainuoti – ir tankai sustoja.

Tačiau, kad svetimi tankai sustotų, reikia, kad dainuojantys žmonės Tėvynę ir Laisvę mylėtų labiau už gyvenimą.

Ir dar reikia, kad dainuojantieji būtų neginkluoti.

Tuomet krūpteli pasaulio sąžinė – ir tankai sustoja prieš dainą...

Gal dar ir tada nebūtų sustoję...

Dar reikėjo, kad pasigirstų rusiškas balsas.

Ir jis pasigirdo:

„Prekratit eto bezobrazije“... (rus. „Baigti šitą netvarką“)

Tai buvo Boriso Jelcino balsas.

Ir tada tankai sustojo. Juos sustabdė lietuviška daina, gimstanti Rusijos demokratija ir pasipiktinęs pasaulio balsas.

Naivūs atrodo Sovietų Sąjungos gynybos ministro Dmitrijaus Jazovo bandymai suversti visą kaltę majorui Sibiriakovui ar garnizono vadui Vladimirui Uschopčikui, juolab kad Lietuvoje tuo metu buvo D. Jazovo pavaduotojas, oro desanto kariuomenės vadas generolas Vladislavas Ačalovas. Tačiau ir jis teisinosi nieko nežinojęs, nes tuo metu esą buvęs Kaune.

Tai kas gi atsakys už tai, kas įvyko?

Tai kas gi davė šitą baisųjį įsakymą?

Praėjus daugiau kaip 8 metams, 1998 m. kovą tas pats generolas Vladislavas Ačalovas jau Lietuvos žurnalistams prisipažins:

„Galima sakyti, esu vienas šio plano rengėjų. Netgi sakyčiau, kad aš jį rengiau. Apie jo egzistavimą žinojo 2 ar 3 žmonės. Primygtinai kartoju: NURODYMAS ATĖJO IŠ POLITINĖS VADOVYBĖS. Šitos komandos autorius – vienas žmogus: tuo metu SSKP CK generalinis sekretorius, Vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų vadas – Michailas Gorbačiovas. Aš negavau nurodymo tiesiai iš jo. Aš gavau nurodymus iš gynybos ministro.“

Rusų KGB „Alfa“ smogikai, vadovaujami pulkininko Viktoro Karpuchino, iš Kalašnikovo automatų koviniais šoviniais šaudė į beginklius Lietuvos žmones prie Vilniaus radijo ir televizijos bokšto. Brutalia karine jėga užgrobė Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos rūmus, studijas, fizine jėga ir smurtu išvarė darbuotojus į gatvę.

Paskui nuo Radijo ir televizijos bokšto, užgrobę Lietuvos nacionalinį radiją ir televiziją, rusų kariuomenės „Alfos“ žudikų batalionas šarvuotomis karinėmis mašinomis ir sunkiasvoriais tankais turėjo grįžti prie Parlamento rūmų ir čia pradėti žmonių skerdynes – užgrobti Parlamento rūmus. Dievai žino, kiek galėjo būti aukų...

Neužgrobė, nes prie Parlamento rūmų pulkininkas Viktoras Karpuchinas išsigando pamatęs, kad aplink visą Parlamentą susirinkę šimtai tūkstančių žmonių, ir jų galvažudžiai vieni nesusidoros.

Daugiatūkstantinė minia apgulusi Parlamento rūmus budriai saugojo – liūdėjo, gedėjo, giedojo, meldėsi ir... dainavo. Tai buvo dainuojanti revoliucija Vilniaus barikadose, kurias patys žmonės pastatė ir savo kūnais pridengė. Visur žmonių pastatytos masyvios barikados, padarytos užtvartos, per gatves iškasti 6 metrų pločio, 250 metrų ilgio kanalai.

Pulkininko Viktoro Karpuchino galvažudžiai prašė pagalbos Vilniaus Šiaurės karinio miestelio desantininkų bataliono, kuris nusileistų ant Parlamento rūmų stogo ir drauge su „Alfa“ ir kitomis sovietų ginkluotosiomis pajėgomis šturmuotų Parlamento rūmus. Generolui leitenantui Fiodorui Kuzminui, esančiam Rygoje, vis dėlto užteko proto ir jis atsisakė patenkinti atvykėlių iš Lubiankos prašymą. Parlamento rūmų šturmas neįvyko. Operacija įstrigo.

Tada buvo šaltas 1990 metų gruodis, o sausį pūtė atšiaurūs vėjai.

Lietuvos žmonės, dienas ir naktis šalę prie Parlamento rūmų, ir visi tvarkos bei apsaugos organizatoriai apgynė Vilnių, Lietuvą, įkvėpė ryžto Baltijos šalims. Juk tas pats karinis scenarijus buvo sumanytas Rygoje ir Taline. Rygoje buvo tik pagąsdinta.

Iš visos Lietuvos suvažiavę į Vilnių žmonės savo valia ir kantrybe, savo ryžtu prie Parlamento rūmų, Vilniaus radijo ir televizijos bokšto, RT rūmų, savo gyvybės kaina užtikrino Lietuvai laisvę. Svarbiausia – dainuojančios revoliucijos dienomis mes išgelbėjome Lietuvą nuo pražūtis. Ir Parlamento rūmuose budėję deputatai rizikavo savo gyvybe.

„Man teko beveik pusantų metų ruošti padalinių vadovų budėjimo grafikus, – sakė 1990–1991 m. Vilniaus miesto savivaldybės valdybos narys, Reikalų skyriaus vedėjas teisininkas Eugenijus Čerškus. – Turėjom visų žinybų pagrindinius telefonus, kuriais bet kuriuo paros metu galėjome žmones pakelti ant kojų. Dirbome ekstremaliomis sąlygomis. Nuolat pranešinėjom, kalbėjom per radiją ir televiziją, aiškinome, kokia yra padėtis Vilniuje, pradėjome sekti, kur iš Šiaurės miestelio juda karinė technika, važinėja sovietų kariauna. Daug pagelbėdavo ir žmonės telefono skambučiais.“

Vilniaus miesto Nepriklausomybės gynybos štabas visą laiką palaikė ryšius su tuomete Aukščiausiaja Taryba, ministerijomis, departamentais, Sąjūdžio taryba, Vilniaus ir Kauno radiju bei televizija, Vilniaus miesto šilumos tinklais, dujofikacijos, vandentiekio, elektros, telefonų tinklų tarnybomis. Apie tikrąją padėtį Vilniuje užsienį informuodavo savivaldybės Užsienio ryšių skyriaus darbuotojai, vadovaujami Vaclovo Kontrausko.

Taip įtemptai Vilniuje buvo budima 1990 metų rudenį ir išstisus 1991-uosius metus.

Tais metais vyko esminė visos Lietuvos visuomenės pertvarka.

Pagrindinis krūvis teko jaunoms mūsų valstybės struktūroms. „Mes, pirmieji atėję dirbti į Vilniaus miesto savivaldybę 1990 m. birželio mėnesį, dirbome išvien taip, kaip mokėjome, kaip galėjome, – sakė E. Čerškus. – Ir tai buvo didelių darbų metai, ir patys geriausi mano darbo Vilniaus miesto savivaldybėje metai. Darbo metai – be intrigu, be apgaulės.“

Tiesos ir žengimo pasirinktu keliu metai.

ATKURTOS LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS PALAIKYMŲ
MITINGE – STUDENTŲ UŽTVINDYTOS AUKŠČIAUSIOSIOS
TARYBOS RŪMŲ PRIEIGOS.
1990 M. BALANDŽIO 12 D.

ABOUT THE SINGING REVOLUTION AT THE BARRICADES IN VILNIUS

Juozas GIRDVAINIS
Concluding Remarks

Unarmed people defended Lithuania on 11 March 1990, when the independence of Lithuania was re-established.

That day was dreamt of for decades, it had been long since nurtured in the hearts of people and awaited with great joy and tears in the eyes. The newly elected Supreme Council passed the Independence Act and declared Lithuania to be an independent state: on 11 March 1990; the independence of Lithuania that had been declared on 16 February 1918 was re-established following the annexation and occupation by Soviet military in 1940.

The re-establishment of independence was met with great enthusiasm and resolve by the people. Waves of joy rippled through the country and reached the hearts and minds of people living beyond the boundaries of Lithuania. Enthusiastic, jubilant people expressed their feelings by singing.

For half a century Lithuania has been occupied by the Soviets, who together with their local henchmen and various sidekicks pursued Stalin's policies of impoverishment of Lithuania's national spirit. Unable to live in freedom and prosperity, Lithuania was not a sovereign state. Although the West had not recognised the annexation of Lithuania by the Soviet Union, we could not join the United Nations Organization; our freedom, our rights and activities were restricted. We knew about Lithuania's Tricolour flag, Vytis (national coat of arms), national anthem and the fights of our parents and ancestors only from the stories told by our parents and grandparents.

But back in 1988–1990, the Culture Department of Vilnius Municipality hosted evening meetings of Lithuanian Culture Fund members. The Fund was then headed by the composer Jurgis Dvarionas and visited by Prof. Vytautas Landsbergis and Prof. Aloyzas Sakalas, as well as Professors Česlovas Kudaba, Norbertas Vėlius and Vytautas Gaidamavičius who were in exile; many prominent politicians and people involved in the arts and culture were also frequent guests. They used to hold meetings to discuss the issues of the cultural rebirth of Lithuania and the political future of the nation. The meetings were continued at the nearby building of the Writers' Union. A great variety of ideas used to emerge at their evening meetings, and some of them were eventually included in the main documents of the Sąjūdis movement for independence and voiced from the lips of orators in the town squares and halls.

On 11 March 1990, we took a more unrestricted breath, because we began to manage our lives and that of our nation independently.

After the thrills of joy during the singing revolution, following the re-establishment of the State on March 11, the hostile forces became more active, and there were large threats for the independent and legitimately re-established state of Lithuania. Former Soviet leaders and their henchmen, Communist party activists and collaborators began to countervail against the newly establishing order in the reviving Lithuania.

This was especially the case in Vilnius, in the so-called "piatiorkas" (Soviet-time classified industrial enterprises), where the majority consisted of non-Lithuanians or disaffected people, and formation of the so-called Red Brigades started. They were led by the Yedinstvo (Unity) group and its activists V. Ivanov and V. Shved, as well as Communist party leaders M. Burokevičius, A. Naudžiūnas and J. Jermalavičius. Under their guidance, people were intentionally set against each other and misled. The situation was especially menacing in Vilnius. A deadly danger arose for the fragile independence of the Lithuanian nation. Who will overcome whom!?

Because of this, early in the morning of 11 January 1991, the Mayor of Vilnius City Municipality Vytautas Bernatoniš initiated the formation of the Independence Defence Staff of Vilnius City to be headed by the Vice-Mayor Alfredas Putramentas.

The hostile forces were very influential and began to build up groups of strikers at the factories, organisations and enterprises. They engaged in the misinformation of people, organised angry meetings, mass marches and various acts of disobedience. There were cases, when hostile Communist forces tried to cut the power at electric power substations, to sabotage the operation of water supply systems, airports and railways, to destabilise the work at bakeries. The Communists and Yedinstvo members led by party bosses had definite support – powerful Soviet military forces armed with tanks, other armoured troops, well-trained Russian, Belarusian and Ukrainian officers and soldiers armed with machine guns and truncheons, paratroopers, military planes and helicopters. Commanded from Moscow, the hostile forces tried to paralyse strategic infrastructure in Vilnius and to disrupt the normal life of the capital and its citizens.

The main task of the Independence Defence Staff was to sustain normal life in Vilnius City, to be directly in charge of, and control all the day to day activities in the capital, ensure favourable conditions for people to be provided with food and provisions, electricity, gas and heating.

Day and night Independence Defence Staff members visited enterprises, and explained to the people the significance of the Independence Act of 11 March 1990, told them that in 1940 the Soviet Union occupied Lithuania by illegally using its military forces, and that now the independence of the Republic of Lithuania was being legally restored. Particular attention was paid to those enterprises, where the majority of workers were non-Lithuanians. Among the enterprises which were visited in the Naujoji Vilnia district of the capital, was the Kuro Aparatūra fuel equipment factory, as well as the Elfa and Sigma factories. Initially, the municipal officials were met with hostility; especially in enterprises considered as citadels of the Communists. Workers were directly controlled either in writing, by telephone or through meetings by the party of M. Burokevičius, the committee of V. Ivanov and the armed Soviet forces from the Northern Town base. Every day, the Independence Defence Staff carefully planned its strategy for the next day.

The tension in Vilnius was growing daily, as new Soviet military forces, headed by General Vladimir Uskhopchik, assembled in the Northern Town base. One could see that they were actively supported by the permanent garrison of the base, its officers and soldiers, who took part at the Yedinstvo meetings and backed the protestors morally and by physical force. Armed soldiers and officers appeared at the strikes and various acts of disobedience.

During this difficult time, the Chairman of the Reconstituent Seimas of the Republic of

ON 13 JANUARY
1991, THE SOVIET
OCCUPATIONAL
FORCES KILLED
15 PEOPLE,
52 WERE
WOUNDED BY
GUNSHOT, OVER
700 OF THE
INJURED SOUGHT
MEDICAL HELP
AND 1,500 PEOPLE
SUSTAINED
DEBILITATING
INJURIES, WHILE
OTHERS DID NOT
SEEK HELP BUT
WERE TREATED
AT HOME

Lithuania Vytautas Landsbergis urged the people on numerous occasions, on radio and television, to come to the Parliament and to back the legally restored independence of Lithuania, to defend the Parliament against the hostile forces.

Thousands of Lithuanian patriots made up the crowds which guarded the Parliament, Radio and TV Tower, and the Radio and Television Building. There was a feeling that the whole of Lithuania had formed an independence defence army and it appealed to the world for justice. It was the unarmed crowd with their Lithuanian songs and words, which turned this body into a force. With the growing threat, the Soviet Army could, sooner or later, have begun repressions against the peaceful people, and armed resistance against the legally elected government could have erupted at any time. The heads of the enterprises were, therefore, warned to sound all the sirens in Vilnius, which was a signal to the people to come urgently to the Parliament or other sites, where Soviet tanks and armoured vehicles might appear. It was believed that only people, and the unarmed nation of Lithuania, could defend the homeland.

The Catholic Church joined Lithuanian workers, intellectuals and all the people who came to Vilnius from every region and village of the country. In the case of real threat, the bells of churches and cathedrals would have tolled in Vilnius.

“Of course, we had no intention of fighting against the well-armed soldiers and officers of the Soviet Army lead by General Vladimir Uskhopchik. We simply did what we had to do, and achieved more than was thought possible. First of all, we had to protect the citizens of Vilnius from the harmful activities and attacks of the Yedinstvo and to prevent chaos in the city,” – said Alfredas Putramentas.

Nobody expected the bloody night in Vilnius that was to start on the 13 January, 1991, from Saturday to Sunday. Nobody was aware of the plans of Moscow.

Now all the killers and culprits are known – all the commanders and leaders who ordered the people to be killed in Baku, Tbilisi, Vilnius and Grozny, the capital of the small Chechnya nation. However, at that time, everything was kept strictly secret... It was difficult to imagine that Soviet officers would open fire and order unarmed people to be shot at, that at the end of the 20th century Vilnius would become a site of a Bloody Sunday. Soviet generals and Communist party leaders had secretly planned the massacre of people in their offices.

We will always remember those, whom we were not able to protect:

LORETA ASANAVIČIŪTĖ
VIRGINIJUS DRUSKIS
DARIUS GERBUTAVIČIUS
ROLANDAS JANKAUSKAS
RIMANTAS JUKNEVIČIUS
ALVYDAS KANAPINSKAS,
ALGIMANTAS PETRAS KAVOLIUKAS
VIDAS MACIULEVIČIUS
TITAS MASIULIS
ALVYDAS MATULKA
APOLINARAS POVILAITIS
IGNAS ŠIMULIONIS
VYTAUTAS VAITKUS
VYTAUTAS KONCEVIČIUS
STASYS MAČIULSKAS

Let us remember them in silence.

The heroes are not only those who were killed on those days.

The heroes are not only those, who suffered the tanks and bullets.

Those who simply kept vigil at the Radio and TV Tower, Radio and TV Building, Press House and other important sites also became heroes.

They all became heroes, because they defended other things and not just the TV Tower, not the Seimas, not the Press House...

Because they defended Lithuania. Because they came from all over Lithuania.

And people in each town and village were ready to defend Lithuania in the same way.

Our journalists and their foreign colleagues who came here are also heroes. The paratroopers were smashing their cameras, pushing and beating them, but they kept on working.

When the Press House was seized on 11 January 1991 and the editorial offices of many newspapers were left without a roof over their heads, editors came to the Respublika daily and agreed to issue a joint publication. The next day, 300,000 copies of Laisva Lietuva (Free Lithuania) appeared in both the Lithuanian and Russian languages and were distributed free of charge.

Early in the morning on 13 January 1991, the tanks confronted the people, who were completely unarmed, and so strange... They were shot at, they were beaten with the butts of guns, and the tanks were crawling towards them and crushing those who were too late to step aside, and there they were ... singing.

Many thought the singing revolution was over. This was not true. When we go to battle, we sing, and the tanks stop.

But for the alien tanks to stop, the singing people need to love the Homeland and Freedom more than their lives.

Moreover, those singing must be unarmed.

Then the world's consciousness winces, and tanks stop in front of the song...

And then the tanks stopped.

They were forced to stop by a Lithuanian song, a nascent Russian democracy and indignant voice of the world.

The attempts of the USSR Defence Minister Dmitry Yazov to cast the blame on Major Sibiriyakov and Garrison Commander General Vladimir Uskhopchik seem naive; moreover, the Deputy of Yazov, USSR Airborne Army Commander General Valdislav Achalov was in Lithuania at that time. But the latter also made excuses saying he knew nothing because he was in Kaunas at that time.

Who will pay the penalty for what happened?

Who issued this awful command?

More than 8 years later, in March 1998, the same General Vladislav Achalov confessed to Lithuanian journalists:

“It is true to say that I was one of the masterminds behind this plan. I would even say that I elaborated it. Only two or three persons knew about its existence. I stress THE ORDER CAME FROM THE POLITICAL LEADERSHIP. The author of this command was one man – the Secretary General of the Central Committee of the CPSU Mikhail Gorbachev. I hadn't received the order directly from him. I had received orders from the Defence Minister.”

Russian KGB Alpha Group fighters lead by Colonel Viktor Karpukhin fired live ammunition from Kalashnikov guns into unarmed Lithuanian people at the Vilnius Radio and TV Tower. They used brutal military force to seize the Lithuanian National Radio and Television building and its studios, and physical force and violence to banish the employees onto the street.

Then the battalion of Alpha killers in armoured military vehicles and heavy tanks were supposed to come back to the Parliament Building to start the killings there and seize the

Parliament. God alone knows how many victims there could have been...

They were not able to seize it, because Colonel Viktor Karpukhin lost courage at the Parliament Building when he saw the hundreds of thousands of people and understood that his thugs wouldn't be able to measure up.

A crowd of many thousands stood around the Parliament Building on watchful guard, grieving, mourning, chanting and ... singing. It was a singing revolution at the barricades of Vilnius-barricades that people built themselves and protected with their bodies. Everywhere there were massive barricades built by people and six-metre wide trenches dug across the streets of 250-m in length.

The thugs of Colonel Viktor Karpukhin called for backup from the airborne division stationed in the Northern Town base and asked the paratroopers to descend on the roof of the Parliament building and together with the Alpha Group and other Soviet Army forces attack the Parliament building. General Lieutenant Fyodor Kuzmin, who was in Riga, however, had enough sense to reject the request of the people from Lubyanka (KGB headquarters). The attack of the Parliament Building did not take place. The operation was squashed.

The December of 1990 was cold and in January the winds were severe.

Lithuanian people, who spent days and nights freezing at the Parliament Building, as well as all the organisers of order and security defended Vilnius and Lithuania and inspired the other Baltic States with their courage. After all, the same scenario had been planned for Riga and Tallinn. Riga suffered only a slight fright...

With their willpower, patience and resolve at the Parliament Building, the TV Tower, Radio and TV Committee Building, people, who came from all over Lithuania to Vilnius, at the risk of their lives, ensured freedom for Lithuania. The only thing that mattered – during the singing revolution days – was that we had saved Lithuania from ruin. The Parliament members inside the building also risked their lives.

“For almost a year and a half I was responsible for making duty lists for unit leaders, – said lawyer Eugenijus Čerškus who was a member of Vilnius City Municipality Council in 1990–1991 and headed its Managing Department. – We had the main telephone numbers of all the institutions and were able to raise the people at any hour. We were working under extreme conditions. Constantly reporting, constantly speaking via radio and television, and telling about the situation in Vilnius. We started monitoring where the military transports were heading to from the Northern Town base, where Soviet militarists were going. People also assisted significantly with their telephone calls.”

All this time, Vilnius City Independence Defence Staff maintained contacts with the-then Supreme Council, ministries, departments, Sąjūdis Council, radio and TV stations in Vilnius and Kaunas, as well as Vilnius City utilities: heating network, gas, electricity and water supply, telephone network companies. The real situation in Vilnius was constantly reported to the world by the municipal officials responsible for international contacts headed by Vaclovas Kontrauskas.

This tense regime of vigilance in Vilnius lasted from the autumn of 1990 to the very end of 1991.

This period is notable for the fundamental reconstruction of the whole of Lithuanian society.

The main burden fell upon the young structures of our state. “We, who were the first to come to Vilnius Municipality in June 1990, worked in concert as well as we could, – said Čerškus. – These were the years of great deeds and the best years of my service at Vilnius City Municipality. The years of working - without intrigue, without deception.”

The years of truth and of marching along the chosen road.

ATKURTA NEPRINLAUSOMYBĖ PĀLAIKANČIAME
MITYNGE VINGIO PARKE PLAIKSTĒSI LIETUVOS,
TAIP PAT LATVIJOS, ESTIJOS, KITŲ LAISVĒS
SIEKIANČŲ ŠALIŲ VĒLIAVOS. TUO METU VIRŠ MNIOS
SKRAIDĒ SOVIETŲ KARINIAI SRAIGTASPARNIAI
PLUOŠTAIS MĒTĒ ATSIŠAKYTI NEPRIKLAUSOMYBĒS
RAGINANČIUS PROPAGANDINIUS ATSIŠAUKIMUS.
1990 M. BALANDŽIO 7 D.

O ŚPIEWAJĄCEJ REWOLUCJI NA BARYKADACH WILNA

Juozas GIRDVAINIS
Uwagi końcowe

Nieuzbrojeni ludzie obronili swą Ojczyznę, gdy w dniu 11 marca 1990 r. została przywrócona Niepodległość Litwy.

Dla wszystkich był to dzień, o którym marzyli przez całe dziesięciolecie, który długo dojrzewał w sercach każdego. Dzień – oczekiwany z ogromną radością, z oczami pełnymi łez. Nowa Rada Najwyższa przyjęła Akt Niepodległości, ogłaszając Litwę państwem niepodległym, potwierdzając, że w dniu 11 marca 1990 roku przywrócono ogłoszoną 16 lutego 1918 r. Niepodległość Litwy, zaanektowanej przez wojska radzieckie w 1940 roku, gdy kraj został okupowany.

Przywrócenie Niepodległości Litwy wywołało ogromny entuzjazm i zdecydowanie społeczności. Fala radości przetoczyła się przez cały kraj, dotarła do serc i umysłów ludzi, mieszkających również poza granicami Litwy. Ludzie cieszyli się całym sercem i opiewali to w pieśniach.

Przez pięć dziesięcioleci Litwa była okupowana przez Sowietów. Radzieccy najeźdźcy, ich litewscy pomocnicy oraz poplecznicy stosowali stalinowską politykę niszczenia ducha narodu litewskiego. Litwa, nie posiadając możliwości wolnego życia i rozwoju była krajem zależnym. Mimo iż Zachód nie uznał faktu aneksji Litwy przez Związek Sowiecki, nasz kraj nie mógł samodzielnie przystąpić do Organizacji Narodów Zjednoczonych, ograniczono naszą wolność, prawa i działania.

O trójkolorowym sztandarze Litwy, Pogoni, hymnie narodowym oraz walkach ojców i przodków dowiadaliśmy się wyłącznie z opowiadań rodziców lub dziadków.

Jeszcze w latach 1988–1990 w Wydziale Kultury samorządu m. Wilna wieczorami gromadzili się ludzie tworzący Fundusz Kultury Litwy. Wówczas funduszowi przewodniczył Jurgis Dvarionas. W działalności funduszu uczestniczyli również prof. Vytautas Landsbergis i prof. Aloyzas Sakalas, świętej pamięci profesor Česlovas Kudaba, Norbertas Vėlius, Vytautas Gaidamavičius oraz dziesiątki innych dobrze znanych obecnie polityków, działaczy kultury i sztuki. Na posiedzeniach dyskutowali oni o kwestiach dotyczących odrodzenia kultury Litwy oraz przyszłości politycznej narodu. Posiedzenia kontynuowano w gmachu Związku Pisarzy Litwy. Podczas wieczornych posiedzeń rodził się szereg idei, które później zapisano w podstawowych dokumentach założycielskich Sajūdisu (powstał 3 czerwca 1989 r.), brzmiały one też z ust przemawiających na placach i w salach.

Dopiero 11 marca 1990 r. mogliśmy swobodniej odetchnąć i zacząć samodzielnie decydować o życiu własnym i całego narodu. Po wszystkich radościach, które przyniosła „śpiewająca rewolucja”, po odrodzeniu Państwowości 11 marca, zaktywizowały się wrogie siły, zagrażające prawnie odrodzonemu Państwu Litewskiemu. Był dowództwo władzy sowieckiej oraz ich poplecznicy, działacze partii komunistycznej, kolaboranci w różny sposób przeciwstawiali się nowemu, tworzącemu się ustrojowi odrodzonej Litwy.

W Wilnie, szczególnie na tzw. „piątkach” (zakład „piatiorek”), gdzie pracowały przeważnie zdeinformowane osoby lub ludzie innej narodowości (nielitewskiej), utworzono tzw. „czerwone brygady”. Dowodziła tymi brygadami grupa „Jedinstwo” i jej działacze W. Iwanow, V. Szwed oraz kierownicy partii komunistycznej M. Burokevičius, A. Naudžiūnas, J. Jermalavičius. Pod ich kierownictwem ludzie byli świadomie skłóceni, wprowadzani w błąd. Szczególnie groźna sytuacja zaistniała w Wilnie. Krucho niepodległość narodu litewskiego stanęła w obliczu śmiertelnego zagrożenia. Kto kogo?!

Dlatego w piątek 11 stycznia 1991 roku wczesnym rankiem z inicjatywy mera Wilna Vytautasa Bernatona, w samorządzie miasta, został utworzony Wileński Sztab Obrony Niepodległości. Dowodził sztabem wicemer Wilna Alfredas Putramentas.

Wrogowie pozostawali nadal wpływowi i świadomie przystąpili do tworzenia grup bojowych tzw. „czerwonych brygad” w zakładach, organizacjach, przedsiębiorstwach. Odpowiednio ukierunkowując ludzi, szerzyli dezinformację, przygotowywali gniewne wiece, publiczne pochody, różne akcje nieposłuszeństwa. Zdarzały się wypadki, gdy wrogie siły komunistyczne próbowały wyłączyć podstacje energetyczne, organizować dywersje w sieci wodociągowej, na lotniskach i dworcach kolejowych, próbowały destabilizować pracę piekarni. Komuniści, „jedinstwiennicy”, kierowani przez swoich partyjnych „bożków” mieli solidne zaplecze – sowieckie siły zbrojne dysponująceczołgami, pojazdami pancernymi, żołnierzami i desantowcami – dobrze wyszkolonymi, uzbrojonymi w automaty, działa i pały gumowe; samolotami oraz helikopterami bojowymi. Wszystkie wrogie siły kierowane przez Moskwę świadomie dążyły do sparaliżowania funkcji żywotnie ważnych obiektów strategicznych Wilna, do zakłócenia codziennego rytmu pracy i życia stolicy.

Głównym zadaniem Wileńskiego Sztabu Obrony Niepodległości było podtrzymanie normalnego trybu pracy stolicy, bezpośrednie zarządzanie i kontrola wszystkiego, co się działo w mieście, stworzenie ludziom sprzyjających warunków, zagwarantowanie nieprzerwanej dostawy artykułów spożywczych, prądu, gazu i ciepła.

Członkowie Wileńskiego Sztabu Obrony w dzień i w nocy odwiedzali zespoły pracownicze, tłumaczyli znaczenie Aktu Odrodzenia Niepodległości Litwy z dn. 11 marca 1990 roku, wyjaśniali, że w 1940 Litwa była okupowana przez sowieckie siły zbrojne, obecnie zaś zgodnie z prawem została przywrócona Niepodległość Republiki Litewskiej. Dyskusje wyjaśniające prowadzono szczególnie intensywnie w wielonarodowych zespołach pracowniczych, a więc na zakładach Nowej Wilejki, Aparatury Paliwowej, „Elfie”, „Sigmie”. Na początku przedstawiciele samorządu byli, oczywiście, przyjmowani nieufnie.

Trudno jednak temu się dziwić, gdyż pozycje komunistów były tam szczególnie mocne. Bezpośrednio oraz telefonicznie (a także za pomocą wieców) tymi ludźmi kierowała partia M. Burokevičiusa, komitet W. Iwanowa oraz dowódcy radzieckich jednostek wojskowych, zlokalizowanych w Miasteczku Północnym. Wyczuwało się, że napięcie w Wilnie codziennie rosło, że w Miasteczku Północnym gromadzono sowieckie siły zbrojne, którymi bezpośrednio dowodził generał Władimir Uschopczik. Dało się zauważyć, że pomagają im aktywnie również żołnierze i wojskowi z Miasteczka Północnego – uczestniczą oni w wiecach „Jedinstwa”, wspierają wiecujących moralnie i fizycznie. W strajkach oraz różnych akcjach nieposłuszeństwa brali udział uzbrojeni żołnierze i wojskowi.

PODCZAS
TRAGICZNYCH
WYDARZEŃ
15 STYCZNIA
1991 R. Z RĄK
SOWIECKICH
OKUPANTÓW
ZGINEŁO 14 OSÓB,
POSTRZELONO
52 OSOBY,
O POMOC
MEDYCZNĄ
ZWRÓCIŁO
SIĘ PONAD 700
RANNYCH I 1 500
OKALECZONYCH,
TYSIĄCE
POSZKODOWA-
NYCH
LECZYŁO SIĘ
SAMODZIELNIE

W owym trudnym okresie wielokrotnie w radiu i telewizji przemawiał do narodu przewodniczący Sejmu Restytucyjnego Litwy Vytautas Landsbergis, który nawoływał ludzi do gromadzenia się przed Parlamentem, aby obronić przed wrogami prawnie przywróconą Niepodległość Litwy oraz gmach Parlamentu.

Wśród ludzi zgromadzonych przed Parlamentem, Wieżą Telewizyjną, gmachem Radia i Telewizji przeważali litewscy patrioci. Wówczas dało się wyczuć, że cała Litwa tworzy wielką armię obrońców Niepodległości i woła o sprawiedliwość. Nieuzbrojony tłum za pomocą litewskich pieśni i poezji dodawał sobie sił. Głównym miejscem lokalizacji wielotysięcznego tłumu ludzi stał się obecny Plac Niepodległości przy Sejmie oraz jego okolice.

Przy stałym wzroście zagrożenia, armia sowiecka w dowolnym momencie mogła przystąpić do pacyfikacji bezbronnych ludzi, w każdej chwili mogło dojść do zbrojnego ataku przeciwko prawnie wybranej władzy. Dlatego kierowników przedsięwzięcia zobowiązano do włączenia syren w całym Wilnie w wypadku zbrojnego ataku na Parlament. Wycie syren miało na celu szybkie zwołanie ludzi przed gmach Sejmu oraz do tych miejsc, gdzie miałyby się pojawić rosyjskie czołgi i pojazdy pancerne, ponieważ tylko zwykli ludzie, nieuzbrojony naród litewski mógł obronić Litwę. Kościół katolicki łączył się z robotnikami, inteligencją, wszystkimi, którzy przyjechali do Wilna z różnych miejscowości kraju, całej Litwy. W wypadku zagrożenia w całym mieście miały zabrzmieć dzwony kościołów i soborów. ”Oczywiście, nie zamierzaliśmy walczyć z dobrze uzbrojonymi żołnierzami sowieckich wojsk pod dowództwem generała Władimira Uschopczyka. Zwyczajnie robiliśmy to, co do nas należało i działaliśmy więcej niż było to możliwe. Po pierwsze, należało ochronić mieszkańców Wilna od szkodliwej działalności i wypadków ”Jedinstwa”, nie pozwolić, by w mieście zapanował chaos” – mówił A. Putramentas.

Trudno było przewidzieć, że krwawa noc w Wilnie rozpocznie się 13 stycznia 1991 roku – z soboty na niedzielę, ponieważ plany Moskwy pozostawały w tajemnicy .

Dzisiaj są już powszechnie znane są nazwiska morderców oraz winowajców, wszystkich dowódców i wodzów, którzy wydali rozkaz mordowania ludzi w Baku, Tbilisi, w Wilnie i na zakończenie w stolicy Czechenii – Groznom. Wtedy wszystko utrzymywano w ścisłej tajemnicy... Trudno było wyobrazić sobie, że sowieccy wojskowi sami zaczną strzelać albo wydadzą rozkaz strzelania do nieuzbrojonych ludzi, że w końcu XX wieku w Wilnie dojdzie do krwawej niedzieli.

Rosyjscy generałowie i wodzowie partii komunistycznej w zaciszu swoich gabinetów tajnie przygotowywali plan morderstwa ludzi.

Zawsze będziemy pamiętali o tych, których nie udało się uchronić:

LORETA ASANAVIČIŪTĖ

VIRGINIJUS DRUSKIS

DARIUS GERBUTAVIČIUS

ROLANDAS JANKAUSKAS

RIMANTAS JUKNEVIČIUS

ALVYDAS KANAPINSKAS

ALGIMANTAS PETRAS KAVOLIUKAS

VIDAS MACIULEVIČIUS

TITAS MASIULIS

ALVYDAS MATULKA

APOLINARAS POVILAITIS

IGNAS ŠIMULIONIS

VYTAUTAS VAITKUS

VYTAUTAS KONCEVIČIUS

STASYS MAČIULSKAS

W milczeniu pomyślmy o nich.

Bohaterami zostali nie tylko ci, co zginęli.

Bohaterami zostali nie tylko ci, co ucierpieli od czołgów i kul.

Bohaterami zostali ci, którzy zwyczajnie pełnili dyżury przy Wieży Telewizyjnej, przy gmachu Radia i Telewizji, Sejmie, Domu Prasy, innych strategicznych obiektach.

Bohaterami zostali wszyscy, ponieważ bronili nie tylko wieży, Sejmu, innych gmachów...

Ponieważ bronili Litwy.

Ponieważ przybyli z całej Litwy.

I tak samo byli gotowi bronić Litwy w każdej wsi i miasteczku.

Bohaterami zostali zarówno nasi dziennikarze, jak i ci przybyli z zagranicy. Desantowcy rozbijali ich kamery filmowe i aparaty fotograficzne, popychali i bili, oni zaś nadal wykonywali swoje obowiązki.

Gdy 11 stycznia 1991 roku został zajęty Dom Prasy i sporo redakcji gazet zostało bez dachu nad głową, większość redaktorów zebranych w siedzibie dziennika „Respublika” jednomyślnie postanowiła wydać wspólne pismo. I już następnego dnia w nakładzie 300 tysięcy egzemplarzy ukazała się ”Laisva Lietuva” (”Wolna Litwa”) w językach litewskim, polskim i rosyjskim kolportowana nieodpłatnie.

W nocy na 13 stycznia 1991 roku czołgi rozpoczęły natarcie na zupełnie bezbronnych i tak dziwnych ludzi... Do nich się strzela, bije kolbami automatów, na nich suną czołgi i zaczynają miażdżyć tych, co nie zdążyli się cofnąć, a oni... zaciągają pieśń.

Sporo osób już zaczynało myśleć, że śpiewająca rewolucja upadła. Ale to nie tak. Gdy musimy się zrywać do walki, zaciągamy pieśń – i czołgi się zatrzymują.

Jednak, żeby powstrzymać obce czołgi, śpiewający muszą kochać swoją Ojczyznę i wolność bardziej niż życie.

I, oczywiście, trzeba, żeby śpiewający nie byli uzbrojeni.

Wówczas zrywa się sumienie świata – i czołgi zatrzymują się przed pieśnią...

I wtedy czołgi stanęły.

Zatrzymała je pieśń litewska, rodząca się w Rosji demokracja oraz zgorszony głos świata.

Naiwnie wyglądały próby Ministra Obrony ZSRR Dmitrija Jazowa obarczenia całą winą majora Sibirakowa czy dowódcy garnizonu Władimira Uschopczyka, tym bardziej, że w owym czasie na Litwie przebywał zastępca D. Jazowa, dowódca sił powietrznych generał armii Władisław Aczałow. Jednak i on się usprawiedliwiał, że o niczym nie wiedział, gdyż w tym czasie przebywał w Kownie.

Kto więc jest odpowiedzialny za to, co się wydarzyło?

Kto wydał ten straszny rozkaz mordowania nieuzbrojonych ludzi?

Dopiero po upływie ponad 8 lat w marcu 1998 r. ten sam generał Władisław Aczałow wyzna dziennikarzowi z Litwy:

”Można powiedzieć, że byłem jednym z autorów tego planu. Nawet powiedziałbym, że go przygotowywałem. O jego istnieniu wiedziały 2 lub 3 osoby. Stanowczo oświadczam: ROZKAZ WYDAŁO KIEROWNICTWO POLITYCZNE. Autorem tego rozkazu była jedna osoba – ówczesny sekretarz generalny KC KPZR, naczelny dowódca sił zbrojnych. Nie otrzymałem poleceń bezpośrednio od niego. Polecenie wydał mi Minister Obrony”.

Specjalny oddział rosyjskiego KGB ”Alfa” pod dowództwem pułkownika Wiktora Karpuchina nabojami bojowymi z karabinów Kałasznikowa strzelał do nieuzbrojonych obywateli Litwy przy Wileńskiej Wieży Telewizyjnej.

W brutalny sposób został zagarnięty gmach Radia i Telewizji, zostały zdewastowane studia nagraniowe, pracownicy zmuszeni byli przerwać nadawanie audycji i opuścić swoje miejsca pracy.

Potem od gmachu Radia i Telewizji batalion śmierci wojsk rosyjskich "ALFA" pojazdami pancernymi i ciężkimi czołgami miał przybyć pod gmach Parlamentu i tu rozpocząć pacyfikację ludzi – zajmując tym samym Sejm. Jeden Bóg tylko wie, ile mogło być ofiar...

Nie zajęli, ponieważ przy gmachu Parlamentu pułkownik Wiktor Karpuchin wystraszył się, ujrawszy wokół setki tysięcy zebranych ludzi, których mordercy sami nie byli w stanie pokonać.

Wielotysięczny tłum w głębokim smutku i żałobie śpiewał, modlił się i znowu śpiewał. Była to śpiewająca rewolucja na barykadach Wilna - barykadach wzniesionych przez samych ludzi, którzy gotowi byli zasłonić je własnymi ciałami. Wszędzie wznosiły się masywne barykady, zapory, ulice były przekopane wałami o szerokości 6 metrów, których ogólna długość wynosiła 250 metrów.

Bandyci pułkownika Wiktora Karpuchina zwrócili się o pomoc do batalionu desantowego z Miasteczka Północnego, który miałby wylądować na dachu gmachu Sejmu i wspólnie z grupą "Alfa" i innymi sowieckimi siłami zbrojnymi przypuścić szturm na gmach Parlamentu. Znajdujący się w Rydze generał lejtnant Fiodor Kuzmin zachował jednak rozsądek i odmówił wykonania prośby przybyczy z Łubianki. Do szturmowania gmachu Parlamentu nie doszło. Operację wstrzymano.

Był to zimny grudzień 1990 r., a w styczniu wiał mroźny wiatr.

Naród Litwy we dnie i w nocy zziębnięty gromadził się przed gmachem Parlamentu i wszyscy obrońcy przetrwali, obronili Wilno, Litwę, dodali pewności sąsiednim krajom bałtyckim, ponieważ taki sam scenariusz wojskowy był przewidziany również dla Rygi i Tallina. W Rydze ludzi próbowano już tylko zastraszyć.

Ludzie przybyli z całej Litwy do Wilna, dzięki ogromnej determinacji, cierpliwości i stanowczości, zgromadzeni przed gmachem Parlamentu, Wieżą Telewizyjną, gmachem Radia i Telewizji, za cenę własnego życia, obronili wolność Litwy. Najważniejsze, że w dniach „śpiewającej rewolucji” zdołaliśmy obronić Litwę przed zagładą. Deputowani pełniący dyżury w gmachu Parlamentu również ryzykowali własnym życiem.

”Przez półtora roku przygotowywałem harmonogramy dyżurów dowódców oddziałów – mówił w latach 1990–1991 radny Samorządu miasta Wilna, kierownik działu pracowników, prawnik Eugenijus Čerškus. – Dysponowaliśmy podstawowymi telefonami wszystkich służb, które w dowolnej chwili mogliśmy przywołać do stanu pogotowia. Pracowaliśmy w ekstremalnych warunkach. Stale informowaliśmy, przekazywaliśmy komunikaty w radiu i telewizji, wyjaśnialiśmy, jaka jest sytuacja w Wilnie, śledziliśmy, w jakim kierunku z Miasteczka Północnego porusza się technika wojskowa oraz rosyjskie wojsko. W wielkim stopniu pomagały również rozmowy telefoniczne z różnymi wpływowymi osobami.”

Wileński Sztab Obrony Niepodległości przez cały czas utrzymywał łączność z ówczesną Radą Najwyższą, ministerstwami, departamentami, radą Sąjūdisu, radiem i telewizją w Wilnie i Kownie, ze służbami sieci ciepłowniczych, gazowniczych, wodociągowych, energetycznych i telefonicznych. O bieżącej sytuacji w Wilnie stale informowali świat pracownicy działu zagranicznego samorządu pod kierownictwem Vaclovasa Kontrauskasa.

Tak napięte dyżury w Wilnie trwały od jesieni 1990 roku i przez cały 1991 rok.

Podstawowy ciężar spadł na młode struktury naszego państwa. ”My – pierwsi przedstawiciele Samorządu miasta Wilna pracujący w czerwcu 1990 roku, wykonaliśmy pracę najlepiej jak mogliśmy i potrafiliśmy” – mówił E. Čerškus. – ”Był to okres wielkich działań, okres najlepszych lat mojej pracy w Samorządzie miasta Wilna, lat pracy – bez intryg i zakłamania.”

Były to lata prawdy i kroczenia wybraną drogą.

LIETUVOS IR LENKIJOS PASIENYJE TIES LAZDIJ AIS
SĄJŪDŽIO SURENGTOJE AKCIJOJE „EUROPOS KELIAS”,
SMERKIANČIOJE MOLOTOVO-RIBENTROPO PAKTO
PASIRAŠYMA 1939 M. RUGPJŪČIO 23 D. MASKVOJE.
1990 M. RUGPJŪČIO 23 D.

О ПОЮЩЕЙ РЕВОЛЮЦИИ НА БАРРИКАДАХ ВИЛЬНЮСА

Юозас ГИРДВАЙНИС
Заключительное слово

Безоружные люди отстаивали Литву после восстановления Независимости 11 марта 1990 года.

Это день, о котором все мы мечтали долгие десятилетия. Это день, встреченный нами со слезами радости на глазах. 11 марта 1990 года Новый Верховный Совет принял акт о Независимости Литвы, провозгласил независимое Литовское государство, восстановил Независимость Литвы, провозглашенную 16 февраля 1918 года, а затем утраченную в 1940 году в результате аннексии и оккупации территории Литвы советской армией.

Восстановление Независимости Литвы вызвало в людях огромный энтузиазм и решимость. Волна радости охватила всю страну, дошла и до сердец и умов людей, живущих за пределами Литвы. Радость переполняла наши сердца, и хотелось петь.

Пятьдесят лет Литва жила под игом советских оккупантов. Их литовские приспешники проводили сталинистскую политику по искоренению литовского национального духа. У Литвы не было возможности свободно жить и развиваться, и поэтому она не была самостоятельным государством. Хотя Запад и не признал аннексию Литвы Советским Союзом, мы не могли вступить в Организацию Объединенных Наций, наша свобода, права и действия были обременены. О трехцветном флаге Литвы, о гербе Литвы с изображением витязя, национальном гимне, борьбе наших предков мы знали лишь из рассказов родителей и родных.

Еще в 1988–1990 г.г. в Отделе культуры Вильнюсского самоуправления по вечерам собирались работники Фонда культуры Литвы. В то время фондом руководил композитор Юргис Дварионас. Сюда заходили профессора Витаутас Ландсбергис и Алоизас Сакалас, Чесловас Кудабя, Норбертас Велюс, Витаутас Гайдамавичюс и многие другие хорошо известные в настоящее время политики, деятели культуры и искусства. Во время заседаний речь шла и о возрождении культуры Литвы, и о политическом будущем страны.

Только 11 марта 1990 года мы вздохнули свободнее – с этого дня мы начали самостоятельно обустроить жизнь в собственной стране.

Вслед за безудержной радостью поющей революции, восстановлением государственности 11 марта начали активизироваться и враждебные силы. Законно

восстановленной независимости Литовского государства грозила большая опасность. Бывшие руководители советской власти, их сподручные, сторонники коммунистического режима, коллаборанты всеми возможными средствами оказывали сопротивление нарождающемуся в возрожденной Литве новому строю.

Особенно сильное противодействие было оказано на одном из вильнюсских предприятий – так называемом заводе «пятерки», где в основном работали люди других национальностей. Здесь создавались так называемые «красные бригады», которыми руководили деятели из группировки «Единство»: В. Иванов, В. Швед, руководители компартии М. Бурокаявичюс, А. Науджюнас, Ю. Ярмалавичюс. Под их руководством люди преднамеренно вводились в заблуждение и противостояние. Особенно напряженной ситуация была в Вильнюсе. Над хрупкой Независимостью страны нависла смертельная опасность: кто кого!?

Именно поэтому 11 января 1991 года по инициативе вильнюсского мэра Витаутаса Бернатониса был создан Вильнюсский городской штаб защиты Независимости, который возглавил заместитель мэра Альфредас Путраментас.

Враждебные силы были довольно влиятельными и начали создавать ударные группы на заводах, предприятиях, в организациях. Они соответствующим образом настраивали людей, дезинформировали их, организовывали злые митинги, шествия, различные акции неповиновения. Имели место попытки отключения электроподстанций, организации диверсий в водопроводных узлах, аэропорту, на железнодорожном вокзале, дестабилизации работы хлебопекарен. У коммунистов, «единственников», действовавших под руководством партийных «божков», был прочный тыл – мощные советские вооруженные силы: танки, бронетранспортеры, военные самолеты и вертолеты, хорошо обученные и вымуштрованные, вооруженные автоматами, пулеметами и резиновыми дубинками солдаты и офицеры, десантники. Руководимые из Москвы враждебные силы последовательно преследовали цель парализовать работу жизненно важных стратегических объектов Вильнюса, нормальную жизнь и работу населения столицы.

Члены Вильнюсского городского штаба днем и ночью посещали коллективы трудящихся, разъясняя значение Акта Независимости Литовской Республики от 11 марта 1990 года, донося до сознания людей исторический факт, что в 1940 году Литва была оккупирована Советским Союзом с применением вооруженных сил, объясняя, что сейчас происходит законное восстановление Независимости Литовской Республики. Особенно терпеливо это приходилось объяснять в иноязычных коллективах: на хорошо известном заводе топливной аппаратуры, на заводах «Эльфа», «Сигма», на заводах и фабриках в Новой Вильне. Естественно, вначале работников самоуправления встречали настороженно, особенно там, где были сильны позиции коммунистов, которыми напрямую письменно или по телефону, а также в ходе проводимых собраний руководила возглавляемая М. Бурокаявичюсом партия, комитет В. Иванова и советские вооруженные силы, дислоцированные в Северном городке. Штаб защиты ставил перед собой задачи на каждый день и намечал перспективы на будущее.

Чувствовалось, что напряжение в Вильнюсе нарастает с каждым днем, имелась информация, что в Северном городке сосредотачиваются огромные вооруженные силы, руководимые генералом Владимиром Усхочником. Было заметно, что им активно содействуют и солдаты, и офицеры военного Северного городка – они участвовали в митингах «единственников», поддерживая митингующих морально, а также и физической силой. Во время забастовок, различных акций неповиновения появлялись вооруженные солдаты и офицеры.

13 ЯНВАРЯ 1991
ГОДА ОТ РУК
СОВЕТСКИХ
ОККУПАНТОВ
ПОГИБЛО 15
ЧЕЛОВЕК, 52
ПОЛУЧИЛИ
ОГНЕСТРЕЛЬНЫЕ
РАНЕНИЯ, ЗА
ПОМОЩЬЮ
К МЕДИКАМ
ОБРАТИЛОСЬ
БОЛЕЕ 700
РАНЕННЫХ, 1 500
ПОКАЛЕЧЕННЫХ,
ТЫСЯЧИ
ПОСТРАДАВШИХ
ЛЕЧИЛИСЬ
САМОСТОЯ-
ТЕЛЬНО

Большинство из тех, кто пришел к Парламенту, Радиотелевизионной башне, к зданию Радио- и телевидения, были патриотами Литвы. В то время ощущалось, что вся Литва является армией защиты Независимости. Толпы безоружных людей, литовская песня и слово превратились в телесную силу. Пройдет время, и основное место дислокации защитников свободы, численность которых составляла тысячи, возле Парламента, на подступах к нему назовут площадью Независимости.

Нарастала опасность расправы над мирным населением, вооруженного сопротивления законно избранной власти. Поэтому руководители предприятий были предупреждены о включении в случае опасности всех сирен в городе Вильнюсе, что должно было послужить сигналом к сбору людей к зданию Парламента и в местах наиболее вероятного появления советских танков и бронетранспортеров. Только таким образом безоружные люди могли защитить Литву.

Католическая церковь была едина с народом, трудящимися и интеллигенцией, приехавшими защищать Вильнюс из всех районов и деревень страны. В случае опасности должны были звучать колокола всех церквей и соборов Вильнюса.

«Конечно, мы не собирались сражаться с хорошо вооруженными солдатами и офицерами генерала советской армии Владимира Усхопчика. Мы просто делали то, что должны были делать, и сделали больше, чем было возможно. Прежде всего, нужно было защитить жителей Вильнюса от вредительской деятельности и враждебных выпадов «Единства», не допустить, чтобы в городе начался хаос», – сказал А. Путрамонтас.

Никто не мог предсказать, что в Вильнюсе 13 января 1991 года – с субботы на воскресенье, разразится кровавая ночь. Планы Москвы были не известны.

Сегодня уже хорошо известны имена и убийц, и виновников, известны и руководящие лица, отдававшие приказы убивать людей в Баку, Тбилиси, Вильнюсе и, наконец, в столице маленькой Чечни – Грозном. А в то время все держалось в строжайшей тайне... Трудно было представить, что советские офицеры будут и сами стрелять, и отдавать приказы стрелять в безоружных людей, что в конце XX века Вильнюс переживет кровавое воскресенье.

В тиши своих кабинетов советские генералы и руководители коммунистической партии тайно разработали планы кровопролития.

Мы всегда будем помнить тех, кого не смогли уберечь:

ЛОРЕТА АСАНАВИЧЮТЕ

ВИРГИНИЮС ДРУСКИС

ДАРИЮС ГЯРБУТАВИЧЮС

РОЛАНДАС ЯНКАУСКАС

РИМАНТАС ЮКНЯВИЧЮС

АЛЬВИДАС КАНАПИНСКАС

АЛЬГИМАНТАС ПЯТРАС КАВОЛЮКАС

ВИДАС МАЦЮЛЯВИЧЮС

ТИТАС МАСЮЛИС

АЛЬВИДАС МАТУЛКА

АПОЛИНАРАС ПОВИЛАЙТИС

ИГНАС ШИМУЛЕНИС

ВИТАУТАС ВАЙТКУС

ВИТАУТАС КОНЦЕВИЧЮС

СТАСИС МАЧЮЛЬСКАС

Молча подумаем о них.

Героями стали не только те, кто тогда погиб.

Героями стали не только те, кто пострадал от танков и пуль.

Героями стали и те, кто просто находился возле радиотелевизионной башни, здания радио-и телевидения, Сейма, Дома печати, других важных объектов.

Героями тогда стали все, потому что люди, приехавшие со всех уголков Литвы, защищали не просто Сейм, не просто башню...

Героями в те дни стали и наши журналисты, и прибывшие из-за рубежа работники СМИ. Десантники разбивали их кино-, видео- и фотокамеры, теснили их, били, а они продолжали делать свое дело.

Когда 11 января 1991 года был захвачен Дом печати и множество газет оказалось без крыши над головой, редакторы собрались в помещении редакции газеты «Республика» и единогласно приняли решение издать совместное издание. И уже на следующий день тиражом в 300 тысяч экземпляров на литовском, польском и русском языках вышла и была бесплатно распространена «Свободная Литва».

В ночь на 13 января 1991 года на совершенно безоружных людей шли танки. И еще... эти люди были такими странными... В них стреляли, их били прикладами автоматов, их давили танками, а они... пели.

Но, чтобы чужие танки остановились, поющие должны любить Родину и Свободу больше собственной жизни. И еще важно, чтобы поющие были безоружны.

Тогда просыпается совесть мира – и песня останавливает танки...

И тогда танки остановились.

На их пути встали литовская песня, нарождающаяся российская демократия и гневный голос всего мира.

Наивными казались попытки министра обороны СССР Дмитрия Язова всю вину возложить на майора Сибирякова или на начальника гарнизона Владимира Усхопчика, тем более, что в те дни в Литве находился заместитель Язова, командующий десантной армией генерал Владислав Ачалов. Однако и он оправдывался, что ничего не знал, так как в то время был в Каунасе.

Так кто же ответит за то, что произошло?

Так кто же отдал этот страшный приказ?

По прошествии более восьми лет, в марте 1998 года тот самый генерал Владислав Ачалов уже признается литовским журналистам:

«Можно сказать, что я являюсь одним из разработчиков этого плана. Я бы даже сказал, что я его подготавливал. О его существовании знали 2–3 человека. Настоятельно повторяю: ПРИКАЗ ПРИШЕЛ ОТ ПОЛИТИЧЕСКОГО РУКОВОДСТВА. Автор этой команды – один человек: тогдашний генеральный секретарь ЦК КПСС, Верховный главнокомандующий вооруженными силами – Михаил Горбачев. Я не получил приказ напрямую от него. Я получал приказы от министра обороны».

Штурмовики подразделения КГБ «Альфа», действовавшие под руководством полковника Виктора Карпухина, из автоматов Калашникова стреляли боевыми патронами в безоружных людей у Вильнюсской телебашни. Жестокая военная сила захватила здание и студии Литовского национального радио и телевидения, насильственно выдворила работников на улицу.

Затем батальон убийц «Альфы» на бронемашинах и тяжелых танках должен был вернуться к Парламенту и захватить его. Одному Богу известно, сколько жертв могло бы быть...

Однако не захватили, поскольку полковник Виктор Карпухин испугался, увидев, что здание Парламента охраняют сотни тысяч людей, с которыми его головорезам в одиночку не справиться.

Многотысячная толпа, в печали и скорби, молилась и... пела. Это была поистине поющая революция на баррикадах Вильнюса, которые возвели и прикрывали своими телами люди Литвы. Повсюду были сооружены мощные баррикады, заграждения, на улицах вырыты рвы.

Головорезы полковника Виктора Карпухина запросили помощь десантного батальона Вильнюсского военного Северного городка. По их плану десантники должны были приземлиться на крышу здания Парламента и совместно с «Альфой» и другими советскими вооруженными силами участвовать в штурме здания Парламента. Генерал-лейтенанту Федору Кузьмину, находившемуся в Риге, все-таки хватило ума отказать в требовании пришельцам с Лубянки. Штурм здания Парламента провалился.

Это был холодный декабрь 1990 года, а в январе дули холодные северные ветры.

Люди Литвы, дни и ночи мерзшие возле Парламента, организаторы порядка и защиты выдержали все испытания и трудности, защитили Вильнюс, Литву, показали пример решимости другим странам Балтии. Ведь такой же военный сценарий был предусмотрен и для Риги и Таллинна. В Риге только попугали.

Съехавшиеся в Вильнюс со всей Литвы люди своей волей и терпением, своей решимостью, проявленными у Парламента, Телевизионной башни, возле здания РТ, ценой собственной жизни обеспечили свободу Литвы. Самое главное – в дни поющей революции мы спасли Литву от гибели. Дежурившие в здании Парламента депутаты тоже рисковали своей жизнью.

«Мне довелось почти полтора года подготавливать графики дежурства руководителей подразделений, – сказал член правления Вильнюсского городского самоуправления, заведующий Отдела делопроизводства в 1990–1991 г.г. Эугениус Чершкус. – У нас были основные телефоны всех ведомств, по которым мы могли поднять на ноги их работников в любое время суток. Мы работали в экстремальных условиях. Постоянно делали сообщения, выступали по радио и телевидению, объясняя положения в Вильнюсе, отслеживали перемещение военной техники из Северного городка. Во многом помогли и звонившие по телефону люди».

Вильнюсский городской штаб защиты Независимости все время поддерживал связь с тогдашним Верховным Советом, министерствами, департаментами, с советом Саюдиса, с Вильнюсским и Каунасским радио и телевидением, с Вильнюсскими городскими теплотсетями, службами газификации, водопровода, электросетей, телефонными станциями. О подлинном положении в Вильнюсе за границу постоянно информировали работники Отдела зарубежных связей самоуправления, работавшие под руководством Вацлаваса Контраускаса.

Такое напряженное дежурство в Вильнюсе осуществлялось осенью 1990 года и на протяжении всего 1991 года.

В те годы осуществлялось существенное преобразование общественного строя Литвы.

Основной объем работы выпал на новые структуры нашего государства. «Мы, первыми пришедшие работать в Вильнюсское городское самоуправление в июне 1990 года, работали так, как умели, как могли, – сказал Э. Чершкус. – И это были годы напряженного труда, лучшие годы моей работы в Вильнюсском городском самоуправлении. Годы работы – без интриг, без обмана».

Годы правды и движения по избранному пути.

LIETUVOS RADIJO IR TELEVIZIJOS RŪMŲ KIEMELIO
KRYŽIŲ KALNELYJE LAISVĖS GYNĖJAMS, ŽUVUSIEMS
1991 M. SAUSIO 13-AJĄ, NEVYSTA GELĖS
1991 M. SAUSIS

Fotografijų autoriai

Antanas ALIŠAUSKAS	16, 56, 106, 184, 290
Marius BARANAUSKAS	87, 114, 117, 161, 179, 180, 191, 209, 220, 265, 340
Vytautas DARAŠKEVIČIUS	64, 109, 110
Klaudijus DRISKIUS	priešlapis
Juozas GIRDVAINIS	50, 92, 102, 108, 112, 122, 142, 160, 164, 170, 204, 206' 250, 264, 276
Alfredas GIRDZIUŠAS	40, 48, 73, 92, 94, 113, 118, 124, 130, 137, 148, 158, 168, 188, 192, 202, 217, 251, 253, 273, 279, 282, 295, 297, 299, 301, 303
Vladimiras GULEVIČIUS	12, 24, 27, 138, 162
Rolandas JANKAUSKAS	126
Vilius JASINEVIČIUS	4, 20, 43, 44, 60, 62, 69, 70, 80, 89, 97, 104, 129, 143, 144, 147, 150, 152, 157, 165, 166, 171, 172, 174, 182, 227, 228, 236, 240, 244, 269, 271, 277, 287
Jonas JUKNEVIČIUS	23, 34, 51, 327, 333
Romas JURGAITIS	19, 78, 103, 187, 194, 196
Mindaugas KULBIS	201, 246
Paulius LILEIKIS	32, 38, 225, 254, 260, 314
Jonas LIUGAILA	viršelis
Eugenijus MASEVIČIUS	82
Irena MIKUŽIENĖ	54
Eugenijus ONAITIS	339
Algirdas SABALIAUSKAS	74, 98, 205, 210, 274, 289
Gediminas SVITOUJUS	123, 266, 280
Vladas ŠČIAVINSKAS	28, 36, 52, 321
Virgilijus USINAVIČIUS	213, 215, 219
Straipsnių autorių dovanota	2, 11, 42, 58, 68, 77, 90, 128, 132, 133, 134, 135, 136, 214, 218, 235, 238, 243, 256, 257, 259, 292, 342

Autorius apie save

Suskaudo širdį, kai 1990 metais sovietų okupantų valdžia griebėsi teroro prieš beginklę taikingą lietuvių tautą. Buvau tų įvykių sukuryje, kalbinau laisvės gynėjus – tiesioginius liudytojus, kurie atvirai dėstė savo mintis ir pasakojo apie tomis dienomis nuveiktus darbus. Dalį tų (iš 192 prakalbintų šioje knygoje telpa vos 64) liudytojų pašnekesių pateikiu knygoje „Dainuojanti revoliucija Vilniaus barikadose“, kad žinotų jaunas ir senas, kaip Lietuva 1987–1993 m. siekė Laisvės ir Nepriklausomybės.

Esu žurnalistas, redaktorius, istorikas, fotografas, radijo reporteris, publicistas, fotokorespondentas. Rašau įvairiomis verslo, statybos, kultūros ir švietimo, prekybos ir viešo maitinimo, kaimo žmonių gyvenimo temomis. Esu parašęs ir paskelbęs per 200 apybraižų, straipsnių, interviu.

1970 m. baigiau Vilniaus universitetą ir beveik 10 metų dirbau Lietuvos radijuje. Su mikrofonu apkeliau visus Lietuvos rajonus, kalbinau įvairių sričių specialistus, vadovus, rengiau pašnekesių laidas per Lietuvos radiją ir televiziją.

Nuo 1953 metų fotografuoju, esu surengęs autorinių fotodarbų parodų.

Gimiau 1941 m. rugsėjo 10 d. Telšių rajone, Žarėnų valsčiuje, Gedikėnų kaime (Medingėnų sen., dab. Rietavo sav.) ūkininkų Stanislovo ir Justinos šeimoje. Augome keturi broliai ir keturios seserys, visi, išskyrus anksti mirusį brolių Aloyzą, baigėme aukštuosius mokslus.

Sovietai, okupavę Lietuvą, iš mūsų atėmė visą turtą, 11 trobesių nugriovė, visą mūsų šeimą išdraskė, išvarė iš gimtųjų namų, persekiojo, nesitraukė nuolatinė grėsmė būti išvežtiems į Sibirą.

1948–1952 m. mokiausi Telšių rajono Medingėnų pradinėje, ketvirtos klasės egzaminus laikiau Žarėnų septynmetėje, vėliau mokiausi Keturakių septynmetėje (Telšių r.), Slengių aštuonmetėje (Klaipėdos r.), Klaipėdos 4-ojoje vidurinėje mokyklose.

Nuo 1960 m. trejetą metų tarnavau sovietų pasienio kariuomenėje Rusijoje.

1963 m. grįžęs į Lietuvą, įstojau į Vilniaus universitetą ir 1970 m. jį baigęs įgijau žurnalisto specialybę. Vėliau neakivaizdžiai baigiau ekonomikos mokslus.

1968–1976 m. dirbau Lietuvos radijo ir televizijos redaktoriumi, rengiau radijo laidas „Gimtoji žemė“, „Po plačiąją šalį“, „Jūsų pašnekovas“, „Apybraižos apie žymius Lietuvos žmones“. Vėliau suorganizavau mokslinį metodinį kabinetą ir jame drauge su trimis bendradarbiais rengiau didelės apimties leidinį „Lietuvos radijo ir televizijos istorijos apybraiža 1926–1976 m.“ Vilniaus, Kauno, Sankt Peterburgo ir Maskvos archyvuose rinkau istorinę archyvinę radijo bei televizijos medžiagą.

Buvau Lietuvos mokslų akademijos Lietuvos istorijos instituto aspirantas. Parašiau kandidatinę disertaciją „Lietuvos radijo kultūros ir švietimo aspektai. Kauno radiofono veikla 1926–1940 m.“ Disertacijai vadovavusi Lietuvos istorijos instituto Etnografijos skyriaus vedėja dr. Sigita Noreikienė darbą įvertino labai gerai. Išsilaukiau privalomus egzaminus, bet disertaciją versti į rusų kalbą ir ginti rusiškai Maskvoje atsisakiau. Iš tos medžiagos parengiau storoką monografiją „Lietuvos nacionalinio radijo istorija. 1918–1940“ (dar neišleista).

1976–1986 m. keliose ministerijose dirbau atstovu spaudai.

Nuo 1964 m. su pertraukomis teko dirbti net septynių laikraščių redaktoriumi.

Spaudoje ir per Lietuvos bei užsienio radiją paskelbiau daugiau nei 60 analitinių straipsnių iš Lietuvos kultūros ir radijo istorijos, Lietuvos pramonės, prekybos bei paslaugų bendrovių veiklos istorijos, nemažai straipsnių Lietuvos kultūrinio ir ekonominio gyvenimo temomis.

Pastaruoju metu labiausiai domiuosi Lietuvos istorine praeitimi, Telšių krašto žmonių gyvenimu, Žarėnų ir Medingėnų istorija.

Archyvuose ir iš kitų šaltinių renku medžiagą istorinio pobūdžio mano gimtąją Žemaitiją įamžinančioms knygoms „Telšių krašto žmonės“ ir „Žarėnų valsčius“.

Juozas Girdvainis

*Vilnius,
2010 m.*

Girdvainis, Juozas

GI315 Dainuojanti revoliucija Vilniaus barikadose / Juozas Girdvainis. –

Vilnius : „Versmės“ leidykla, 2016. – 344 p. : iliustr., portr.

Santr. liet., angl., lenk., rus. – Baigiamasis žodis.

ISBN 9786-094-081-39-2

1991 m. sausį Vilniuje daigiatūkstantinės beginklių žmonių minios dieną ir naktį nuo ginkluotų agresorių saugojo Aukščiausiosios Tarybos rūmus, Radijo ir televizijos bokštą, Tarp-tautinės telefonų stoties pastatą, Vilniaus geležinkelių mazgą, Radijo ir televizijos rūmus, kitus gyvybiškai svarbius objektus.

1991-ųjų sausio 13-ąją nuo sovietų okupantų 14 žmonių žuvo, 52 suvarpyti kulku, į medikus kreipėsi daugiau kaip 700 sužeistų, 1 500 suluošintų, tūkstančiai nukentėjusiųjų gydėsi patys.

Knygoje „DAINUOJANTI REVOLIUCIJA VILNIAUS BARIKADOSE“ istorikas ir žurnalistas Juozas GIRDVAINIS pasakojimo forma, gyvu ir atviru įvykių dalyvių žodžiu, autentiškais jų pasakojimais-liudijimais rekonstruoja šią skaudžią ir didvyrišką valstybės istorijos atkarpą. Profesionaliam žurnalistui pavyko prakalbinti laisvės gynėjus, barikadų statytojus, tuomečius Lietuvos teisėtvarkos atstovus, atgimusios Lietuvos valstybės vadovus, Vilniaus miesto savi-valdybės tarnautojus, organizavusius miesto gynybą. Skelbiami ir Lietuvos Nepriklausomybės gynėjų Kaune, Šiauliuose, Klaipėdoje liudijimai.

Nepamiršti ir prakalbinti paprasti žmonės, priglobę, sušildę, pamaitinę prie Parlamento su-plūdusias minias iš visos Lietuvos.

Knygą iliustruoja autentiškos įvykių dalyvių ir žinomų fotografų nuotraukos, trumpi kūry-bos intarpai, publicistiniai pamąstymai.

Popierinė knygos laida 5 000 egz. tiražu išleista 2011 m., minint Sausio 13-osios 20-metį, 2-oji (elektroninė) laida išleidžiama 2016 m., Sausio 13-osios 25-mečiui.

UDK 947.45.09

